

Major W. D. ...

๘๘

จะทำงานด้วยความจริงใจ อธิปไตย

เสียงของ บานะ อุตาน

บนพื้นฐานของความถูกต้อง

สุจริต และยุติธรรม

๙๙

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961156831

๑๗ 12

๑ ก.ท. ๑๕๔๑

1117

๑๗

พ.ร.๓๐

๑๗๕

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ม.ป.ช., ม.ว.ม.

ณ เมรุวัดโสมนัสสวรวิหาร

วันเสาร์ที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

กรมเลขาธิการราชสำนัก

ที่ ๑๗๕/๒๕๔๘

๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๘

หน้าว่าง

ພສເອກ ພນມ ວິນະວິຈາຣາຣະ

ສະມາຊິກກຸ່ມສຸກາ ວິນະວິຈາຣາຣະ

ຮ່າງ: ວັນທີ່ ໒ ມິຖຸນາ ພ.ສ. ໒໔໔໑

ມຽນ: ວັນທີ່ ໑໑ ສິງຫາສາ ພ.ສ. ໒໔໔໒

2 9 2005

หมายรับสั่งที่ ๒๓๖๐๐

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ะ ม.ป.ช.,ม.ว.ม. อายุ ๖๖ ปี ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงกลาโหม กราบถวายบังคมลาถึงแก่นิจกรรมด้วยโรคติดเชื้อในกระแสเลือด ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ เวลา ๑๕.๒๐ น.

วันจันทร์ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลา ๕ วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร พระราชกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรบริวารตั้งประดับ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืน กำหนด ๓ คืน.

สมกฤษ/พิมพ์/พิมพ์ /ทาน

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ะ
	เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
	เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๒๘๗๖๖

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

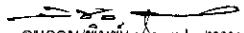
๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

พระราชทานเพลิงศพ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ม.ป.ช.,ม.ว.ม. ข้าราชการบำนาญ
สังกัดกระทรวงกลาโหม ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น. เชิญที่ศพออกตั้งบำเพ็ญกุศล
ณ ศาลาวัดโสมนัสวิหาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับ

วันเสาร์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ
แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานคำไตร ๕ ไตรทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล แล้วพระราชทานเพลิง.

กรมกฤษฎีกา/พิมพ์/๗๖๖๗๗/ทาน.

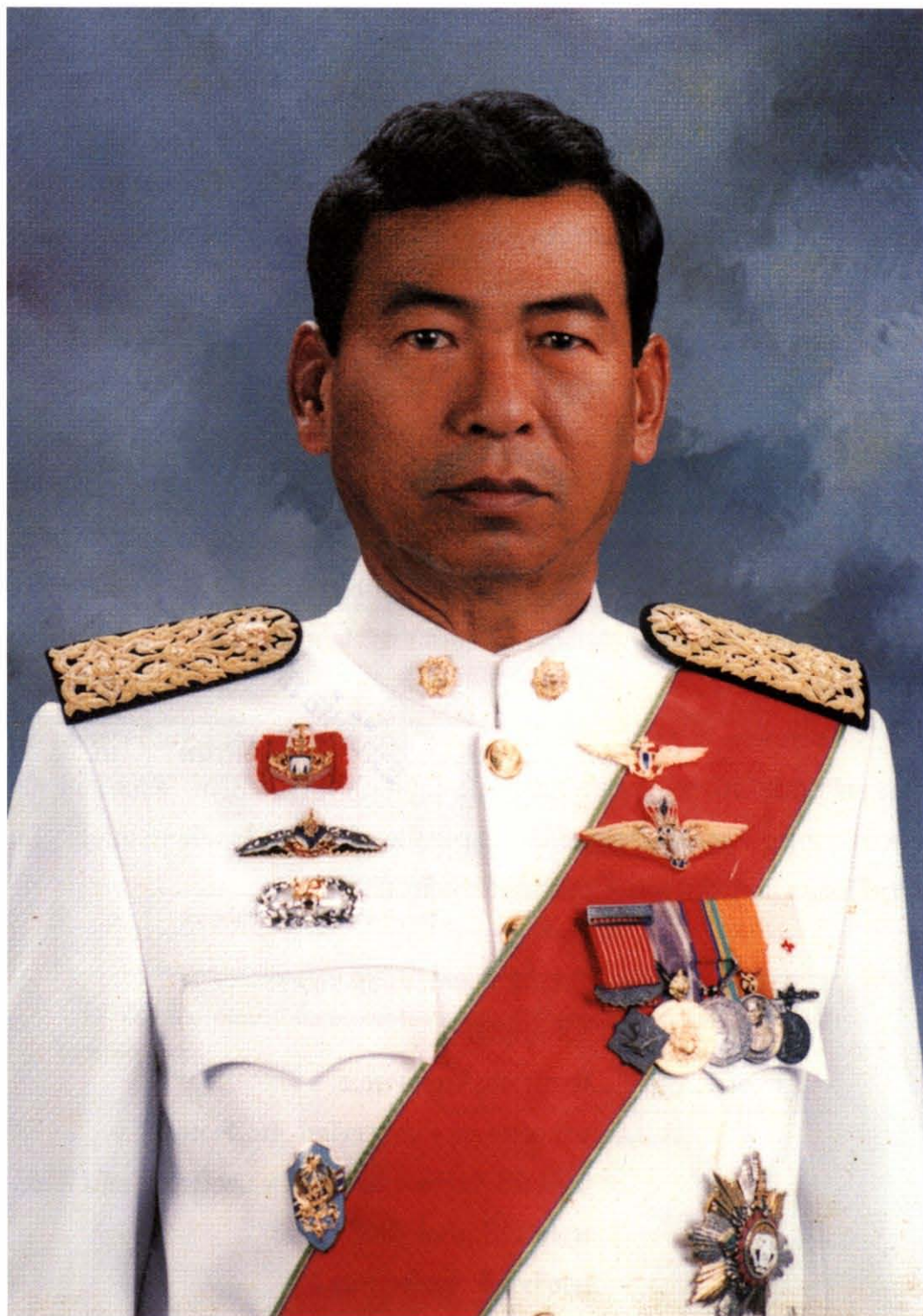
วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พลเอก พนม จินะวิจารณ์
	เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติ
	เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ประวัติย่อ

๑. ชื่อ พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ะ
๒. เกิด ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ อ.ศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย
๓. บิดา-มารดา นายวิษณุ และนางเต็ม จีณะวิจารณ์ะ
๔. พี่-น้อง มีพี่น้องรวม ๑๒ คน
๑. นางสาว จันทนา จีณะวิจารณ์ะ (ถึงแก่กรรม)
  ๒. เด็กหญิง สมอง จีณะวิจารณ์ะ (ถึงแก่กรรม)
  ๓. นาย สนาน จีณะวิจารณ์ะ (ถึงแก่กรรม)
  ๔. นาง พะนอ ร่วมรักษ์
  ๕. นาย อนันต์ จีณะวิจารณ์ะ
  ๖. นาย อำนาจ จีณะวิจารณ์ะ
  ๗. นาง วาสนา จีณะวิจารณ์ะ
  ๘. นางสาว รัชนี จีณะวิจารณ์ะ
  ๙. พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ะ
  ๑๐. นาย บำเหน็จ จีณะวิจารณ์ะ
  ๑๑. นาย บำนาญ จีณะวิจารณ์ะ
  ๑๒. นางสาว รจนา จีณะวิจารณ์ะ (ถึงแก่กรรม)

๕. คู่สมรส

นางประทีน จีณะวิจารณ์ะ (นามสกุลเดิม ศุภไสภณ) มีบุตรธิดา ๔ คน

๑. นายณรงค์พล จีณะวิจารณ์ะ สมรสกับ
นางศราวัดณ์ (ศิริเจริญ) จีณะวิจารณ์ะ
มีบุตรธิดา ๒ คน
เด็กหญิงพิมพ์พจี จีณะวิจารณ์ะ
เด็กชายภิงคกานต์ จีณะวิจารณ์ะ
๒. นางจารินี จีณะวิจารณ์ะ ฟิลิปส์
สมรสกับ นายโรเบิร์ต อลัน ฟิลิปส์
๓. นางสาวปรียนันท์ จีณะวิจารณ์ะ
๔. นายจิรชาติ จีณะวิจารณ์ะ

๖. การศึกษา

๖.๑ โรงเรียนสามัญ

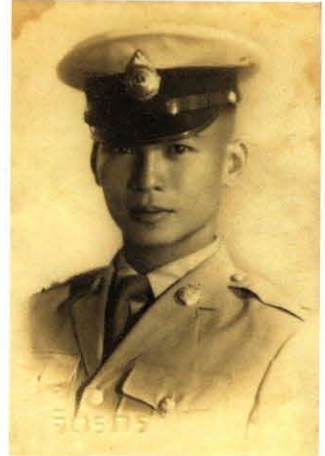
- ร.ร.สุวรรณคูหา อําเภอสวรรคโลก
จังหวัดสุโขทัย ม.๑ - ม.๔
- ร.ร.สามเสนวิทยาลัย กรุงเทพฯ
ม.๕ - ม.๖

๖.๒ โรงเรียนทหาร

- ร.ร.เตรียมนายร้อย จปร. รุ่นที่ ๑๘
- ร.ร.นายร้อย จปร. รุ่นที่ ๑๑
- หลักสูตร ผบ.มว.จปร. รุ่นที่ ๙ จว.ลพบุรี
- หลักสูตรโตดรัม ศูนย์สงครามพิเศษ
พัน สอ. รุ่นที่ ๑๑ จังหวัดลพบุรี
- ร.ร.การรบร่วม กองทัพอากาศ รุ่นที่ ๓
- หลักสูตรชั้นนายพันทหารราบรุ่นที่ ๒๑
ศูนย์การทหารราบ ปราณบุรี
ค่ายธนระวีชด์
- หลักสูตร รมน.กอ.รมน. รุ่นที่ ๓๒
- ร.ร.เสนาธิการทหารบก ชุดที่ ๕๐
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.)
รุ่นที่ ๓๔

๗. หน่วยและตำแหน่งที่สำคัญ

- กองพันที่ ๑ กรมผสมที่ ๓ ค่ายสุรนารี
จังหวัดนครราชสีมา
- กรมทหารราบที่ ๑
มหาดเล็กรักษาพระองค์
- กองพลที่ ๔ ค่ายสมเด็จพระนเรศวร
จังหวัดพิษณุโลก
- กองทัพอากาศที่ ๑

- รองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกราชบุรี (ส่วนแยกกาญจนบุรี)
จังหวัดกาญจนบุรี
- เสนาธิการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ จังหวัดปราจีนบุรี
- รองผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ จังหวัดปราจีนบุรี
- ผู้บัญชาการโรงเรียนเตรียมทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด
- ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ จังหวัดปราจีนบุรี
- เสนาธิการกองทัพบกที่ ๑
- รองแม่ทัพภาคที่ ๑
- รองเจ้ากรมการรักษาดินแดน
- เจ้ากรมการรักษาดินแดน
- ที่ปรึกษาพิเศษสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

๘. ราชการพิเศษ

- ปราบปราม ผกค. ในเขตจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม (พตท.๑)
ปี ๒๕๐๙ - ๒๕๑๑
- ราชการพิเศษประเทศลาว (บก.๓๓๓) ปี ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓
- ราชการพิเศษประเทศกัมพูชา (บก.๕๐๖) ปี ๒๕๑๙ - ๒๕๒๐

๙. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- เหรียญราชการชายแดน
- เหรียญพิทักษ์เสรีชนชั้น ๒
- ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)
- ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)
- มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.)
- มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.)

๑๐. หน้าที่พิเศษ

- ราชองครักษ์พิเศษ
- นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์
- ตุลาการศาลทหารสูงสุด
- สมาชิกวุฒิสภา ปี ๒๕๓๖ - ๒๕๓๙

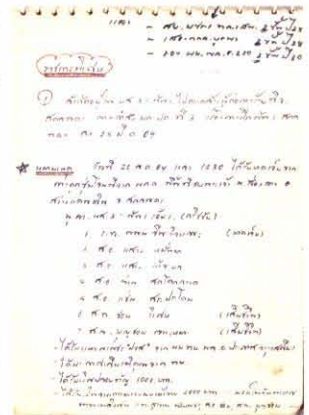
- นายกสมาคมนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย ปี ๒๕๓๗ - ๒๕๓๙
- กรรมการสัมพันธ์ปาติก สมาคมรักบี้ฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปี ๒๕๓๖ - ๒๕๓๙
- กรรมการสนามกอล์ฟทหารบก ปี ๒๕๓๘ - ๒๕๓๙
- นายกสมาคมสุโขทัย ปี ๒๕๔๑ - ปัจจุบัน
- กรรมการที่ปรึกษาสมาคมยกน้ำหนักสมัครเล่นแห่งประเทศไทย
- สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๓ จนถึง ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

๑๑. การกีฬา

- นักฟุตบอล ร.ร.สวรรควิทยา อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย
- นักฟุตบอลและนักบาสเกตบอลของ ร.ร.สามเสนวิทยาลัย
- นักฟุตบอลของทีม ร.ร.นายร้อย จปร. และทีมทหารบก
- นักรักบี้ของทีม ร.ร.เตรียมนายร้อย จปร. ทีม ร.ร.นายร้อย จปร. และทีมทหารบก
- นักรักบี้ทีมชาติไปแข่งขัน ณ ประเทศฮ่องกง ปี ๒๕๐๖ และประเทศมาเลเซีย ปี ๒๕๐๗
- นักรักบี้ทีมชาติเข้าแข่งขันรักบี้ในกีฬา SEAP GAMES ครั้งที่ ๔ ณ กรุงเทพฯ ซึ่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพในปี ๒๕๑๐ ได้ชนะเลิศเหรียญทอง
- นักกอล์ฟของทีมกองทัพภาคที่ ๑ แข่งขันกีฬากองทัพบก ปี ๒๕๓๗ ชนะเลิศ เหรียญทอง ประเภททีมอาวุโส
- ผู้จัดการ “รักบี้ทีมชาติ” แข่งขันซีเกมส์ ครั้งที่ ๑๘ ณ จังหวัดเชียงใหม่ ปี ๒๕๓๘ ได้เหรียญทอง ๒ เหรียญ จากประเภท ๗ คน และประเภท ๑๕ คน

จากบันทึกส่วนตัวของ พล.อ.พนม จินะวิจารณ์

- ปี ๒๕๐๓** ขณะเป็น นนร.ปี ๒ เล่นรักบี้ทีม ทบ. ตำแหน่งฟูลแบ็ค แข่งขันกับทีมราชนาวิ
สนามกีฬาแห่งชาติ แทคเกิ้ล สลบ ไม่รู้สึกตัวเป็นเวลานาน อยู่ รพ.พระมงกุฎ
นานถึง ๑ เดือน สมองกระทบกระเทือน
- ปี ๒๕๐๖** เป็น นนร. ปี ๕ ฐานานกรมการทหารช่าง (กช.) จว.ราชบุรี แข่งฟุตบอลกับทีม
กช. เล่นกองหน้าซาร์ทประตุ หัวฟาดพื้น สลบ ไม่รู้สึกตัว ส่ง รพ. พระมงกุฎ
- ปี ๒๕๐๘** ขณะเป็น ร.ต. อยู่ค่ายสุรนารี จว.นครราชสีมา ไปเรียนกระโดดร่มที่ค่ายเอราวัณ
จว.ลพบุรี โดดร่มศรีษะน็อคพื้นคันทนา สลบ ส่ง รพ. อานันทมหิดล
- ปี ๒๕๐๙** บาดเจ็บจากการปะทะ ผกค. ที่ บ.สองดาว อ.สว่างดินแดน จว.สกลนคร
เมื่อ ๒๐ พ.ค. ๐๙ ถูกยิง ถูกเข็มทิศถากชายโครง นายสิบเสียชีวิต ๒ คน
รักษาตัวอยู่ รพ.ค่ายทหาร จว.อุดร ๓-๔ วัน และ
ย้ายมารักษาตัวที่ รพ.นครราชสีมา โดย บ.อเมริกัน
(แคร์บริดู) พ.อ. (พ.) เยี่ยม อินทรกำแหง เป็น ผบ.ผส. ๓
และ พ.ท.นิธย์ จันมา เป็น ผบ.พัน. ได้แหวนเพชร
“ปจส” ประกาศเกียรติคุณจากกระทรวงมหาดไทย
เงินสด ๒,๐๐๐ บาท
- ปี ๒๕๑๐** ขณะเป็นนักรักบี้ทีมชาติแข่งกับทีมฮ่องกง ที่
กรุงเทพฯ “SEAP GAME ครั้งที่ ๔” ในหลวงทรง
เป็นนักกีฬาเรือใบ แทคเกิ้ล สลบในสนาม ผลทีมไทยชนะได้เหรียญทอง

ปี ๒๕๑๒

ขณะเป็น ร.ท. ไปทำงานพิเศษ เป็น หน.
ทีมชุดเฝ้าตรวจลำน้ำโขง ที่ปากเซบังไฟ
ตรงข้าม อ.ธาตุพนม จว.นครพนม นั่ง
เรือไปงานบุญกับทหารลาว กลับตอน
ดึกและลึกลงไปในเขตลาวมาก เสี่ยง
ต่อการถูกซุ่มโจมตี และอีกเหตุการณ์
หนึ่ง คือ ขับเรือเร็วข้ามลำน้ำโขงขณะ
คลื่นแรงเพียงคนเดียวเสี่ยงต่อการที่เรือ
จะล่มกลางลำน้ำโขง

ปี ๒๕๑๘

ขณะเป็น พ.ต.อยู่ ทภ. ๑ ไปราชการพิเศษ เป็น หน.ชุดประสานงานชายแดน
ที่ตั้งอยู่ บ.ผักกาด อ.โป่งน้ำร้อน จว.จันทบุรี เสี่ยงออกไปพบเพื่อเจรจากับ
กลุ่มเขมร ฝ่ายเราไปเพียง ๒ คน เขมรแดงมีประมาณ ๒๐ - ๓๐ คน ที่ซุ่ม
อยู่ในป่า เสี่ยงต่อการถูกจับกุมตัว

ชีวิตรับราชการกับการจัดตั้งหน่วยใหม่

ปี ๒๕๑๘

ขณะเป็น ร.ต. หน่วย ผส.๓ ร.พัน.๑ ค่ายสุรนารี จว. นครราชสีมา กองพันถูก
ส่งออกไปกวาดล้าง ผกค. อ.นาแก จว.นครพนม เป็นหน่วยแรกของ ทบ. หลัง
จบภารกิจ การฝึกในพื้นที่จริงดงสีชมพู
ทบ. สั่งให้หน่วยเข้าที่ตั้งถาวรอยู่ บ.ธาตุนาเวง อ.เมือง จว.สกลนคร ซึ่งเป็น
ที่ตั้งค่าย “สีระรา” ในปัจจุบัน

ปี ๒๕๑๘

ขณะเป็น ผส.ทภ.๑ ยศ พ.ต. กลับจากการทำงานพิเศษ “บก. ๕๐๖” ชายแดน
เขมรได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ควบคุม “มว.รณรงค์ ปจว.ทภ.๑” ซึ่งจัดตั้งใหม่
ทำงาน ปจว. เสริมงานการเมืองด้านมวลชน

ปี ๒๕๒๐

อยู่ ทภ.๑ ย้ายจากกองยุทธการ ไปอยู่ “กองกิจการพลเรือน “ ซึ่งเป็นหน่วย
จัดตั้งใหม่มียศ พ.ท. และ พ.อ. อรุณ ปรีวัทธิธรรม เป็นหัวหน้ากอง

ปี ๒๕๒๓

ย้ายจาก กองกิจการพลเรือน ทภ.๑ ไปเป็น พ.อ. อยู่ “กองบัญชาการช่วยรบที่๑” (บชร.๑) ซึ่งจัดตั้งหน่วยใหม่ มีที่ตั้ง ณ บก.ร.๑ รอ. (หลังเก่า) ซอยสายลม มีพล.ต.อุทัย โกกิลานนท์ เป็น ผบ. และ พ.อ. อรุณ ปรีวีดิธรรม เป็น รอง ผบ.

ปี ๒๕๒๕

ย้ายเป็น พ.อ. (พิเศษ) ที่ กาญจนบุรี ตำแหน่ง รอง ผบ.จทบ.ร.บ. (ส่วนแยก ก.จ.) ค่ายสุรสิงหนาท พล.ร.๙ ย้ายสำนักงานทั้งหมดขึ้นอยู่กับ บก.ใหม่ เริ่มพัฒนาทุกอย่าง

ขณะเดียวกันได้รับมอบภารกิจให้ ผลักดันชาวมอญ บ.ทุ่งก้างย่าง อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี ออกนอกเขตแดนไทย จัดตั้ง “ฉก.ไทรโยค” ที่ บ.ทุ่งก้างย่าง เป็น ผบ.กกล.ฉก. ไทรโยค

ปี ๒๕๔๐

ขณะเป็น จก.รต. ทบ. มีนโยบายให้ รต. กับ กสร. รวมเป็นหน่วยเดียวกัน คือ เป็น “หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง “ (นสร.)

ชีวิตกับการกีฬา

๑. ขณะเรียนอยู่ ม.๔ ร.ร.สวรรควิทยา อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย เป็นนักตะกร้อลอด บ่วงของโรงเรียนเล่นในงานปีใหม่

๒. ขณะอยู่ ร.ร.สามเสนวิทยาลัย อยู่ ม.๕ - ม.๖ เป็นนักฟุตบอล และบาสเกตบอลรุ่นกลางของโรงเรียน

๓. ขณะอยู่ ร.ร.เตรียมนายร้อย จปร. รุ่น ๑๘ เป็นนักรักบี้ของทีมโรงเรียน ขณะอยู่ปีที่ ๑ เล่นตำแหน่งฟูลแบ็ค เตะลูกโทษเข้า ๑ ลูก ขณะ ร.ร.เตรียมนายร้อย ๓ - ๐ ได้สมญานาม “ตีนทอง”

๔. ขณะอยู่ ร.ร.จปร. ปี ๒ - ปี ๕ เป็นนักฟุตบอล และรักบี้ของทีม จปร.

๕. ขณะอยู่ ร.ร.จปร. ปี ๔ เล่นฟุตบอลทีม ทบ. แข่งกับทีมทหารจีน

๖. ขณะอยู่ ร.ร.จปร. ปี ๕ ติดรักบี้ทีมชาติไปแข่งที่ฮ่องกง

๗. ขณะเป็น ร.ต. - ร.ท. ติดทีมชาติแข่งต่างประเทศที่ปิ้ง, กัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย

๘. อยู่ในทีมรักบี้ทีมชาติ แข่ง SEAP GAMES ครั้งที่ ๔ ปี ๒๕๑๐ ได้เหรียญทอง ปีที่ในหลวงทรงนักกีฬาเรือใบ

๙. ลงแข่งฟุตบอลประเพณี ทหารรวม - โดมชราจามจรีโรย ทุกๆ ปี

๑๐. เป็นนักกอล์ฟของ ทบ.๑ แข่งขันกีฬา ทบ. ได้ชนะเลิศเหรียญทองประเภท ทีมอาวุโส ที่จว. ลพบุรี

๑๑. เตะลูกฟุตบอลซู้ทเข้าประตู ตาข่ายขาด คราวอยู่ นนร.ปี ๒ ซิงกับธรรมชาติปรากฏว่าลูกหลุดออกจากตาข่าย เพราะตาข่ายขาดตรงนั้นพอดี

๑๒. เตะลูกรักบี้แตก เมื่ออยู่เตรียมนายร้อยปี ๒ แข่งรักบี้กับทีมวชิราวุธ สนามกีฬาแห่งชาติ ซ้อมเตะก่อนการแข่งขัน ปรากฏว่าการเตะครั้งแรก ลูกรักบี้แตก (อาจเป็นเพราะว่าลูกเก่าเก็บ)

๑๓. ดีกอล์ฟได้ HOLE IN ONE ๒ ครั้ง ครั้งแรกที่สนามหัวหิน คราว ๖รอบ.๓๔๔ ไปดูงาน ครั้งที่ ๒ ที่สนามนิจิโกะ จว.กาญจนบุรี ก่อนวันที่ ผบ.ทบ.จะเดินทางไปตรวจเยี่ยมการฝึกภาคสนามของ นศท. ที่เขาชนไก่

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

พระพิธีธรรม ๑๖๑ พระอภิธรรมศพ

พลเอก พนม ฐิณะวิจารย์

มีกำหนด ๓ คืน

ตั้งแต่วันที่ ๒๙-๓๐-๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

- ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ วุฒิสภา, ผู้บัญชาการทหารบก, กองทัพบกที่ ๑, นตบ.๑๘ / จปร.๑๑, หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง, สมาคมนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย, บ. นวนคร จก. (มหาชน) และ NEP อสังหาริมทรัพย์และอุตสาหกรรม จก.
- ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ โรงเรียนเตรียมทหาร, กองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์, วุฒิสมาชิก จำเริญ จิตธร, บ. วิฑูการบินแห่งประเทศไทย จก., รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน, สมาคมชาวสุโขทัย
- ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ พล.อ.อิสระพงษ์ หนูนักดีและคุณหญิง, พล.อ.ชัยณรงค์ หนูนักดี วปรอ. ๓๔๔
- ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ บ. ปตท. จก. (มหาชน), สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน, พล.อ.วิฑู ไชรัศมี, ละออง พิรานนท์ และครอบครัว, ครอบครัว PHILIPS, ครอบครัว “ฐิณะวิจารย์” และญาติๆ

เวลา ๑๐.๓๐ น. สวดพระพุทธรมณดี

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล

เวลา ๑๙.๐๐ น. สวดพระอภิธรรม

เวลา ๒๐.๐๐ น. บรรจุศพ

นายสุชน ซาลีเครือ
ประธานมูลนิธิสภา เป็นประธานใน
พิธีพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ
เมื่อ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

นายสุชน ซาลีเครือ
พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา
พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ

นายสุชน ชาติเครือ

พล.อ. อิศระพงศ์ หนูนภัคดี
แพทย์หญิง คุณหญิง สุมนา หนูนภัคดี

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน

พล.อ.ธีรเดช มีเพียร

พล.อ.ศิริ ทิวะพันธ์

ภรรยา บุตร ธิดา เขย สะใภ้ หลาน

ภรรยา บุตร ธิดา

ครอบครัว ณรงค์พล จินะวิจารณ์ะ

พี่น้อง ครอบครัว จินะวิจารณ์ะ

พี่น้อง และหลานๆ

ญาติ พี่ น้อง หลาน สกกุล “จีนะวิจารณ์ะ”

ครอบครัว คุณศิริ คุณेमอร ศิริเจริญ

ครอบครัว สส. เฉลิมชัย จีระวิจารณ์

ญาติ พี่น้อง สกล "ศุภโสภณ"

ข้าราชการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์

ข้าราชการโรงเรียนเตรียมทหาร

สมาคมชาวสุโขทัย

สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน

คำไว้อาลัย

คำไว้อาลัย พลเอก พนม จินะวิจารณ์

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ เป็นนักเรียนนายร้อย จปร. รุ่นหลังผมประมาณ ๕ - ๖ ปี แต่ผมก็รู้จัก พนม ดีพอสมควร เพราะ พนม เป็นนักกีฬาดีเด่นของสถาบัน ทั้งกีฬารักบี้ฟุตบอล และฟุตบอล นอกจากเป็นนักกีฬาที่เข้มแข็ง มีทักษะในทางกีฬาสูงแล้ว ยังมีอัธยาศัยเป็นสุภาพบุรุษทั้งในสนามและนอกสนามกีฬาเป็นที่ชื่นชอบแก่ทุกคนที่รู้จัก แม้จะต้องเล่นกีฬาหลายอย่างให้แก่สถาบันการศึกษาจนแทบจะไม่มีเวลาเรียนหนังสือ แต่ พนม ก็สามารถรักษาผลการศึกษาไว้ได้ดี จัดเป็นนักเรียนนายร้อยประเภทเรียนเด่นเล่นดี เมื่อผมสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ไม่ได้มีโอกาสพบปะ พนม บ่อยนัก เพราะวิถีทางรับราชการซึ่งผมเลือกเป็นทหารปืนใหญ่ ส่วน พนม เลือกเป็นทหารราบ มามีโอกาสได้กลับมาใกล้ชิดกันอีกก็เมื่อเติบโตเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่แล้ว ก็ทราบว่า พนม ได้เจริญก้าวหน้าทางราชการมาตามลำดับได้ดำรงตำแหน่งงานที่สำคัญๆ ในกองทัพบก มีชีวิตครอบครัวที่ดี เป็นนายทหารคนหนึ่งของกองทัพบกที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่รุ่นน้องๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้บรรลุลูกถึงจุดที่นักเรียนนายร้อย จปร. ทุกคนใฝ่ฝัน คือ การได้รับพระราชทานยศนายพล ก่อนเกษียณอายุราชการ พนม ก็ได้รับพระราชทานยศ พลเอก ซึ่งเป็นยศสูงสุดของกองทัพ

เมื่อ ๔๐ ปี ที่แล้ว เด็กหนุ่มจากอำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัยคนนี้ เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ด้วยความมุ่งมั่นที่จะรับใช้ชาติด้วยการเป็นทหาร เริ่มต้นจากผ่านการสอบคัดเลือกได้เป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยเป็นความสมหวังของญาติ พี่น้อง ที่อยากให้ พนม เป็นนายร้อยห้อยกระบี่ เป็นความภูมิใจของครูที่ลูกศิษย์คนนี้มีความสามารถแข่งขันกับเด็กหนุ่มจากโรงเรียนต่างๆ ได้ เมื่อเป็นนักเรียนนายร้อยความสามารถของ พนม ทำให้ทีมรักบี้ฟุตบอลและทีมฟุตบอลของโรงเรียนนายร้อย จปร. มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่หวั่นเกรงของทีมต่างๆ โดยเฉพาะรักบี้ฟุตบอล พนม เล่นรักบี้ในตำแหน่งฟูลแบ็คเป็นปราการหลังสุดที่คู่ต่อสู้จะต้องผ่าน พนมไม่เคยทำให้นายร้อย จปร. และกองเชียร์ผิดหวัง เพราะยากนักที่คู่ต่อสู้จะผ่านไปได้นอกจากนั้นเวลาทำแต้มให้กับทีม พนมเป็นตัวเตะที่เตะได้ไกลและแม่นยำ สร้างความหวังและความสมหวังให้นายร้อย จปร. เสมอ

ตลอดชีวิตราชการ พนม ไม่เคยลืมบ้านเกิดแวะเวียนกลับไปเยี่ยมถิ่นกำเนิดเสมอ เมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว ด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อประเทศชาติ ราชบัลลังก์ พนม จึงตัดสินใจสมัครเป็นวุฒิสมาชิก จังหวัดสุโขทัย ด้วยความรู้ความสามารถและคุณงาม

ความดี ทำให้ พนม ได้เป็นวุฒิสมาชิก ขณะทำหน้าที่วุฒิสมาชิก พนม ป่วยด้วยโรคที่รักษา
ยากที่สุด แต่ พนม ก็ไม่ทำให้ภรรยา บุตร และญาติมิตรผิดหวัง พนม สู้จนสามารถกลับพื้น
ดินเป็นปกติมาทำหน้าที่รับใช้ประเทศชาติและประชาชนได้อีกครั้งหนึ่ง จนวาระสุดท้ายของชีวิต
ผลงานและคุณงามความดีที่ได้กระทำมาตลอดเวลาที่มีชีวิตจักดำรงคงอยู่ไม่สูญหายไป พนม
คือ นักกีฬาผู้ได้เสียสละสามารถของโรงเรียนนายร้อย จปร. ของกองทัพบกและทีมชาติไทย พนม
เป็นนักสู้ทั้งในสนามกีฬาและสนามชีวิต ไม่เคยทำให้ครอบครัวญาติมิตรผิดหวัง น่าเสียดาย
ที่ต้องมาด่วนจากไป ผมมั่นใจว่ากุศลกรรมที่ พนม ได้ทำมารวมทั้งที่ภรรยาและบุตรอุทิศให้
จะหนุนส่งให้ดวงวิญญาณของ พนม ไปสู่สุคติในสัมปรายภพอย่างแน่นอน

พลเอก
(สุจินดา คราประยูร)

คำกล่าวไว้อาลัย

ของ ฯพณฯ นายสุชน ชาลีเครือ ประธานวุฒิสภา
แต่ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุโขทัย

เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘ ที่ผ่านมา ผมได้ทราบข่าวการถึงแก่อนิจกรรมของพลเอก พนม จินะวิจารณ์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุโขทัย ด้วยความรู้สึกรำใจและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประกอบด้วยคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละและมุ่งมั่น ตั้งใจในการที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนางานที่รับผิดชอบอย่างจริงจัง ท่านได้อุทิศตนในการปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกวุฒิสภาโดยตลอดมา ท่านมีความเอาใจใส่ต่องานทุกด้าน ซึ่งผมทราบว่า ท่านประพฤติปฏิบัติเช่นนี้มาตลอดเวลาไม่ว่าจะดำรงตนในตำแหน่งหน้าที่ใด อาทิ ตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนเตรียมทหาร ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ เจ้ากรมการรักษาดินแดน กรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนและกรรมการการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ อันแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองในทุกๆ ด้าน จนเป็นที่รู้จักและรักใคร่ของประชาชนจังหวัดสุโขทัยและได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา

การจากไปในวันที่ท่านยังเปี่ยมไปด้วยพลังความรู้ ความสามารถ และความมุ่งมั่นที่จะทำงานรับใช้ประเทศชาติและสังคมของ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ในครั้งนี้ มิได้นำมาเพียงความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งของครอบครัว “จินะวิจารณ์” เท่านั้น ยังเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลผู้ทรงคุณค่า แต่คุณความดีและผลงานที่ท่านได้สร้างไว้จะเป็นแนวทางในการทำงานและเป็นสิ่งเตือนใจให้ผู้อยู่เบื้องหลังได้จดจำรำลึกตลอดไป

ขออานิสงส์แห่งคุณความดีที่ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ได้บำเพ็ญไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตตลอดจนกุศลผลบุญทั้งปวงที่ญาติมิตรได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นผลานิสงส์น้อมนำให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ประสพสุขสงบในสัมปรายภพตราบนิจรันดร์

(นายสุชน ชาลีเครือ)
ประธานวุฒิสภา

พนมคือน้องและเพื่อนตาย

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นเดียวกับ พลเอก ชัยณรงค์ หนูหนักดี น้องชายผม จึงมีความใกล้ชิดกันตั้งแต่พลเอก พนม เป็นนักเรียนเตรียมนายร้อย พลเอก พนม ชอบเล่นกีฬารักบี้ ได้รับคัดเลือกให้เล่นในตำแหน่ง ฟูลแบค พลเอก พนม เล่นรักบี้ในตำแหน่งนี้เก่งมากรับลูกเหนียวเตะเปลี่ยนประตูได้ไกล และแม่นยำ เรียกว่าเป็นดาวดวงเด่นของทีมรักบี้โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และต่อมาก็ได้รับการคัดเลือกให้อยู่ในทีมชาติ พลเอก พนม มีน้ำใจเป็นนักกีฬาอย่างแท้จริง เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมรุ่น และเพื่อนนักกีฬารักบี้ ทุกสถาบัน

พลเอก พนม เป็นนายทหารที่สุภาพเรียบร้อย มีความรักหมั่นคนะ อารมณ์เย็นยิ้มอยู่เสมอ มีน้ำใจเป็นนักสู้ที่ทรหดอดทน และกล้าหาญมาก ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว เมื่อออกมารับราชการเป็นนายทหาร พลเอก พนม จึงเป็นที่รักใคร่ และไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา เป็นที่รักใคร่สนิทสนมของเพื่อนร่วมงานและเป็นที่รักเคารพของผู้ใต้บังคับบัญชา

การรับราชการของ พลเอก พนม ก้าวหน้าขึ้นไปตามลำดับ และเกษียณอายุในชั้นยศ พลเอก ซึ่งเป็นชั้นยศสูงสุดของทหารบก ด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต รักภักดีต่อสถาบันชาติ และราชบัลลังก์ นับได้ว่าเป็นแบบฉบับที่ดีงามของนายทหารรุ่นหลังมืออยู่ระยะหนึ่งผมได้มีโอกาสแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ พลเอก พนม ได้ช่วยผมทำงานด้วยความกล้าหาญ เสียสละ ยอมเสี่ยงอันตรายแม้ชีวิต ด้วยความยึดมั่นกตัญญูต่อแผ่นดินทำให้สถานการณ์คลี่คลายเป็นปกติได้ในเวลาอันรวดเร็ว ผมถือว่า พลเอก พนม คือเพื่อนตายคนหนึ่ง

คุณประทีน จินะวิจารณ์ ภริยาของ พลเอก พนม เคยทำงานกับหม่อม สุมนา หนูหนักดี ภริยาของผมที่โรงพยาบาลราชวิถี ครอบครัวยุของ พลเอก พนม กับครอบครัวยุของผมจึงสนิทสนมกันมากขึ้น ต่างไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ลูกๆ ของ พลเอก พนม-คุณประทีน ทั้ง ๔ คน ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่เป็นอย่างดี จบการศึกษาระดับปริญญา และมีอาชีพที่มั่นคง มีเกียรติทุกคน

เมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว ด้วยคุณความดีและความมีน้ำใจความผูกพันต่อชาว จังหวัดสุโขทัย พลเอก พนม ได้รับความไว้วางใจและได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภาอันทรงเกียรติ และได้ทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทนชาวสุโขทัย ตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

การจากไปของ พลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ นำความโศกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้งมาสู่ ภริยา ลูกๆ ตลอดจนบรรดาญาติมิตร ความมีน้ำใจและความกล้าหาญของ พลเอก พนม จะอยู่ในความทรงจำของผมและครอบครัวตลอดไป ขอบุญกุศลที่ พลเอก พนม บำเพ็ญมา โดยตลอด อีกทั้งบุญกุศลที่ภริยา ลูกๆ และญาติมิตรทั้งหลายได้อุทิศให้ จงเป็นพลังปัจจัยหนุนส่งให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของ พลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพ ที่สูงยิ่ง เทอญ

พลเอก อิศระพงศ์ - แพทย์หญิงคุณหญิง สุมนา หนูนักดี

คำไว้อาลัย แต่ พลเอกพนม จินะวิจารณ์

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ เป็นบุคคลที่พี่น้องๆ ตลอดจนเพื่อนๆ ทุกคนในกองทัพบกให้ความรัก ความเคารพ และศรัทธาอย่างแท้จริง เพราะน้องพนมเป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อกองทัพบก และเพื่อสังคมส่วนรวมตลอดมา การดำเนินชีวิตของเขาเรียบง่าย และขยันหมั่นเพียรอย่างสม่ำเสมอ เขาจึงประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้า จนมียศสูงสุดในกองทัพ

ผมเองมีความรักและสนิทสนมกับพลเอก พนม มาก เพราะเราเป็นนักรักบี้ฟุตบอลของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าด้วยกัน แม้ว่าเราจะเรียนต่างกันหลายปี โดยผมเป็นนักเรียนนายร้อยปีที่ ๕ ขณะที่พลเอก พนม เข้าเรียนเตรียมนายร้อยปีที่ ๑

เขาเป็นนักกีฬาที่มีพรสวรรค์ ทุ่มเทการเล่นกีฬา ทำชื่อเสียงให้กับโรงเรียนนายร้อย และกองทัพบกอย่างเต็มที่ เป็นที่ประทับใจของพวกเราในกองทัพบกทุกคน

ตลอดเวลาของการรับราชการ พลเอก พนม เป็นคนสุภาพ อ่อนโยน ขยันหมั่นเพียร ทุ่มเท ทำงานให้กับกองทัพอย่างเต็มความสามารถ ด้วยความรักชาติที่มั่นคง หลังจากเกษียณราชการแล้ว พลเอก พนม ยังได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา ทำงานรับใช้ชาติอีกหลายปี

การสูญเสียพลเอก พนม สมาชิกวุฒิสภา จึงนับเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของชาติ บ้านเมือง คุณงามความดี ความขยันหมั่นเพียร ความจริงจังในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ยังอยู่ในความทรงจำของพวกเราทุกคน

ด้วยคุณงามความดีที่น้องพนมได้พากเพียรสร้างสมไว้ในภพนี้

รวมทั้งกุศลผลบุญที่ครอบครัวญาติมิตรได้ร่วมกันบำเพ็ญ

จงเกื้อหนุนให้ดวงวิญญาณของพลเอก พนม จินะวิจารณ์ะ น้อมรัก

จงสถิตสงบสุขในสัมปรายภพ อันเป็นที่พำ นิรันดร

พล.อ. วิมล วงษ์วานิช

(พลเอก วิมล วงษ์วานิช)

คำไว้อาลัย พลเอก พนม จินะวิจารณ์

พลเอก พนม จินะวิจารณ์ เมื่อครั้งรับราชการทหารได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และขยันหมั่นเพียร จนประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป นอกจากนั้น เมื่อเกษียณอายุราชการแล้วยังได้รับความไว้วางใจจากประชาชนชาวสุโขทัยเลือกให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งก็ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยมและสมเกียรติในฐานะผู้แทนของปวงชนอย่างแท้จริง จนเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งนอกจากจะเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลแล้วยังถือเป็นเกียรติยศของสถาบันกองทัพอีกด้วย

การจากไปก่อนเวลาอันควรของ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ จึงไม่เพียงแต่เป็นความสูญเสียของครอบครัวเท่านั้น แต่หมายถึงประเทศชาติต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่งอีกด้วย

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งคุณงามความดีที่ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติจงคุ้มครองและส่งผลให้ท่านประสบความสำเร็จในสัมปรายภพเทอญ

พลเอก

ม.ว. ม.ท.

(มงคล อัมพรพิสิฐ)

ตุลาคม ๒๕๔๘

คำไว้อาลัย พลเอก พนม จินะวิจารณ์

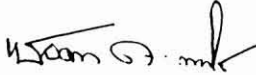
ทันทีที่ผมได้รับทราบข่าวการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของ พลเอก พนม ฯ ผมรู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งที่ได้ทำใจไว้ก่อนแล้วก็ตาม เพราะผมได้ติดตามข่าวและพบปะกับพนม อยู่เป็นระยะๆ และหากมองย้อนไปตั้งแต่พนมเป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรง และคล่องแคล่วมากอกรับกับเป็นนักกีฬารักบี้ฟุตบอลของโรงเรียน และทีมชาติไทยมาโดยตลอด แต่อะไรเล่าจะมาทันทานต่อโรคร้ายซึ่งไม่เคยปรากฏใคร ถึงแม้ว่าพนมจะต่อสู้มาด้วยความเข้มแข็ง และสติอันมั่นคงอยู่ยาวนาน แล้วในที่สุด ก็สุดที่จะทนทานได้อีกต่อไป จึงยังความเศร้าโศกและเสียใจอย่างสุดซึ่งต่อครอบครัว และต่อทุกคนที่ได้สัมผัส และร่วมกิจการงาน ตลอดจนบุคคลทั่วไป จนยากที่จะพรรณานาคำกล่าวใดๆ ให้สาสมกับความรู้สึกอันเป็นความรักและความชื่นชมต่อพนมมาโดยตลอดได้

ถึงแม้ว่าพนม ได้จากพวกเราไปแล้ว แต่คุณงามความดีทั้งหลายทั้งปวงที่มีอย่างเอนกอนันต์อันกอปรด้วยบุคลิกลักษณะทหารดี ความประพฤติ ความรู้ ความสามารถ การปฏิบัติงานในทุกๆ ด้านเป็นเยี่ยมล้วนเป็นคุณูปการต่อกองทัพ และประเทศชาติ สมชายชาติทหารอย่างแท้จริง และสิ่งนี้เองจะต้องจารึกไว้ในประวัติและความทรงจำของพวกเราทั้งผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนตลอดไปอย่างมิรู้ลืม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมมีความใกล้ชิดกับ พนม ในฐานะพนมเป็นน้อง และอีกทั้งเป็นเพื่อนร่วมงานที่รับราชการอยู่ในกองทัพภาคที่ ๑ ด้วยกันมายาวนานจนในที่สุดพนมก็ได้มาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรงของผมในฐานะรองแม่ทัพภาคที่ ๑ ในขณะที่ผมดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพภาคที่ ๑ เราจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นพิเศษ พนม ได้แสดงออกอย่างชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมีวินัย ขยันขันแข็ง อดทนและเสียสละอย่างแท้จริง จึงเป็นที่รักและชื่นชมของผู้บังคับบัญชาเป็นที่ปรารถนาน่าร่วมงานของผู้ปฏิบัติงานในระนาบเดียวกัน และเป็นที่เคารพรัก ย่าเกรงของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นสิ่งที่สุดจะหาได้ยากยิ่งสำหรับนักการทหารที่จะมีลักษณะทหารดังกล่าวนี้ ฉะนั้น จึงทำให้ตลอดระยะเวลาการรับราชการทหารของพนม ได้ประสบความสำเร็จมาโดยตลอด นอกจากนี้ หลังจากที่พนมได้เกษียณอายุราชการทหารแล้ว ยังต้องปฏิบัติงานในทางการเมืองต่อเนื่องมาอีก ๖ ปี ในฐานะสมาชิกวุฒิสภาจากจังหวัดสุโขทัยชุดแรกที่มาจากการเลือกตั้งจากประชาชน นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งที่พนมได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่อันทรงเกียรตินี้ พร้อมกับได้สร้างคุณูปการต่อสังคมและประเทศ

ชาติอีกส่วนหนึ่งด้วย สมแล้วที่พนมเคยกอบรมสั่งสอนผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอว่า “ในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคนไทย ต้องสนองคุณแผ่นดิน”

สุดท้ายนี้ ด้วยกุศลผลบุญและคุณงามความดีที่พนมได้ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบมาแล้วอย่างสมบูรณ์ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งทำให้บังเกิดผลดีต่อสังคมและประเทศชาติ และเสวยสุขในสัมปรายภพสมดังความปรารถนาของพวกเขาทุกคน

พลเอก

(เชษฐา สุวานะจาโร)

อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

อาลัย พลเอก พนม จีระวิจารณ์

ผมขอแสดงความเสียใจเป็นอย่างยิ่งต่อการถึงแก่อนิจกรรมของพลเอกพนมจีระวิจารณ์ การจากไปของท่านนำมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจอย่างยิ่งแก่ครอบครัว ญาติมิตร ผู้ที่เคารพ นับถือและรู้จักคุ้นเคย เพราะเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่งของชาติบ้านเมือง

พลเอก พนม จีระวิจารณ์ เป็นบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยความรู้ความสามารถ เป็นผู้ นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สร้างสรรค์ และทำคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติมา โดยตลอด ท่านเป็นแบบอย่างของนักการทหารที่ได้ทุ่มเทความรู้ความสามารถ กำลังกาย กำลังใจ และสติปัญญา เพื่อให้งานในความรับผิดชอบบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพใน อดีตสมัยที่ท่านยังรับราชการอยู่ในกองทัพ ท่านได้สร้างผลงานอันเป็นคุณประโยชน์ให้บังเกิด แก่กองทัพอย่างเป็นรูปธรรมตลอดมา ซึ่งผมมั่นใจว่าคุณงามความดีที่ท่านได้สร้างสมไว้จะต้อง จารึกอยู่ในความทรงจำของพวกเราทุกคนตลอดไป

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบุญกุศลที่ท่านได้สร้างสมไว้ ตลอดจนผลงานิสงส์ที่ญาติมิตร ทั้งหลายบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ จงเป็นปัจจัยให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของ พลเอก พนม จีระวิจารณ์ จงประสบความสุขในสัมปรายภพช่วงวันรัตนกราลเทอญ

พลเอก

(ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

“พนม” เพื่อนผู้เสียสละ และ เปี่ยมด้วยความสามารถ

พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ เป็นเพื่อนนักเรียนเตรียมนายร้อย รุ่นที่ ๑๘ และนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ ๑๑ (นตบ.๑๘/จปร.๑๑) ซึ่งพวกเรา ๑๘๖ คน ได้เข้ามาศึกษาด้วยกันตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๐ พนม..เป็นเพื่อนคนหนึ่งที่เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีลักษณะทหารดีเยี่ยมและเป็นนักกีฬาตัวยงของรุ่นจนได้รับคัดเลือกให้เป็นนักกีฬารักบี้ฟุตบอลและนักกีฬาฟุตบอลของโรงเรียน ซึ่งสื่อมวลชนให้ฉายาว่า “นักรักบี้เท้าทอง” และได้รับเลือกให้เป็นนักกีฬารักบี้ทีมชาติไทย ซึ่งเป็นความภูมิใจควบคู่กับความหวังโยของพวกเรา เพราะพนม..ถูก Tackle จน Knock ฟันหลายครั้ง แต่ พนม..ก็รับใช้ทีมชาติจากนักเรียนนายร้อยจนเป็นนายทหาร เป็นการปลุกฝังความรับผิดชอบ กล้าหาญ และเสียสละให้กับพนม นอกจากเป็นผู้มีระเบียบวินัย มีลักษณะทหารที่ดี และเป็นนักกีฬาแล้ว พนม..ก็เป็นผู้ที่เรียนหนังสืออยู่ในแนวหน้า และได้สำเร็จออกมารับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตรในเหล่าทหารราบ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๗ ด้วยความสำนึกในความเป็นทหาร พนม..จึงเสียสละความสุขส่วนตัวและชีวิตครอบครัว ไปปฏิบัติราชการเพื่อรักษาความมั่นคงในพื้นที่กองทัพภาคที่ ๒ จนกระทั่งได้รับบาดเจ็บสาหัสเกือบเอาชีวิตไม่รอด เป็นที่ห่วงใยของครอบครัว ญาติ พี่น้อง และเพื่อนๆ หลังจากพักฟื้นแล้วก็คงออกไปปฏิบัติราชการในสนามต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงธาตุแท้ของชายชาติทหาร

พนม..ประสบความสำเร็จในการรับราชการ เป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา เป็นที่รักและศรัทธาของพี่ เพื่อน และผู้ใต้บังคับบัญชา ได้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับหน่วยสำคัญของกองทัพ เช่น ผู้บัญชาการโรงเรียนเตรียมทหาร ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ เสนาธิการกองทัพภาคที่ ๑ เจ้ากรมการรักษาดินแดน และสุดท้ายได้รับพระราชทานยศ “พลเอก” ในตำแหน่งที่ปรึกษาพิเศษสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติความภูมิใจของครอบครัว ญาติ พี่น้อง และเพื่อนฝูง อย่างสูงสุด

หลังจากเกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๒ พนม..ก็ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นบ้านเกิด ด้วยความมุ่งมั่นที่จะรับใช้ประชาชนในถิ่นกำเนิด เป็นการตอบแทนบุญคุณบ้านเกิดเมืองนอน และก็ได้รับการเลือกตั้งสมเจตนารมณ์ สร้างความดีใจและภูมิใจให้กับรุ่นของเราเป็นอย่างยิ่ง

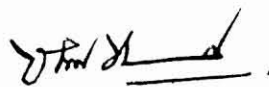

นอกจากประสบความสำเร็จในการรับราชการและการเมืองแล้ว พนม..ก็ประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว เพราะมีครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งพวกเราอมรับและยกย่องให้คุณประทีน จินะวิจารณ์ะ ภริยาของ พนม.. เป็นกุลสตรีและศรีภริยาเกือบทุกครั้งที่คุณประทีนคลอดบุตร พนม..คงปฏิบัติราชการอยู่ในสนาม ซึ่งญาติพี่น้องจะเป็นผู้ดูแลแทน แสดงออกถึงความเสียสละของทั้งครอบครัว และอานิสงส์นี้ทำให้ครอบครัวมีความสุข ลูกๆ ทุกคนเป็นคนดี มีหลักมีฐาน เป็นที่ยอมรับของญาติพี่น้องและผู้รู้จักโดยทั่วไป

สำหรับเพื่อนๆ พนม..จะเป็นผู้เสียสละ คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือเสมอ ความสุขหรือทุกข์ของเพื่อน พนม..จะมีส่วนร่วมด้วย และช่วยดำเนินการให้เป็นที่ยอมรับ ทำให้เป็นที่รัก ศรัทธา ของพวกเราเสมอมา

พวกเราตกใจเมื่อทราบข่าวว่า พนม..ไม่สบาย เพราะ พนม..เป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรง และรักษาสุขภาพไม่ดื่มสุราและไม่สูบบุหรี่ ถึงแม้จะป่วย พนม..ก็คงมีความเข้มแข็งและกำลังใจดีเสมอ ด้วยการดูแลเอาใจใส่อย่างดีจากคุณประทีน ลูกๆ และญาติพี่น้อง ทำให้ พนม..สามารถต่อสู้กับความเจ็บป่วยมาได้ถึง ๔ ปีเศษ แต่ในที่สุด พนม..ก็ต้องจากพวกเราไปด้วยความสงบ ยิ่งความเศร้าสลดเสียใจมาสู่พวกเรา ซึ่งมีความรักและผูกพันต่อ พนม..มาถึง ๔๔ ปี

ขออำนาจบุญกุศล ตลอดจนคุณงามความดีที่ พนม..เพื่อนรัก ได้สร้างไว้ด้วยความเสียสละ รวมทั้งบุญกุศลที่ครอบครัวและญาติมิตรได้ร่วมบำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นพลวปัจจัยให้ดวงวิญญาณของเพื่อนรัก สงบสุขในสัมปรายภพช่วงนี้จนวันดี

พลเอก

(ชัยณรงค์ หุ่นกั๊กดี)

ประธานกรรมการนักเรียนเตรียมนายร้อย รุ่นที่ ๑๘

นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ ๑๑

อาลัยเพื่อนรัก

ผมโชคดีที่เกิดมามีเพื่อนรักเพื่อนสนิทอย่างพนม แต่ผมคงไม่ใช่คนเดียวที่มีโชคอย่างนั้น ยังมีบุคคลอีกจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่สมาชิกของนักเรียนเตรียมนายร้อยรุ่น ๑๘ และโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่น ๑๑ ที่โชคดีเหมือนผมในการที่มีเพื่อนชื่อ พลเอก พนม จีณะวิจารณ์นะ พนมมีความเด่นดังมาตั้งแต่วันแรกที่เรารู้จักกันเมื่อ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เริ่มตั้งแต่การเป็นดารา นักรักบี้ ฟุตบอล และนักฟุตบอลของทีมโรงเรียนฯ และทีมชาติ จนลงเอยด้วยการเป็นสมาชิกวุฒิสภาผู้ทรงเกียรติจากสุโขทัยในวาระสุดท้ายของชีวิต

ความชื่นชมของผมต่อเพื่อนคนนี้มีได้จำกัดวงอยู่แต่ความเด่นดังเหล่านี้ แต่รวมไปถึงความประทับใจที่พบเห็นสะสมพอกพูนในคุณงามความดีที่มีอยู่มากมายในตัวพนม ความเป็นผู้มีอุปนิสัยใจคอที่งดงาม ยิ้มแย้มแจ่มใส พร้อมทั้งจะเป็นมิตรกับทุกคนโดยไม่มีการเสแสร้ง ความเสมอต้นเสมอปลาย ทำดีติดดินโดยไม่มีข้อยกเว้น ไม่ว่าจะตัวเองจะมีความเด่นดังเพียงใดหรืออยู่ในตำแหน่งหน้าที่ใด

ความเป็นเพื่อนที่ประเสริฐ มีความสุขมากกว่าที่จะคอยช่วยเหลือเพื่อนคนอื่นแทนที่จะรอให้เพื่อนมาช่วยเหลือตน

ความเป็นผู้นำของครอบครัวที่อบอุ่น และเป็นพ่อที่สุภาพประเสริฐของลูกๆ พยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความรัก และความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว

ความรักที่รักน้องในตระกูลจีณะวิจารณ์นะ คอยห่วงใยและอนุเคราะห์ร้อนใจกับพี่ๆ น้องๆ จนเป็นที่เลื่องลือและชื่นชมในหมู่เพื่อนๆ ร่วมรุ่นฯ

ความเป็นผู้สูงส่งไปด้วยความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ แม้ในบั้นปลายของชีวิตจะถูกโรคร้ายมาเบียดเบียนอยู่เป็นเวลานาน แต่ก็พยายามปฏิบัติหน้าที่ในฐานะวุฒิสภาชิกอย่างสม่ำเสมอ มิใช่ที่เพื่อนฝูงและลูกหลานจะท้วงติงให้พักผ่อนให้มาก มาบัดนี้ พนมได้จากพวกเราไปแล้วโดยไม่มีวันกลับ ทิ้งไว้แต่ความทรงจำในคุณงามความดีที่ได้ประกอบไว้ชั่วชีวิต ผมเชื่อมั่นว่ากุศลผลบุญ และคุณงามความดีที่พนมฝากเพียรสะสมไว้ในภพนี้ คงจะเกื้อหนุนให้พนมไปสู่สุคติในสัมปรายภพ หากชาติหน้ามีจริงก็หวังว่าเราจะได้เกิดมาเป็นเพื่อนกันอีก

พลเอก ธีระวัฒน์ บัทมานนท์

พฤศจิกายน ๒๕๔๘

สุดอาลัย พนมเพื่อนรัก ที่จากไป

พนมเป็นเพื่อนที่ผมรักยิ่งตั้งแต่รู้จักกันจนวันสุดท้ายที่จากไป
พนมเพื่อนรัก ได้บรรลุจุดสุดท้ายแล้ว ก่อนเพื่อนคนอื่น
พนมเพื่อนรัก ได้ก้าวล่วงหน้า ผ่านพ้นวงจรโรคาพยาธิสู่มรณะแล้ว
พนมเพื่อนรัก ประกอบกรรมแต่ความดี เป็นเพื่อนที่รักยิ่งของทุกคนในรุ่น
พนมเพื่อนรัก สามารถชดใช้กรรมเก่า หมดก่อนเพื่อนคนอื่น
พนมเพื่อนรัก อโหสิกรรมเถิด พวกเราจะทำหน้าที่ชีวิตที่เหลืออยู่ทั้งหมดให้ดีที่สุด
แล้วพวกเราก็จะตามเพื่อนไปมุ่งสู่จุดสุดท้ายของชีวิตด้วยกัน

ด้วยสุดอาลัยพนมเพื่อนรัก ที่จากไปไม่วายโคก พนมต้องจากโลกสู่สวรรค์
ขอความดีที่เพื่อนรักบำเพ็ญนั้นจงนำมาเพื่อนทหารรัฐชั้นฟ้าด้วยเทอญ

สุดอาลัย และรักยิ่ง

พล.อ.

(ชิตพงษ์ เจนวนุวัตร)

คำไว้อาลัย แต่ พลเอก พนม จินะวิจารณ์

ผมมีโอกาสได้รู้จักกับ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ และเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของท่าน มาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ท่านเป็นรองผู้บัญชาการกองกำลังบูรพา ทำงานใกล้ชิดกับท่านหลายปี พี่นม เป็นคนดีอย่างมาก ซึ่งท่านเป็นทั้งพี่และผู้บังคับบัญชาที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีความเป็นกันเอง กับลูกน้อง จริงใจกับผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานซึ่งผมมีความประทับใจในตัวท่าน เป็นอย่างยิ่ง

พี่นม เป็นอดีตผู้บังคับบัญชาที่ผมเคารพนับถือจากใจจริงคนหนึ่ง ท่านได้ให้ความเป็น ธรรมกับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้ที่มีความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต อุทิศตนเพื่อส่วนรวม ท่าน เป็นตัวอย่างของความสมัครสมานสามัคคี โดยไม่เคยมีความขัดแย้งกับใคร เป็นคนมองโลก ในแง่ดี ไม่เคยให้ร้ายใคร และพยายามที่จะทำให้เกิดความปรองดองในหมู่คณะตลอดมา

การจากไปของพี่นม ที่เคารพ นับเป็นความสูญเสียของประเทศชาติเป็นอย่างมาก ที่ได้สูญเสียคนดีของสังคม อีกคนหนึ่งไป

ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ตลอดจน กุศลกรรมที่ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ได้บำเพ็ญเพียรตลอดมา จงเป็นผลานิสงส์ให้ดวง วิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพเทอญ

พลเอก

(ประวิตร วงษ์สุวรรณ)

คุณพนมน้องชายของผม

คุณพนมเป็นคนเมืองสุโขทัย เมืองเดียวกับผม แต่เราอยู่กันคนละอำเภอ ผมอยู่อำเภอสวรรคโลก คุณพนมอยู่อำเภอศรีสำโรง เรารู้จักกันเพราะเราเรียนโรงเรียนเดียวกัน คือ โรงเรียนสวรรควิทยา (ปัจจุบันเรียกว่าโรงเรียนสวรรคอนันตวิทยา) ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดในสมัยเมื่อ ๗๐ ปีก่อน และสายสัมพันธ์อีกสายหนึ่งที่ผูกกระชับคุณพนมกับผมก็คือ คุณพนมเป็นน้องชายของคุณสนาน จินะวิจารณ์ะ คุณสนานกับผมเป็นเพื่อนรักกันมีความสัมพันธ์แนบแน่นกันตลอดมา ตราบกระทั่งคุณสนานได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ แต่โยสัมพันธ์ดังกล่าวก็ทำให้ผมรู้สึกเสมือนน้องชายคนหนึ่งของผม

ผมรู้เรื่องคุณพนมผ่านคุณสนานมาตลอด รู้ว่าคุณพนมได้จบการศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย จปร. รู้ว่าคุณพนมเป็นนักกีฬาเก่งทางฟุตบอลของโรงเรียนสวรรควิทยาและเป็นนักกีฬาเก่งทางรักบี้ฟุตบอลของโรงเรียนนายร้อย จปร. มีชื่อเสียงจนได้รับการคัดเลือกให้เป็นนักรักบี้ฟุตบอลทีมชาติ ทำให้พวกเพื่อนๆ สมัยโรงเรียนสวรรควิทยา ตลอดจนญาติพี่น้องมีความภาคภูมิใจในเกียรติอันนี้เป็นอย่างมาก

ในด้านหน้าที่การงานนับตั้งแต่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย จปร. แล้วคุณพนมได้รับการบรรจุในตำแหน่งต่างๆ ในกองทัพบก เท่าที่ผมได้ติดตามรับทราบข่าวตลอดมาก็ทราบว่า คุณพนม มีความก้าวหน้ามาตามลำดับ ตามกาลเวลา จนได้เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ ๒ และที่น่ากล่าวถึง คือ ตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนเตรียมทหารซึ่งมีความสำคัญยิ่ง เพราะโรงเรียนทหารแห่งนี้เป็นโรงเรียนที่ปูพื้นฐานความเป็นนายทหาร ความเป็นผู้นำทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพและตำรวจ ให้กับคนหนุ่มที่สมัครใจจะมารับใช้ชาติ แต่ไม่ว่าคุณพนมจะได้รับมอบงานอะไรให้ทำ คุณพนมก็จะทำหน้าที่นั้นๆ อย่างดีที่สุด คุณพนมจึงได้รับผลตอบแทนสมกับที่ได้ทุ่มเทให้กับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนได้รับยศสูงสุดของกองทัพ คือ “พลเอก” คุณพนมเป็นบุคคลอีกคนหนึ่งที่ชาวสุโขทัยภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

คุณพนม เป็นคนมีเพื่อนและคนรู้จักมาก ทั้งที่เมืองสุโขทัยและกรุงเทพฯ เพราะความเป็นนักกีฬาที่มีชื่อเสียง และความมีน้ำใจต่อทุกๆ คนที่รู้จักกัน ก็ช่วยงานสมาคมเสมอมาทั้งกำลังกายและความคิด เมื่อสมาคมฯ ขาดแคลนทุนทรัพย์ คุณพนมก็หาหนทางหาเงินมาสนับสนุนผลงานของสมาคมฯ ความดีของคุณพนม ดังกล่าวแล้วนี้ ทำให้คุณพนมได้รับเลือกจากสมาชิกฯ ให้เป็นนายกสมาคมชาวสุโขทัยถึง ๒ สมัย ตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ตลอด

เวลาที่คุณพนมเป็นนายกสมาคมฯ เมื่อทางเมืองสุโขทัยมีเรื่องเดือดร้อน เช่น น้ำท่วม หรือภาวะการขาดแคลนของนักเรียน คุณพนมในนามของสมาคมฯ ก็ไม่รีรอใจเข้าไปช่วยเหลือทันที การทำงานด้วยน้ำใจและเสียสละเวลาแห่งความสุขของตนเองดังกล่าวแล้วนี้ เป็นที่ประจักษ์ดีแก่สมาชิกสมาคมฯ และคนเมืองสุโขทัยดี เมื่อคุณพนมได้ตกลงใจเข้าร่วมในกิจการการเมือง หลังเกษียณอายุราชการแล้ว คุณพนมจึงได้รับเลือกตั้งให้เป็นวุฒิสมาชิกของจังหวัดสุโขทัยด้วยคนหนึ่ง แต่น่าเสียดายที่คุณพนมยังทำหน้าที่ให้กับบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองยังไม่ครบวาระก็ต้องมาด่วนจากไป นำความเศร้าเสียใจให้กับญาติมิตรและคนรู้จักคุณพนมเป็นอย่างยิ่ง คุณพนมเป็นอีกคนหนึ่งที่เกิดมาเพื่อทำคุณประโยชน์ให้กับส่วนรวมให้ครอบครัวญาติพี่น้อง และเป็นอีกคนหนึ่งที่มีคุณค่าของเมืองสุโขทัย เมืองแห่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชขออำนาจคุณความดีอันนี้จึงช่วยส่งคุณพนม ประสพแต่ความสุขในสัมปรายภพเถิด

พล.ร.อ. ประเทือง วงศ์จันทร์
อุปนายกสมาคมชาวสุโขทัย

คำไว้อาลัยแด่ พลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ

ผมขอแสดงความเสียใจกับคุณประทีน และครอบครัวจีนะวิจารณ์ะ ต่อการจากไปของพลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งของครอบครัวแล้วยังเป็นการสูญเสียคนดีที่มีค่าของสังคมอีกผู้หนึ่งด้วย

พลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จทั้งในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน สำหรับในส่วนของการทำงานชีวิตนั้น พลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ นับว่าเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีมานะ อดทน เป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา และเป็นผู้ที่มีความเพียรในการทำงาน มีความรับผิดชอบและมีน้ำใจ ตลอดชีวิตของท่านจึงมีผู้รักและชื่นชมศรัทธาในการวางตัวและการปฏิบัติงานของท่านเป็นจำนวนมาก

ผมมีความเชื่อมั่นว่า ด้วยบุญกุศล ตลอดจนคุณงามความดีที่พลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ ได้กระทำไว้ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ประกอบกับผลบุญที่ครอบครัวและบรรดาญาติมิตรร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้ จะเป็นพลวปัจจัยที่ส่งผลให้ดวงวิญญาณของพลเอก พนม จีนะวิจารณ์ะ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพตามสมควรแก่คติวิสัยทุกประการ

(นายสมศักดิ์ เทพสุทิน)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน

อาลัยเพื่อนรัก

แม้จะตระหนักดีว่า พนมฯ จะจากพวกเราไปตามกฎแห่งวิภูสงสาร ซึ่งไม่มีผู้ใดล่วงพ้นไปได้ แต่พวกเราก็ไม่อาจสะกดใจไม่ให้เกิดความทุกข์ได้ เพราะพนมฯ เป็นคนดีเป็นที่รักของพวกเราชาวสมาชิกวุฒิสภาแทบทุกคน โดยเฉพาะผมนั้นนับคบหาเป็นเพื่อนรักกันสมัยที่พนมฯ เป็นพันเอก ผมเป็นนายอำเภอ เราต่างก็รับใช้ชาติบ้านเมืองอย่างเหน็ดเหนื่อยมาด้วยกัน รู้สึกว่าพนมฯ จะหนักหนาสาหัสกว่าผมมาก วีรกรรมของพนมฯ ในบางครั้งถึงขนาดเลือดตกยางออกแทบเอาชีวิตไม่รอด แต่พนมฯ เข้มแข็งไต่เต้าในชีวิตราชการมาจนเป็นพลเอก และได้รับความไว้วางใจจากชาวสุโขทัยเลือกให้เป็นวุฒิสมาชิก

เมื่ออยู่ในสภาด้วยกัน พนมฯ เป็นเพื่อนที่ผมรักมากที่สุด และดูเหมือนว่าพนมฯ ก็คงมีความคิดเช่นนั้นเหมือนกับผม มีปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะในทางราชการและส่วนตัว เราจะปรึกษากันอยู่เสมอ พบและคุยกันทุกวัน การจากไปของพนมฯ ในครั้งนี้จึงเป็นการสูญเสียและความเศร้าโศกของผมและครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

ไปดีเถิดเพื่อนรัก พักผ่อนให้เต็มที่ หลับให้สบาย หลังจากรับใช้ชาติบ้านเมืองมาเหนื่อยจนสายตัวแทบขาด แม้นเพื่อนทราบด้วยญาณวิถีดุจจรรู้ว่าเกษมคนนี้มีความรักต่อเพื่อนไม่มีวันเสื่อมคลาย

(นายเกษม ชัยสิทธิ์)

สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์

ระลึกถึงปูชนียบุคคล ของสามเสนวิทยาลัย

ข่าวการมรณกรรมของ พลเอก พนม จินะวิจารณ์ อดีตนายกลสภาคมนักเรียนเก่า สามเสนวิทยาลัย ยังความเศร้าสลดในการจากไปของท่านเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าผมจะทราบข่าว การป่วยของท่านและติดตามอยู่เป็นระยะ รวมทั้งได้มีโอกาสพบกันหลายๆ ครั้ง ในสถานที่ ทำงานของผมบ้างตามงานต่างๆ บ้าง ก็ยังเห็นท่านมีสุขภาพ และกำลังใจเข้มแข็ง การพูดคุยกันท่านก็มีได้แสดงออกถึงอาการเจ็บไข้ให้เห็น ทั้งนี้ เพราะว่า ผมคุ้นเคยกับท่านมานาน อีกทั้งยังเป็นนักกีฬารักบี้ทีมโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และทีมชาติ และยังเล่นกีฬา อีกหลายประเภท สมกับที่เป็นนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย นอกจากเรียนดีแล้วยังเด่นเรื่อง กีฬาอีกด้วย

พลเอก พนม ฯ เป็นนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย ที่อยู่ในประเภทดาวเด่น ประสบ ความสำเร็จทั้งในการเรียน การรับราชการซึ่งเป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดี แม้กระทั่งก่อน การเสียชีวิตท่านยังดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุโขทัย

การจากไปของท่านยังความอาลัยรัก และรำลึกถึงคุณงามความดีของท่านที่ได้สร้าง สรรค์สภาคมนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัยให้มีความเจริญรุ่งเรือง จึงนับได้ว่าท่านเป็นปูชนีย- บุคคลของสามเสนวิทยาลัยท่านหนึ่ง

ขอผลบุญกุศลผลกรรมดีที่ท่านได้สร้างสมมาจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ ของท่านได้ไปสู่สุคติ

พลโท

(จิริลธิ เกษะโกมล)

นายกสภาคมนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย

คำอาลัยแก่ท่าน พลเอก พนม จินะวิจารณ์

“ ธรรมชาติสวยงาม ถ้ามองถ่าง ”

พระเครื่องดังลือชา เมืองไผ่ยาสุดยอด

ถั่วทอดสองร้อยปี แดนคนดีศรีสำโรง..... ”

ได้ทราบข่าวการเสียชีวิตของท่าน ส.ว. ทำให้พวกเราชาวศรีสำโรงตกใจ เสียใจ และ เสียหายเพราะหลายคนไม่ทราบข่าวอาการป่วยของท่านมาก่อนเลย พวกเรารักและนับถือ ท่านเป็นอย่างยิ่ง บอกได้เลยว่าไม่มีใครสักคนที่ไม่รู้จักคุ้นเคยกับท่านแล้วจะไม่เสียใจตายท่าน เพราะท่าน ส.ว. เป็นคนดีมีเมตตาธรรมประจำใจท่านที่ว่า “จริงจัง จริงใจ” ซึ่งจะมีให้กับทุกคนมีความเชื่อเพื่อเกื้อกูลอุทิศตน เพื่อพี่น้องและสังคมตลอดมา การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนต้องประสบและพวกเราทราบดีแต่ก็อดเสียใจไม่ได้ เพราะตลอดชีวิตท่านได้กระทำแต่ความดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เป็นบุคคลตัวอย่างของบ้านเรา ซึ่งจะมีใครสักกี่คนที่ทำได้ ที่เป็นได้อย่างท่านทราบจนวาระสุดท้ายของชีวิตสมศักดิ์ศรีชาวศรีสำโรง

พวกเราจึงขอแสดงความเสียใจกับครอบครัว และญาติมิตร ต่อการจากไปของท่าน พลเอก พนม จินะวิจารณ์ มา ณ โอกาสนี้และขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายตลอดจนกุศลกรรมที่ท่านได้สั่งสมมา จงโปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่าน จงไปสู่สุคติได้อยู่ในภพภูมิที่ดีในสัมปรายภพนั้นเทอญ

ด้วยความรักและเคารพเป็นอย่างยิ่ง

จากคนศรีสำโรง

พลเอก พนม จินะวิจารณ์

อาลัย-ท่าน

จากไปแล้ว ลาลับ ไม่กลับอีก
ท่านพนม ฯ จากไป ไม่กลับมา
เปรียบร่วมไทร ใบหนา เคยอาศัย
ท่านตั้งตน ดำรงศักดิ์ รักเราจริง

มฤตยู มาพราก จากชีวิต
เห็นเพียงร่าง ทิ้งให้ ท่านภรรยา
อยู่อยู่ต้อง ย้ายแยก แสนระทีก
แม้ใครใคร ชวนไป ไม่นำพา

ยี่สิบเจ็ด สิงหา สี่แปด นั้น
ได้ทราบข่าว ว่าท่าน จะจากไป
สิบห้า จุด สองศูนย์ อาดูรนัก
และญาติมิตร พวกห้อง บริวาร

ขออ้อนวอน ดินฟ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์
แล้วเชิญ ดวงวิญญาณ ของท่านไป
ให้ลูกหลาน พวกห้อง และน้องพี่
ถึงอดีต ชีวิต และผลงาน

สุดจะหลีก อาลัย คร่ำครวญหา
จินะวิ วิจารณ์ ต้องคร่ำครวญ
เป็นร่วมไทร ใบโคก วิโยคยิ่ง
ไม่ทอดทิ้ง แรกเริ่ม แต่เดิมมา

กายอุทิศ มอบปลง กับวงศ์ษา
อนิจจา ขมขื่น สุดฝืนทน
ไม่เคยนึก ปลีกตัว หลบหนีหน้า
เกรงคิดว่า เนรคุณ ว่าวุ่นใจ

ช่วงกลางวัน ตกตะลึง มิรู้หาย
เหลือแต่ร่าง ทิ้งไว้ ซึ่งวิญญาณ
ซึ่มเศร้าหนัก พร้อมกัน ทั้งลูกหลาน
ต่างพร้อมกัน เข้ากราบ ท่านพนม ฯ

เนรมิต วิมาน อันสดไส
สถิตไว้ ณ เบื้องบน ทิพย์วิมาน
สดุดี อาลัย พร้อมกล่าวขาน
ปณิธาน ท่านยัง อยู่ยืนยง

รัก อาลัย เคารพ
ร้อยโท เชิดวุฒิ โล่อูไร

ระลึกถึง “เล็ก” พลเอก พนม จินะวิจารณ์ ในความทรงจำ

ครอบครัว “จินะวิจารณ์” ของคุณครูบุญนาค-คุณเต็ม จินะวิจารณ์ กับครอบครัว “พีรานนท์” ของ พ.ต.ท. ประสิทธิ์-ละออง พีรานนท์ มีความสัมพันธ์ฉันญาติพี่น้องต่อเนื่องกันมานานกว่า ๖๐ ปี แม้ว่าคุณครูบุญนาค คุณเต็ม และ พ.ต.ท. ประสิทธิ์ ได้ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว คุณอาละอองก็ยังได้รับการเยี่ยมเยียนด้วยความเคารพนับถือจากลูกหลาน “จินะวิจารณ์” อยู่เสมอ การจากไปแบบไม่มีวันกลับของเล็ก เปรียบเสมือนการสูญเสียลูกชายที่ดีที่สุดไปคนหนึ่ง ตอนที่คุณอาละออง และพี่ๆ (ประลอง - สุลักษณ์ - นิตยา) ได้ไปเยี่ยมเล็ก ขณะรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ นั้น รู้สึกว่าเล็กมีกำลังใจเข้มแข็งมาก เมื่ออาการดีขึ้นจนได้ออกจากโรงพยาบาลมาพักที่บ้านแล้ว เล็กมีน้ำใจไปเยี่ยมคุณอาละอองที่บ้านถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกไปอวยพรวันเกิดเนื่องในวาระอายุครบ ๙๐ ปีในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ อีกครั้งหนึ่งไปเยี่ยม เนื่องจากคุณอาละอองได้รับการผ่าตัดเกี่ยวกับหัวใจ ซึ่งทำให้คุณอาตีใจมากที่ได้พบเล็ก เรียกได้ว่าผู้เจ็บป่วยทั้งสองต่างก็ให้กำลังใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ต่อมาทราบว่าเล็กมีสุขภาพดีขึ้นจนสามารถไปออกกำลังเล่นกอล์ฟได้แล้ว นี่ก็ไม่ถึงเลยว่ เล็กจะจากไปก่อนเช่นนี้ คุณอาเคยพูดเสมอว่ายังจำภาพวันแต่งงานของเล็กกับคุณประทิน เมื่อ ๔๐ กว่าปีที่แล้วได้ดี เนื่องจากคุณอาประสิทธิ์ และคุณอาละออง ได้รับเกียรติให้เป็นผู้ทำพิธีปูนอนสำหรับคู่บ่าว-สาวในวันนั้น จึงรู้สึกปลื้มใจและดีใจมากที่ชีวิตสมรสของหลานทั้งสองประสบความสำเร็จรุ่งเรือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเล็กมีความก้าวหน้าสูงสุดในการทำงาน ทั้งด้านราชการทหาร และการเมือง พร้อมด้วยครอบครัวที่อบอุ่นและสมบูรณ์

ความทรงจำในอดีตเกี่ยวกับเล็ก เมื่อย้อนไปราวปี พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๐๗ ในช่วงเข้าฤดูถ้าใครเดินทางไปมาแถวถนนราชดำเนินนอก หน้าโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (สมัยนั้น) คงได้เห็นขบวนนักเรียนนายร้อย จปร. กำลังเดินแถวกันอย่างเข้มแข็ง และมีระเบียบวินัย เป็นที่ชื่นชมแต่ผู้พบเห็นทุกคน พี่ประลองและพี่ตี๋ (นิตยา) ต้องเดินทางไปทำงานผ่านบริเวณนี้ทุกวัน จำได้ดีถึงภาพของนักเรียนนายร้อย พนม จินะวิจารณ์ กำลังเดินอยู่ในแถวนักเรียนนายร้อยดังกล่าว นั้น ซึ่งเราได้มีโอกาสทักทายกันด้วยสายตาเท่านั้น นับเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมยินดี ที่ได้เห็นพัฒนาการความสำเร็จและความสำเร็จของเล็กมาโดยตลอด ทั้งด้านการเรียน การกีฬา และการทำงาน สำหรับการกีฬา นั้น มีกิตติศัพท์ว่าเล็กเป็นนักกีฬาและนักรักบี้

ที่มีชื่อเสียงของโรงเรียน และของกองทัพบก ส่วนชีวิตการทำงานได้มีความก้าวหน้าในชีวิตราชการ ทหารโดยลำดับ ตั้งแต่ยศร้อยตรี จนถึงยศสูงสุดระดับพลเอก และหลังจากเกษียณอายุราชการทหารแล้ว ยังสามารถได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก (สว.) ของรัฐสภาอีกด้วย จึงเป็นที่น่าภาคภูมิใจ ของญาติพี่น้อง ตระกูล“ฉินะวิจารณ์ะ” และชาวสุโขทัย เป็นอย่างยิ่ง

ภาพประทับใจที่ยังติดตาและซาบซึ้งใจมากที่สุดของครอบครัว “พีรานนท์” ก็คือภาพของ ร้อยเอก พนม ฉินะวิจารณ์ะ ในชุดเครื่องแบบเต็มยศ ถูกรูปถ่ายของ พ.ต.ท.ประสิทธิ์ พีรานนท์ เดินนำหน้าศพเพื่อเวียนเมรุ ณ วัดตรีทศเทพวรวิหาร ในงานพระราชทานเพลิง พ.ต.ท.ประสิทธิ์ พีรานนท์ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ มีผู้ร่วมงานท่านหนึ่งกระซิบถามพี่ตุ้ย (สุลักษณ์) ว่า ผู้ที่ถ่ายรูปนำหน้าศพนั้น เป็นน้องชายใช่ไหม? พี่ตุ้ยได้ตอบไปว่า เล็ก เปรียบเสมือนน้องชายแท้ๆ ซึ่งให้ความเคารพรักและนับถือคุณอาประสิทธิ์มากมาโดยตลอด จึงตั้งใจและเต็มใจให้เกียรติ เป็นพิเศษในวาระสุดท้าย เท่ากับเป็นเจ้าของศพด้วยคนหนึ่ง

การจากไปของเด็ก ไม่เพียงแต่จะนำความโศกเศร้าเสียใจมาสู่ครอบครัว “ฉินะวิจารณ์ะ” เท่านั้น ยังเป็นการสูญเสีย ลูกหลาน ที่ดีที่สุดของครอบครัว “พีรานนท์” ไปคนหนึ่งด้วย ขอบุญกุศลแห่งคุณธรรมและกรรมดีที่เล็กได้ปฏิบัติตลอดมาในขณะที่มีชีวิตอยู่ ทั้งต่อญาติมิตร ต่อสังคมและต่อชาติบ้านเมือง ได้โปรดสนองตอบให้ดวงวิญญาณของเด็กจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

ด้วยความอาลัยรัก

จากครอบครัว “พีรานนท์”

คุณอาละออ พีรานนท์

รศ.ประลอง-รศ.ทญ.ภรณี พีรานนท์

รศ.นพ.วิชัย-ผศ.สุลักษณ์ ผลิตานวงศ์

รศ.นิตยา พีรานนท์

อ.บุญนำ- อ.อัญวีณ์ ลินธิฐฎา

น้องพนม

เมื่อวันที่ผมได้รับแจ้งจากน้องรัชนี้ว่า พนมได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ ผมทั้งตกใจและเสียใจ ที่ตกใจเพราะไม่แน่ใจว่าเขาจะจากไปเร็วอย่างนี้ ด้วยวัยที่ยังไม่สมควร ที่เสียใจก็เพราะว่าได้เสียญาติสนิทที่ดีไปอีกคนหนึ่งแล้ว

ในชีวิตของพนมได้ทำหน้าที่พลเมืองดีโดยสมบูรณ์ คือ ด้านอาชีพได้รับราชการเป็นทหาร จนได้รับพระราชทานยศเป็นพลเอก ด้านหน้าที่การงานก็ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชา ด้านสังคมก็เป็นที่รักของมวลมิตรสหาย ด้านครอบครัวก็เป็นพ่อที่ดีของลูก ด้านญาติก็เป็นที่รักของญาติพี่น้อง ด้านการเมืองก็ได้เป็นวุฒิสมาชิก ถ้าผมจำไม่ผิด พนมเคยได้รับการแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิกมาแล้ว เมื่อเปลี่ยนจากการแต่งตั้งมาเป็นการเลือกตั้ง พนมก็ได้ลงสมัครและได้รับเลือกตั้งเข้ามา ซึ่งมีใช่เป็นของง่าย ๆ เพราะต้องเป็นผู้มีความสามารถและดีจริงๆ พนมมีสิ่งเหล่านี้ในตัวจึงประสบความสำเร็จ

บุญกุศลใดๆ ที่ผมได้ทำไว้ขอให้ผลบุญกุศลนั้นเป็นพลังปัจจัยให้วิญญาณพนมไปสู่สุคติในสรวงสวรรค์

จากพี่

อวบ สุขกิจ

คิดถึงความหลัง ด้วยความอาลัยรัก

พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ ชื่อเล่นว่า “เล็ก” เป็นลูกคนที่ ๙ ของคุณพ่อวิชณุ คุณแม่เต็ม จีณะวิจารณ์ เกิดที่ “บ้านวงศ์ใหญ่” มีพี่น้องรวม ๑๒ คน คือ

๑. นางสาว จันทนา จีณะวิจารณ์ (ถึงแก่กรรม)
๒. เด็กหญิง สอนง จีณะวิจารณ์ (ถึงแก่กรรม)
๓. นาย สนาน จีณะวิจารณ์ (ถึงแก่กรรม)
๔. นาง พะนอ ร่วมรักษ์
๕. นาย อนันต์ จีณะวิจารณ์
๖. นาย อำนาจ จีณะวิจารณ์
๗. นาง วาสนา จีณะวิจารณ์
๘. นางสาว รัชณี จีณะวิจารณ์
๙. พลเอก พนม จีณะวิจารณ์
๑๐. นาย บำเหน็จ จีณะวิจารณ์
๑๑. นาย บำนาญ จีณะวิจารณ์
๑๒. นางสาว รจนา จีณะวิจารณ์ (ถึงแก่กรรม)

“เล็ก” เกิดมาท่ามกลางความรักความอบอุ่นของครอบครัว “จีณะวิจารณ์” เป็นเด็กที่มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง ชอบปีนต้นไม้ เล่นฟุตบอล สนใจการใช้อาวุธปืน ยามว่างมักจะไปหาคุณลุงซึ่งเป็นตำรวจ เพื่อขอให้ช่วยสอนวิธีใช้ปืนเสมอเพราะ “โตขึ้นอยากเป็นทหาร”

ครอบครัว “จีณะวิจารณ์” เป็นครอบครัวใหญ่พอสมควร ย่อมเป็นภาระหน้าที่อันยิ่งใหญ่ของคุณพ่อคุณแม่ที่จะต้องเลี้ยงดู อบรม สั่งสอน และให้การศึกษาเพื่ออนาคตที่ดีของลูกๆ และโชคดีที่มีคุณป้า ๒ ท่าน (พี่สาวของคุณพ่อ ๑ ท่าน พี่สาวของคุณแม่ ๑ ท่าน) คอยช่วยเหลือเลี้ยงดู

กิจกรรมของ “เล็ก” และพี่น้องที่ร่วมปฏิบัติการเป็นประจำคือ การช่วยคุณพ่อคุณแม่รดน้ำต้นไม้ พรวนดิน ตัดหญ้า ที่สวนดอกไม้หน้าบ้าน ที่คุณพ่อได้สร้างไว้เพื่อความสวยงามและเป็นที่พักผ่อนของครอบครัว เมื่อถึงเวลาอาบน้ำคุณพ่อคุณแม่จะพาไปเล่นน้ำ เล่นทรายอย่างสนุกสนานที่ท่าน้ำ แม่น้ำยม ซึ่งไหลผ่านหน้าบ้าน (น้ำไม่ลึกมีความปลอดภัย สำหรับเด็กๆ) แต่พวกเขาก็อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา กิจกรรมดังกล่าวได้

ปลูกฝังจิตใจ สร้างสายใยแห่งความรัก ความสามัคคี ระหว่างพี่น้อง อย่างแน่นแฟ้นโดยไม่
รู้ตัว “เล็ก” เข้าเรียนชั้นอนุบาล ซึ่งคุณพ่อก่อตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ของญาติ พรรคพวก
ในอำเภอศรีสำโรง

“เล็ก” เรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนสุวรรณคิทยา อำเภอสุวรรณคิโย เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียง
ของจังหวัดสุโขทัย พี่สาวคนโตเป็นผู้ปกครอง รับผิดชอบเลี้ยงดู สนับสนุนให้พวกเขาได้
เรียนทุกคน “เล็ก” เป็นคนที่มีความขยัน อดทน ตั้งใจเรียนและมีระเบียบวินัยมาก เมื่อโรงเรียน
เลิก จะต้องเล่นฟุตบอลกับเพื่อนก่อน เมื่อกลับถึงบ้านจะรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเพื่อช่วยงาน
บ้าน พอเสร็จจากงานจะต้องนำหนังสือเรียนไปหามุมสงบอ่านทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้วจน
มีดคำเป็นประจำทุกวัน เป็นที่รักและชื่นชมของพี่น้องทุกคน “เล็ก” มีความฝัน “อยากเป็นทหาร”
ตั้งแต่เด็ก

ผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของน้องๆ อีกผู้หนึ่ง คือ พี่ชายคนโต (เสียชีวิตแล้ว) ช่วย
เลี้ยงดูสนับสนุนให้พวกเขาได้เข้ารับการศึกษาในระดับสูงในกรุงเทพฯ จนสำเร็จประกอบอาชีพ
ได้ “เล็ก” เป็นน้องคนเดียวที่สำเร็จการศึกษาจาก “โรงเรียนนายร้อย จปร.” ได้รับพระราชทาน
ยศ “ร้อยตรี” รับราชการ “ทหารบก” สมความตั้งใจ “เล็ก” ปฏิบัติราชการด้วยความกล้าหาญ
เสียสละ อดทน ซื่อตรง มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมรุ่นและผู้บังคับบัญชา
ทุกระดับชั้น มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นผู้บังคับบัญชาที่ดี จนได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่ง
ที่สำคัญๆ หลายตำแหน่ง จนได้รับพระราชทานยศเป็น “พลเอก” เป็นยศสูงสุดของกองทัพบก

“เล็ก” เป็นนักรักบี้ดีเด่น ของโรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นนักรักบี้ทีมชาติระดับ “เหรียญ
ทอง” เป็น “สมาชิกวุฒิสภา” จังหวัดสุโขทัย เป็น “นายกสมาคมชาวสุโขทัย” ตลอดชีวิต
“เล็ก” ได้สร้างคุณประโยชน์ เกียรติยศ ชื่อเสียง ให้แก่ประเทศชาติ กองทัพบก และวงศ์-
ตระกูล “จินะวิจารณ์ะ” อย่างน่าภาคภูมิใจ กีฬาอีกอย่างหนึ่งที่สร้างความสุขให้กับ “เล็ก”
คือ กีฬาอล์ฟ นอกจากจะชอบเล่นกอล์ฟในหมู่เพื่อนฝูงพรรคพวกแล้ว “เล็ก” ยังไม่ลืมที่จะ
ชวนพี่น้องไปร่วมเล่นกอล์ฟกับเพื่อนๆ ด้วย จะนัดเล่นกอล์ฟกันเฉพาะในกลุ่มพี่น้องเมื่อมีโอกาส

การเสียชีวิตของ “เล็ก” เป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่งของครอบครัวตระกูล
“จินะวิจารณ์ะ” ด้วยสายใยแห่งความรัก ความผูกพัน ที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของพวกเขาพี่น้อง
ทุกคน ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เล็ก” เป็นคนมีจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ หวัง

ดีต่อทุกคนอย่างจริงใจ เสียสละ อดทนต่ออุปสรรคต่างๆ ด้วยความกล้าหาญ มีใจโอบอ้อมอารี กตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล โดยไม่หวังผลตอบแทน เพราะถือว่า “การให้ คือ ความสุขทางใจ” สร้างความรัก ความสามัคคี ในหมู่ญาติพี่น้องด้วยการทำบุญสร้างกุศลร่วมกันตามสถานที่ต่างๆ เมื่อมีโอกาสจะนัดกันไปเที่ยวต่างจังหวัด ได้สนุกสนานร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ญาติสนิท มิตรสหาย จนได้รับความรัก ความภักดีจากบุคคลผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายเป็นจำนวนมาก “เล็ก” ได้สร้างเกียรติยศชื่อเสียงให้กับครอบครัว และวงศ์ตระกูล “จិនะวิจารณ์ะ” อย่างสมบูรณ์แบบเจริญรอยตามบรรพบุรุษอย่างแท้จริง

ไม่ว่าดวงวิญญาณของ “เล็ก” จะอยู่ ณ ที่ใด ขอให้รับรู้ไว้ด้วยว่า พวกเรารัก และคิดถึงด้วยความเศร้าโศกเสียใจ อาลัย-อาวรณ์ อย่างสุดซึ้ง ความดีของ “เล็ก” ยังฝังลึกอยู่ในจิตใจตลอดชั่วชีวิต พวกเราทุกคนมีความภาคภูมิใจในความสามารถที่ได้สร้างคุณงามความดีให้ปรากฏเป็นที่ชื่นชมของคนที่รู้จักทั่วไป “เล็ก” เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าที่สุดคนหนึ่งที่หากชาติหน้ามีจริงขอให้ได้เกิดมาเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกันอีก

ด้วยแรงอธิษฐานขออำนาจกุศลผลบุญความดีงามทั้งหลายทั้งปวงที่ “เล็ก” ได้สร้างสมไว้ตลอดชีวิตและผลบุญที่ครอบครัว พี่น้อง ญาติสนิท มิตรสหาย ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลให้ นั่น จงดลบันดาลนำทางให้ดวงวิญญาณของ “พลเอก พนม จินะวิจารณ์ะ” หรือ “เล็ก” ได้สถิต ณ สรวงสวรรค์ ด้วยความสงบสุข สมบูรณ์ ชั่ววันรันดร์กาล.

ด้วยความรักและอาลัยอย่างสุดซึ้ง

จาก

พี่ - น้อง “จិនะวิจารณ์ะ”

ด้วยความรัก – เคารพยิ่ง

หลานๆ ได้ทราบการเสียชีวิตของคุณน้ำ คุณอา คุณลุง “เล็ก” ด้วยความเศร้าเสียใจอย่างยิ่ง พวกเราที่มีความรู้สึกเช่นเดียวกันว่าได้สูญเสียญาติผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสูง เป็นที่รัก เคารพยิ่งไปอีกคนหนึ่ง ท่านเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เป็นคนสนุกสนาน มีจิตใจเข้มแข็งและมีความยุติธรรม ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้คลี่คลายไปในทางที่ดี เป็นศูนย์กลางของความรัก ความสามัคคี ในหมู่ญาติพี่น้อง ลูกหลาน เสมอมา เป็นที่รักเคารพของพวกเรา

หลานๆ มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จอย่างงดงาม ที่ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าสูงสุด ทั้งในหน้าที่ราชการและชีวิตส่วนตัว และยังได้สร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้กับวงศ์ตระกูล “จีนะวิจารณ์ะ” เจริญรอยตามบรรพบุรุษที่เคยสร้างไว้

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณน้ำ คุณอา คุณลุง “เล็ก” จงไปสู่ความสุข ความสงบ บนสวรรค์ตลอดไปชั่วกาลนาน

ด้วยความรัก – เคารพยิ่ง

จาก

หลานน้ำ หลานอา หลานลุง ทุกคน

“พ่อ”

เป็นเวลา ๘ ปีเต็มที่ได้รู้จักและศึกษาจิตใจกันมา จึงได้ตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ นับเป็นเวลา ๔๐ ปีเศษ ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตคู่ของเราอยู่บนรากฐานความเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรให้กันอย่าง ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอตลอดเวลาที่เราใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมา คุณพนมเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง ทั้ง สุขภาพกาย และสุขภาพจิต เพราะเป็นนักกีฬา คุณพนมจะเป็นผู้ที่มองโลกในด้านดีตลอดมา

พ่อเริ่มเจ็บป่วย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ด้วยระบบหลอดเลือดไม่ไปเลี้ยงหัวใจ แพทย์ ต้องใส่บอลลูนไว้เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีก้อนเนื้อแข็งโตที่ ต่อม้ำเหลืองตรงก้นกูด้านซ้าย ผลจากการตรวจพบว่าเป็นมะเร็งของต่อม้ำเหลือง เริ่มเห็นเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ คุณหมอกำหนดให้รักษาโดยให้เคมีบำบัดใช้ฉีดยา เข้าเส้นเลือดในระยะเวลาประมาณ ๘ เดือนๆ ละ ๑ ครั้ง ไม่ต้องอยู่โรงพยาบาลให้ยาเสร็จ กลับได้ เริ่มให้ยาเข็มแรกเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ก้อนเนื้อที่แข็งโตนั้นยุบอย่างปาฏิหาริย์ จนถึงเข็มที่ ๗ ผู้ป่วยรับได้ดี ผู้ป่วยแข็งแรงเป็นที่พอใจของคุณหมอ ให้ยาเสร็จกลับไปทำงาน ที่สภาได้อย่างปกติ ไปตีกอล์ฟได้ จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ผู้ป่วยรู้สึกเพลียมาก ออก จากสภาไปพบคุณหมอสุรเดชตรวจดูพบว่ามีเชื้อราเกิดขึ้นที่ช่องปากเต็มไปหมด ต้องพักรักษา ตัวอยู่ที่โรงพยาบาลตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ สิ่งที่ตามมาคือ มีการแพร่กระจายของ โรคร จากผลการเจาะน้ำไขสันหลังไปตรวจก็พบว่ามีเซลล์ของมะเร็ง ต้องพิจารณาการรักษา กันใหม่ โดยคุณหมอกำหนดให้ฉีดยาเข้าไขสันหลังเพื่อเป็นการรักษา ๖ ครั้ง และให้ฉายแสง รังสีรักษาที่บริเวณศีรษะ ๒๐ ครั้ง ตลอดเวลาผู้ป่วยต้องอยู่ที่โรงพยาบาลประมาณ ๘ เดือน (มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ - ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) คุณหมออนุญาตให้ไปพักที่บ้านได้ แพทย์ นัดมาตรวจทุกเดือนเพื่อให้ยาเคมีบำบัดอีก ๖ ครั้ง คือให้เดือนละ ๑ ครั้งๆ ละประมาณ ๔ วัน ต้องเข้าพักอยู่ที่โรงพยาบาล จนครบตามกำหนด ทุกอย่างผู้ป่วยรับได้อย่างดีมาตลอดเวลา ปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๗ ต้องดูแลกันอย่างใกล้ชิด ทั้งเรื่องยาที่คุณหมอกำหนดให้รับประทาน รวมทั้งอาหารการกินด้วย ช่วงนี้ได้ไปพักผ่อนชายทะเลบ้าง ลูๆ พาไปสนามกอล์ฟบ่อยครั้ง เพราะรู้ใจพ่อ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ลูกสาวย้ายจากอเมริกามาอยู่สิงคโปร์ ได้เดินทางไปเยี่ยมลูกกัน เห็นว่าเดินทางเพียง ๒ ชั่วโมงครึ่งก็ถึง พ่อไปเป็นลมที่นั่น ๒ ครั้ง หลังสุดไป เป็นลมที่สวนสาธารณะ ต้องโทรเรียกรถฉุกเฉินนำส่งโรงพยาบาลได้รับการตรวจอย่างละเอียด

รุ่งขึ้นหมออนุญาตให้เดินทางกลับได้ แนะนำให้ไปพบแพทย์ที่เคยรักษาประจำอยู่ ถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

เช้าวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ พาพ่อไปหาหมอหัวใจ น.พ.โสภณ ได้นำผลการตรวจจากสิงคโปร์ไปให้คุณหมอดู และได้บอกอาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้หมอได้ทราบ ได้เรียนคุณหมอว่าผู้ป่วยมีอาการทางสมอง คุณหมอโสภณให้ไปพบกับนายแพทย์โยธิน แพทย์ทางระบบสมอง ซึ่งได้ส่งตรวจคลื่นสมอง และตรวจคอมพิวเตอร์ พบว่ามีการผ่อและการตายของเนื้อสมอง ทำให้การควบคุมระบบต่างๆ ของร่างกายไม่ปกติ จากนั้นรับยาทางระบบสมองไปทาน และพาไปตรวจตามที่แพทย์สั่งตลอดเวลาไม่ได้ขาด แต่อาการไม่ดีขึ้น ทานอาหารเองลำบาก อาหารไหลออกมูกปาก ตาก็แดง ต้องพาไปหาหมอตา

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ พาพ่อไปหาหมอตา หมอให้อยู่โรงพยาบาล ต้องหยุดตาทุกๆ ๑ ชั่วโมง เพราะตาแห้งมาก พ่อขอกลับมาอยู่ที่บ้านใกล้ปีใหม่ ขออยู่กับลูกๆ หลานๆ โรงพยาบาลประจำตัวต้องหยุดตาให้ทุกๆ ๑ ชั่วโมง ในวันที่ ๓๐-๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ โรงพยาบาลแทบจะเดินไม่ไหวเลย

จนวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ คุณบุษยามาเยี่ยมพูดคุยกันสนุก แยกจะลากลับพอนั่งอยู่บนเก้าอี้ก็ล้มตาทรดตัวลง ต้องช่วยกันพยุงขึ้นไปนอนบนเตียง รู้สึกตัวดี แต่วูบไปเฉยๆ ต้องนำส่งโรงพยาบาลพระมงกุฎ แพทย์รับไว้รักษาตัวที่โรงพยาบาลตั้งแต่วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้ค้นหาสาเหตุการเจ็บป่วยครั้งนี้อย่างละเอียดเพื่อพิสูจน์ทราบ ได้ขอเจาะน้ำไขสันหลังไปตรวจ ผลออกมาว่าทุกอย่างปกติดี ขอเจาะไขสันหลังอีกครั้งก็พบว่าผลปกติเช่นเดิม และสุดท้ายเจาะไขกระดูกไปตรวจผลการตรวจก็ปกติ นายแพทย์วิชัยจึงบอกญาติว่าผลการตรวจเกี่ยวกับมะเร็งไม่พบแล้ว จากนั้นก็เกี่ยวกับสมองที่มีปัญหา ตลอดเวลาที่อยู่ในโรงพยาบาล ๘ เดือนเศษ ๒๓๗ วัน พ่อดีขึ้นบ้างเป็นบางวันๆ ก็ดูทรุดลง ต้องเจาะคอเพื่อช่วยหายใจ พุดไม่ได้ กลืนอาหารลำบากต้องใส่สายยางให้อาหาร สุดท้ายเจาะหน้าท้องเพื่อให้อาหาร พวกเราเตรียมนำพอกลับบ้านมาดูแลกันเอง ถึงจะอย่างไรก็ตาม ขอให้พ่อมีลมหายใจ ลูก-แม่ ขอดูแลพ่อ ประณินบิฑิตพ่อให้ดีที่สุด คุณหมอมที่ดูแลประจำเคยแนะนำว่าให้กลับมาดูแลกันเองที่บ้าน เกรงว่าจะติดเชื้ในโรงพยาบาล ขอผลัดผ่อนกับหมอมว่าเรากำลังสร้างบ้านใหม่อยู่หากเสร็จเมื่อใดจะนำท่านกลับทันที

ประมาณ ๒๐ น.เศษ ของวันพุธที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ พ่อเริ่มมีอาการไอ
แห้งๆ บ่อยครั้ง ดูดเสมหะมีแต่ฟองสีขาวออกเล็กน้อย รายงานให้หมอและพยาบาลทราบ
พยาบาลรายงานแพทย์เวรมาเจาะเลือดให้ รุ่งขึ้นแพทย์ประจำตึกให้เจ้าหน้าที่มาเอ็กซ์เรย์ดู
หมอบอกว่าติดเชื้อในกระแสเลือด ก็ให้ยาฆ่าเชื้อซึ่งไม่ทันกับเวลาแล้ว พ่อทรุดลงไปมาก เลือด
น้อยหมอให้เลือดอีกถึงสองขวด ปัสสาวะน้อยมาก

วันศุกร์ที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ แม่ไม่ได้หลับตลอดคืน เพราะพ่อไอและมี
อาการหอบด้วย ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ

รุ่งขึ้นวันเสาร์ที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ พ่อก็ไม่ดีขึ้นเลย ลูกหนึ่งโทรหาอาจารย์
น.อ.โสภณ ให้มาช่วยสวดนำส่งพ่อสู่สุคติ ซึ่งท่านก็มาอย่างรวดเร็ว ท่านได้สวดนำทางให้
พ่อไปสู่สุธรรมสวรรค์ ต้องกราบของพระคุณ น.อ.โสภณ ชาวสำลี ไว้ ณ โอกาสนี้อย่างสุดซึ้ง

พ่อหลับสนิทพันทุกหมดโศกในเวลา ๑๕.๒๐ น. ของวันเสาร์ที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
ท่ามกลางความอาลัยรักของลูกๆ ทั้ง ๔ คน ญาติพี่น้อง และเพื่อนสนิทที่จะขอล่าวถึงคือ
พี่น้อง พี่แกลบ คุณไก่ ตลอดจน เจ้ากรมแพทย์ทหารบก พล.ท.บุญเลิศ จันทราภาส ท่านได้
ให้ผู้บังคับบัญชาของท่านมาช่วยดูแลความเรียบร้อยในการแต่งกายให้พ่อ เจ้าหน้าที่ทุก
ระดับของตึกสมเด็จย่า ชั้น ๖ ห้อง ๖๑๒ ได้ช่วยกันส่งวิญญาณของ พล.อ.พนม ไปสู่สุธรรม
สวรรค์ชั้นฟ้า

ขณะที่เคลื่อนศพลงมาถึงชั้นล่าง ซึ่งเป็นเวลา ๑๘.๐๐ น. เมื่อลิฟท์เปิดเสียงเพลง
ชาติก็ดังขึ้น ทุกคนในที่นั้นรู้สึกขนลุกตามๆ กัน เมื่อ พล.อ.พนม จินะวิจารณ์ ได้เคารพ
ธงชาติพร้อมกับญาติมิตร ลูกน้อง เป็นวาระสุดท้าย กล่าวได้ว่าพ่อได้ทำหน้าที่ของชายชาติ
ทหารได้อย่างครบถ้วนสง่างามจริงๆ

“เราจะไม่มีกันตลอดไป” พ่อจะอยู่สภาพใดเราอมรับทุกอย่าง แม่พูดเอง ตอบเอง
มานานเหลือเกิน พ่ออยากกลับบ้านใหม่ พ่ออดทนหน่อยนะ ไม่นานนักพ่อก็จะหายพ่อ
ต้องเดินได้ พูดได้ ทานอาหารเองได้ พ่อไม่ต้องเกรงใจ แม่ทำให้พ่อได้ทุกอย่าง แม่จะไม่ทิ้ง
พ่อไปไหนจะอยู่กับพ่ออย่างนี้ตลอดไป...ตลอดไปจริงๆ อยากให้พ่อได้อยู่กับแม่และลูกๆ สัก
ระยะหนึ่งให้บ้านใหม่เสร็จก่อน

จำได้ชัดเจนว่าตี ๒ ของวันจันทร์ที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ขณะที่รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล แม่ตื่นขึ้นกลางดึก เห็นพ่อพนมมือไหว้อยู่บนเตียง เข้าใจว่าพ่อละเมอ จึงลุกไปจับมือพ่อแล้วถามว่า..... พ่อไหว้ใคร? พ่อตอบว่าพ่อไหว้แม่นั้นแหละ พ่อไหว้แม่ทำไม?.... พ่อขอบคุณสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้พ่อ แม่ตื่นตันใจจนบอกไม่ถูก ทุกวันนี้แม้อยังหลับไม่สนิท ตี ๔ ต้องตื่นมาเตรียมอาหารเพื่อตักบาตรตอนเช้า - กรวดน้ำให้พ่อทุกวัน เพื่อขอผลบุญนำส่งให้พ่อไปได้ พบแต่สิ่งที่ดีตลอดไปทุกภพทุกชาติ สิ่งใดที่ว่าดีสำหรับพ่อ, ยาดี, หมอดี, บุญกุศลที่ดีได้ทำให้พ่อทุกอย่างแล้ว “เราจะไม่ลืมกันตลอดไป”

จากแม่

ถึงพ่อที่เคารพรัก

หนูรู้สึกใจหายที่พ่อไม่ได้อยู่กับเราแล้ว หนูหวังว่าพ่อคงไปอยู่ในที่สบายไร้กังวล นะครับ หนูได้รับสิ่งดีดีเสมอตั้งแต่เด็กจากพ่อ รู้สึกเสียดายที่พ่อยู่ออกกับเราสั้นไป หนูภูมิใจในตัวพ่อเสมอมาครับ พ่อเป็นคนใจดี ใจเย็น มีความอดทนอดกลั้น มีน้ำใจนักกีฬา รู้จักประมาณตน ซึ่งสิ่งดี ๆ เหล่านี้ อยู่ในใจหนูเสมอ ขอให้พ่อไปในที่สงบ ไม่มีทุกข์ และพบแต่ความสุขนะครับพ่อ

คิดถึงเสมอ

หนู่ม

อาลัยรัก คุณพ่อ

คุณพ่อคะ ยังจำวันที่คุณพ่อ และคุณแม่ มานั่งที่บ้านเสนาฯ ได้ ตอนที่นั่งดูทีวีกันอยู่ คุณแม่ได้สังเกตเห็นที่คอของคุณพ่อ บวมออกมา คุณแม่ ถามแอนว่า มียาแก้กั๊กเส็บมัย ก็เลยเอามาให้คุณพ่อทาน

หลังจากนั้นต่อมา คุณพ่อ ได้ทำการรักษาตัวจนจบขั้นตอน ในระหว่างที่คุณพ่ออยู่ที่โรงพยาบาล คุณพ่อมีความอดทนเป็นอย่างมาก เวลาไปเยี่ยมจะส่งสารคุณพ่อมากค่ะ แต่คุณพ่อก็มีความอดทนเป็นเยี่ยมจริงๆ

หลังจากที่คุณพ่อออกจากโรงพยาบาล ร่างกายแข็งแรงขึ้น คุณพ่อจะมาเยี่ยมหลานๆ (พริ้ม กับ พุก) ที่สัตหีบ และมักจะไปเล่นกอล์ฟ เป็นประจำ จากนั้นต่อมาเวลาไปเยี่ยมคุณพ่อที่บ้าน จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของคุณพ่อทีละนิด จนกระทั่งคุณพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้ทำให้รู้สึกส่งสารคุณพ่อมากเข้าไปอีก ในทุกครั้งที่ได้ไปเยี่ยม

ในวันนั้นก่อนที่คุณพ่อจะจากไปวันเดียว เราซึ่งประกอบด้วย พ่อ, แม่, หนูม, แอน, และหลานๆ มาเยี่ยมคุณพ่อ ซึ่งวันนั้นได้ให้ลูกๆ ลาโรงเรียนมา โดยที่ไม่ทราบว่าการของคุณพ่อจะเป็นอย่างไร แต่แอนมีความรู้สึกตลอดเวลา จึงได้ทำการลาหยุดที่บริษัทล่วงหน้าเป็นเวลา ๖ เดือน เพื่อให้หยุดในช่วงนั้น ซึ่งบังเอิญเหลือเกินที่ได้พาพ่อแม่และลูกๆ มาเยี่ยมคุณพ่อ โดยไม่ทราบว่าคุณพ่อกำลังจะจากไป

ดีใจที่น้องพริ้มและน้องพุก ได้รับรู้ถึงอาการของคุณปู่ตลอด จนกระทั่งหมดลมหายใจ พริ้มและพุกไม่ยอมกลับบ้าน จะอยู่จนพาคณปู่ไปไว้ที่ห้องเย็น น้องพุกได้เซ็ดรองเท้าที่คุณปู่ใส่อยู่ ด้วยความตั้งใจ เห็นแล้วซาบซึ้งใจว่า อย่างน้อยได้ทำอะไรในวินาทีสุดท้ายให้คุณปู่

หลานๆ จะถามถึงคุณพ่อเสมอว่า

“คุณปู่ขึ้นสวรรค์แล้ว ทำไมไม่ลงมาซะที”

“คุณปู่อยู่ที่บ้านเล็ก (ที่วัดโสมฯ) จะมีไฟฟ้าใช้มีัย มีอาหารอยู่ด้วยมีัย” หรือบางทีก็บอกว่า “แม่แอน ถ้าน้องพุกโตขึ้น น้องพุกจะรักษาคุณปู่ให้หาย” ได้แต่ขอบคุณลูก แต่ไม่ทันแล้วลูกเอ๊ย ส่วนน้องพริ้มจะนึกถึงคุณปู่เสมอ ด้วยการนำพวงมาลัยมาไหว้รูปคุณปู่

คุณพ่อคะ แอนขอกราบขอบพระคุณในความเมตตากรุณา นับตั้งแต่แต่งงานกับหนูมตลอด ๑๐ ปีที่ผ่านมา คุณพ่อจะเป็นห่วงในทุกๆ เรื่อง ทั้งเรื่องบ้าน รถ และลูกๆ จะอยู่กันอย่างไร แอนดีใจที่ได้มาอยู่ในครอบครัวที่ดีและน่ารัก ที่ประกอบด้วย คุณพ่อ คุณแม่ หนูม

และน้องๆ ถึงแม้คุณพ่อไม่สบาย ก็ยังไถ่ถามถึงคนนั้น คนนี้ ด้วยความหวังดีเสมอมา คุณพ่อเป็นคนใจดี และน่ารัก สำหรับทุกคนที่ได้รู้จักกับคุณพ่อ

สุดท้ายนี้ ขออำนาจ กุศลกรรม ที่คุณพ่อได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิต นำพาให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อ ได้ไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพ ด้วยเทอญ

อาลัยรักคุณพ่อ

แอน

The Greatest Love of a Father

Dearest Father,

Father...this will be my first and the last letter that I have ever written to you in English for you to know that the education you gave me has paid off.

When I was young, you always concerned about my studies, especially in English, but you never pressured me...you never expected me to be better than another, but you taught me just to do the best I can. And, here I am.

When I begin to think what I want to say to you, there are thousand pictures of the old days flashing back to my memory. It makes me realize that how much you have done not just for us, but for your family, friends, colleagues, and others...even strangers. Father...what all you have done is beyond the words to describe.

I believe you knew without my saying that how proud I am as your daughter, and how grateful I am for whatever you had given me all my life.

Besides love and support you gave me, there were two biggest things that play a big part of my today life. One is an education abroad, and another one is the permission to marry Khun Bob.

I knew you were concerned about my living overseas. However, as much as you loved me, you did not stop me from pursuing my ambition to be in international business...or to marry a foreigner who is the most caring and loving guy I ever met.

You knew what you gave me for what I asked for would take me apart from the family, but with your love, you always still support me with all trust and blessing. Even though I lived far away from home, I was fortunate to visit home often and you also visited me in the States few times.

I remembered you were so happy to learn that Khun Bob and I were moving to Singapore. So, you could see us more often. You came to visit Singapore with mother in August 2004. I still could picture clearly the day you arrived at Changi Airport. Although you were not physically well, your spirit and your enthusiasm were more than a hundred percent. During the visit you fainted two times, and stayed at a Tang Tok Seng Hospital for one night before returning home. Mother and I didn't know that it was a sign of the beginning of a tough year to come.

Time flew so fast. I wish I have more time to spend with you and to take care of you. However, I can't be more thankful to all spirits for giving me a time to be with you during the final months.

Father...I know I will never be able to return all of what you and mother gave me back, but what I do is to promise you that I will pass on what I learned and received from you to your grandchildren and others.

Mother often told me how you started your journey together... You came from an ordinary family... a boy from Sukhothai Province became a cadet in Royal Army Academy...married to a fine nurse from the same town who became the greatest

nursing mother and a caring wife... raising four children in such a loving family, an outstanding national rugby player, a fair play golfer, a sincere friend, a respectful boss, devoted to the army serving a high rank of positions in the Royal Thai Army and in the House of Senate for two terms.

Father, I knew you and mother had a long journey together for more than forty years. You both might have gone through good times and bad times together. I believe that made the bond between you and mother even stronger everyday.

Father... You had made an ordinary family to be a respectful family. I thank you so much for being such a great father and my idol... and thank you for raising me to be myself up to today.

Wherever you are now, I want you to know you will always be in my pride, my mind, and my soul.

Father... please rest in peace; we will take care of mother. Please do not be worried.

With love and great respectfully,

Your talkative daughter... Nung Ning
(Mrs.Charinee Chinavicharana Philips)

(บทแปล)

คุณพ่อที่รักยิ่ง

คุณพ่อคะ จดหมายฉบับนี้เป็นฉบับแรกและฉบับสุดท้ายที่หนึ่งเขียนถึงคุณพ่อเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้คุณพ่อทราบว่าหนึ่งสามารถใช้การศึกษาที่คุณพ่อให้มาได้เป็นอย่างดี

ตอนที่หนึ่งยังเด็ก คุณพ่อมักจะเป็นห่วงเรื่องการเรียนของหนึ่งเสมอ โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ แต่คุณพ่อไม่เคยสร้างความกดดัน หรือคาดหวังว่าหนึ่งจะทำได้ดีกว่าคนอื่น คุณพ่อได้แต่สอนหนึ่งเสมอว่า “ทำทุกอย่างให้ดีที่สุดเท่าที่ตัวเราสามารถทำได้” คำสอนนี้ทำให้หนึ่งเป็นตัวหนึ่งเองมาจนทุกวันนี้

ตอนที่หนึ่งเริ่มนึกถึงเรื่องที่ยากจะบอกคุณพ่อ ภาพของวันเก่าๆ นับพันภาพกลับเข้ามาในความทรงจำของหนึ่ง มันทำให้หนึ่งตระหนักถึงสิ่งต่างๆ ที่คุณพ่อได้ทำมา ไม่ใช่ให้แต่ครอบครัวของเราเท่านั้น แต่รวมถึงพี่น้อง เพื่อน ผู้ร่วมงาน และคนทั่วไป แม้แต่คนแปลกหน้า คุณพ่อคะ สิ่งที่คุณพ่อได้กระทำมาทั้งหมดนั้นมันเกินกว่าที่จะหาคำมาบรรยายได้ โดยที่ไม่ต้องสื่อด้วยคำพูด หนึ่งเชื่อว่าคุณพ่อรู้ว่า หนึ่งมีความภูมิใจมากแค่ไหนที่ได้เป็นลูกสาวของ

คุณพ่อ และซาบซึ้งในสิ่งที่คุณพ่อให้มาตลอดชีวิตของหญิง

นอกเหนือจากความรักและการดูแลที่คุณพ่อให้หญิงมา มีอยู่สองสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หญิงมีวิถีชีวิตเช่นทุกวันนี้ สิ่งแรกคือ การศึกษาในต่างประเทศ และอีกสิ่งหนึ่งก็คือ การอนุญาตให้หญิงแต่งงานกับคุณบ๊อบ หญิงรู้ว่าคุณพ่อเป็นห่วงเรื่องความเป็นอยู่ของหญิงในต่างแดน แต่ด้วยความรักที่คุณพ่อมีให้หญิง คุณพ่อก็ไม่ได้ห้ามหญิง ที่อยากจะเป็นนักธุรกิจระหว่างประเทศ หรือห้ามไม่ให้หญิงแต่งงานกับชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นคนที่อบอุ่น และน่ารักที่สุด คุณพ่อรู้ดีว่าการที่คุณพ่ออนุญาตให้หญิงทำในสิ่งที่หญิงปรารถนานั้นทำให้หญิงต้องอยู่ห่างจากครอบครัว แต่ด้วยความรักลูก คุณพ่อก็ยังสนับสนุนด้วยความเชื่อมั่นในตัวหญิง และคอยอวยพรให้หญิงเสมอ แม้ว่าหญิงจะอยู่ห่างจากบ้าน แต่หญิงก็โชคดีที่มีโอกาสกลับมาเยี่ยมบ้านบ่อยๆ และคุณพ่อก็ได้ไปเยี่ยมที่สหรัฐสองสามครั้ง หญิงจำได้ว่าตอนที่คุณพ่อทราบข่าวว่า คุณบ๊อบกับหญิงจะย้ายมาอยู่ที่สิงคโปร์ คุณพ่อดีใจมาก เพราะเราจะได้พบกันบ่อยขึ้น ไม่นานนักหลังจากที่คุณบ๊อบกับหญิงย้ายมาอยู่ที่สิงคโปร์ คุณพ่อได้มาเที่ยวที่สิงคโปร์กับคุณแม่ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ หญิงยังจำภาพวันที่คุณพ่อเดินทางมาถึงที่สนามบินแซงยีได้อย่างชัดเจน วันนั้นแม้ว่าสุขภาพของคุณพ่อก็จะไม่ดีนัก แต่สปีริตและความตื่นตัวของคุณพ่อนั้นเกินร้อยเปอร์เซ็นต์ ระหว่างที่มากเที่ยวคุณพ่อเป็นลมไปสองหน และได้เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลตั้งโต๊ก เซ็ง อยู่หนึ่งคืนก่อนที่จะกลับบ้าน คุณแม่ และหญิงไม่รู้เลยว่านั่นเป็นสัญญาณของการเริ่มต้นปีแห่งการต่อสู้

เวลาผ่านไปเร็วมาก หญิงหวังว่าจะได้ใช้เวลาอยู่กับคุณพ่อมากกว่านี้ มีเวลาดูแลคุณพ่อมากกว่านี้ แต่หญิงก็รู้สึกขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอย่างที่สุด ที่ได้ให้หญิงมีเวลาอยู่กับคุณพ่อในที่สุด คุณพ่อก็รู้ดีว่าตัวเองไม่สามารถจะตอบแทนสิ่งที่ได้รับมาทั้งหมดให้แก่คุณพ่อและคุณแม่ได้ แต่สิ่งที่คุณพ่อสามารถทำได้ก็คือ สัญญาที่จะถ่ายทอดสิ่งที่คุณพ่อได้เรียนรู้และได้รับมาให้แก่ลูกหลานและคนอื่นๆ ต่อไป

คุณแม่เล่าให้หญิงฟังอยู่เสมอ ถึงการเริ่มต้นชีวิตคู่ของคุณพ่อและคุณแม่ คุณพ่อกับคุณแม่มาจากครอบครัวธรรมดาครอบครัวหนึ่ง เด็กชายจากจังหวัดสุโขทัยมาเป็นนักเรียนนายร้อย จปร. แต่งงานกับพยาบาลผู้ใจดี ซึ่งกลายมาเป็นคุณแม่ที่คอยดูแลลูกๆ และเป็นภรรยาที่เอาใจใส่ต่อสามี เลี้ยงดูบุตรธิดาสีคนให้เติบโตมาในครอบครัวที่น่ารักและอบอุ่น เป็นนักกีฬารักบี้ทีม

ชาติไทยที่โดดเด่น เป็นนักกอล์ฟที่เล่นตามกฎกติกา เป็นเพื่อนที่จริงใจ เป็นนายที่นำเคารพ เป็นลูกน้องที่นายชื่นชม เป็นทหารที่อุทิศตนจนได้รับยศชั้นสูงสุดในกองทัพไทย ทำหน้าที่ใน วุฒิสภาถึงสองสมัย

คุณพ่อคะ หนึ่งรู้ว่าคุณพ่อและคุณแม่ได้เดินทางร่วมกันมานานกว่าสี่สิบปี ทั้งคุณพ่อและคุณแม่ต่างก็ผ่านช่วงเวลาที่ดีและไม่ดีมาด้วยกัน ซึ่งหนึ่งเชื่อว่าตลอดเวลาที่ผ่านมานั้น ได้สร้างสายสัมพันธ์ของคุณพ่อคุณแม่ที่มีต่อกันให้เข้มแข็งขึ้นทุกวัน

คุณพ่อคะ... คุณพ่อทำให้ครอบครัวธรรมดาครอบครัวหนึ่ง เป็นครอบครัวที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี หนึ่งขอขอบคุณพ่อมากที่เป็นพ่อที่ดีเยี่ยมและเป็นแบบอย่างที่ดี ขอคุณที่เลี้ยงดูจหนึ่งเป็นตัวของตัวเองจนทุกวันนี้ ไม่ว่าจะคุณพ่อจะอยู่ที่ใดขณะนี้ หนึ่งอยากให้คุณพ่อทราบว่า คุณพ่อยังคงอยู่ในความภูมิใจอยู่ในจิต และวิญญาณของหนึ่งตลอดไป คุณพ่อคะ พักผ่อนให้สบายนะคะ พวกเราจะดูแลคุณแม่เอง ไม่ต้องเป็นห่วงนะคะ

ด้วยรักและเคารพอย่างสูง
ลูกสาวข้างพุด...หนุ่ยหนึ่ง
จารินี จีระวิจารณ์ะ พิลิปส์

หลับให้สบายนะคะ...คุณพ่อ

ครอบครัวของเราตั้งแต่เล็กจนโตลูกๆ ได้รับการอบรมสั่งสอนจากคุณพ่อและคุณแม่มาโดยตลอด คุณพ่อเป็นนักบริหาร ชอบวางแผน และคอยจัดการทุกอย่าง เรื่องในบ้านด้วยตนเอง เพื่อให้คุณแม่และลูกๆ สบาย ตั้งแต่จำความได้ลูกๆ ทุกคนได้อยู่ใกล้ชิด เรียนรู้แนวทางการใช้ชีวิตของคุณพ่อมาโดยตลอด ทำให้เข้าใจว่าการได้มาซึ่งเกียรติยศ ชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นใช่ว่าจะได้มาได้ง่ายๆ คุณพ่อเป็นคนที่จริงจัง จริงใจ มีวินัย รักพวพ้องอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ ห่วงเทชีวิตให้กับการทำงาน และเป็นนักกีฬาที่มีความสามารถ นั่นคือเสน่ห์ของคุณพ่อ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าทำไมถึงมีคนรัก และให้เกียรติคุณพ่อได้มากมายขนาดนั้น

ครอบครัวเราถึงแม้จะอยู่ห่างกันบ้างเพราะความจำเป็นที่คุณพ่อจะต้องไปปฏิบัติราชการต่างจังหวัด และคุณแม่ก็ไม่ได้ติดตามไปดูแลคุณพ่อเพราะเป็นห่วงว่าลูกทั้งสี่คนจะไม่มีใครดูแล แต่นั่นมิใช่อุปสรรค เมื่อถึงวันหยุดสุดสัปดาห์คุณพ่อจะรีบกลับบ้านเพื่อมาทานข้าวพร้อมหน้าพร้อมตากันพ่อแม่ลูก ซึ่งคุณแม่จะเตรียมอาหารที่คุณพ่อชอบทานไว้ให้เสมอ เมื่อคุณพ่อติดงานไม่สามารถกลับมาได้พวกเราสี่คนพี่น้องพร้อมด้วยคุณแม่ก็จะเดินทางไปหาคุณพ่อกัน แสดงให้เห็นว่าไม่มีอุปสรรคใดที่จะมาทำลายสายใยแห่งความรักและความผูกพันของครอบครัวเราได้ เมื่อใดที่มีปัญหาหนักหนาสาหัสสักเพียงใด บ้านหลังนี้จะเป็นแหล่งพักพิงที่มีความอบอุ่นและให้ความปลอดภัยกับพวกเราได้เป็นอย่างดี โดยมีคุณพ่อและคุณแม่คอยให้กำลังใจเสมอมา แต่นั่นเป็นเพียงภาพความทรงจำในวัยเยาว์ที่ฝังแน่นอยู่ภายในยากที่จะลืมเลือน

หลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว แทนที่คุณพ่อจะได้พักผ่อนมีความสุขกับครอบครัวหลังจากทำงานมาอย่างหนักเหมือนครอบครัวอื่น คุณพ่อเห็นว่าตนเองยังมีแรงที่จะทำคุณประโยชน์ให้กับบ้านเกิดและช่วยเหลือพี่น้องชาวจังหวัดสุโขทัยได้ จึงตัดสินใจลงสมัครสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุโขทัย คุณพ่อได้เข้าไปพบชาวบ้านตามพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดสุโขทัยเพื่อพูดคุย สอบถามทุกข์-สุขของพ่อแม่พี่น้องชาวสุโขทัยอย่างใกล้ชิดไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยอย่างสม่ำเสมอ ทุกครั้งที่มีโอกาสได้ติดตามคุณพ่อไปทำหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา ถึงแม้จะเหนื่อยเพียงใด แต่เมื่อสังเกตเห็นแววตาแห่งความสุขของคุณพ่อจากการที่ได้ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนแล้ว ลูกก็แอบปลื้มและทิ้งในตัวคุณพ่อจนลืมความเหนื่อย และสนุกไปกับงานที่คุณพ่อทำ

จากการตรากตรำทำงานอย่างหนัก ทำให้คุณพ่อรู้สึกแน่นหน้าอกมากจนทนไม่ได้ ต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลพระมงกุฎ คุณหมอได้ทำการฉีดสีเพื่อดูว่ามีเส้นเลือดใดที่ตีบบ้าง เมื่อพบปัญหาคุณหมอได้ทำการขยายหลอดเลือดโดยวิธี balloon ทันที เมื่อทุกอย่างผ่านไปด้วยดีทำให้ทุกคนคลายกังวลไปได้ จากนั้นไม่นานคุณแม่สังเกตเห็นบริเวณลำคอซีกซ้ายของคุณพ่อโตผิดปกติ จึงรีบพาคุณพ่อไปพบคุณหมอที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าอีกครั้ง เมื่อคุณหมอตรวจพบว่าคุณพ่อเป็นมะเร็ง พวกเขาแทบช็อคไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับครอบครัวเราอีก โชคดีที่คุณแม่พบอาการผิดปกติของคุณพ่อและพามาหาคุณหมอทัน คุณพ่อได้รับการรักษาทันที ด้วยความดูแลเอาใจใส่จากทีมแพทย์และพยาบาลโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า คุณหมอให้การรักษาอย่างเต็มที่ และมีคุณแม่คอยดูแล เป็นกำลังใจอยู่เคียงข้างคุณพ่อตลอด ๒๔ ชั่วโมง เมื่อถึงเวลานอนคุณแม่ก็ไม่ยอมนอนจะหลับๆ ตื่นๆ คอยเฝ้าสังเกตอาการคุณพ่ออย่างใกล้ชิด และคอยสวดมนต์ภาวนาให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วยปกป้อง คุ่มครองรักษาคุณพ่อให้ปลอดภัยและหายจากโรคที่มาเบียดเบียนคุณพ่ออยู่ คุณแม่ทำเช่นนี้ทุกคืน เป็นความรักและความทุ่มเทที่ยากจะบรรยาย เป็นคนอื่นคงจะทำไปแล้วแต่คุณแม่กลับมีจิตใจที่เข้มแข็งและมั่นใจว่าคุณพ่อจะต้องหาย คุณแม่จะพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้คุณพ่อปลอดภัยและสบายที่สุด ถึงแม้จะลำบากเพียงใดคุณแม่ก็จะขอสู้อยู่เคียงข้างคุณพ่อไม่ยอมห่าง ด้วยการรักษาทางการแพทย์ที่ตรงกับอาการอย่างจับใจ บวกกับความรักความทุ่มเทที่คุณแม่มีให้คุณพ่อ ทำให้คุณพ่อก็มีกำลังใจเข้มแข็งพร้อมที่จะต่อสู้กับโรคร้าย จนอาการดีขึ้น และในที่สุดก็สามารถควบคุมการแพร่กระจาย ไม่พบเชื้อมะเร็งในตัวคุณพ่อ พวกเราดีใจมากวางแผนต่างๆ นานาว่า เมื่อคุณพ่อพ้นจากวาระการเป็นสมาชิกภูมิสถาแล้ว ครอบครัวเราคงจะได้อยู่พร้อมหน้ากันที่บ้านของเรา (ไม่ต้องวนเวียนเข้า-ออกโรงพยาบาลอีก) แถมยังเป็นครอบครัวที่ใหญ่ขึ้นกว่าเก่าเพราะมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ถึงเวลาแล้วที่คุณพ่อและคุณแม่จะได้พักให้หายเหนื่อยกันเสียที คุณพ่อคุณแม่เหนื่อยกันมามากแล้ว เป็นโอกาสที่ลูกๆ จะได้ดูแลเพื่อทดแทนพระคุณของคุณพ่อและคุณแม่

ความปิติ ยินดีนี้อยู่ได้ไม่นาน คิดว่าครอบครัวเราจะพันเคราะห์กันเสียที แต่แล้วคุณพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลอีกครั้งด้วยอาการช็อค เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่ โดยที่ครอบครัวอื่นๆ ต่างก็มีแต่ความสุขกัน ปีใหม่ทุกๆ ปีครอบครัว

เราจะต้องมีกิจกรรมรื่นเริง ไม่จัดงานปาร์ตี้ ก็เดินทางไปพักผ่อนต่างจังหวัดกัน สำหรับปีนี้ ไม่มีใครคาดคิดว่าอาการข้อของคุณพ่อที่ดูเหมือนจะวูบหลับไปด้วยความอ่อนเพลียนั้น จะนำมาซึ่งความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ ที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวเรา ทุกครั้งที่คุณพ่อป่วยต้องเข้าโรงพยาบาลด้วยโรคหัวใจ (พ.ศ. ๒๕๔๓) หรือโรคมะเร็ง (พ.ศ. ๒๕๔๔) ล้วนแต่เป็นโรคที่อันตรายแทบทั้งสิ้น ในช่วงเวลาที่ผ่านมา เป็นช่วงเวลาที่คุณพ่อและครอบครัวของเราทุกข์ทรมานมากพออยู่แล้ว ในการต่อสู้กับโรคร้ายที่รุมเร้าคุณพ่ออยู่ ...หากสามารถแบ่งความเจ็บปวดที่เกิดกับคุณพ่อมาได้ก็คงจะดี คุณพ่อจะได้ไม่ทรมานขนาดนี้...

ตั้งแต่วันที่ ๒ มกราคม เป็นต้นมา เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ครอบครัวเราต้องเข้า-ออกโรงพยาบาล และรอความหวังให้คุณพ่อหายจากอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น คุณพ่อต้องนอนพักรักษาตัวจากอาการที่มีผลจากการรักษาโรคมะเร็ง ซึ่งมีการแพร่กระจายไปยังสมอง ทำให้เซลล์สมองบางส่วนถูกทำลาย เป็นผลให้การควบคุมระบบภายในร่างกายสูญเสีย คุณพ่อไม่สามารถรับประทานอาหารได้เอง ต้องให้อาหารทางสายยาง ซึ่งทำให้คุณพ่อรู้สึกรำคาญมาก ทั้งยังต้องเจาะคอเพื่อช่วยหายใจอีก แต่ก็ไม่มีความหวังที่ดีกว่านี้ที่จะทำให้คุณพ่ออยู่กับพวกเราได้นานที่สุด และเมื่อคุณหมอตัดใจเปลี่ยนการให้อาหารจากทางสายยางมาเป็นการให้ผ่านทางหน้าท้อง ซึ่งมีโอกาสติดเชื้อสูงขึ้น แต่เราก็ต้องเสี่ยงอย่างเลี่ยงไม่ได้เพราะวิธีนี้จะทำให้คุณพ่อรู้สึกสบายมากขึ้น การที่ต้องรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลนานเป็นผลทำให้คุณพ่อติดเชื้อในกระแสเลือด ถึงแม้กำลังใจคุณพ่อจะเข้มแข็งสักเพียงใด แต่ด้วยร่างกายที่บอบช้ำ จากการรักษาจึงยากที่จะต้านทานไว้ได้ ทำให้คุณพ่อผู้เป็นเสาหลักของครอบครัว จำต้องจากพวกเราไปอย่างไม่มีวันหวนกลับมา คงเหลือไว้เพียงภาพความทรงจำอันอบอุ่น และแสนหวานของครอบครัวที่คุณพ่อฝากให้ไว้กับคุณแม่และลูก ๆ คุณพ่อเป็นแบบอย่างของความเป็นสุภาพบุรุษ มีความรับผิดชอบดูแลครอบครัวเป็นอย่างดี โดยเฉพาะสายใยแห่งความผูกพัน ความรักที่คุณพอมีต่อคุณแม่เป็นภาพที่ลูก ๆ จะต้องจดจำไว้ตราบนานเท่านาน เมื่อก่อนเคยได้ยินเสียงคุณพ่อคอยให้การอบรมสั่งสอน เมื่อใดที่มีปัญหาคุณพ่อก็จะคอยให้คำแนะนำอย่างใจเย็น และจะสอนให้มองโลกในแง่ดีเสมอ เสียตายที่คุณพ่อไม่สามารถพูดคุยเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกที่มีกับคุณแม่และลูก ๆ ได้ก่อนจะจากไป แต่คุณพ่อก็สามารถรับรู้ความรู้สึกทั้งหมดที่พวกเรามีต่อคุณพ่อได้ว่า ทุกคนรักคุณพ่อมากแค่ไหน เพียง

แต่คุณพ่อไม่อาจพูดกับทุกคนได้ จะสื่อสารได้ทางสายตาและจากการสัมผัสเท่านั้น

อย่างไรก็ตามสิ่งที่มีค่าที่คุณพ่อได้ฝากให้ไว้ก็คือ **ความรัก ความมั่นคงที่มีต่อครอบครัว และแนวทางในการดำเนินชีวิตอันสวยงาม** ด้วยคุณงามความดีที่คุณพ่อได้สั่งสมมาตลอดชีวิตกับการอุทิศตนให้กับการทำงานเพื่อประเทศชาติ ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนอย่างเต็มความสามารถ และเป็นคุณพ่อที่ประเสริฐของลูก ลูกขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในภพนี้และภพหน้าช่วยปกป้อง ค้ำครอง และนำดวงวิญญาณของคุณพ่อให้หลับสงบอยู่ ณ สัมปรายภพด้วยเทอญ ชาติหน้ามีจริง น้ำขอเกิดมารับใช้คุณพ่ออีกนะคะ คุณพ่อไม่ต้องเป็นห่วงนะคะ ลูกๆ ทุกคนจะดูแลคุณแม่ให้ดีที่สุดค่ะ

คุณพ่อขา... หลับให้สบายนะคะ

รักและคิดถึงคุณพ่อมากค่ะ

ลูกน้ำ

คุณพ่อที่รักยิ่ง

วันที่คุณพ่อจากพวกเราไป เป็นวันที่ครอบครัวฉันะวิจารณ์ะสูญเสียครั้งใหญ่ที่สุด แน่นพยายามตั้งสติว่าเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาสังขารโลกแต่ก็ไม่ไวใจหายมากถึงมากที่สุดในวันที่คุณพ่อจากพวกเราไปแล้วจริงๆ คุณพ่อคงไปสบายแล้วนะครีบ สิ่งใดหรือการทำงานใดๆ ที่ยังค้างอยู่ลูกๆ จะดำเนินการต่อไปให้เสร็จโดยเร็ว แน่นคิดทบทวนถึงพระคุณของคุณพ่อที่มีอยู่ ช่างมากมายจริงๆ จากพื้นฐานครอบครัวที่ไม่ได้มีอะไรมากมายมาได้ถึงจุดนี้ คุณพ่อคงมี “อะไร” พิเศษกว่าคนอื่นอย่างแน่แท้

ตั้งแต่แน่นยังเล็กอยู่ก็จำความได้ว่า คุณพ่อต้องย้ายที่ทำงานไปตามจังหวัดต่างๆ ตามตำแหน่งหน้าที่การงาน ลูกๆ จึงมีความใกล้ชิดกับคุณแม่มากกว่าในตอนเด็กๆ กระนั้นคุณพ่อก็เป็นเสาหลักของบ้านหลังนี้มาโดยตลอด คุณพ่อสนับสนุนด้านการศึกษาอย่างเต็มที่ ทำให้แน่นได้ไปเรียนต่อปริญญาโทที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ตามที่ฝันไว้แม้ว่าช่วงเวลาดังกล่าว (๒๕๓๙-๒๕๔๔) ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยจะย่ำแย่ก็ตาม ที่สหรัฐอเมริกาเนิ่นเองที่แน่นได้เรียนรู้กีฬาที่คุณพ่อโปรดปรานที่สุดคือ “กอล์ฟ” แล้วแน่นเองก็หลงใหลกีฬาเนิ่นมาโดยตลอด แน่นถึงเข้าใจว่าคุณพ่อเป็นที่รักของเพื่อนๆ เป็นที่รู้จักของคนมากมาย ก็เพราะกีฬาอล์ฟนี่แหละ! ถ้วยรางวัลกอล์ฟมากมายที่บ้านที่คุณพ่อขณะมามากมายนั้น แน่นก็เพิ่งรู้ว่าต้องใช้ความสามารถ พรสวรรค์ มากมายจริงๆ ถึงจะเก่งได้ขนาดนี้ ยังจำได้ตอน มิถุนายน ๒๕๔๔ ที่คุณพ่อไปสหรัฐอเมริกา ในรอบ ๑๒ วัน แน่นพาคุณพ่อไปเล่นสนามสวยๆ ถึง ๖ สนาม กอล์ฟเนิ่นเองที่ทำให้แน่นใกล้ชิดกับคุณพ่อมากขึ้น ได้เรียนรู้กันมากขึ้น สนุกกันมากขึ้น ตอนแน่นกลับมาเมืองไทยคุณพ่อก็เริ่มไม่สบาย แต่ก็ยังมีใจรักไปเล่นกอล์ฟกับชมรมต่างๆ ที่ไปบ่อยคือชมรมเพื่อน ๕๐ ที่แน่นจะตามไปเล่นกอล์ฟกับคุณพ่อเพราะต้องคอยเตือนให้คุณพ่อกทานยาตามเวลา แม้จะไม่สบายคุณพ่อก็ยังใจถึง ชนะกอล์ฟคนอื่นได้ สู้ไม่ถอยจริงๆ แน่นได้นำหัวไม้ดี Daiwa อาวุธเก่งของคุณพ่อที่ชอบใช้ และลูกกอล์ฟฝากไปให้คุณพ่อแล้วครีบ

สุดท้าย แน่นขอกราบขอบพระคุณสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่คุณพ่อสร้างให้กับครอบครัวนี้จนมาถึงปัจจุบันนี้ได้ คุณพ่อมอบชีวิต การศึกษา หน้าที่การงาน ให้กับแน่น แน่นจะเป็นคนดีของสังคมตลอดไปดังคำสอนคุณพ่อว่า ให้ “มานะ อดทน พึ่งตนเอง” แน่นรักคุณพ่อครับ

ด้วยรักและคิดถึง

แน่น

For Khun Phanom

The Philips family deeply mourns the passing of General Phanom Chinavicharana, a brilliant military man, husband, father, sportsman and friend. At work, he was a leader blessed with genuine charisma and intelligence. At home, he was a father with great affection and dedication to family.

He was my father-in-law, strong and kind and deserving of the deepest respect. The love he gave to my wife Charinee and her family was special and can never be replaced.

My parents, Dorothy and Lawrence Philips, respected him deeply and appreciated his friendship, which grew thru their visits to Thailand, and the traditional wedding hosted for Charinee and I in 2000.

Khun Phanom and Khun Prathin subsequent 2001 trip to New York is a cherished memory for all of us. We remember having lunch by a lake in the tree-lined hallow of New Rochelle, New York. The weather was so beautiful that day, the air so clear, we could have stayed forever...

Robert Philips

ศิลปะ ๑ คุณหนู

ตอนทำห้องพร้อมไปเดินหลังเรียนฯ สักพักหนึ่งพอหุ่หุ่ก็ โสภมากแหมบอชอ
 ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๒ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๓ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๔ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๕ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๖ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๗ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๘ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๙ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล
 ๑๐ ๑ ให้มาโรงพยาบาลตามเพื่อนจากคุณหนูไปดี และ แหมบอชอที่เลี้ยงแบกกับไปโรงพยาบาล

วันอาทิตย์ ๒๖ ๕๘

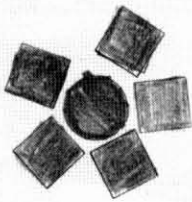
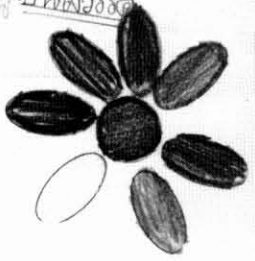
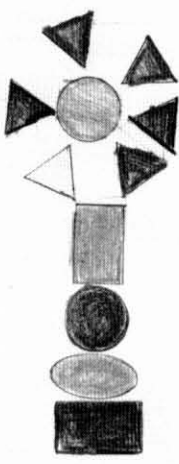
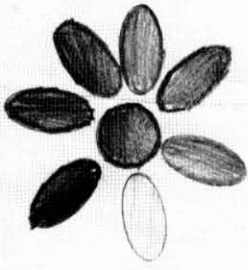
ความรู้อีกของห้องพร้อม คือ เลี้ยงไข่มากที่ดูคุณหนูเลี้ยงไข่อ

(จบ)

ผู้เขียน

จาก ห้องพร้อม อ.อ. พิศมพัทธ์ ดิเรกวิจิตร

ทำระลึกรูปคุณหนู ทำระลึกรูปของของ

เรื่องเล่าจาก “คุณพ่อและคุณแม่”

เชื่อว่าในวัยเด็กทุกคนคงชอบให้ คุณพ่อ-คุณแม่ เล่านิทานให้ฟังก่อนนอน โดยเฉพาะนิทานที่เป็นตำนานความรักของเจ้าชาย กับเจ้าหญิง ซึ่งนิยายเหล่านั้นถูกปรุงแต่งขึ้นเพื่อสอนให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ที่จะสร้างจินตนาการอันสวยงาม และมีความเชื่อว่าเมื่อทำในสิ่งที่ตั้งงามแล้ว จะได้พบกับความสมหวังในอนาคต

นิทานต่างๆ ที่เคยได้ยินได้ฟังมานั้น คงไม่มีเรื่องไหนที่จะมีความหมายและมีคุณค่ามาก เท่ากับเรื่องเล่าเกี่ยวกับความรักที่ได้ยินได้ฟังจากปากคำของ “พ่อ และ แม่” ที่เป็นเรื่องจริงของคนสองคนที่ร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ มาด้วยกัน และได้ร่วมกันสร้างครอบครัวอันอบอุ่นนี้ขึ้นมา

หนึ่งจึงขอเป็นตัวแทน คุณแม่ พี่หนุ่ม น้องน้ำ และน้องแนน
“เรียบร้อยเรื่องราวความรักและการเดินทางร่วมกันของ
คุณพ่อ กับ คุณแม่... เพื่อเก็บไว้เป็นตำนานเล่าขาน
ให้ลูกหลานฟังต่อกันตราบนานเท่านาน...”

...และตำนานเรื่องนี้ก็เริ่มขึ้น

วันหนึ่ง ณ บ้านวงศ์ใหญ่ บนถนนศิริสมารังค์ ของคุณปู่ นายวิษณุ และ คุณย่า นางเต็ม จินะวิจารณ์ ได้จัดพิธีทำบุญเลี้ยงพระอุทิศส่วนกุศลให้แก่ครูวิทย์ สามีของ คุณป้าแต้ว (พี่สาวคนที่ ๔ ของคุณพ่อ) ที่เพิ่งเสียชีวิต วันนั้นคุณแม่ ซึ่งเป็นบุตรของ นายเทพ และนางส้มลิ้ม ศุภโสภณ มีบ้านอยู่บนมุมถนนศิริสมารังค์ ขณะนั้นเป็นนักเรียนพยาบาลที่โรงพยาบาลพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก กลับมาบ้านในช่วงพักเรียนพอดี คุณยายเลยส่งให้ไปช่วยงานทำบุญที่บ้านของคุณปู่ในฐานะเพื่อนบ้าน และคุณแม่ก็เคยเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของคุณลุงวิทย์

ในวันนั้น คุณพ่อ ซึ่งเป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยหนุ่ม ก็ได้เดินทางกลับมาช่วยงานเช่นกัน จึงทำให้มีโอกาสพบกับนักเรียนพยาบาลสาวหน้าตาสวยงาม เรียบร้อย ที่เข้าไปช่วยงานอยู่ในครัว คุณพ่อจึงชวนเวียนป่วนเปื้อนคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ไม่ห่าง ทั้งโขลกน้ำพริก ล้างจาน และทำหน้าที่อื่นๆ ตามแต่ผู้ใหญ่จะใช้ เพื่อหาโอกาสเข้าไปทำความรู้จักกับคุณแม่

และแล้วความพยายามของคุณพ่อก็เป็นผลสำเร็จ

ทั้งๆ ที่บ้านของทั้งสองคนอยู่ไม่ห่างกันนัก แต่คุณพ่อก็ไม่เคยมีโอกาสดูคุณแม่มาก่อนเลย ด้วยความที่คุณยายเป็นคนเจ้าระเบียบ และได้อบรมสั่งสอนให้คุณแม่เป็นกุลสตรีแบบโบราณที่ต้องรู้จักรักษานวลสงวนตัว ใช้เวลาส่วนใหญ่ในบ้านเพื่อฝึกการเป็นแม่ศรีเรือนที่ดี คุณแม่จึงไม่ค่อยได้ออกไปสังคมนอกบ้านเหมือนเด็กคนอื่นๆ ในรุ่นเดียวกัน แต่ด้วยเหตุที่คุณยายส่งให้คุณแม่ไปช่วยงานที่บ้านของคุณปู่ในวันนั้น เลยทำให้คุณพ่อได้พบกับคุณแม่เป็นครั้งแรก

...ความประทับใจ...

หลังจากที่คุณพ่อและคุณแม่ได้พบกันวันนั้น ต่างก็แยกย้ายกลับไปศึกษาต่อ โดยที่คุณแม่ต้องกลับไปที่วิทยาลัยพยาบาลพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก ส่วนคุณพ่อก็ต้องกลับเข้าโรงเรียนเตรียมนายร้อย ที่จังหวัดกรุงเทพฯ หลังจากนั้นคุณพ่อก็พยายามสานต่อมิตรภาพที่สร้างไว้ด้วยการเขียนจดหมายส่งไปให้คุณแม่ที่วิทยาลัยพยาบาลอย่างสม่ำเสมอ

ตอนเด็กๆ คุณพ่อชอบเล่าถึงความลำบากที่ตนเองต้องเดินทางจากกรุงเทพฯ เพื่อมาหาคุณแม่ ที่จังหวัดสุโขทัย ซึ่งในสมัยนั้นคงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะต้องใช้เวลามากกว่า ๔ ชั่วโมง ดูเหมือนว่าที่คุณพ่อเล่าเรื่องนี้ให้ฟังบ่อยๆ คงเป็นเพราะต้องการที่จะทวงเอาความดีความชอบจากคุณแม่ แต่พอถูกๆ ฟังแล้วก็สรุปได้ว่า ถ้าคุณพ่อไม่ยอมลงทุนลงแรงขนาดนี้ คุณแม่ก็คงไม่มีโอกาสได้เห็นความจริงใจของคุณพ่อ แล้วพวกเราก็คงไม่ได้มีโอกาสลิ้มตามาตุโลกอันสวยงามนี้

....รักแท้ย่อมมีอุปสรรค....

พูดถึงเรื่องของระยะทาง และความลำบากในการเดินทาง เพื่อมาเห็นหน้าคนที่ตนคิดถึงคงไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของชายชาติทหารอย่างคุณพ่อ เพราะอุปสรรคในเรื่องระยะทางแค่นี้ไม่ได้ทำให้คุณพ่อรู้สึกเหนื่อย หรือ ยกเลิกความตั้งใจที่จะมาหาคุณแม่ได้

แต่อุปสรรคที่ค่อนข้างจะเป็นเรื่องยากที่จะฟันฝ่าได้ในตอนนั้นก็คือ คุณตา ซึ่งเป็นคนค่อนข้างดุ และหวงลูกสาว จึงมีอยู่หลายครั้งที่คุณพ่ออดสำหรับลงทุนลงแรงใช้เวลาเดินทาง

มาหาคุณแม่ แต่ก็ต้องผิดหวัง เพราะคุณตาไม่อนุญาต และคอยกีดกันอยู่ตลอดเวลา ถึง
แม้ตอนนั้นคุณยายจะมีความพอใจคุณพ่ออยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถช่วยให้คุณตาเห็นคล้อย
ตามได้

จนมีเรื่องน่าตื่นเต้นอยู่เรื่องหนึ่งที่คุณพ่อเคยเล่าให้ฟังคือ มีอยู่วันหนึ่งที่คุณพ่อลาหยุด
กลับบ้าน คุณพ่อได้ชวนเพื่อนสนิทคนหนึ่งคือ คุณอา ธิติพงษ์ กลับไปเที่ยวบ้านที่สุโขทัย และ
วางแผนว่าจะไปดักพบคุณแม่ที่หน้าบ้าน แต่เมื่อคุณตาเห็นเข้าก็เลยไปเอาปืนลูกซองออกมา
ถือกันท่า เลยทำให้ทั้งคุณพ่อและคุณอา ธิติพงษ์ ต่างก็ต้องวิ่งหนีไปก่อนที่จะมีการพลัดหลง
ของกระสุนจากปืนที่คุณตาถืออยู่

ถึงแม้คุณตาจะเป็นคนดุ และไม่คอยพอใจที่คุณแม่มาคบหากับคุณพ่อ แต่ก็ไม่ได้
ทำให้คุณพ่อหยุดความพยายามที่สานต่อมิตรภาพอันดีกับคุณแม่ได้

....จริงจัง...จริงใจ...เสมอต้นเสมอปลาย...

จากความประทับใจในวันแรก กลายเป็นมิตรภาพอันดีที่หยิบยื่นให้แก่กัน ความอาทร
ผูกพัน จนกลายมาเป็นความรักที่มั่นคง ที่ถูกหล่อเลี้ยงมาเป็นเวลานานถึง ๘ ปี คุณพ่อและ
คุณแม่ จึงตกลงที่จะเริ่มต้นใช้ชีวิตคู่ร่วมกันเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ตอนนั้น คุณป้าเนียง พี่สาวคนโตของคุณพ่อเป็นคนไปรับคุณแม่มาจากสุโขทัย เพื่อ
มาทำพิธีแต่งงานที่กรุงเทพฯ จากวันนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางร่วมกันของคุณพ่อและ
คุณแม่ ซึ่งได้ร่วมกันสร้างครอบครัวที่อบอุ่นสมบูรณ์ โดยมีบุตรและธิดาร่วมกัน ๔ คน คือ
หนุ่ม หนึ่ง น้ำ และแนน

ถึงแม้คุณตาจะไม่ยอมรับคุณพ่อในตอนแรก แต่เวลาก็ได้เป็นเครื่องพิสูจน์ความดี
ของคุณพ่อที่เป็นคนมี **“ความจริงใจ จริงจัง เสมอต้นเสมอปลาย และเป็นคนรักครอบครัว”**
เมื่อตอนที่คุณตาป่วย คุณพ่อและคุณแม่ได้ไปรับมาอยู่ที่บ้าน จุดนั้นเองที่ทำให้คุณตามีโอกาส
เห็นความเป็นตัวตนที่แท้จริงของคุณพ่อ และทราบซึ่งถึงความมีน้ำใจของคุณพ่อ จนถึงกับออก
ปากชมกับคุณแม่ว่า คุณพ่อเป็นคนดีจริงๆ และยังแสดงความชื่นชมในความสำเร็จก้าวหน้าใน
ชีวิตราชการของคุณพ่อด้วย

มีภาพประทับใจอยู่ภาพหนึ่ง ในระหว่างที่คุณตามาพักอยู่ที่บ้าน คือวันหนึ่งที่คุณพ่อ
เดินทางกลับมาจากราชการที่ต่างจังหวัด คุณแม่ได้ยื่นเสียรถยนต์ของคุณพ่อกำลังวิ่งเข้ามา

จอดในบ้าน คุณแม่ก็จะบอกให้ลูกๆ ทั้งสี่คนออกมายืนตั้งแถวรับคุณพ่อ เหมือนการตั้งแถวตรวจพลของทหารที่ปฏิบัติกันปกติ แต่ในวันนั้นคุณตานึกสนุกด้วยจึงมายืนเข้าแถวเรียงหน้ากระดานต่อจากหลานๆ และเมื่อคุณพ่อย่างเท้าก้าวเข้าบ้านเท่านั้น เสียงหัวเราะของความสุข...สนุกสนานก็เริ่มขึ้น

ความดีของคุณพ่อ ก็ได้้นำความสัมพันธ์อันดีของคุณตาและคุณแม่กลับคืนมา และทำให้หลานๆ ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับคุณตา ซึ่งคนทั่วไปที่เห็นภาพภายนอกกว่าเป็นคนดู เอาใจยากนั้น จริงๆ แล้วเป็นคนใจดีที่สุด โดยเฉพาะกับหลานๆ นำเสียดายที่คุณยายสัมพันธ์จากไป ก่อนที่คุณแม่จะแต่งงานกับคุณพ่อ แต่คุณยายคงจะดีใจมากที่ได้รู้ว่าคุณแม่ตัดสินใจแต่งงานกับคนที่ดีที่สุด

ต้องขอบคุณความดีของคุณพ่อที่นำความสุขและความทรงจำดีๆ เกี่ยวกับคุณตามาให้คุณแม่ และหลานๆ

...คู่ทุกข์ คู่ยาก คู่บุญ คู่บารมี...

ถ้าจะพูดไปแล้ว คุณพ่อ คุณแม่ ก็เหมือนกับคู่สามีภรรยาอื่นๆ ที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ มาด้วยกันมากมาย กว่าจะสร้างครอบครัวที่อบอุ่น มันคง นี่ขึ้นมาได้

นับตั้งแต่คุณพ่อและคุณแม่ได้เริ่มใช้ชีวิตครอบครัว ทั้งคู่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นพ่อและแม่ให้แก่ลูกๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด เพราะนอกจากความรักและความอบอุ่นที่ให้แก่ลูกๆ ทั้ง ๔ คนอย่างเท่าเทียมกันแล้ว คุณพ่อคุณแม่ยังส่งเสริมให้ลูกๆ ได้รับความศึกษาสูงสุดเท่าที่จะสามารถทำได้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่คุณพ่อคุณแม่คอยปลูกฝังให้แก่ลูกๆ คือ ให้พวกเราเห็น **“คุณค่าของการเป็นคนดี มีความเมตตากรุณา รู้จักเสียสละ มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ”**

แม้ว่าคุณพ่อต้องไปปฏิบัติราชการในต่างจังหวัดอยู่บ่อยๆ คุณแม่ก็ทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่ได้อย่างสมบูรณ์ สอนให้ลูกๆ เข้าใจและมีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติภารกิจรับใช้ชาติของคุณพ่อเสมอๆ แต่ทุกครั้งที่คุณพ่อกลับมาบ้าน ก็เป็นการเติมเต็มความสุขและความอบอุ่นเพิ่มขึ้นให้แก่ลูกๆ เสมอ

ตั้งแต่จำความได้คุณแม่ได้ปฏิบัติหน้าที่พยาบาลทั้งที่โรงพยาบาล เป็นพยาบาลส่วนตัวให้คุณพ่อ และยังคงดูแลญาติๆ ของคุณพ่อทุกคนโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งคุณพ่อจะบอกลูกชาย

เสมอว่าให้หาภรรยาที่เหมือนคุณแม่ ซึ่งไม่ใช่เพียงแต่มีวิชาชีพพยาบาลเช่นเดียวกับคุณแม่เท่านั้น แต่ต้องมีจิตใจดี อุทิศตนให้กับสามี ลูกๆ และคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยทั่วไป

ด้วยความที่คุณพ่อเป็นนักกีฬาที่เข้มแข็ง และแข็งแรงมาก ลูกๆ ไม่เคยเห็นคุณพ่อเป็นไข้ หรือไม่สบายเหมือนคนอื่นๆ เลย แต่โชคไม่ดีที่คุณพ่อประสบอุบัติเหตุหนักๆ อยู่หลายครั้ง แต่ด้วยดวงของคุณพ่อและคุณแม่ที่เกิดมาเป็น **“คู่ทุกข์ คู่ยาก คู่บุญ คู่บารมี หรือ ด้วยอันಿಸงส์คุณความดีที่ทำไว้ร่วมกันมา”** จึงทำให้คุณพ่อรอดพ้นภัยอันตรายหนักๆ มาได้ทุกครั้ง

เหตุการณ์หนึ่งที่เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นและความตายของคุณพ่อ คือ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ วันนั้นคุณพ่อถูกกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ดักยิงขณะที่ปฏิบัติภารกิจ ตำบลดงดาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ตอนนั้นคุณแม่กำลังท้องลูกชายคนแรกคือ พี่หนุ่ม ได้ ๖ เดือน ตอนที่มีคนมาแจ้งให้คุณแม่ทราบข่าวการบาดเจ็บของคุณพ่อ คุณแม่ก็อุ้มท้องซึ่งมีพี่หนุ่มอยู่ นั่งรถจี๊ปทหารไปรับคุณพ่อ เพื่อกลับมารักษาตัวที่โรงพยาบาล โดยมีคุณป้าแดง (นันทนา บัวชุม) ไปเป็นเพื่อนด้วย แต่ตอนนั้นยังไม่มีใครรู้ว่าคุณพ่อจะเป็นอย่างไร เพราะตำแหน่งที่กระสุนเจาะฝังอยู่ได้หน้าอกด้านซ้าย ซึ่งเป็นจุดที่อันตรายมาก

ด้วยความเข้มแข็งของคุณพ่อ และกำลังใจจากคุณแม่ ทำให้คุณพอรอดพ้นวิกฤตินั้นมาได้ จากนั้นไม่นานคุณพ่อก็ได้สัมผัสกับความเจ็บปวดครั้งแรกในชีวิต เมื่อได้ลูกชายคนแรกได้เกิดมาดูโลก มีหน้าตาหล่อ ผิวขาว ตากลมโตเหมือนตุ๊กตา เป็นที่รักใคร่เอ็นดูของทุกคนที่พบเห็น

อีกครั้งที่คุณพ่อประสบอุบัติเหตุที่มีความเสี่ยงสูง คือ ตอนที่คุณพ่อเป็นนักกีฬาทีมชาติลงแข่งรักบี้กับทีมฮ่องกง คุณพ่อปะทะกับผู้เล่นฝ่ายตรงข้าม ทำให้ล้มศีรษะปะทะพื้นสลบไป เจ้าหน้าที่พยาบาลประจำสนามต้องนำตัวส่งโรงพยาบาล อุบัติเหตุในครั้งนี้มีอันตรายไม่แพ้กับครั้งแรกที่ถูกยิง เพราะการที่ศีรษะกระแทกพื้นอย่างแรงจนทำให้หมดสติไปนั้น มีหลายคนที่ต้องเสียชีวิตเพราะเลือดคั่งในสมอง หรือ กลายเป็นเจ้าชายนิรธา หรือ ต้องพิการไปตลอดชีวิต

ตอนนั้นคุณแม่ ได้พาหนึ่งซึ่งกำลังนอนสบายอยู่ในท้องได้ ๔ เดือน ไปดูแลคุณพ่อที่โรงพยาบาลด้วย แต่จริงๆ แล้วหนึ่งจำไม่ได้หรือว่ามีส่วนร่วมในการดูแลคุณพ่อในครั้งนั้นด้วย **“แต่สิ่งหนึ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากความรู้สึกของคุณแม่ในขณะนั้น มันถูกสะสมอยู่ในตัว”** ซึ่ง

เป็นความรู้สึกที่ยากจะอธิบายเป็นคำพูดได้ และหนึ่งก็คิดว่าพี่น้องคงได้สัมผัสถึงความรู้สึก
ลึกๆ นี้เช่นกัน” และ...นั่นก็เป็นอีกครั้งที่คุณพ่อรอดพ้นอันตรายมาได้อย่างปฏิหาริย์

เมื่อคุณพ่อหายดีจากการเจ็บครั้งนั้น ไม่นานนักคุณพ่อได้รับมอบหมายให้ไปปฏิบัติ
ราชการพิเศษที่ประเทศลาว โดยคุณพ่อได้ออกเดินทางก่อนที่หนึ่งจะออกมาดูโลกได้เพียง ๕ วัน
เท่านั้น

อีกสี่ปีต่อมา คุณพ่อกับคุณแม่ก็ให้กำเนิดลูกคนที่สาม คือ น้องน้ำ ที่โรงพยาบาลหญิง
คุณแม่เล่าให้ฟังว่าตอนแรกก็ไม่แน่ใจว่าจะมีลูกอีกสักคนคนดีหรือไม่ เพราะยังไม่แน่ใจว่าจะ
สามารถดูแลลูกๆ หลายคนได้ แต่คุณป้าเนียง พี่สาวคนโตของคุณพ่อซึ่งไม่มีครอบครัว ก็
สนับสนุนให้คุณพ่อคุณแม่มีหลานให้หลายๆ คน

การได้ลูกสาวอีกหนึ่งคนก็นำโชคมาให้กับครอบครัวอีกครั้ง เพราะตอนคุณแม่ตั้ง
ท้องน้องน้ำ คุณพ่อได้ปรับขึ้นเงินเดือนสองขั้นและเลื่อนยศในปีเดียวกันนั้นด้วย คุณพ่อคุณ
แม่ก็ดีใจมาก เพราะจำได้ว่าตอนที่น้องน้ำเกิดมาวันแรกๆ ออกมาน่ารัก มีผิวขาวหน้าตาน่า
รักเหมือนตุ๊กตาเช่นกัน แต่คราวนี้เป็นตุ๊กตาจีนน่ารักๆ ซึ่งคุณแม่ฝันว่าตีมน้ำเยอะมากเลยได้
ชื่อว่า “ลูกน้ำ”

คุณพ่อจบหลักสูตรจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ได้ไปรับราชการที่จังหวัดพิษณุโลก
จากนั้นไม่นานคุณพ่อและคุณแม่ก็ตัดสินใจมีลูกอีกหนึ่งคนให้รู้แล้วรู้รอดไปว่าจะทวนกระแสน
เศรษฐกิจได้อีกหรือไม่ น้องแนนก็ได้ออกมาลืมตาดูโลกที่โรงพยาบาลพระพุทธชินราช จังหวัด
พิษณุโลก

ในช่วงที่ตั้งท้องลูกคนที่สี่ คุณพ่อและคุณแม่หวังไว้ว่าอยากจะได้ลูกผู้ชายอีกสักคน
เพราะได้ลูกสาวมาสองคนแล้ว จึงได้ไปไหว้พระพุทธรูป ซึ่งไม่นานต่อมาก่อนที่จะคลอด
คุณแม่ก็ฝันเห็นองค์พระพุทธรูป แล้วก็ได้ลูกชายตามที่ปรารถนา อีกเช่นกันที่คุณพ่อได้ปรับ
ขึ้นเงินเดือนสองขั้นในปีนั้นด้วย

จริงๆ แล้วเศรษฐกิจและสังคมของเมืองไทยในช่วงเวลานั้นก็เปลี่ยนไป ทำให้คน
ทั่วไปไม่กล้าที่จะมีบุตรหลายคน จนมีคำพูดที่ว่า “มีลูกมากแล้วจะยากจน” แต่ทั้งคุณพ่อ
และคุณแม่ก็สวนกระแสคำกล่าวนั้นมาตลอด เพราะลูกๆ ทุกคนจะนำโชคให้คุณพ่อได้เลื่อน
๒ ขั้นทุกครั้ง แต่คงจะไม่ใช่เพราะบุญบารมีที่คุณพ่อคุณแม่ทำร่วมกันมาอย่างเดียว ความที่
คุณพ่อและคุณแม่เป็น “คนรู้หา รู้จักใช้ และรู้จักเก็บออม” จึงทำให้ครอบครัวของเรามี
ความมั่นคง มาจนถึงทุกวันนี้

..ประหยัด ดอคอม...

จะด้วยความโชคดีหรือไม่ก็ตาม ทั้งๆ ที่มีลูกถึง ๔ คน คุณพ่อคุณแม่ก็สามารถสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว และยังสามารถเผื่อแผ่ช่วยเหลือคนที่เดือนร้อนได้ แต่คงไม่ใช่ความโชคดีเท่านั้นเพราะจริงๆ แล้วคุณพ่อและคุณแม่ **“เป็นคนรู้จักค่าของเงิน ประหยัด มัธยัสถ์ รู้จักดอคอม”** และสิ่งที่คุณพ่อคุณแม่พ่่าสอนลูกๆ อยู่เสมอ คือ **“ให้รู้จักพอใจกับสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่เบียดเบียนคนอื่น และไม่ยึดติดกับสิ่งฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น”**

แม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น ตอนเด็กๆ คุณพ่อจะสอนให้รู้จักการประหยัดน้ำ คุณพ่อจะพูดว่า เมื่อก่อนสมัยพ่อเป็นเด็ก ต้องไปหาบน้ำที่ทำน้ำมาใช้กัน ไม่สะดวกเหมือนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น **“ต้องรู้จักใช้น้ำอย่างประหยัดและคุ้มค่า”**

ลูกๆ ได้เห็นตัวอย่างในการปฏิบัติจริงของทั้งคุณพ่อและคุณแม่ ว่าทั้งคู่เริ่มต้นจากห้องพักนายทหารเล็กๆ ที่เมืองโคราช ร่วมกันเก็บเล็กผสมน้อย มุ่งมั่นที่จะสร้างครอบครัวใหม่ด้วยกัน เป็นมิตรแท้ที่คอยส่งเสริมกัน จนทำให้คุณพ่อมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และสามารถสร้างอนาคตและความมั่นคงให้แก่ครอบครัวได้

... พนมทวัตรี ...

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากคุณพ่อนอกจากการประหยัดดอคอมแล้ว คุณพ่อไม่เคยฟังการซื้อหาของกำนันแลแพงๆ มาให้คุณแม่ หรือของเล่นมาให้ลูกๆ เพราะสิ่งที่คุณพ่อให้มันมีค่ามากกว่าวัตถุเหล่านั้น สิ่งที่คุณพ่อให้ คือ **“ความสุข...และภาพแห่งความทรงจำ... ที่สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรม และเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ร่วมกัน”**

ทุกครั้งที่คุณพ่อมีเวลาอยู่บ้านทุกคนจะดีใจมาก เพราะนอกจากจะได้อยู่กับพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อ-แม่ และลูกๆ แล้ว คุณพ่อจะชอบจัดกิจกรรมสันทนาการให้แก่ลูกๆ และญาติพี่น้องเสมอ กิจกรรมช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ คุณพ่อก็พาพวกเราไปทานอาหารเย็นร่วมกับญาติพี่น้อง ซึ่งปลูกบ้านบนที่ดินแปลงติดๆ กันอยู่ ๕ หลังในหมู่บ้านประชาณีเวศน์ ๑ ทุกบ้านจะทำอาหารมาทานร่วมกัน สำหรับลูกๆ ทั้ง ๔ คนจะมีความสุขมากเพราะนอกจากจะได้ทานอาหารอร่อยจานเด็ดจากคุณย่า คุณป้า คุณอา และคุณแม่แล้ว พวกเรายังได้เล่นกับพี่ๆ น้องๆ คนอื่นๆ อย่างกันอย่างสนุกสนาน

โปรแกรมท่องเที่ยวที่คุณพ่อจัด ส่วนมากจะขับรถไปเที่ยวจังหวัดใกล้ๆ แบบไปเช้า-เย็น กลับ หรืออาจค้างคืนสองสามวัน เช่น บางแสน พัทยา สัตหีบ สวนสามพราน สวนสน หัวหิน ชะอำ

นอกจากนี้ คุณพ่อยังชอบจัดคาราวานท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ให้กลุ่มเครือญาติ และเพื่อนสนิท เช่น พาญาติๆ ไปนอนพักที่บ้านพักของการไฟฟ้าแห่งประเทศไทย ที่เขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งขณะนั้นคุณน้าบ้นเทิง (น้องชายของคุณแม่) เป็นนายช่างใหญ่ประจำอยู่ที่นั่น จึงให้การต้อนรับคณะครอบครัวใหญ่ได้เป็นอย่างดี อีกครั้งคือที่จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนั้นเป็นครั้งแรกของคุณๆ ที่ได้เห็นความงดงามของจังหวัดเชียงใหม่ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ และพระธาตุดอยสุเทพ ตอนนั้นคุณอาธีระวัฒน์และคุณอาไก่ ได้เชิญให้ครอบครัวไปพักที่บ้าน อีกรายการหนึ่งที่ต้องพูดถึงคือ ตอนที่คุณพ่อพาไปเที่ยวที่เกาะสมุย ครั้งนั้นลูกๆ ทุกคนจะตื่นเต้นมาก เพราะเป็นครั้งแรกที่ได้ขึ้นเรือเฟอร์รี่ข้ามฟาขนาดใหญ่ที่สามารถบรรทุกได้ทั้งผู้โดยสารและรถยนต์ ข้ามจากท่าเรือในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปยังเกาะสมุย

โปรแกรมที่คุณพ่อจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ ขับรถไปเยี่ยมคุณปู่ คุณย่า คุณตา และญาติๆ ในช่วง “เทศกาลสงกรานต์” และ “เทศกาลลอยกระทง” ที่ **จังหวัดสุโขทัย**

สมัยที่พวกเราเด็กๆ ทุกครั้งที่ญาติพี่น้องตระกูล “จีนะวิจารณ์ะ” รวมตัวที่ “บ้านวงศ์ใหญ่” ในช่วงเทศกาลสำคัญ ภาพความประทับใจที่พวกเราได้เห็นคือ ภาพความรักใคร่กลมเกลียวกันระหว่างพี่น้องของคุณพ่อ... ภาพของคุณปู่ และคุณลุงสนาน (พี่ชายคนที่ ๒) ที่ใจดีชอบแจกเงินให้หลานๆ ไร่ไปซื้อขนมที่ตลาด... ภาพของคุณย่าที่จะนั่งเคี้ยวหมากก้าบงานอยู่ด้านหน้าครัว เพื่อจัดเตรียมอาหารอาหารเลี้ยงลูก หลาน โดยมีคุณป้าแต้ว (พี่สาวคนที่สาม) เป็นหัวเรือใหญ่ มีสะไภ้ และหลานๆ ผู้หญิง เข้าไปเป็นลูกมือบ้างตามโอกาส... ส่วนคุณป้าต้น และคุณป้านี้ จะช่วยจัดสถานที่อยู่ด้านนอก... ส่วนคุณพ่อนั่งอยู่ในวงสนทนากับคุณปู่ และพี่น้องคนอื่นๆ... และภาพของหลานๆ ที่วิ่งเล่นอยู่ตรงลานหน้า “บ้านวงศ์ใหญ่”

ภาพความทรงจำเหล่านี้ ทำให้เราเรียนรู้ว่าการที่คุณพ่อจัด “ทัวร์ เยี่ยมญาติ” เป็นประจำทุกปีนั้น เพื่อเป็นการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่เครือญาติ และให้ลูกหลานได้ทำกิจกรรมกันอย่างสนุกสนาน

คุณพ่อเป็นนักวางแผนเรื่องการท่องเที่ยว ที่ต้องยกให้เป็นระดับมืออาชีพ เพราะก่อนการเดินทาง คุณพ่อจะบอกถึงกำหนดการให้ลูกๆ รับทราบ เพื่อเตรียมของและเตรียมความพร้อมล่วงหน้าทุกครั้ง

...ตัวอย่างกำหนดการเดินทางของ พนมทัวร์ เส้นทาง กรุงเทพฯ – สุโขทัย ...

คุณพ่อจะเริ่มจากปลุกลูกๆ ทั้งสี่คนให้แต่งตัวและเตรียมพร้อมที่จะออกจากบ้านตอน ๖ โมงเช้า คุณพ่อจะตรวจสอบสภาพรถล่วงหน้า ในเวลาที่คุณแม่จะจัดเตรียมของว่าง น้ำดื่ม และกระเป๋าयाไว้ยามฉุกเฉิน ลูกๆ ก็จะขนกระเป๋าวิ่งซ้ายวิ่งขวากันดูนุ้ยวาย ถ้าใครเคยดูตอนเริ่มต้นของภาพยนตร์เรื่อง Home Alone คงจะนึกภาพได้ชัดเจน

คุณพ่อกำหนดออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ ก็เพื่อจะแวะทานอาหารเช้าที่ร้านน้องเปิ้ล อยู่ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งร้านนี้จะอยู่ในปั้มน้ำมันข้างถนน ระหว่างทางมีขนมพื้นเมืองจำหน่ายด้วย หลังจากที่พวกเราทานอาหารเช้าเสร็จ ก็จะซื้อขนมตุ๋นไว้เป็นของฝากและไว้รับประทานบนรถแล้ว จากนั้นจะมุ่งหน้าต่อไปที่จังหวัดสุโขทัย ให้ทันเวลาที่จะไปทาน “ก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย” สำหรับมื้อกลางวัน จากนั้นก็จะเข้าไปเก็บของที่บ้านของคุณปู่คุณย่า พักพอหายเหนื่อย ช่วงก่อนค่ำคุณพ่อก็จะขับรถพาไปสักการะ “พระบรมรูปพ่อขุนรามคำแหงมหาราช” ก่อนที่จะเข้าไปนั่งรับลมเย็น ดูพระอาทิตย์ตก และทานอาหารเย็นที่ร้านอาหาร “สินวนารีสอร์ท” ของคุณลุงสงานและคุณอาทอง ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับประตูทางเข้าอุทยานแห่งชาติประวัติศาสตร์สุโขทัย

แต่ถ้าจะพูดถึงรายละเอียดรายการนำเที่ยวของคุณพ่อ และรายการช้อปปิ้งของคุณแม่แล้ว คงจะทำหนังสือได้อีกเล่มหนึ่ง เพราะจะมีการแวะชม...แวะซื้อ...แวะกิน...เป็น... ระยะเวลา... อดหนุนคนท้องถื่นไปตลอดเส้นทาง

การขับรถระยะทางไกลๆ อาจจะทำให้คุณพ่อรู้สึกเหนื่อยบ้าง เพราะเป็นคนขับรถเองตลอดทาง แต่สิ่งที่คุณแม่และลูกๆ สามารถตอบแทนคุณพ่อได้ ก็คือ การทำหน้าที่คอยให้กำลังใจ และคอยส่งผ้าเย็นและขนมให้เป็นช่วงๆ มีภาพความทรงจำน่ารักๆ เกี่ยวกับอุบายของคุณพ่อ คือ ตอนที่กำลังขับรถอยู่ดีๆ ก็จะแกล้งขับรถช้าลงๆ แล้วบอกว่า “...โอ๊ยน้ำมันจะหมดแล้ว... ไปไม่ถึงที่หมายแน่...” คุณแม่ก็จะให้ลูกๆ ซึ่งนั่งอยู่ด้านหลังรถคอยเติมพลังให้ โดยจะสลับกันหอมที่แก้มของคุณพ่อเป็นระยะๆ จนถึงที่หมายโดยสวัสดิภาพ

ถึงแม้รายการท่องเที่ยวที่คุณพ่อจัดพาครอบครัวไปนั้น จะไม่ใช่การพาไปเที่ยวในสถานที่หรูหรา แต่ความอบอุ่นความประทับใจและความสุขที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวนั้น เป็นสิ่งที่หล่อหลอมความรักใคร่ และสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้มีโอกาสใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งภาพความประทับใจในวันเก่าๆ นั้นไม่มีวันที่จะเลือนหายไปจากความทรงจำของทุกคน

...ต่างประเทศ...

ในช่วงชีวิตของคุณพ่อ คุณพ่อได้มีโอกาสเดินทางไปดูงานที่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ และอีกหลายประเทศทั่วโลก จึงมีภาพบันทึกการเดินทางไว้มากมาย

ภาพความสวยงามของสถานที่ และภาพของครอบครัวเราที่ยังตรึงอยู่ในใจทุกคนอีกครั้ง คือ ตอนที่คุณพ่อพาคุณแม่และน้องน้ำไปเยี่ยมหมิง และน้องแนน ที่สหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ครั้งนั้นก็เป็นการขับรถท่องเที่ยวแบบมาราธอนของครอบครัวอีกครั้ง ที่เราเช่ารถตู้ขับไปเที่ยวเมืองต่างๆ เลียบชายฝั่งตะวันตกรัฐแคลิฟอร์เนีย คือใช้เส้นทางจาก Los Angeles – Lake Tahoe – San Francisco – Pebble Beach – Carmel – San Diego – Palm Springs – Los Angeles

การเดินทางครั้งนั้นมีจุดที่แวะพักที่ประทับใจที่สุดอยู่สองแห่งคือที่ Lake Tahoe เพราะช่วงที่ไปถึงมีหิมะตกลงมา ซึ่งเป็นหิมะช่วงต้นของฤดูหนาว จึงทำให้เห็นภูเขาใสของหิมะปกคลุมยอดเขาและถนนไปตลอดทาง แต่การเดินทางครั้งนั้นก็คุ้มค่ามาก ทุกคนในครอบครัวจะมีส่วนช่วยลุ้นและเป็นกำลังใจกันไปตลอดเส้นทาง ซึ่งเป็นทางขึ้นเขาสูง และมีช่วงหักโค้งที่เป็นหุบเป็นช่วงๆ ซึ่งความสวยงามที่ไม่สามารถบรรยายได้หมด พวกเราจึงแวะเก็บภาพสวยๆ ไว้เตือนความทรงจำ..... ความประทับใจ...ไว้รำลึกถึง...ให้นายเหน้อยกัน อีกที่หนึ่งคือสนามกอล์ฟ Pebble Beach และเส้นทาง 17 Miles Drive เมื่อไปถึงครอบครัวเราโชคดีมากทั้งๆ ที่ไม่ได้เข้าพักหรือลงทะเลเบียนเล่นกอล์ฟไว้ที่นั่น แต่ด้วยบุญบารมีของคุณพ่อ ทำให้ผู้จัดการร้านที่นั่นพานั่งรถไฟฟ้าวรอบสนามกอล์ฟ เพื่อเก็บถ่ายภาพทัศนียภาพสวยๆ และพวกเราก็ได้เห็นใบหน้าของคุณพ่อเต็มไปด้วยความสุข ที่ได้มาสัมผัสสนามกอล์ฟที่มีความสวยงามและมีชื่อเสียงติดอันดับต้นๆ ของโลก

ก่อนที่คุณพ่อรู้ว่าเป็นโรคร้าย คุณพ่อและคุณแม่ได้มีโอกาสไปเยี่ยมครอบครัวของคุณบ๊อบ Mr. Larry and Mrs. Dorothy Philips ที่ Manhattan, New York ซึ่งตรงกับช่วงที่คนอเมริกันฉลองวันชาติในวันที่ ๔ กรกฎาคม ปี ๒๕๔๔ คุณพ่อได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง และที่สิ่งที่ยังเหลืออยู่แต่ความทรงจำคือตึก World Trade Center ซึ่งคุณพ่อได้มีโอกาสบันทึกภาพไว้ไม่กี่เดือนก่อนเกิดเหตุวินาศกรรมร้ายแรงเมื่อ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ นั่นคือครั้งสุดท้ายที่คุณพ่อเดินทางไกล ระยะเวลาที่คุณพ่อเริ่มไม่สบาย น้องน้ำ และน้องแนนก็จะพาไปพักผ่อนใกล้ๆ คือไปเยี่ยมหลานปู่ “พริ้มเพรา” และ “กระพุก” ลูกของพี่หนุ่มที่พัก

อยู่บ้าน “ครอบครัว ศิริเจริญ” ของ คุณตา “คุณลุงศิริ” และ คุณยาย “คุณป้าเอมอร” ที่สัตหีบ ในทางกลับกันครอบครัวของ คุณลุงศิริ ซึ่งประกอบด้วย คุณป้าเอมอร พี่อู พี่แอน น้องอู๋ น้องอู๋ ก็จะมาหลานๆ มาหาคุณปู่คุณย่า ที่กรุงเทพฯ อย่างสม่ำเสมอ

สถานที่สุดท้ายที่ คุณพ่อและคุณแม่ ได้ไปเที่ยวด้วยกันก็คือ ตอนหนึ่งและคุณบ๊อบ ย้ายมาอยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ ครั้งนั้นอาจจะไม่เหมือนทุกครั้งเพราะที่คุณพ่อไม่ค่อยแข็งแรง เราเลยไม่ได้ทำกิจกรรมมากนักในการไปเที่ยวครั้งนั้น แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนคือ **“คุณค่าของเวลา ทุกนาที ที่ครอบครัวเราได้อยู่ร่วมกัน”**

...คลื่นลม แห่งชีวิต กับครอบครัวที่เข้มแข็ง เหมือนหินผาที่แข็งแกร่ง...

ทุกครอบครัวต้องเผชิญกับช่วงเวลาแห่งความสุขและความทุกข์แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้คุณพ่อคุณแม่ฟันฝ่าคลื่นลมในชีวิต และอุปสรรคต่างๆ มาได้คือ ความผูกพันที่คุณพ่อคุณแม่มีต่อกันมาตั้งแต่วัยเด็กนั้น เปรียบเสมือนสายใยที่ยึดเหนี่ยวคุณพ่อและคุณแม่ไว้ และเวลาที่ได้พิสูจน์แล้วว่า ไม่มีสิ่งใดที่จะมาทำลายสายสัมพันธ์ของคุณพ่อและคุณแม่ ที่มีมานานกว่า ๔๐ ปีนี้ได้

เหมือนพายุ คลื่นลมที่พัดผ่านเข้ามาแล้วออกไป หากคนในครอบครัวสามารถทำจิตใจให้เข้มแข็งเหมือนภูเขาหินที่แข็งแกร่งแล้ว ก็คงไม่มีอะไรที่จะทำให้พังทลายลงได้ และด้วยความที่คุณพ่อเป็นคนที่มีความมั่นคง และใจเย็น จึงสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาได้ด้วยดี ใครก็ตามที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับคุณพ่อ จะรู้ว่าคุณพ่อเป็นคนที่มีความใจดี มีความจริงใจ มีจิตใจที่บริสุทธิ์ไม่เคยคิดร้ายกับใคร จึงทำให้คนที่อยู่รอบข้างมีความสุขสบายใจ ด้วยความดีของคุณพ่อ คนส่วนใหญ่ที่รอบล้อมคุณพ่ออยู่จึงเต็มไปด้วย เพื่อน และมิตรแท้ ที่เรียกว่า กัลยาณมิตร คือ เป็นเพื่อนที่ดีมีความปรารถนาดีให้แก่กัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน นำแต่เรื่องที่เป็นสิริมงคลมาให้กันและกัน รู้จักเผื่อแผ่ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน

แต่บางครั้งคนเราก็ไม่สามารถเลือกพบคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของเราได้ จนคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตคุณพ่อ บางคนนำเรื่องทุกข์ใจมาให้คุณพ่อ เพราะคนพวกนั้นหวังแต่ตักตวงผลประโยชน์เข้าตนเอง และสร้างความเดือนร้อนให้คนอื่นอยู่เสมอ แต่ด้วยความที่มีจิตใจดีเป็นที่ตั้งของคุณพ่อ คุณพ่อก็ให้การช่วยเหลือคนทุกคนที่เข้ามาหา โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นใครมาจากไหน ถ้าปากหน้าเข้ามาหาแล้วก็จะให้ความช่วยเหลือไปเท่าที่กำลังของตนจะทำได้ทุกครั้ง จนมีอยู่หลายครั้งทำให้คุณพ่อต้องมีเรื่องขุ่นใจและเสียใจภายหลัง บางคนก็นำชื่อของคุณพ่อไปแอบอ้างสร้างผลประโยชน์ ทำให้คนอื่นเดือดร้อนบ้างก็มี ทำให้คนทั่วไป

ที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวเข้าใจผิด

แต่การจัดการกับปัญหาต่างๆ ของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน คุณพ่อเชื่อว่าความดียอมสามารถชนะความชั่วร้ายได้ จึงเลือกที่จะนิ่งเฉย และเชื่อว่าการไม่คิดร้ายกับใคร และการอโหสิกรรมให้กับเจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายนั้น จะทำให้จิตใจสงบขึ้นและด้วยผลบุญต่างๆ ที่ทำมา จะทำให้ทุกอย่างจบลงด้วยดี ในส่วนของกฎแห่งกรรมนั้น คงต้องให้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์

... ตอนจบ หรือ การเริ่มต้น...

ที่มีคำกล่าวว่า ชีวิตคนเราก็เหมือนละครนั้น จริงๆ แล้วละครต่างหากที่เอาประสบการณ์ของชีวิตจริงของคนๆ หนึ่งไปนำเสนอ แต่ทุกเรื่องก็ต้องมีตอนจบ คือ การสิ้นสุดของการเดินทางของชีวิต หากเรายึดหลักธรรมของพระพุทธเจ้า และเข้าใจถึงสังขารธรรม เราก็จะสามารถผ่านพ้นความโศกเศร้านั้นได้ และเมื่อเรามองย้อนหลังกลับไปก็จะทำให้เข้าใจว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นมานั้นมีเวลาที่มีการสิ้นสุด

สิ่งที่ทุกคนพึงกระทำในช่วงชีวิตหนึ่ง คือ การทำให้ทุกวัน ทุกชั่วโมง ทุกนาที เป็นเวลาที่มีค่า และพยายามมอบความสุขให้กับคนที่เรารัก เหมือนกับว่าจะไม่มีพรุ่งนี้ให้เราได้เจอกันอีก หากเราทำได้เช่นนั้น เราก็จะไม่รู้สึกเสียดายเวลาที่ผ่านไปเลยแม้แตวินาทีเดียว

เรื่องของธรรมชาติ คือ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นสังขารธรรมที่เราได้เรียนรู้และสัมผัสกับคำสอนของศาสนาพุทธมาโดยตลอด เพื่อให้ตั้งตนอยู่ในที่ไม่ประมาท และมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็นจริงตลอดเวลา ไม่ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นให้ตั้งรับด้วยการยึดมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา ก็จะทำให้ผ่านอุปสรรคต่างๆ ไปได้ด้วยดี

คุณแม่และลูกๆ ได้รับรู้ และพร้อมที่จะตั้งรับกับชะตากรรมที่เกิดขึ้นในครอบครัว แต่เราก็ไม่นึกว่าการเดินทางของคุณพ่อจะจบลงเร็วกว่าที่ควรจะเป็น เพราะปกติคุณพ่อจะเป็นคนที่แข็งแรงมาก เท่าที่จำความได้ไม่เคยเห็นคุณพ่อล้มป่วย ไม่สบาย จากการเป็นไข้หวัดเหมือนคนอื่น ๆ เลย แต่ความเข้มแข็งและความมีสติของคุณแม่ ทำให้คุณพ่อผ่านเหตุการณ์ร้ายๆ มาหลายครั้งหลายหน

เริ่มจากครั้งแรก ตอนที่คุณพ่อถูกผู้ก่อการร้ายยิงขณะปฏิบัติหน้าที่ ตอนที่ศรีษะพาดพื้นจนสลบ ตอนที่คุณพ่อมีอาการเจ็บป่วยจากโรคภัยต่างๆ ที่ประดังเข้ามาอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา

หลังจากผ่าตัดหัวใจได้ไม่กี่เดือน คุณพ่อก็พาคุณแม่ น้องน้ำ และน้องแนน ไปตามกำหนดการที่วางไว้ ซึ่งคุณพ่อยังดูแข็งแรงและมีสุขภาพที่ดีมากทั้งๆ ที่ผ่าตัดหัวใจมา แต่การไปเที่ยวครั้งนั้นคุณแม่ก็ทำหน้าที่เป็น super nurse ที่คอยดูแล และเดือนไม่ให้คุณพ่อทำกิจกรรมมากจนเกินไป การเดินทางคราวนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นและเป็นการเดินทางที่ทุกคนมีความสุขมาก เพราะได้ใช้เวลาร่วมกันและได้ไปสถานที่ท่องเที่ยวอันสวยงามหลายแห่งด้วยกัน

หลังจากที่กลับมาจากสหรัฐอเมริกาครั้งนั้น คุณพ่อก็มีอาการบวมที่ใต้คางและนั่นก็เป็นจุดเริ่มต้นของการต่อสู้ที่ยาวนานของคุณพ่อและคุณแม่ และครอบครัวของเรา

แต่สิ่งหนึ่งที่คิดว่า คงมีน้อยคนนักที่จะทำหน้าที่ปฏิบัติดูแลสามีได้เท่าที่คุณแม่ทำให้คุณพ่อ เพราะคุณแม่ไม่เคยทิ้งให้คุณพ่อต้องต่อสู้โรคร้ายเพียงผู้เดียว ยาหลวง ยาวิเศษต่างๆ ที่มีคนแนะนำ แม้นกระทั่งการบอกเล่าถึงวิธีการรักษาแบบแพทย์ทางเลือกต่างๆ ที่มีคนบอกว่าสามารถรักษาโรคร้ายนี้ได้ คุณแม่และลูกๆ ทุกคนต่างก็พยายามไขว่คว้าหามาให้คุณพ่อเพียงหวังว่าจะรักษาให้คุณพ่อหายจากโรคร้ายนี้ได้ เหมือนเมื่อครั้งก่อนๆ ที่ผ่านมา

คุณหมอ และพยาบาล ที่ดีกสมเด็จเจ้าโรงพยาบาลพระมงกุฎ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลคุณพ่อ ทุกท่านต่างก็ทำหน้าที่กันอย่างดีที่สุด และในที่สุดเราก็สามารถช่วยคุณพ่อให้รอดชีวิตจากโรคมะเร็งร้ายได้อีกครั้ง ถึงแม้ครั้งนี้จะเป็นเพียงการยืดเวลาเท่านั้น

เวลาผ่านไป จนหนึ่งและคุณบ๊อบย้ายมาอยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ หนึ่งจึงชวนให้คุณพ่อ กับคุณแม่มาเที่ยวพักผ่อนที่นี่ ตอนที่ไปรับคุณพ่อที่สนามบิน หนึ่งยืนรออยู่ที่ทางออกด้านนอก ความรู้สึกตอนนั้นมันนานมาก เพราะด้วยความที่อยากพบหน้าคุณพ่อคุณแม่ แต่ที่จอดเครื่องบินของการบินไทยอยู่ไกลมากจากทางออก และคุณพ่อเองก็ไม่แข็งแรงเหมือนเมื่อก่อน คุณแม่จึงต้องคอยประคองคุณพ่อมาตลอดทาง ถึงแม้คุณพ่อจะเหนื่อยแต่ด้วยความที่เป็นชาชชาติทหารคุณพ่อยุ่พยายามยืนตัวตรง และก้าวเดินอย่างทะมัดทะแมงอยู่ตลอดเวลา

หนึ่งได้พาคุณพ่อคุณแม่ไปเดินเล่นบนถนน Orchard พอวันที่สองตอนที่พาคุณพ่อไปทานอาหารที่มีชื่อเสียงของที่นี่คือ บั๊กกุดเต้ คุณพ่อก็มีอาการเป็นลม จึงพากลับมาพักที่อพาร์ทเมนท์ จากนั้นคุณพ่อก็หายเป็นปกติ วันรุ่งขึ้นเราจึงไปลงเรือชมเมืองกัน ก่อนวันสุดท้ายที่จะกลับกรุงเทพฯ เราก็ตกลงกันว่าจะไปสวนพฤกษชาติกัน วันนั้นพอเราไปถึงที่สวนได้ไม่นานคุณพ่อก็มีอาการเป็นลมเหมือนวันก่อน คราวนี้ต้องเรียกรถพยาบาลมารับ ไปส่งที่โรงพยาบาล ซึ่งก็โชคดีมาเพราะรถพยาบาลของกรมตำรวจสิงคโปร์ พาไปส่งที่โรงพยาบาล Tan Tock Seng ซึ่งเป็นโรงพยาบาลอันดับหนึ่งของประเทศนี้ ทุกคนให้ความช่วยเหลือดีมากทั้งๆ ที่เราเป็นคน

ต่างชาติ วันนั้นคุณหมอให้พักที่โรงพยาบาลเพื่อสังเกตอาการ เราได้ห้องคนไข้พิเศษ จึงได้อยู่เฝ้าไข้กับคุณแม่ หลังจากที่ได้นอนพัก คุณพ่อก็ดูเป็นปกติไม่เหมือนกับคนที่ไม่สบาย เรายังพูดเล่นกันว่า เทียบรายการ Unseen Singapore คือได้มาเที่ยวในสถานที่ที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้มากัน

ตอนสายๆ คุณหมอก็มาตรวจอีกที บอกว่าคุณพ่อสามารถเดินทางได้ และแนะนำให้ไปหาหมอที่เมืองไทย ให้ตรวจร่างกายอย่างละเอียดอีกครั้ง แต่ตอนนี้ระบบการทำงานในร่างกายของคุณพ่อเป็นปกติดีมาก เย็นวันนั้นหนึ่งเลยไปส่งคุณพ่อและคุณแม่ที่สนามบิน เพื่อบินกลับกรุงเทพฯตามกำหนดการเดิม

จากวันนั้นอาการทั่วไปของคุณพ่ออยู่ในขั้นปกติ แต่เริ่มที่จะไม่มีแรงเดิน และมีอาการทางสมอง คุณแม่ก็พาคุณพ่อไปรักษาทั้งหมดแผนปัจจุบัน และใช้การนวดแผนโบราณเข้าช่วยด้วย พวกเราคิดว่าครั้งนี้ก็น่าจะเหมือนครั้งที่ผ่านๆ มา เราเอาชนะกับโรคมะเร็งได้มาแล้ว เพราะผลจากการตรวจเลือดไม่พบเชื้อโรคร้ายนี้แล้ว ....ตอนนั้นเราไม่รู้ว่าเรากำลังต่อสู้กับสิ่งที่เราไม่สามารถจะเอาชนะได้ คือ โศกชะตา และการสิ้นสุดของเวลาที่กำลังจะมาถึง

และแล้วคุณพ่อก็เข้าโรงพยาบาลอีกครั้ง และครั้งนี้ก็เป็นครั้งสุดท้าย เป็นครั้งที่ทุกคนในครอบครัวรู้สึกว่ามันยาวนานมากกับการต่อสู้ บางครั้งคุณแม่ก็ไม่ได้นอนหลายคืนติดๆ กัน เพราะต้องเฝ้าไข้คุณพ่อ แต่ทุกคนก็ไม่เคยสิ้นหวัง พยายามให้กำลังใจคุณพ่อ แม้แต่คุณพ่อเองก็ต่อสู้อย่างไม่ยอมแพ้

คุณแม่เล่าให้ฟังว่า กลางดึกคืนหนึ่งขณะเฝ้าไข้คุณพ่ออยู่ ก็ตื่นมาเห็นว่าคุณพ่อกำลังพนมมือไหว้อยู่ ก็นึกว่าคุณพ่อละเมอ คุณแม่จึงถามคุณพ่อด้วยความสงสัยว่า “พ่อยกมือไหว้ใคร” คุณพ่อตอบว่า “ก็ไหว้แม่ นั่นแหละ” คุณแม่จึงถามกลับไปว่า “แล้วพ่อไหว้แม่ทำไม” คุณพ่อตอบว่า “พ่อขอบคุณสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้พ่อ” พอคุณแม่ได้ยินเช่นนั้น ก็ร้องไห้ด้วยความตื่นตันใจ และได้จับมือคุณพ่อ พร้อมกับบอกคุณพ่อว่า “พ่อก็ไม่ต้องเป็นห่วง...แม่จะไม่ทิ้งพ่อกันไปไหน แม่จะอยู่กับพ่อตลอดไป”

...เราจะไม่ลืมกันตลอดไป...

จากวันนั้นเวลาผ่านไป จากวันเป็นอาทิตย์ จากอาทิตย์เป็นเดือน และแล้วสิ่งที่ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็เกิดขึ้น

ก่อนที่จะถึงวันนี้ คุณแม่ได้พยายามทำทุกอย่าง เท่าที่คนๆ หนึ่งจะทำให้คนที่เรารักได้ และเพื่อที่จะรักษาชีวิตของคนที่คุณรักให้นานที่สุด

เมื่อทุกคนในครอบครัวรู้ว่าวันเวลาที่เหลือของคุณพ่อ นั้นลดน้อยลงไปทุกที สิ่งที่ทำได้ดีที่สุดก็คือ การแสดงความรักต่อกัน การให้อภัยต่อสิ่งที่ไม่ดีที่ผิดพลาดมาในอดีตทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา และสุดท้ายคือการได้อยู่ใกล้ชิดกันจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต

ในวันนั้น...คุณแม่ ลูกๆ ๔ คน หลานๆ ทั้งสองคน พี่น้องของคุณพ่อ ครอบครัวของคุณลุงศิริ เพื่อนสนิทของคุณพ่อคือ คุณอาชัยณรงค์ คุณอาธีระวัฒน์ คุณอาไก่ และ พล.ท.หญิง พิมพ์ผกา ร.อ.หญิง ลัดดา ซึ่งเคยเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของคุณพ่อ พี่ดุษฎี และ ลูกน้องทุกคนได้มาทักทายพร้อมหน้าเพื่อส่งคุณพ่อ โดยมีอาจารย์ น.อ.โสภณ มาช่วยสวมมนต์ให้คุณพ่อได้ไปสู่สุคติ

คุณพ่อ... คนธรรมดาที่ไม่ธรรมดา เพราะจะมีกี่คนที่เกิดมาใช้ชีวิตในชาติหนึ่งแล้วมีโอกาสทำหน้าที่ของความเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด เป็นลูกที่มีความกตัญญู เป็นพ่อที่ดีของลูกๆ เป็นสามีที่รักภรรยาและรับผิดชอบต่อครอบครัว เป็นคุณปู่ที่ใจดีของหลานๆ เป็นเพื่อนที่จริงใจต่อเพื่อน เป็นลูกน้องที่เคารพยกย่องลูกพี่ เป็นลูกพี่ที่ดูแลลูกน้อง เป็นนายทหารที่เคยเสี่ยงชีวิต เพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติไทย เป็นคนที่สร้างผลงานอันเป็นประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและสังคม เป็นตัวแทนประชาชนคนไทยเพื่อทำหน้าที่ในวุฒิสภาอันทรงเกียรติ เป็นคนไทยที่เทอดทูนองค์ประมุขของประเทศไทยอย่างหาที่สุดมิได้ และได้ให้คำถวายสัตย์ปฏิญาณตนว่า “จะยอมตายเพื่อรักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์เจ้า”

คุณพ่อได้ทำหน้าที่อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ...แม้แต่วาระสุดท้ายของคุณพ่อ ขณะที่เคลื่อนย้ายร่างจากห้องพักคนไข้ไปยังห้องพยาธิ เมื่อลิฟท์เคลื่อนลงจากชั้นที่ ๖ มาถึงชั้นล่าง ประตูถูกเปิดออก ขณะที่ร่างของคุณพ่อได้เลื่อนออกมาจากลิฟท์ เพลงชาติไทยก็เริ่มดังขึ้นทั่วบริเวณโรงพยาบาล ตามเวลา ๑๘.๐๐ น. ทุกคนต่างหยุดนิ่ง เพื่อให้คุณพ่อได้มีโอกาสเคารพธงชาติไทยเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อเวลา ๑๘.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

...ห้องทำงาน กับ กระเป๋าเอกสารใบเก่า...

ช่วงที่คุณพ่อกลับมารักษาตัวที่บ้าน ...คุณพ่อมักจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในห้องทำงาน จนทำให้คุณแม่เป็นห่วงอยู่บ่อยๆ และบางครั้งก็รู้สึกเหนื่อยที่จะต้องคอยเชิญให้คุณพ่อไปรับ

ประทานอาหาร และยา และก็มีอยู่บ่อยครั้ง ที่คุณพ่อจะอยู่ในห้องทำงานจนดึกดื่นตีหนึ่ง ตีสอง ไม่ยอมพักผ่อน ตอนนั้นไม่มีใครสนใจว่าคุณพ่อทำอะไร เพราะเป็นเรื่องปกติที่คุณพ่อนั่งทำงานและจัดเอกสารในห้องนั้น

แต่หลังจากที่คุณพ่อจากไป คุณแม่ต้องทำหน้าที่รวบรวมเอกสารสำคัญเพื่อติดต่อส่วนงานราชการต่างๆ จึงพบเอกสารที่คุณพ่อรวบรวมไว้ในห้องทำงานทั้งหมด เลยทำให้นึกถึงว่าคุณแม่เคยเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่งที่คุณแม่เดินเข้าไปถามคุณพ่อในห้องทำงานว่า “พ่ทำอะไร” คุณพ่อตอบว่า “ก็จัดเอกสารไว้ให้...แม่จะได้ไม่ลำบาก” ทุกคนนึกไม่ถึงเลยว่าเวลาที่คุณพ่อใช้อยู่ในห้องทำงานนั้น เป็นการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

คุณพ่อใช้เวลาอยู่ในห้องทำงานนั้น ก็เพื่อจัดเรียงเอกสารสำคัญต่างๆ ทั้งของครอบครัว และที่เกี่ยวข้องกับราชการ หน่วยงานต่างๆ ที่คุณพ่อมียู่ทั้งหมด พร้อมทั้งทำสำเนาไว้อย่างเรียบร้อยครบถ้วน และที่สำคัญที่สุดคือ คุณพ่อได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว และประวัติการทำงาน ที่มอบหมายให้ลูกน้องคนสนิท จัดพิมพ์ไว้อย่างสวยงาม

นอกจากเอกสารสำคัญที่พบแล้ว ยังมีเอกสารอีกกลุ่มหนึ่งที่คุณพ่อแยกไว้ในกระเป๋าเอกสารใบโปรดสีน้ำตาลที่เก่าแก่มาก ในนั้นมีสมุดบันทึกขนาดกลางปกสีเขียวเล่มเก่าๆ อยู่เล่มหนึ่ง ในนั้นมีรายชื่อคุณพ่อเขียนบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตการรับราชการทหารไว้อย่างละเอียด มีอยู่ตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ที่คุณพ่อถูกยิงจนได้รับบาดเจ็บขณะปะทะกับกลุ่มผู้ก่อการร้าย ซึ่งหลักฐานที่พบนอกจากสมุดบันทึกเล่มนั้นแล้วยังมีกระดาดเก่าๆ อยู่สองแผ่น ที่มีรายมือบันทึกข้อความเดียวกัน กับอีกแผ่นหนึ่งมีภาพเขียนบรรยายประกอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนั้น วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ ตอนนั้นคุณแม่กำลังตั้งท้องพีนุ้มได้ ๖ เดือน

...หีบสมบัติของคุณพ่อ....

บันทึกเล่มนั้นและกระดาดสองแผ่นนั้น ทำให้นึกย้อนหลังไปเมื่อตอนที่เด็กวิ่งเล่นอยู่ที่บ้านพักในกรมทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ เคยเห็นคุณพ่อนั่งจัดของส่วนตัวที่เก็บไว้ในหีบเก่าๆ เลยเรียกหีบนั้นว่า “หีบสมบัติของคุณพ่อ” ด้วยความที่เป็นคนช่างพูดช่างถาม เลยได้เห็นสมบัติของคุณพ่อในหีบนั้น

ในนั้นคุณพ่อเก็บเครื่องหมายประดับยศ สายกระบี่ และเครื่องแบบราชวัลลภอันมีค่าไว้ และที่กันหีบจะมีเข็มทิศที่ใช้การไม่ได้ มีรอยแตกที่กระจกหน้าปิด วางอยู่กับเครื่องแบบ

ชุดฝึกสี่เขียว มีรอยขาดยาวแนวเฉียงอยู่ใต้กระเป๋าสีเหลืองหน้าอกด้านซ้ายอยู่หนึ่งตัว

และวันนั้น... วันที่ได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสมบัติอันมีค่ายิ่งของคุณพ่อ คือ ชุดเครื่องแบบราชวัลลภ และเข็มทิศที่ช่วยชีวิตของคุณพ่อไว้อย่างปาฏิหาริย์ เพราะเข็มทิศที่คุณพ่อถือไว้ในมือวันนั้น ทำให้วิถีกระสุนจากกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่จ่อยิงมายังคุณพ่อ เปลี่ยนทิศแอลบลงไปฝังตัวอยู่ใต้ราวหน้าอกด้านซ้าย แทนที่จะตรงเข้าที่หัวใจ

คุณพ่อเก็บสองสิ่งนี้ไว้ในที่ๆ เดียวกันตลอด เพราะเป็นสิ่งเตือนใจให้ระลึกถึงความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติหน้าที่รับใช้ประเทศชาติ เพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติไทยและการรักษาไว้ซึ่งราชวงศ์จักรีไทย

เรื่องราวที่ลูกๆ ได้ยินได้ฟังจากปากของคุณพ่อ กลายเป็นสิ่งที่ปลูกฝังอยู่ในจิตสำนึกของลูกๆ เป็นความภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นลูกของคุณพ่อ และที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย

...สองดาว...

คุณพ่อเล่าเหตุการณ์วันนั้นว่า คุณพ่อเป็นผู้หมวดกับลูกน้องอีก ๗ คน เข้าไปปฏิบัติหน้าที่กวาดล้างกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ตั้งฐานอยู่ที่ตำบลสองดาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ขณะเดินลาดตระเวนสำรวจพื้นที่ คุณพ่อเดินนำลูกน้องโดยถือเข็มทิศ เพื่อดูทิศทางอยู่นั้น เสียงปืนดังขึ้นและมีกระสุนวิ่งเข้าชนเข็มทิศที่ถืออยู่ในมือ รู้สึกตัวอีกทีก็ตอนที่ล้มตัวลงพื้นว่าถูกยิงเข้าที่ชายโครงด้านซ้าย จากนั้นการยิงต่อสู้กับกลุ่มผู้ก่อการร้ายที่ซุ่มโจมตีก็เริ่มขึ้น ตอนที่คุณพ่อรู้ว่าลูกน้องเสียชีวิตไปสองคนแล้ว จึงหาวิธีที่จะยุติการสู้รบ โดยใช้อุบายตะโกนส่งเสียงสั่งลูกน้องให้แบ่งทีมตีล้อม ให้ฟังว่ามีกำลังสนับสนุนอยู่มาก จากนั้นก็บีบคานฝ่าดงหญ้าสูงเข้าไปในระยะประชิด จนอยู่ในระยะใกล้พอที่จะใช้ระเบิดมือที่มีอยู่ปาเข้าใส่ฝ่ายตรงข้าม และหลังจากใช้ระเบิดลูกนั้น การต่อสู้ก็ยุติลง

ด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และด้วยพระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงคุ้มครองให้คุณพ่อและลูกน้องปฏิบัติหน้าที่อย่างกล้าหาญ จนสามารถนำทีมและร่างของลูกน้องที่เสียชีวิตกลับฐานได้อย่างปลอดภัย คุณพ่อก็อธิษฐานเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่สูญเสียลูกน้องไปถึงสองคน

ใครก็ตามที่ประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกับคุณพ่อ ก็ยากที่จะลืมได้ ซึ่งคุณพ่อได้ใช้ชื่อ “สองดาว” เป็นชื่อ เรือรบ ที่เคยสร้างไว้ที่แม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยที่

คุณพ่อดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการส่วนย่อยราชบุรี เวลาที่มีแขกไปเที่ยวที่เมืองกาญฯ คุณพ่อจะจัดเลี้ยงอาหารที่แพ “สองดาว” ตบท้ายด้วยการเล่าความเป็นมาของชื่อ ถ้าใครโชคดีก็จะได้เห็น เข็มทิศ และเครื่องแบบชุดผีเสื้อชีวิตของคุณพ่อด้วย

อีกครั้ง เมื่อคุณพ่อซื้อที่ดินสวนทุเรียนผืนเล็กไว้ที่ จังหวัดปราจีนบุรี คุณพ่อก็ตั้งชื่อสวนนี้ว่า “สวนสองดาว” เพื่อเป็นการรำลึกถึงชีวิตที่ผ่านมา และที่ดินผืนนี้ก็เป็นความภูมิใจอีกชิ้นหนึ่งของคุณพ่อทั้งๆ ที่ไม่สามารถสร้างรายได้อย่างที่ตั้งใจไว้ แต่การที่ได้เป็นเจ้าของสวนทุเรียนก็ทำให้คุณพ่อมีความสุข เพราะได้มีโอกาสชวนเพื่อนๆ และญาติพี่น้องไปเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรี และรับประทานทุเรียน มังคุด และเงาะที่สวน “สองดาว” ในช่วงเดือนกรกฎาคมของทุกปี แต่ทุเรียนและผลไม้ที่นำมาเลี้ยงแขกส่วนมากจะซื้อมาจากสวนข้างๆ หรือ ในหมู่บ้านนั้น เพราะทุเรียนที่สวนมีผลผลิตไม่เพียงพอที่จะรับแขกเชิญของคุณพ่อและคุณแม่ และสำหรับที่จะแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องและคนรู้จักทั่วไป

จวบจนทุกวันนี้ชื่อ “สองดาว” เป็นชื่อที่มีความหมายมาก สำหรับคุณพ่อและครอบครัวของเรา

การเริ่มต้น....

การจากไปของคนอันเป็นที่รักนั้น คงเป็นเพียงแค่ร่างกายที่ต้องถูกเผาออกไป แต่สิ่งที่ยังคงอยู่และไม่มีวันตายจากไปคือ ความทรงจำ ความรู้สึกดีๆ ภาพความประทับใจที่ไม่มีวันเลือนหาย และตำนานความรักอมตะที่จะถูกเล่าขานต่อไปยังรุ่นลูก รุ่นหลาน เพื่อให้รู้ว่าตนได้เกิดมาบนรากฐานของความรัก และความผูกพันของคนสองคนที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

เราอาจจะรู้สึกเสียใจเวลาที่เห็นการสูญเสียคนรักของคนอื่นๆ แต่เมื่อวันหนึ่งเราประสบกับการสูญเสียนั้นด้วยตนเอง จึงทำให้รู้ว่าทุกวัน ทุกเวลา และทุกนาที นั้นมีความหมายมาก หากเรารู้ว่าคนที่เรารักนั้นกำลังจะจากไป

นี่ไม่ใช่ตอนจบ...แต่เป็นการเริ่มต้นของความสุขที่ได้หลุดพ้นจากความเจ็บปวดทรมานทั้งของคุณพ่อและคุณแม่ แต่เป็นการเริ่มต้นของภาพความทรงจำอันสวยงาม ที่กลายมาเป็นเรื่องเล่าขานให้คนรุ่นหลังได้ยินได้ฟัง ถึงชีวิตของคนธรรมดาคนหนึ่งที่ได้สร้างสมคุณงามความดี ทำหน้าที่รับใช้ประเทศชาติบ้านเมืองจนได้รับยศอันสูงสุดของกองทัพไทย และได้ทำ

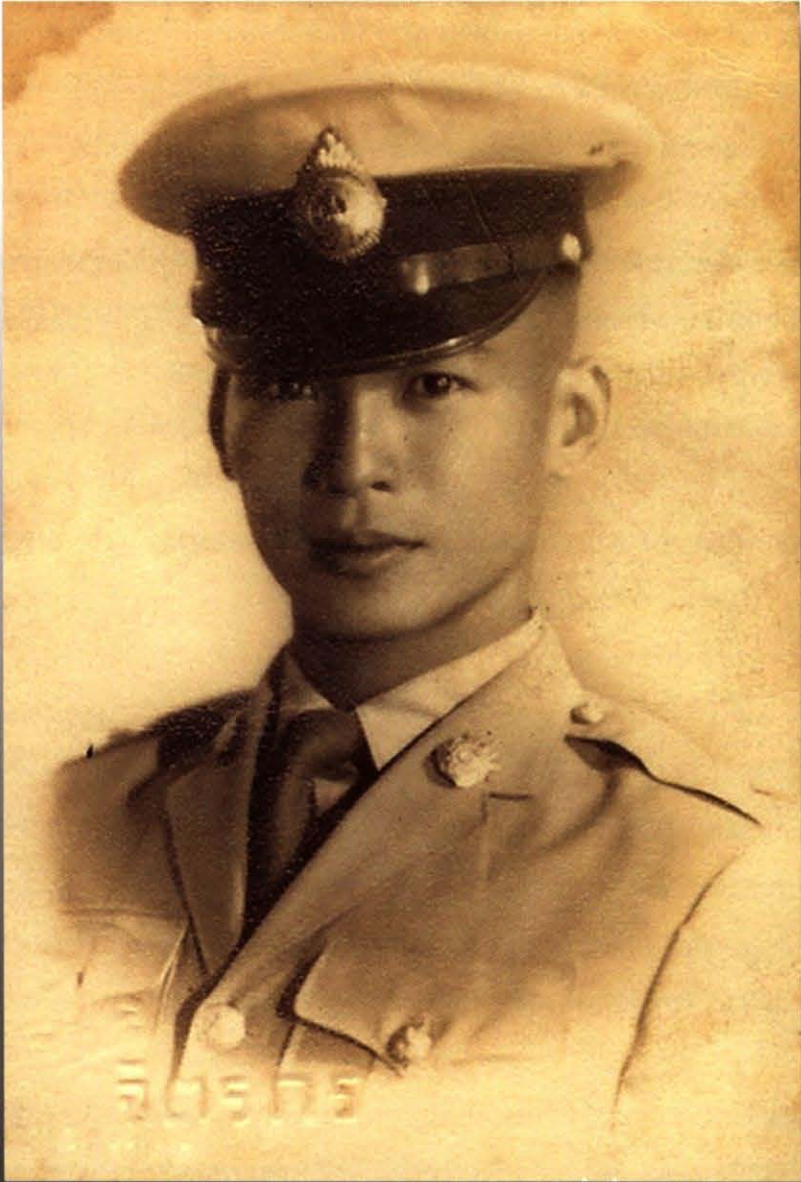
หน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในวุฒิสภาอันทรงเกียรติ

การจากไปของคุณพ่อ คุณแม่และลูกๆ เสียใจเป็นที่สุด แต่เราทุกคนรู้ว่าคุณพ่อกำลังได้พักผ่อนอย่างเต็มที่หลังจากที่เหน็ดเหนื่อยมานาน ตอนนี้คุณพ่อคงได้ไปท่องเที่ยวในที่ที่สวยงาม และกำลังมีความสุขกับการเล่น กอล์ฟ ที่ตัวเองชอบ บนสนามที่มีหญ้าชั้นเขียวชอุ่ม รอบข้างมีต้นไม้ใหญ่ และดอกไม้หลากสี ท้องทะเลสีเขียวคราม และท้องฟ้าสดใส สลับกับปุยมะเขษสีมา

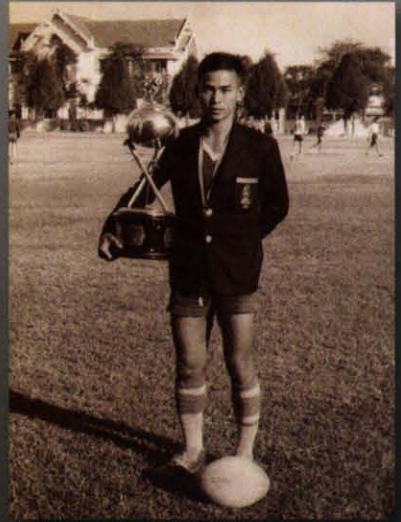
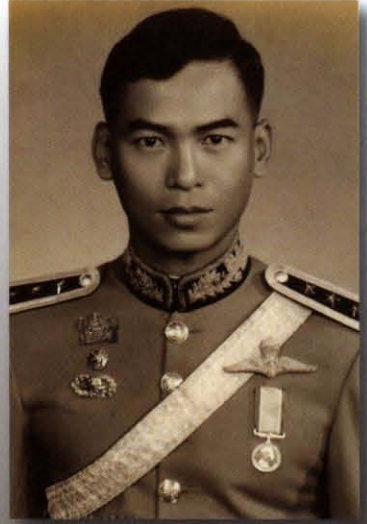
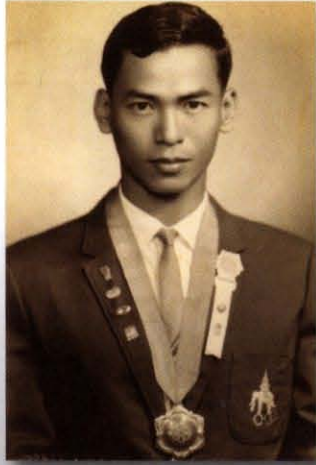
คุณพ่อเหนื่อยมามากแล้ว ขอให้คุณพ่อพักผ่อนให้สบายอยู่บนสวรรค์สมกับคุณงามความดีที่คุณพ่อได้สร้างสมมาตลอดชีวิต หากชาติหน้ามีจริง ลูกๆ ขออธิฐานจิตให้ได้เกิดมาอยู่ได้ร่วมบุญบารมีของคุณพ่ออีก

รักมาก

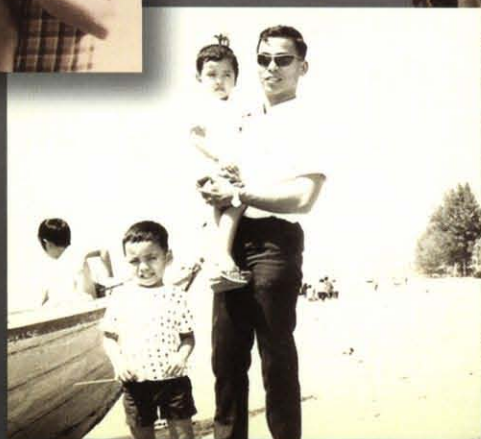
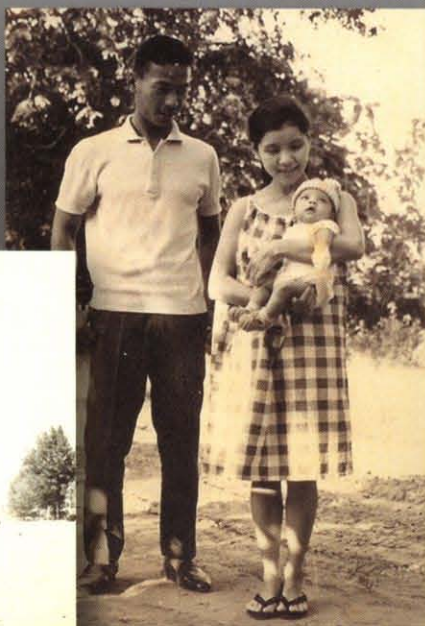
ลูกๆ

ภาพในอดีตของ พลเอก พนม จันทโรทัย

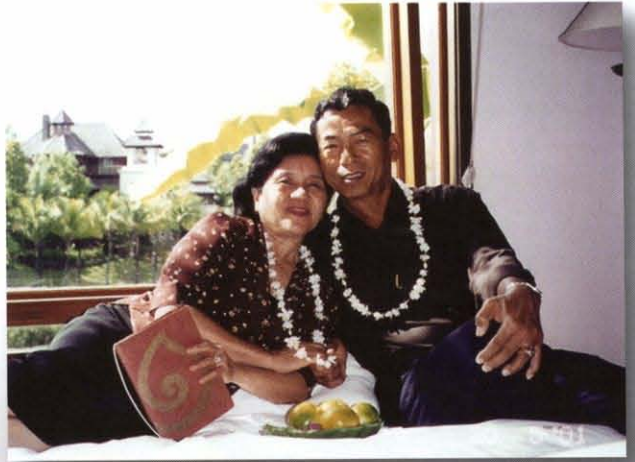

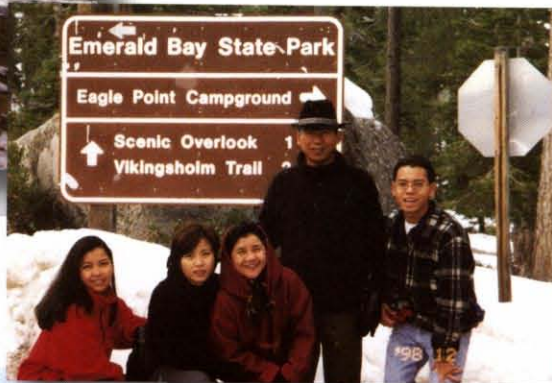

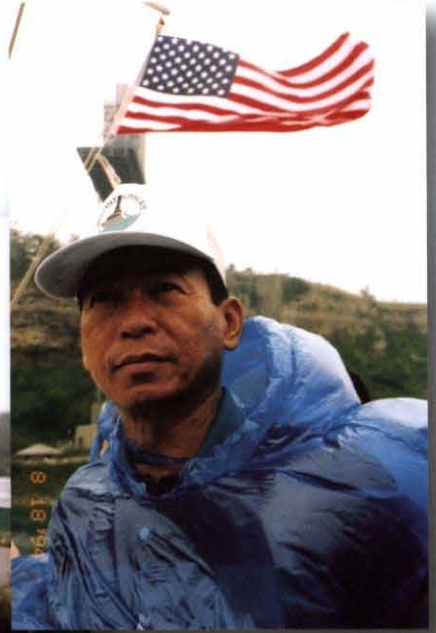

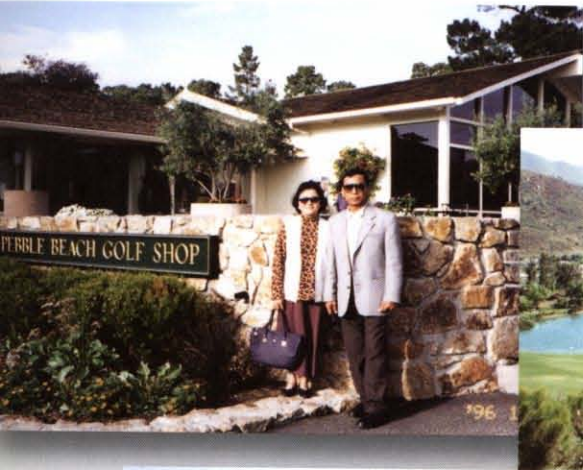

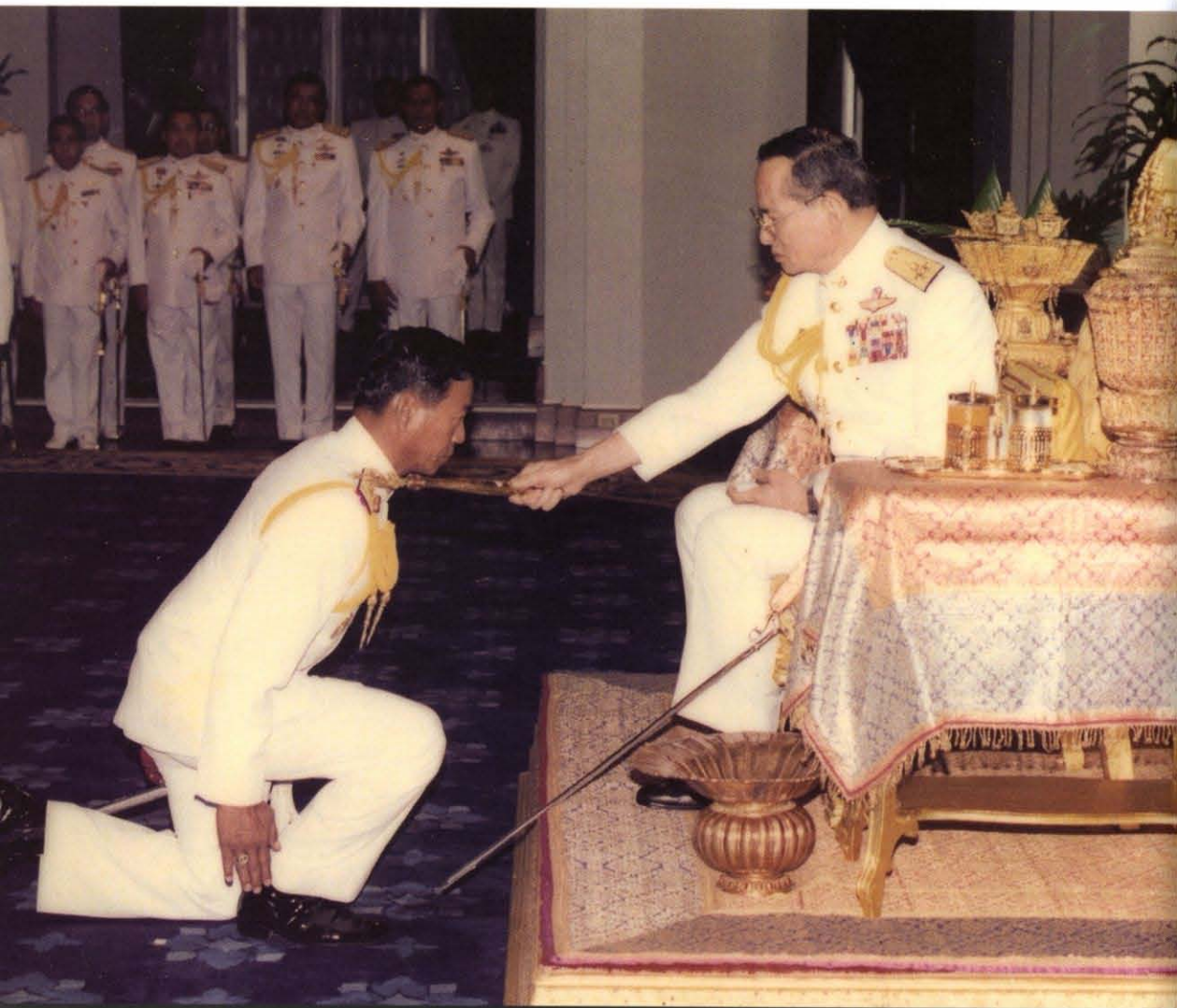

ชีวิตราชการทหาร

สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดสุโขทัย

การประจักษ์พยาน
12 เมษายน 254
เทศบาลตำบล...

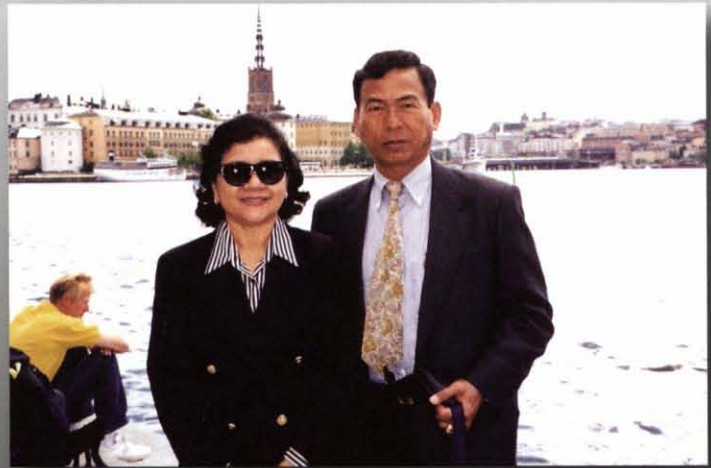

ดูงานต่างประเทศ

“สุโขทัย บ้านเกิด”

สุโขทัย และพระร่วง

๑. คำว่า “สุโขทัย” ที่บัดนี้เรามาให้ความหมายกันว่า “รุ่งอรุณแห่งความสุข” นั้น เดิมน่าจะมีใช่ เพราะเดิมเราเขียนกันดังนี้ “สุ สกโขไท” หรือ “สุ ส โขไท” คือ “สุโขไท” อันหมายถึงเมืองไทยที่มีความสุข หรือชาวไทยมีความสุข จำได้ว่าศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช เคยให้ความหมายไว้ดังนี้ เพราะเมืองสุโขทัยนั้นอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว “พ่อขุน” ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร อย่างบิดากับบุตร ทรงเอาพระทัยใส่สุขทุกข์ของราษฎร อย่างใกล้ชิด ถึงสามารถให้ราษฎรเข้าไปส่นกระดิ่งร้องทุกข์ที่ประตูพระราชฐานได้ทุกเมื่อ ประชาชนมีอิสระเสรี “ไพร่ฟ้าหน้าใส” มีสิทธิในทรัพย์สิน “ใครสร้างได้ไว้แก่มัน” รัฐสุโขทัย ไม่ถือเอาที่ดินหรือพืชผลเป็นของรัฐ ดังที่บางประเทศทำกัน “พ่อขุน” ปกครองราษฎรด้วยการให้สิทธิโดยชอบธรรมทั่วหน้า

“ปลุกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้นชอบด้วยธรรมทุกคน”

ชาวไทยสมัยนั้นจึงอยู่กันอย่างผาสุก มีความสุขอย่างแท้จริง จึงสมแล้วที่ได้ชื่อว่า “สุโขไท”

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ผู้ตามเสด็จพระภิกษุ เจ้าฟ้ามงกุฎ ขึ้นไปยังเมืองสุโขทัยในปี พ.ศ. ๒๓๗๖ แล้วได้อัญเชิญพระแท่นมนังคศิลาบาตร พร้อมด้วยศิลาจารึกหลักที่ ๑ และหลักที่ ๔ ลงมาไว้ ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) กรุงเทพฯ กับยังได้ทรงถอดสภาระแปลศิลาจารึกหลักที่ ๔ ซึ่งเป็นภาษาเขมรไว้ด้วยเป็นครั้งแรก แต่มิได้ทรงแปลคำต่อคำโดยเคร่งครัด เป็นการแปลเอาความเป็นใหญ่ ทรงเพิ่มบางสิ่งลงไป ด้วยเหตุนี้ต่อมาศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์ จึงได้แปลใหม่ ใช้เป็นบรรทัดฐานกันมาจนบัดนี้

อย่างไรก็ดี ในคำแปลนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศฯ ได้ทรงให้ความหมายของ “สุโขทัย” ไว้เหมาะสมมาก ดังนี้

“ประชาราษฎรเป็นสุขสโมสรประชุมในเมืองนั้น ฝูงราษฎรมิได้เป็นทาสทาสหามีได้ เป็นไทยพลเรือนทั้งสิ้น เป็นสุขทั้งเมือง เหตุตั้งนั้นนามเมืองจึงปรากฏว่าเมืองสุโขทัย (คือไทยเป็นสุข)” แต่ต่อมาเราได้เขียนกันว่า “สุโขทัย” อันหมายถึง “รุ่งอรุณแห่งความสุข” เพราะเป็นแดนกำเนิดความเป็นชาติไทยอย่างมั่นคงเป็นครั้งแรก ที่

สำคัญเป็นแดนปฐมวัฒนธรรม กำเนินพระพุทธศาสนาเถรวาท ตัวหนังสือประจำชาติ แบบฉบับ พระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ ประเพณีวัฒนธรรมนานับการ ตลอดจนผืนแผ่นดินที่เราอาศัย อยู่สืบมาตราบจนทุกวันนี้ “สุโขทัย” จึงเป็นนามมงคลแก่ประเทศชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง

๒. พระร่วงมืองค์เดียว แต่ก่อนนี้หรืออาจแม้จนบัดนี้ ยังมีผู้คนเป็นอันมาก เข้าใจ ผิดกันว่าพระร่วงมีหลายองค์ เช่น เรียกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพระมหาธรรมราชาลิไท ว่า “พระร่วง” ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดทั้งเพ แม้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ “พระบิดา แห่งประวัติศาสตร์” ก็ยังทรงเข้าใจผิด จนกระทั่งเมื่อใกล้จะสิ้นพระชนม์จึงได้ทรงพบความจริงว่าพระร่วงนั้นมืองค์เดียว คือพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น ดังที่ ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ไว้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในเรื่อง “สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เสด็จมาจากไหน” มีกล่าวถึงเรื่อง “พระร่วง” ไว้ตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ตรัสกับข้าพเจ้าเองก่อนสิ้นพระชนม์ไม่นานนักว่า “ที่ตั้งชื่อหนังสือไตรภูมิของพระยาสิทธิไทย ว่าไตรภูมิพระร่วงนั้นผิดไปแล้ว **ความจริงพระร่วงคงมี แต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์เดียว**” ข้อนี้ข้าพเจ้าเห็นด้วยพระดำริ เพราะผู้ที่ เคยไปพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย ก็ จะเห็นว่า มีประติมากรรมสัมฤทธิ์ อยู่ ๒ รูป รูปหนึ่งชื่อ**พระร่วง** อีกรูปหนึ่งชื่อ**พระลือ** เป็นที่นับถือแก่ชาวสุโขทัยทั้งสองรูป ถ้ามีพระลือ (ซึ่งอาจหมายถึงพระเจ้าลิไทยแล้ว) พระร่วงจะเป็นพระนามของกษัตริย์สุโขทัย ไปทุกพระองค์ได้อย่างไรเล่า จารึกที่วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๑๒๔ ซึ่ง กล่าวถึงการสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๙๓๙ ก็ยืนยันอยู่แล้วว่า **พญาร่วง** คือพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นั่นเอง”

ผมกล้ายืนยันได้ว่า ไม่ว่าใน “โลกแห่งความจริง” หรือ “โลกทิพย์ – โลกวิญญาน” พระร่วงมืองค์เดียวเท่านั้น คือ**พ่อขุนรามคำแหง** หรือ**พญารามราช** ไม่มีองค์อื่นใดอีก

เอกสารเก่าแก่ทั้งในเชียงใหม่ พะเยา หรือทางกรุงศรีอยุธยา แม้กระทั่งรามัญ (เช่น ในเรื่องราชาธิราช) ล้วนบ่งบอกอย่างชัดแจ้งว่าพระร่วงนั้นคือพ่อขุนรามคำแหง ทั้งสิ้น

แต่บัดนี้มีนักวิชาการสมัยใหม่ พวกกันยัดเยียดอภิเษกให้**สมเด็จพระนครินทราธิราช** (สมเด็จพระนครินทราธิราช – เจ้านครินทร์) กษัตริย์อยุธยา รัชกาลที่ ๖ เป็นพระร่วง ซ้ำยัง ย้ำด้วยว่าองค์นี้เป็นพระร่วงองค์แท้จริงอีกด้วย

ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าเคยเสด็จไปเมืองจีน ตั้งแต่ก่อนเสวยราชย์ แล้วได้นำช่างจีน เข้ามาทำถ้วยชามที่บ้านเตาหม้อ ริมแม่น้ำน้อย เมืองสิงห์บุรี คล้ายเรื่องพระร่วงไปเมืองจีนใน

พงศาวดารเหนือ จึงทักท้วงเอาว่าเป็นพระร่วงก้นงาย ๆ

หากสมเด็จพระนครอินทราธิราชยังทรงมีพระชนม์อยู่ ก็คงจะต้องทรงประกาศก้องว่า “**กูไม่ใช่พระร่วง(ไวย)**”

๓. พระร่วงเป็นโอรสพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ในพงศาวดารเหนือกล่าวว่พระร่วงเป็นโอรสพระยาอภัยคามินี เจ้าเมืองหริภุญชัย ซึ่งพวกเราได้ยึดถือตามหลักฐานนี้กันมาช้านาน แต่ใน “**ตำนานพระร่วงฉบับต้นตระกูลไทย**” ที่ผมได้รับถ่ายทอดมานั้น แจ้งว่าเป็นโอรสพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เรื่องโดยย่อมีว่าครั้งนั้นนางนาค ธิดาเจ้าเมืองบาดาลได้ถูกพระบิดาลงโทษ เนื่องจากนางได้ไปบำเพ็ญศัลภาวนา ตามที่พระบิดาได้รับพระมหากรุณาสั่งสอนไว้จากพระพุทธองค์ เมื่อเสด็จไปโปรดถึงเมืองบาดาล แล้วประทานรอยพระพุทธรูปไว้เป็นอนุสรณ์ ตามคำอาราธนาวิงวอนจากเจ้าเมืองบาดาล

ขณะนางนาคธิดาผู้เลอโฉม บำเพ็ญภาวนาอยู่นั้น ได้มีงูดินตัวหนึ่ง หลงไหลไม่ยอมไปไหน ผ่าแต่เลื้อยวนเวียน เกี่ยวพาราศรี ขอร่วมสังวาสด้วย จนนางพญาบาดาลไม่เป็นอันภาวนา ทรนราคาญไม่ได้จึงรับคำ ขอผลัดไว้อีก ๗ วัน

ฝ่ายเจ้าเมืองบาดาล พระบิดา ทรงบำเพ็ญสมาธิจนได้ญาณอภิญญา ได้ทิพยโสทร - ทิพยจักขุ ล่วงรู้เข้า ทรงพระพิโรธมาก เรียกธิดาไปบริภาษ และมีพระราชบัญชาให้นางขึ้นมาเป็นบาทบริจาริกาพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เจ้ากรุงสุโขทัย เป็นการไถ่บาป นางนาคจึงได้ขึ้นมาบำเพ็ญศัลภาวนาอยู่ที่ถ้ำแห่งหนึ่ง ใกล้กระท่อมตายเป็นทำไร่อยู่ย่านเชิงเขาหลวง ในท้องที่ศรีมาศเดี๋ยวนี้

ต่อมาพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พร้อมด้วยข้าราชการบริพาร ได้เสด็จออกประพาสตรวจตราท้องที่ เพื่อทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ จึงได้เสด็จมาพบพระนางทรงพอบพระทัยในสิริโฉมของพระนาง จึงทรงอยู่ด้วยพระนางเทพบาดาล เป็นเวลานานโข จนฎีการาชภรรยาร้องทุกข์คั่งค้างมาก เสนาบดีต้องพากันออกลาดตระเวน เพื่อทูลขอให้พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงกลับคืนสู่พระราชฐาน

ด้วยเหตุนี้จึงได้กำเนิด “**พระร่วง**” ขึ้นมา

๔. พระร่วงจมน้ำ เชื่อกันว่าเป็นพญาเลอไท หรือพญาจวันนาคม แต่แท้ที่จริงเป็นพ่อขุนรามคำแหง ในตำนานกล่าวว่นางพญาบาดาล ซึ่งเป็นพระราชชนนี ได้ขึ้นมาจากเมืองบาดาล รบเร้าขอให้พระร่วงเจ้าไปครองเมืองบาดาล ด้วย “**ตานั้นสิ้นพระชนม์ไปแล้ว แม่เป็นหญิงครองเมืองไม่ได้**” ในชั้นแรกพระร่วงปฏิเสธตลอดมา โดยทรงอ้างว่าพระองค์เป็น

มนุษย์จะไปอยู่ร่วมกับพญานาคซึ่งมีฤทธิ์พิชร้ายเป็นอันตรายได้อย่างไร แต่นางพญาบาดาล
รับรองในเรื่องนั้น ท่านจะจัดการให้เป็นที่เรียบร้อย ไม่มีอันตรายใดๆ ในที่สุดพระร่วงก็ทรง
ยินยอมที่จะลงไปครองเมืองบาดาล

สถานที่พระร่วงจมน้ำ ในพงศาวดารเหนือและจุลยุทธการวงศ์ ความเรียง (ประชุม
พงศาวดารภาคที่ ๖๖) แจ้งว่าพระร่วงจมน้ำหายไปตรงแก่งหลวง หน้าเมืองศรีสัชนาลัย แต่
ในตำนานพระร่วงฉบับนี้ กล่าวว่าเป็นบริเวณบ้านปายาง เหนือแก่งหลวงขึ้นไปราว ๓๐๐ เมตร
ซึ่งเป็นบริเวณแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกฝีมือดีของศรีสัชนาลัย และยังมีตำหนักที่ประทับของ
พระอัศวมเหสี ซึ่งเป็นพระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีนด้วย

วันนั้น สมเด็จพระร่วงได้เสด็จขึ้นไปยังเมืองศรีสัชนาลัย เพื่อทรงไปอำลาพระอัศวมเหสี
แล้วทรงเครื่องต้นเต็มพระราชอิสริยยศ เสด็จพระราชดำเนินลงไปในแม่น้ำยม

ก่อนเสด็จลงไป ได้มีรับสั่งแก่ข้าราชการบริพารในที่นั้น ว่าหากพระองค์ไม่กลับมา ก็ให้
ตั้งพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ขึ้นครองเมืองสืบต่อมา และให้ออกพระนามว่า “พระร่วง” ทุก
พระองค์ ทั้งนี้เพราะพระบรมเดชาานุภาพของพระร่วงเป็นที่เกรงขามของบ้านเมืองใหญ่่น้อย
ทั้งหลายโดยทั่วไป

ขณะพระร่วงเจ้าเสด็จลงไปแม่น้ำยมนั้น ได้มีบรรดาราของครักษ์หลายคน เดิน
ถวายอารักขาขนานบ้ายขวางอย่างแข็งขัน ทันใดนั้นเองจู่ ๆ พระร่วงเจ้าก็ทรงอันตรธานหาย
ไปในแม่น้ำ !

ในชั้นแรกบรรดาราของครักษ์พากันคิดว่า คงจะทรงดำน้ำเล่น ไม่น่าจะเป็นอันตราย
ด้วยแม่น้ำตอนนั้นก็ตื้น ลึกเพียงประมาณแค่เข่าเท่านั้น แต่ครั้นคอยไปนานพอดู ก็ไม่ปรากฏ
พระองค์โผล่ขึ้นมาสักที จึงพากันดำน้ำควานหากันอย่างขนานใหญ่ หาเท่าใด ๆ ก็ไม่พบ ใน
ที่สุดก็ควานหาพระองค์ท่านกันลงมาจนถึงแก่งหลวง ก็ไม่สำเร็จ เชื่อกันว่าพระร่วงเจ้าเสด็จ
ลงไปประทับยังเมืองบาดาล โดยพระราชชนนีซึ่งเป็นเทพบาดาลมารับพาไป

เรื่องนี้ ชาวศรีสัชนาลัยที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเมืองเก่านั้น จะทราบกันดีโดยทั่วไป
เฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุรุ่นเก่าเขาจะทราบเรื่องนี้กันดี

๕. เรื่องส่งส่วยน้ำ ตามที่ปรากฏในพงศาวดารเหนือ จนเป็นที่เชื่อถือกันทั่วไปนั้น
ว่านายคงครุ เจ้าเมืองละโว้ (ลพบุรี) มีบุตรชื่อนายร่วง เป็นผู้ส่งส่วยน้ำ จากทะเลชุบศร
ไปยังพระนครหลวง กรุงกัมพูชา แต่ใน “ตำนานพระร่วงฉบับต้นตระกูลไทย” ที่ผมได้
รับถ่ายทอดมา แจ้งว่าเป็นส่วยน้ำที่ส่งไปจากเมืองสุโขทัย โดยใช้น้ำจากตระพังทอง ซึ่ง

จารึกหลักที่ ๑ บอกว่า “**น้ำระพังโพงสีไสกินติ** ตั้งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง” เป็นน้ำส่วยใส่ ตุ่มทุ่งหลวง ซึ่งอยู่ในท้องที่อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัยบัดนี้ บรรทุกเกวียนส่งกรุงกัมพูชา ทุกวันนี้ที่ตำบลทุ่งหลวงศรีมาศ ก็ยังเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อของ จังหวัดสุโขทัย

ในจุลยุทธการวงศ์ ความเรียง (ตอนต้น) ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๖ มีเรื่องนี้ตรงกับตำนานพระร่วงที่กล่าวมาแล้วมากกว่าฉบับอื่น จึงขอนำความมาเปรียบเทียบกันด้วย

“ครั้งนั้นท้าวพระยาทั้งหลายในสยามประเทศทุกเมือง มีเมืองสุโขทัยเป็นต้น ไปเป็นเมืองขึ้นแก่ เมืองกัมพูชาธิบติมหานคร พระเจ้าละโว้อันอยู่ในเมืองลพบุรีส่งส่วยน้ำในสระน้ำเสวย พระเจ้าสุโขทัยส่งส่วยน้ำอันมีอยู่ในภูเขาหลวง ใส่ตุ่มบรรทุกเกวียนเข็นน้ำนั้นไปถวายแก่พระเจ้ายกัมพูชาธิบติมิได้ขาด ณ เมืองกัมพูชาโน้น”

๖. **พระแม่ย่า** พระแม่ย่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวสุโขทัยเคารพเทิดทูนกันมาเป็นเวลาช้านาน ประมาณกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว (ไม่นับถึงสุโขทัยสมัยพระร่วงเจ้า) แต่มีสิ่งที่ยี่ปรารถนาอยากจะทำความจริงไว้ในที่นี้ว่า พวกเราเข้าใจผิดกันทั่วบ้านทั่วเมืองมาช้านาน ว่า “**พระแม่ย่า**” นั้นคือพระนางเสือง พระอัครมเหสีในพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แต่ที่แท้จริงนั้น “**พระแม่ย่า**” ทรงเป็นพระราชชนนีในพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็น “**พระเจ้าย่า**” ในพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พระนางเสืองนั้นทรงเป็นกุลสตรีที่มีพระสิริโฉมงดงามมาก ส่วนพระแม่ย่านั้นพระสิริโฉมอย่างสตรีธรรมดา มิได้สวยสะดุดตาแต่อย่างใด “**พระแม่ย่า**” กับ “**พระนางเสือง**” เป็นคนละองค์กัน

เรื่องนี้เมื่อคราวฟื้นฟูพิธี “**ไหว้ดี พลิก**” ซึ่งได้เรียกใหม่เข้าใจง่ายว่า “**พิธีบำเพ็ญมหากุศลอุทิศถวายแด่บูรพมหากษัตริย์ไทย และบรรพชนไทยทุกสมัย**” เป็นครั้งแรก ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ หลวงปู่ใหญ่ ปริชาโน (สมเด็จพระปริชาญาณมุนี) วัดธรรมรงค์สวัสดิ์ เขาชูขย ตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ประธานในพิธี ท่านได้แจ้งให้คนสำคัญชาวสุโขทัยหลายท่าน เป็นต้นว่า คุณปทุม ศิริสนธิ ภรรยาพ่อเมือง เขื่อม ศิริสนธิ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย คนสำคัญ ได้ทราบกันไว้แต่ในครั้งนั้นแล้ว

“**พระแม่ย่า**” เป็นเทวรูปศิลา จำหลักจากหินชนวน สูงประมาณ ๑ เมตรเศษ ลักษณะ

เป็นเทวสตรีประทับยืน ทรงพระภูษา แต่ไม่สวมฉลอมพระองค์ ทำดุจเทวสตรีขอมโบราณ เดิมประดิษฐานที่เขामैया ซึ่งเป็นพืดเดียวกับเขาลวง อยู่ห่างจากตัวเมืองสุโขทัยเก่าออกไปทางใต้ประมาณ ๘ กิโลเมตร ที่ประดิษฐานเดิมนั้นเป็นเพียงผาธรรมชาติยื่นชะงักออกมาราว ๓ เมตรเศษ ด้านหลังเป็นถ้ำตันสภาพแวดล้อมเป็นป่าโปร่ง อยู่ในท้องที่อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ในปีพ.ศ. ๒๔๕๘ ได้มีรับสั่งให้พระยารามราชภักดี ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัยสมัยนั้น อัญเชิญมาประดิษฐานไว้บนศาลากลางจังหวัดสุโขทัยหลังเก่า ริมแม่น้ำยม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ จึงได้สร้างศาลพระแม่ย่าขึ้นเป็นครั้งแรก แล้วต่อมาได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาหลายครั้ง ให้กว้างขวางทันสมัยสวยงามยิ่งขึ้น

ท่านผู้รู้บอกว่าปรกติดวงพระวิญญานพระแม่ย่าจะสถิตอยู่ ณ เฝิงผาเขาพระแม่ย่า เดิม ต่อเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมที่ศาลใหม่ ริมแม่น้ำยมในตัวเมืองใหม่เมื่อใด จึงจะมาประทับในพระบรมรูปเดิม

เรื่องราวเกี่ยวกับพระแม่ย่า มิ่งขวัญของชาวสุโขทัยนี้ ยังมีอีกมากมาย ตามที่ผู้ใหญ่ได้เล่าให้ฟัง แต่เกรงเรื่องจะยืดยาวเกินไป จึงขอยุติไว้แต่เพียงนี้

๗. วัดที่พระร่วงทรงผนวช เรื่องนี้ก็อีกเช่นกัน เราเชื่อถือกันมาช้านานว่าพระร่วงทรงผนวชที่วัดมหาธาตุ พระอารามใหญ่ใจกลางพระนคร ซึ่งมีความสำคัญที่สุดในสมัยสุโขทัยรุ่งโรจน์

แต่ที่ทราบมาพระร่วงทรงผนวชที่วัดศรีสวาย ด้วยในขณะที่ทรงผนวชนั้น วัดมหาธาตุยังมิได้สร้าง และกุฏิพระร่วงที่ประทับเมื่อทรงผนวช ก็ยังมีซากวัดในวัดศรีสวายมาจนทุกวันนี้ เป็นกุฏิที่สร้างด้วยศิลาแลง

๘. นางนพมาศ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีการเข้าใจผิดกันทั้งบ้านทั้งเมือง เนื่องมาจากวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ เรื่อง “นางนพมาศ ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์” ที่บอก่านางนพมาศเป็นธิดาพระศรีมโหสถ พระมหาปุโรหิต ตระกูลพราหมณ์ประจำราชสำนักพระร่วงเจ้า แต่ที่ทราบมาจากผู้ใหญ่ นั้น นางนพมาศเป็นธิดานายทหารชั้นผู้ใหญ่ ประจำพระองค์พระร่วงเจ้า

นางนพมาศเป็นกุลสตรีที่งดงามพร้อม ทั้งรูปโฉมกิริยามารยาท เฉลียวฉลาดสติปัญญาหลักแหลม อีกทั้งยังช่างเจรจาจาไพเราะ เป็นที่รักของผู้คนทั่วไป นางนพมาศได้เป็นพระสนมคนสุดท้ายของพระร่วง มีทั้งความสวยความสาว อย่างที่ไม่มีใครสู้ได้

การที่นางนพมาศได้มามีบทบาทในงานลอยกระทงสมัยสุโขทัย ก็เนื่องจากวันหนึ่งนางพญาเทพบาดาล ซึ่งเป็นพระราชชนนีพระร่วงเจ้า ได้ขึ้นมาจากเมืองบาดาล เพื่อเยี่ยมพระราชโอรสตามปรกติ วันหนึ่งพระนางก็ได้เล่าเรื่อง “พระพุทธรบาท” ให้นางนพมาศฟัง มีความสำคัญว่าบรรดารอยพระพุทธรบาททั้งหลายในเมืองมนุษย์นี้ ไม่มีแม่จนแห่งเดียวที่จะเป็นของจริง รอยพระพุทธรบาทของจริงนั้น มีอยู่ที่ริมหาดแม่น้ำนัมทา เมืองบาดาลนั้น ซึ่งพระพุทธรองค์ได้ทรงเหยียบประทานไว้ให้ ตามคำอาราธนาของท้าวพญาบาดาล พระบิดา เมื่อครั้งที่พระพุทธรองค์เสด็จไปโปรดท้าวพญานาคานั้น

เมื่อนางนพมาศได้ฟังดังนั้น ก็บังเกิดความกระหายที่จะได้นมัสการรอยพระพุทธรบาท จึงทูลถามว่า

ทำอย่างจริงจะได้มีโอกาสบูชารอยพระพุทธรบาทที่นั่นบ้าง นางพญาเทพบาดาลตอบแล้วก็อธิบายถึงวิธีทำกระทงลอยคงคาไปบูชาพระพุทธรบาทดังกล่าว ด้วยการสร้างกระทงใหญ่ขนาดกระท่อมข้าว นำแก้วแหวนเงินทองของมีค่าต่าง ๆ ใส่ลงไปถวายเป็นพุทธรบูชา แล้วจุดเทียนเล่มใหญ่ขนาดปล้องไม้ไผ่ เข้าใจว่าขนาดเทียนที่ใช้จุดในพิธีกรรมสำคัญ เช่น เทียนพุทธาภิเษก เป็นต้น

ตามที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าไม่เหมือนกับการลอยกระทงวันเพ็ญเดือนสิบสองทุกวันนี้เลย

นางนพมาศได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของนางพญาเทพบาดาลทุกประการ ครั้งนั้นบรรดาชาวเมืองสุโขทัย ศรีสัตนาลัย ตาก นครชุม สองแคว ฯลฯ ได้มีใจกุศลร่วมบุญกับนางนพมาศ นำแก้วแหวนเงินทองของมีค่า มาใส่ในกระทงเพื่อลอยคงคา ไปถวายเป็นพุทธรบูชา รอยพระพุทธรบาท ริมหาดแม่น้ำนัมทาครั้งนั้นเป็นอันมาก

เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ก็นำกระทงใหญ่นั้น ลงลอยในสระตระพังทอง ตรงต้นมะขามใหญ่ พอจุดเทียนอธิษฐานถวายเป็นพุทธรบูชาเสร็จ ก็ปรากฏว่าเกิดน้ำไหลวนเป็นเกลียวอย่างน่าอัศจรรย์ พาเอากระทงใหญ่ใบนั้นหมุนคว้างตาม แล้วจมหายไปใต้อระพังทองนั้นทันใด !

ครั้นอีกหลายวันต่อมา เมื่อนางพญาเทพบาดาลขึ้นมายังราชสำนักพระร่วงเจ้า เมืองสุโขทัยอีกครั้งหนึ่งนางนพมาศก็ทูลถามว่ากระทงนั้น ได้ไปถึงรอยพระพุทธรบาท เมืองบาดาลหรือเปล่า ? ก็ได้รับคำตอบว่า

“ไปถึงชิลูก สว่างโร่เห็นกันทั้งเมืองบาดาลเลย !”

ผมได้เคยเรียนถามอาจารย์ สุชีพ ปุญญานุภาพ ผู้เขียนเรื่อง “ลุ่มน้ำนัมทา” ว่า

แม่น่านมีท่าอยู่ที่ไหน ? ท่านก็ตอบว่าอยู่ที่อื่นเดี๋ยวดอนได้ แต่ท่านผู้เล่า “ตำนานพระร่วง ฉบับต้นตระกูลไทย” ก็ยืนยันว่าแม่น่านมีท่าอยู่ที่เมืองบาดาลนั้น

หรือว่าแม่น่านมีท่ามีอยู่ ๒ แห่ง ?

อึ้ง ในสมัยแต่ก่อนมาชาวสุโขทัยเรา ก็จัดงานลอยกระทงกันเป็นประจำที่วัดตระพังทองเสมอมา เพิ่งมาเปลี่ยนเป็นจัดที่วัดตระพังตระกวน วัดสระศรี ก็เมื่อได้จัดให้มีงาน “ลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ” อย่างเป็นทางการใหญ่ระดับชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา

๙. เมืองกว้างข้างหลาย

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ตอนท้ายกล่าวถึงพลเมืองและอาณาเขตของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงไว้ มีความตอนหนึ่งดังนี้

“แต่คนอันมีในเมืองไทย ด้วยรู้ด้วยลวก ด้วยแกล้วด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรงหาคนจักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงข้าเล็ก มีเมืองกว้างข้างหลาย”

หลวงวิจิตรวาทการ สดุดีเฉลิมพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหงไว้ใน ประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๓ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๓ ตอนหนึ่ง ดังนี้

คำจารึกข้างต้น ถ้าเขียนอย่างภาษาที่เราจะเข้าใจกันในปัจจุบัน ก็คงเป็นดังนี้

“คนอันมีในเมืองไทย ด้วยรู้ ด้วยลวก ด้วยแกล้ว ด้วยหาญ ด้วยความมานะพยายาม ด้วยความเข้มแข็ง หากคนเสมอมิได้ อาจปราบฝูงข้าศึก มีเมืองกว้างข้างหลาย ปราบเบื้องตะวันออก ตลอดพิจิตร พิชณุโลก หล่มศักดิ์ จนถึงฝั่งโขง ถึงเวียงจันทน์ เวียงคำเป็นที่สุด ทางทิศใต้ตลอดคนที่ นครสวรรค์ สรรคบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี นครศรีธรรมราช ทั้งสองฟากฝั่งทะเล เบื้องตะวันตก ตลอดแม่สอด นางสาวดี มีมหาสมุทรอินเดียเป็นที่สุดเขตแดน ทางทิศเหนือ ตลอดแพะ เมืองน่าน เมืองพลัว เลยฝั่งแม่น้ำโขงไปถึงหลวงพระบางเป็นที่สุด ปลุกลึงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้นชอบด้วยธรรมทุกคน”

นี่คือภาษาของการปกครองแบบพ่อปกครองลูกแท้ เรียกพลเมืองว่า “ลูกบ้านลูกเมือง” ไม่ใช่ “ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน” เหมือนแบบอยุธยา ความในจารึก (ซึ่งเป็นคำของพระเจ้าแผ่นดินทรงเรียบเรียงเอง) พยายามจะแสดงให้เห็นว่า การที่สามารถขยายอำนาจและอาณาเขตใหญ่หลวงถึงปานนั้น เพราะความสามารถของพลเมือง ซึ่งรู้หลักกล้าหาญ มานะพยายาม และเข้มแข็ง หากคนเสมอเหมือนมิได้ จึงอาจปราบฝูงข้าศึก มีเมืองกว้างข้างหลาย ฟังคำพูดรู้สึกเหมือนพ่อที่ภูมิใจว่า ลูกของตัวเองเก่ง และเขียนอวดคนทั้งหลายไว้ให้รู้ วิธีการเช่นนี้ เราจะหาไม่พบในการปกครองแบบอยุธยา

ถ้าเขียนอย่างแบบอยุธยาจะต้องพูดว่า “ด้วยพระบรมเดชานุภาพ บุญญาภินิหาร พระราชสมภารของพระมหากษัตริราชเจ้า จึงได้มีเมืองกว้างขวางหลาย ฯลฯ” แม้ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยังมีที่ใช้ เช่นในพระราชกำหนดสักเลกรัชกาลที่ ๒ ว่า “พระบารมีพระราชเดชาอาณาจักรเป็นประธาน จึงเสร็จการสู้รบทำสงครามปราบปรามปัจเจกมิตร” นี่เป็นข้อแตกต่างอันหนึ่ง ซึ่งเห็นได้ชัดในระหว่างวิธีการปกครองแบบพ่อปกครองลูกของสุโขทัย และแบบเจ้าปกครองไพร่ของอยุธยา และตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์”

จารึกสุโขทัยवादได้ว่า พลเมืองของสุโขทัยนั้นผาสุก ใครจะมาเล่นสนุกต่อหน้าพระเจ้าแผ่นดิน หรือในพระราชวังก็ได้ ความตอนหนึ่งว่า “ด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื่อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น ใครจักมักหัว หัวใครจักมักเลื่อน เลื่อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียนญอม คนเสียดกันเข้าดูท่านเผาเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักแตก”

คราวนี้ลองอ่านกฎมนเฑียรบาล สมัยอยุธยาดูบ้าง

“อนึ่งในท่อน้ำในสระแก้ว ผู้ใดขี่เรือประทุนเรือกูป ร้องเพลงเรือ เป่าปี่ เป่าขลุ่ย สีซอดีดจะเข้า กระจับปี่ ดีโหนดทับ โห่ร้องนินัน โทษเจ้าพนักงานถึงตาย”

ตามจารึกระบอบเขตแดนสุโขทัย ที่เขียนมาแล้วข้างต้น แสดงว่าอาณาจักรไทยในสมัยสุโขทัยเป็นดังนี้

ทิศเหนือ ถึงหลวงพระบาง

ทิศตะวันออก ถึงเวียงคำ

ทิศใต้ ถึงนครศรีธรรมราช และได้ทั้งสองฝั่งทะเล รวมทั้งทวายและตะนาวศรีด้วย

ทิศตะวันตกจรดมหาสมุทรอินเดีย

ที่จริงไม่ใช่ดินแดนเล็กน้อย ถึงในเวลานี้ ที่การคมนาคมสะดวกดีแล้ว ก็ยังเห็นว่าเป็นอาณาจักรที่ใหญ่หลวงมาก มากจนสงสัยกันว่าเป็นความจริงหรือไม่ แต่เมื่อสอบสวนไปก็ต้องรับว่าเป็นความจริง เพราะศิลาจารึกนั้นหลอกไม่ได้ พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้บอกให้จารึกจารึกแล้วก็ต้องวางไว้ให้คนดู ถึงอย่างไรก็ไม่กล้าจารึกข้อความที่ไม่เป็นจริง เพราะถึงแม้ราษฎรทั่วไปจะไม่รู้ ชำราชากรชั้นผู้ใหญ่ก็รู้ ไม่มีทางที่จะจารึกความเท็จได้

อนึ่ง เอกสารหลักฐานของพม่า ก็พบรายการที่ยืนยันให้เชื่อถือได้ เป็นความจริงได้ว่า เมืองทวาย ตะนาวศรี เมาะตะมะ ตองอู และหงสาวดี เป็นอาณาจักรของสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงจริง สามปีก่อนสิ้นพระชนม์ พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จไปประกอบพิธีอภิเษกพระเจ้าแสนเมืองมิ่งราชนัดดาของพระองค์ ครองหงสาวดี

อาณาเขตไทยในปัจจุบันนี้ ที่มีได้รวมเข้าอยู่ในอาณาเขตสุโขทัยครั้งกระโน้น มีเพียงสามแห่งคือ ภาคกลางไปจนถึงจันทบุรี ซึ่งยังเป็นของขอมอยู่ และอาณาจักรทางเหนือสองอาณาจักร คือ อาณาจักรลานนา ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย เชียงแสน ซึ่งเป็นของพ่อขุนเม็งราย และพ่อขุนงำเมือง เป็นภราดาตามหามิตรของพ่อขุนรามคำแหงทั้งสองคน วิธีการอันหนึ่ง ซึ่งเห็นได้ชัดในนโยบายของพ่อขุนรามคำแหง คือไม่รุกรานแคว้นไทยด้วยกันเอง แต่กลับช่วยพวกไทยด้วยกันให้เข้มแข็ง เพื่อสู้กับอำนาจของขอมและมอญ จะเห็นได้ว่าการปกครองแบบพ่อปกครองลูกนั้น ให้ผลในทางเจริญก้าวหน้าไม่ใช่เล็กน้อย” อีกตอนหนึ่ง หลวงวิจิตรวาทการได้เขียนถึงอาณาเขตทางใต้ของอาณาจักรสุโขทัยว่า

“ประวัติศาสตร์ของมลายูกล่าวว่า ไทยได้แย่งดินแดนของศรีวิชัย จนกระทั่งถึงเมืองนครศรีธรรมราชได้ ในปี พ.ศ. ๑๘๒๓ เป็นอันแน่ใจว่า ไทยที่ไปแย่งนครศรีธรรมราชจากศรีวิชัย นั้น เป็นพ่อขุนรามคำแหง และตั้งแต่นั้นมาศรีวิชัยก็ก้าวลงสู่ความเสื่อม อำนาจของศรีวิชัย ในสุวรรณภูมิหมดสิ้นไปในคราวนี้เอง”

“เรื่องของลานนาก็ดี ลานช้างหรือศรีวิชัยก็ดี ล้วนเป็นเรื่องประกอบช่วยเชิดชูเกียรติคุณของอาณาจักรสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของพ่อขุนรามคำแหง พระมหากษัตริย์พระองค์นี้มีคุณสมบัติควรเป็นที่เชิดชูบูชา และเป็นที่ภาคภูมิใจของชาวไทย เพราะสมัญญา “มหाराช” ที่นักประวัติศาสตร์ถวายเป็นแด่พ่อขุนรามคำแหงนั้น เป็นสมัญญาที่เหมาะสมแท้”

ในปาฐกถาเรื่อง “วัฒนธรรมสุโขทัย” ที่หลวงวิจิตรวาทการแสดงไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้สดุดีพ่อขุนรามคำแหงหัวอีกหลายสิ่งหลายประการ อาทิ ในเรื่องทรงประดิษฐ์คิดแบบ “ลายสือไทย” ท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

“พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงคิดตัวหนังสือไทย ซึ่งเรียกว่า “ลายสือไทย” เมื่อเราได้พิเคราะห์ดู “ลายสือไทย” นี้แล้ว เห็นได้ว่าเป็นความคิดที่ก้าวหน้าอย่างแปลกประหลาดมหัศจรรย์ โดยที่ทรงบัญญัติให้เขียนสระและพยัญชนะไว้บรรทัดเดียวกัน อันเป็นวิธีของยุโรป เป็นการแน่นอนว่าพ่อขุนรามคำแหงมิได้ทรงทราบวิธีเขียนหนังสือของยุโรปเลย แต่การที่ความคิดความเห็นของพระองค์ไปตรงกับแบบยุโรปนั้น เป็นการประหลาดมาก วิธีเขียน “ลายสือไทย” ของพ่อขุนรามคำแหง คือทรงนำเอาอักษรมอญ พม่า ขอม มาพิจารณาพร้อม ๆ กัน และทรงดัดแปลงคิดขึ้นใหม่ ให้เขียนง่าย อ่านง่าย เรียงง่าย ไม่เฉพาะแต่ชนชาติไทย ชาวพม่า มอญ ไทยใหญ่ และเขมรอาจเรียน “ลายสือไทย” ได้โดยง่ายที่สุดด้วย ถ้าหาก “ลายสือไทย” ของพ่อขุนรามคำแหงได้ใช้กันต่อมา ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าทั้งไทยใหญ่ มอญ พม่า

คนทั้งหลายดำรงชีวิตอยู่ “ด้วยแคะ ด้วยแรง” คือความขยันขันแข็งพากเพียรพยายาม ท่านผู้ใหญ่นักหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าได้พบเมื่อไปสุโขทัยเมื่อเร็ว ๆ นี้ บอกข้าพเจ้าว่า สุภาสิตแก้วแก้วของชาวสุโขทัยมีอยู่ว่า “เมื่อเสร็จหน้านา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” ซึ่งหมายความว่า เขาไม่นอนกินกันแม้ในฤดูที่ทำนาเสร็จแล้ว

“นี่คือวัฒนธรรมสุโขทัยของพ่อขุนรามคำแหง เมื่อเรามาเหลียวดูสมัยนี้ เราจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมของเราด้อยกว่าสมัยพ่อขุนรามคำแหงเพียงไร ...ฯลฯ”

หลวงวิจิตรฯ ได้ฝากข้อคิดไว้ในตอนหนึ่งว่า

“ความอุดมสมบูรณ์ของสุโขทัยที่กล่าวไว้ในจารึกนั้น บัดนี้ได้กลายเป็นตรงกันข้าม สุโขทัยได้กลายเป็นเมืองร้าง โดยอ้างว่ากันดารน้ำ ในสมัยพระร่วงของไทยเราไม่กลัวกันดารน้ำ เพราะเมื่อไม่มีน้ำก็ขุดบ่อ ขุดตระพัง ทำคลองรอบเนื้อที่จนเห็นเกาะกลาง เปิดทางติดต่อกับลำน้ำ ดังที่เห็นร่องรอยอยู่บัดนี้เป็นอันมาก แต่ในสมัยต่อมาไม่ได้สนใจบำรุง คลองหรือตระพังจึงตื้นเขินขึ้นมาทุกที พอกันดารน้ำก็พากันทิ้งเมืองหนี ไปหาที่ตั้งเมืองใหม่”

“ท่านที่เคยไปเห็นเมืองเก่าสุโขทัย จะเห็นว่ามีการกำแพงถึง ๓ ชั้น กำแพงทั้ง ๓ ชั้นนี้ มีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหง ไม่ใช่ทำภายหลังอย่างที่บางท่านเข้าใจ เพราะยังปรากฏในจารึกว่า “รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบูรได้สามพันสี่ร้อยวา” คำว่า “ตรีบูร” แปลว่ากำแพงสามชั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเขียนไว้ว่า แม้ในสมัยใหม่นี้การตีเมืองชนิดสุโขทัยนี้ ก็ไม่ตีได้ง่ายนัก มาในชั้นหลัง ๆ เราไม่พยายามทำกำแพงอย่างนั้น ชอบเที่ยวยกเมืองหนีไปตั้งอยู่ปากตะวันตกของแม่น้ำ โดยอาศัยแม่น้ำเป็นกำแพง ซึ่งคาดคะเนว่าข้าศึกจะยกเข้ามาทางฝั่งตะวันตก แต่วิธีการเอาแม่น้ำเป็นกำแพงนั้น ก็ไม่ปรากฏว่ารอดพ้นมือข้าศึกได้ แม้กรุงศรีอยุธยาซึ่งมีน้ำล้อมรอบ ยังต้องเสียแก่พม่าถึงสองครั้ง”

ตอนท้ายท่านได้สรุปความดิ่งงามของ “วัฒนธรรมสุโขทัย” ไว้ที่น่าประทับใจว่า

“ในที่สุดขอให้เราทั้งหลายมีนิสัยเป็นนักสู้ และมานะพยายามทำการทุก ๆ อย่าง “ด้วยแก้ว ด้วยหาญ ด้วยแคะ ด้วยแรง” เช่นเดียวกับบรรพบุรุษชาวสุโขทัยของเรา รวมความว่าขอให้เราทั้งหลายเป็นผู้มีวัฒนธรรม และไม่ต้องหาตัวอย่างที่ไหน วัฒนธรรมสุโขทัยของเราเป็นตัวอย่างอันประเสริฐอยู่แล้วขอแต่เพียงให้พวกเราบำเพ็ญตนเป็นวัฒนธรรม คือคนที่เจริญก้าวหน้า แต่ไม่ใช่คนชนิดที่ร่วงโรยถอยหลัง วัฒนธรรมคือเครื่องหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าและเติบโต เราเพียงแต่เป็นมนุษย์เท่านั้นหาพอไม่ เราจะต้องเป็นมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมอีกด้วย ถ้ามิฉะนั้นเราก็ดำรงอยู่ไม่ได้”

“ชาติไทยเราเป็นชาติที่เข้มแข็งใหญ่หลวงในสมัยสุโขทัยเมื่อ ๖๐๐ ปีมาแล้ว ในช่วงเวลา ๖๐๐ ปีที่ล่วงมา เราน่าจะก่อสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ชาติประเทศของเราได้เป็นอันมาก เราน่าจะเติบโตเข้มแข็งยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้หลายเท่า แต่ที่เราไม่สามารถจะเป็นเช่นนั้น ก็เพราะเราทิ้งหลักวัฒนธรรมสุโขทัยเสียตั้ง ๕๐๐ ปี เราปล่อยให้เวลา ๕๐๐ ปีให้ล่วงไปเสียเปล่า บัดนี้ถึงเวลาที่เราจะต้องชวนชาวยุโรปพยายามวิ่งจับให้ทันเวลา ๕๐๐ ปีที่เราเสียไป”

“ขอให้วัฒนธรรมสุโขทัยได้มีทางที่จะกลับฟื้นฟูก้าวขึ้นใหม่ ขอให้ชาติไทยรุ่งโรจน์ด้วยวัฒนธรรม ...”

หากจะมีสิ่งหนึ่งประการใดในข้อปลีกย่อยบางประการ ที่หลวงวิจิตรฯ ได้กล่าวผิดพลาดไปบ้างในครั้งนั้น ก็เป็นด้วยการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์โบราณคดีในครั้งนั้น ยังมีได้ก้าวหน้าไปดังเช่นปัจจุบัน เฉพาะอย่างยิ่งการค้นคว้าเกี่ยวกับศิลาจารึก ได้มีนักวิชาการรุ่นใหม่เอาใจใส่อ่านตรวจทานกันใหม่ ได้มีการแก้ไขกันให้ถูกต้อง เช่น คำว่า “พ่อขุนบางกลางท่าว” ต้องแก้เป็น “พ่อขุนบางกลางหาว” เป็นต้น

นอกจากนี้ การบูรณะชุดค้นโบราณสถานครั้งใหญ่คราวแรกในเมืองสุโขทัยและเมืองบริวาร ซึ่งเริ่มขึ้นนับแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยดำริของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ทำให้ได้พบศิลาจารึกหลักใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นมาอีกหลายหลัก ตำนานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสุโขทัยได้แปลกกันใหม่ เช่น **ชินกาลมาปกรณ** (เดิมแปลกันไว้ในนาม “ชินกาลมาลินี”) **ตำนานพระพุทธสิหิงค์** ฯลฯ ทำให้ข้อมูลต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขกันเป็นอันมาก

เรื่องราวดังกล่าวนี้ เป็นข้อมูลที่นักวิชาการรุ่นใหม่จะต้องรอบคอบ ก่อนที่จะวินิจฉัยเรื่องหนึ่งเรื่องใดลงไป มิฉะนั้นจะกลายเป็นผู้ทำลายและบิดเบือนประวัติศาสตร์ของชาติ ดังที่มีตัวอย่างให้เห็นกันอยู่ตำตาในปัจจุบันเป็นอันมาก

ศาสตราจารย์พิเศษ ขจร สุขพานิช เป็นท่านหนึ่งที่ได้เอาใจใส่ค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยเป็นอันมาก เฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องอาณาเขตสมัยสุโขทัยที่ว่า **“มีเมืองกว้างขวางหลาย”** นั้น เคยมีผู้สงสัยมานานแล้ว ศ.ขจรฯ ท่านได้อุตสาหะสอบสวนค้นคว้ามาอย่างหนัก จากหลักฐานทั้งไทยเทศ มีจีน เป็นต้น ในที่สุดท่านก็ให้คำตอบได้ว่าทั้งหมดที่มีกล่าวในศิลาจารึกหลักที่ ๑ นั้นเป็นความจริง ช้ายังบอกยังไม่หมดครบถ้วนเสียอีกด้วย เช่น ดินแดนแคว้นละโว้ เป็นต้น ท่านมิใช่วิธีเฝ้าสังเกตแล้วโมเมโดยอัตโนมัติว่าเป็นเรื่องไม่จริง แล้วเลยเถิดไปว่าศิลาจารึกปลอมให้เป็นบาป

นับว่า ศ. ขจร สุขพานิช เป็นผู้มีความรู้รอบรู้ต่อข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยมาก **สตุดีศิลจารึก** เรื่องนี้ท่านเขียนไว้ในเรื่อง “**สุโขทัยยุครามคำแหง**” ว่าศิลจารึกสมัยสุโขทัยนั้น เป็นหลักฐานมั่นคง ดีกว่าสมัยอยุธยาไม่เคยพบศิลจารึกเลย ใช้แต่พระราชพงศาวดาร ซึ่งไม่อาจเชื่อถือในความถูกต้องได้เสมอไป ซ้ำยังถูกพม่าทำลายหลักฐานพินาศไปอีกเป็นอันมาก ในคราวเสียกรุงครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐

“เรื่องของยุคสุโขทัย เป็นเรื่องชนชาติไทยแขนงหนึ่ง เข้ามาตั้งราชอาณาจักรในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่เพราะมีศิลจารึกเป็นหลักฐานมั่นคง เราจึงจะพอทราบเหตุการณ์ใหญ่ ๆ ได้ ผิดกับเรื่องไทยราชอาณาจักรน่านเจ้า หรือ แม้แต่ไทยอยุธยาตอนต้น เราจะพึ่งหลักฐานศิลจารึกไม่ได้ เพราะยังไม่มีใครขุดค้นพบ”

นับเป็นความดีของ “พ่อขุน” และบรรพชนสมัยสุโขทัย ที่ได้อุตสาหะสร้างทำศิลจารึกไว้ให้พวกเราได้รู้ซึ่งถึงเหตุการณ์สำคัญในครั้งนั้นกัน

ศ.ขจรฯ ท่านแบ่งประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยออกเป็น ๒ ภาค คือ

ภาคหนึ่ง สมัยแผ่อำนาจ เป็นการเฉลิมพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหง

สมดังจารึกหลักที่ ๓ (จารึกนครชุม) กล่าวไว้ว่า **“เมื่อชั่วพญารามราช...กว้างขวางรอดทุกแห่ง”**

ภาคสอง สมัยแผ่วัฒนธรรม เป็นการเฉลิมพระเกียรติพระมหารธรรมราชาลิไทย ซึ่ง ศ.ขจรฯ ได้สตุดีว่า

“ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่า ชนชาติไทยเป็นหนี้บุญคุณกรุงสุโขทัยรุ่นหลัง คือสุโขทัยของพระมหารธรรมราชาลิไทยมากกว่าเป็นหนี้บุญคุณสุโขทัยในยุคแรกเสียอีก”

“สุโขทัยของพระมหารธรรมราชาลิไทยพระองค์นี้ เหลืออนุสรณ์สิ่งเตือนตาเตือนใจให้เราซาบซึ่งระลึกถึงพระองค์เป็นอันมาก โดยเฉพาะพระปรารักษ์ พระเจดีย์ พระพุทธรูป และพระราชกรณียกิจส่วนพระองค์ในทางพระศาสนา”

สมดังจารึกหลักที่ ๓ (จารึกนครชุม) กล่าวว่า **“เมื่อชั่วพญาธรรมิกราชนั้น บ้านเมืองอยู่เกษม”**

เนื่องจากมีเวลาจำกัดมาก และได้มาแล้ว **“ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย”** จำต้องตัดรัชสมัยพระมหารธรรมราชาลิไทยออกไป แม้รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ก็จะกล่าวเฉพาะบางประเด็นเน้นเรื่อง **“เมืองกว้างข้างหลาย”** เท่านั้น

สิทธิเสรีภาพ - สวัสดิภาพของพลเมือง

“ในศิลาจารึกของจาม เขมร มอญ พม่า และของไทยเรานั้น ศิลาจารึกหลักพ่อขุนรามคำแหงมีคุณลักษณะพิเศษที่เด่นที่สุดอยู่คุณลักษณะหนึ่ง คือการห่วงใยสวัสดิภาพของลูกบ้านลูกเมือง มีการกล่าวขวัญถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน การกรรณการฐินในพิธีศาสนา การสนุกสนานรื่นเริง ตลอดจนเสริมภาพในการทำมาหากิน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและสิทธิเสมอภาคในเมื่อเกิด “เจ็บท้อง ข้องใจ” คุณลักษณะพิเศษของศิลาจารึกหลักนี้ จะหาไม่ได้ในศิลาจารึกหลักอื่น ๆ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าอยากจะให้ชื่อรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง เป็นรัชสมัยแห่งคนสามัญ The Age of the Common Man เพราะก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็ดี หรือหลังยุคสุโขทัยก็ดี คนธรรมดาสามัญทั่วไป ถ้าศิลาจารึกหรือพงศาวดารมิได้บ่งถึงว่าเป็นทหาร ก็จะต้องบ่งว่าเป็นเซलय หรือเลขส่วย ไพร่สม ไพร่หลวง หรือ แม้แต่ข้าพระ ที่จะพูดถึงการทำมาหากิน การดำเนินชีวิตประจำวัน การสนุกสนานรื่นเริง หาไม่ค่อยจะได้”

“ความข้อนี้จะเห็นได้เด่นชัดในศิลาจารึกของจาม มอญ พม่า และเขมรในยุคนั้น ไม่มีศิลาจารึกของชาติใกล้เคียงใด ๆ ห่วงใยสวัสดิภาพของประชาชน เหมือนอย่างศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เราจึงไม่น่าสงสัยเลยว่า เพราะเหตุใดพ่อขุนรามคำแหง จึงสามารถแผ่ขยายอาณาเขตไปได้ไกลที่สุด คือแม้แต่ประเทศจามปาและเมืองมลายูในปลายแหลม รวมทั้งอาณาจักรของวงศ์ฟ้ารั้ว ก็ตกเข้ามาเป็นประเทศราช ทั้งนี้เพราะพ่อขุนรามคำแหง ช่วยเหลือเพื่อกู้แก่มัน ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง”

“พ่อขุนรามคำแหง ท่านไม่เก็บภาษีจากคนไปมาค้าขาย ท่านไม่เข้าผู้ลักมักผู้ช้อน ท่านเห็นใครมั่งใครมี ท่านไม่โอ้อวดริษยา ท่านช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแก่แขกบ้านแขกเมือง ท่านไม่ฆ่าไม่ฟัน “หัวฟุ้งหัวรบ” (เซलयศึก) ใครเจ็บท้องข้องใจไปร้องเรียนท่าน ท่านก็ให้ความเป็นธรรม “ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” ท่านเป็นท้าวเป็นพระยาเป็นครูบาอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลาย ให้กล้าหาญ ให้ขยันขันแข็ง จึงหาคนจักเสมอท่านมิได้ ท่านปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมือง ชอบด้วยธรรมทุกคน เพราะฉะนั้นเมืองสุโขทัยนี้ จึงดี จึงดี จึงดี”

การดินนครธม “จุตาควนได้บันทึกว่าสุโขทัยได้รุกรานราชอาณาจักรนครธมเป็นการใหญ่ ประชาชนเขมรผู้ใดที่จับอาวุธได้ ต้องถูกเกณฑ์ให้เข้ากองทัพทุกคน จึงป้องกันนครธมไว้ได้ แต่บ้านเมืองในราชอาณาจักรต้องถูกเผาผลาญทำลายอย่างย่อยยับ ฯลฯ”

หัวเมืองมอญ “ข้าพเจ้าได้นำพงศาวดารมอญฉบับปากลัด ซึ่งหอสมุดแห่งชาติ ให้แปลเป็นไทย (แต่ยังมีได้พิมพ์ออกเผยแพร่) มาสอบดูก็ปรากฏว่า พงศาวดารฉบับนี้ซึ่งมอญเขาเขียนไว้เองเป็นภาษามอญ ยอมรับว่านับแต่รัชการพระเจ้าฟ้ารั้วมาอีกเจ็ด

รัชกาล กรุงเมฆะตะมะได้รับความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่จากพระร่วงกรุงสุโขทัย ครั้งเมื่อย้ายเมืองหลวงขึ้นไปตั้งที่หงสาวดีแล้ว ความสัมพันธ์กับกรุงสุโขทัยจึงขาดหายไป เป็นอันว่าในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงและรัชกาลต่อมาด้วย กรุงสุโขทัยทำหน้าที่เป็นพี่ใหญ่ “ปลูกเลี้ยงเชื่อเพื่อ” เมืองเมฆะตะมะของราชวงศ์พระเจ้าฟ้ารั่ว”

การได้กรุงละโว้ “ถ้ากรุงละโว้มีพระเจ้าแผ่นดินในครั้งสุดท้าย เมื่อพุทธศักราช ๑๘๓๔ อาณาเขตของกรุงสุโขทัยในพุทธศักราชนี้ ก็ยังกินลงมาไม่ถึงเมืองลพบุรี ความข้อนี้ทำให้น่าคิด เพราะกรุงปักกิ่งอยู่ไกลแสนไกลก็ยังไม่พยายามส่งทูตมาติดต่อกับพ่อขุนรามคำแหงพุทธศักราช ๑๘๒๔ แล้วและก็ไม่พยายามเรื่อยมา จนประสบความสำเร็จในพุทธศักราช ๑๘๓๗ ในระยะเวลา ๑๒ ปีนี้ พระเกียรติพ่อขุนรามคำแหงก็ยังเด่นเป็นที่เลื่องลือจนถึงกรุงปักกิ่งอยู่ตลอดมา ทำไมแค่เมืองลพบุรีเพียงนี้ จึงยังมี “พระเจ้า” ผู้ครองนครอีกองค์หนึ่ง”

“ปัญหานี้เห็นทางตอบพอฟังได้แต่เพียงว่า เจ้าผู้ครองเมืองลพบุรีเป็นพระญาติ และเป็นพระญาติซึ่งพ่อขุนรามคำแหงทรงต้องถวายเป็นพระญาติ ในฐานะเป็นพระญาติผู้ใหญ่ (ท่านจะสืบสายมาจากวงศ์พ่อขุนผาเมืองหรืออย่างไรเป็นแต่เพียงการคาดคะเน) แต่เชื่อได้แน่ว่าหลังจากพุทธศักราช ๑๘๓๗ นี้แล้ว พ่อขุนรามคำแหงก็ทรงแผ่อำนาจลงมาปกครองเขตกรุงละโว้ และทรงตั้งฐานทัพอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ทรงกระทำศึกขับไล่พวกมลายูออกไปให้พ้นปลายแหลม และยังทรงทำศึกบุกรุกเข้าไปในราชอาณาจักรกัมพูชา ทรงตีได้บ้านเมืองทางด้านนครนายก จันทบุรี ได้หัวเมืองมาขึ้นกรุงสุโขทัยอีกเป็นอันมาก แต่นครธรรมหรือพระนครหลวงนั้น หลักฐานจีนระบุไว้ว่าพระองค์ทรงตีไม่ได้”

เรื่อง “พระเจ้า” กรุงละโว้จึงเป็นเรื่องที่มาขัดจังหวะกรุงสุโขทัยเสียนานปี จนพ่อขุนรามคำแหงทรงพระชรา อุปสรรคเรื่อง “พระเจ้า” กรุงละโว้จึงยุติลง และราชการกิจในบั้นปลายแห่งชีวิตของพระองค์ ก็คือทรงแผ่ขยายราชอาณาจักรกรุงสุโขทัยออกไป เป็นราชอาณาจักรซึ่งกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ได้รับมรดกตกทอดตลอดมาจนทุกวันนี้ คนไทยเรามีที่อยู่ มีที่ทำกินในทุกวันนี้ เพราะพ่อขุนรามคำแหงทรงก่อสร้างวางร้านจะเป็นการ “คุย” เกินความจริงไปหรือ ?”

เรื่องกรุงละโว้ตกอยู่ใต้อำนาจของสุโขทัย มาตั้งแต่ปลายรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงนั้น ท่านได้หลักฐานจากจดหมายเหตุจตุตถาวน

สงครามกับมลายู ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช ได้เขียนไว้ในเรื่อง “สุโขทัยยุคพระมหาธรรมราชา” ตอนหนึ่งว่า “ถ้าเราจะพิจารณาพระราชอาณาเขต ตามหลักฐานที่

ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เราจะเห็นได้ว่าอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยยุคต้นนี้แผ่ขยายไปได้ไกลมาก คือ ทางทิศตะวันออก เลยเขตเมืองหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ทางทิศตะวันตกเลยเขตเมืองเมาะตะมะ หงสาวดี ส่วนทางทิศใต้นั้น เลยเขตเมืองนครศรีธรรมราช และโดยเฉพาะทางทิศใต้นี้ เจายุกว นักจดหมายเหตุจีนในยุคเดียวกัน ได้บันทึกไว้ว่า **กองทัพเรือสุโขทัย ได้รับช่วงชิงเมืองมลายูทางปลายแหลมมาได้ จึงสรุปได้ว่าอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยยุคต้นแผ่ไพศาลยิ่งนัก สัมกับคำจารึกหลักหินของพระมหาธรรมราชาว่า “เมื่อชั่วพระยารามราชันั้น บ้านเมืองกว้างขวางรอดทุกแห่ง”**

อีกตอนหนึ่ง ท่านได้เขียนไว้ว่า

ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระองค์มาตั้งฐานทัพใหญ่อยู่ที่เมืองเพชรบุรี ทรงกระทำศึกแรมปี ขับเคี่ยวรุกไล่พวกมลายูได้สำเร็จ ก็พอดีพระเจ้ากুবไล่ข่านส่งทูตนำพระราชโองการมา ห้ามมิให้เบียดเบียนพวกมลายูต่อไป และมีบัญชาให้พ่อขุนรามคำแหงหรือตัวแทนของพระองค์ออกไปเฝ้า ณ กรุงปักกิ่ง แต่เมื่อคณะทูตจีนเข้ามาเฝ้าพ่อขุนรามคำแหง ณ เมืองเพชรบุรีนั้น พระองค์ได้กระทำการปราบปรามขับไล่พวกมลายูให้ไปพ้นปลายแหลมแล้ว พระองค์จึงได้จัดให้รัชทายาท (คือพระยาเลอไทย) นำคณะทูตสุโขทัยและกรุงละโว้ ออกไปกรุงปักกิ่งแทนพระองค์ อยู่ทางนี้พ่อขุนรามคำแหงก็ทรงประกอบกรณียกิจอันสุดท้าย คือ การกระทำการรุกรบมหาอาณาจักรกัมพูชา แต่พระองค์กระทำสำเร็จเพียงขับไล่พวกเขมรให้ไปพ้น ภาคอีสาน ปราชินบุรีและจันทบุรี พระองค์ยังตีกรุงยโสธรไม่ได้ ก็พอดีสิ้นพระชนม์ราวพุทธศักราช ๑๘๔๑”

ในเรื่อง “กুবไล่ข่าน รามคำแหง” ท่านได้เขียนถึงเรื่องเดียวกันนี้ แต่รายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไป

“จดหมายเหตุจีนตอนนี้นับที่กว่า คณะทูตได้เข้าเฝ้าขณะพ่อขุนรามคำแหงประทับอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ทรงบัญชาทัพขับไล่พวกมลายูอยู่ที่นั่น ต่อมาอีก ๒-๓ ปี คณะทูตจีนกลับเข้ามาเฝ้าอีกที่สุโขทัย คราวนี้จดหมายเหตุของเขานับที่กว่า ได้นำพระราชโองการมาถวายพ่อขุนรามคำแหง ในพระราชโองการนั้นตรัสห้ามมิให้ข่มเหงทำร้ายพวกมลายูอีกต่อไป **“ตั้งสัญญาที่ท่านทรงให้แก่เราไว้”** จดหมายเหตุจีนนับที่ต่อไปว่า **“เขียนกับมลายูรบพุ่งกันหลายปี แต่บัดนี้เขียนรบได้ชัยชนะเด็ดขาด การรบพุ่งจึงยุติลง”** เป็นอันว่าพ่อขุนรามคำแหงทรงรับทราบพระราชโองการนั้น และได้ขัดขืนด้วย แต่ประโยชน์ของชาติก็สำเร็จลุล่วงไปแล้ว เขตแดนมลายูจนถึงเมืองธรรมโศก (คือสิงคโปร์ปัจจุบัน) ก็เข้ามาอยู่ในปกครอง

ของเมืองนครศรีธรรมราชดั่งเก่า ได้เป็นที่อยู่ที่กินของคนไทย (ปัจจุบันเรียกว่าพวกสาม - สาม) ตลอดจนเราสูญเสียไปในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ”

ปีที่คณะทูตจีนได้เข้าเฝ้าพ่อขุนรามคำแหงครั้งแรกนั้น ก็คือปี พ.ศ. ๑๘๓๗

ด้วยเหตุและเรื่องราวดังได้กล่าวมา ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช จึงได้สรุปไว้ตอนหนึ่งว่า

“อาศัยจากแนวเทียบนี้ จะอนุมานได้ใหม่ว่า จารึกสุโขทัยมิได้ “สูญ” จนเกินไป ในการกล่าวว่าเขตแดนพ่อขุนรามคำแหงนั้น กินไปถึงหลวงพระบาง - เวียงจันทน์”

อนึ่ง ขอฝากข้อสังเกตไว้ในที่นี้ด้วย ว่าหากจะกล่าวหาว่าศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น คุยโวโอ้อวดเกินความจริงแล้ว ทำไมในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย พระราชนัดดา จึงยอมทรงจารึกไว้ในหลักศิลาว่าพระราชอาณาเขตในสมัยของพระองค์ท่าน เหลือเพียงประมาณ ๑ ใน ๑๐ ของพระราชอาณาเขตสมัยพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น

แสดงว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๑ (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) กล่าวไว้เป็นความจริงทั้งสิ้น

๑๐. พระพุทธศาสนาประจำชาติ

พระพุทธศาสนาอันเปรียบเสมือนหนึ่งจิตวิญญาณของชนชาติไทยเราอย่างแท้จริงนั้น ที่ชาวไทยเราส่วนใหญ่กว่า ๙๕% นับถือกันอยู่ทุกวันนี้ ก็คือพระพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งพ่อขุนรามคำแหง “พระร่วงเจ้า” ของชาวไทย ได้ัญญเชิญมาจากเมืองนครศรีธรรมราช เข้ามาประดิษฐานอยู่ที่กรุงสุโขทัย สมัยเมื่อกว่า ๗๐๐ ปีมาแล้ว ดังศิลาจารึกหลักที่กล่าวไว้ ดังนี้

“เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำโดยทานแก่มหาเถรสังฆราช ปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปุครูในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา”

ความในจารึกตอนนี้ แจ้งว่ากรุงสุโขทัยครั้งนั้น ได้น้อมรับพระพุทธศาสนาจากเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งได้รับประสิทธิ์ประสาทมาจากลังกาอีกต่อหนึ่ง ซึ่งผู้ใหญ่สมัยก่อนท่านเรียกว่า “พระพุทธศาสนาธิลลังกาวงศ์” ก่อนหน้านั้นผู้คนต่าง ๆ ที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่กันในบ้านนี้ คงจะนับถือพระพุทธศาสนาธิมหายาน ตามอิทธิพลของขอมซึ่งเป็นใหญ่อยู่ในช่วงเวลานั้น

ดังนั้น พระพุทธศาสนาประจำชาติไทยเราทุกวันนี้ จึงนับเป็นมรดกสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งพ่อขุนรามคำแหงได้พระราชทานให้ไว้แก่ชนชาวไทยเรา

จากความในจารึกตอนนี้ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าตำแหน่ง “สังฆราช” คงจะได้กำเนิด

มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา และทางราชการบ้านเมืองก็ได้เรียกตำแหน่งประมุขสงฆ์มหาสังฆปริณายกว่า **“สมเด็จพระสังฆราช”** สืบมาตราบจนบัดนี้

ทั้งนี้เพราะทางลังกาคณาจารย์ของเรานั้น ใช้กันมาแต่เดิมว่า **“มหาสวามี”** ทางเชียงใหม่สมัยนั้น ก็เรียกตามลังกาว่า **“มหาสวามี”** เช่นเดียวกัน เช่น เรื่องที่พระเจ้ากือนาสถาปนาพระสุมนะ ที่ขึ้นไปจากสุโขทัย ให้เป็นที่ **“พระสุมนะสุวรรณรัตนมหาสวามี”** เป็นต้น

ต่อมาทางลังกาก็มีตำแหน่ง **“สังฆราช”** ขึ้นมานั้น ก็เอาแบบอย่างไปจากเมืองไทย ในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อลังกาสูญสิ้นสมณวงศ์ ต้องมาขอพระสงฆ์จากไทยไปสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ จึงได้เกิด **“นิกายสยามวงศ์”** ขึ้นในลังกา ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

หลักฐานทางเชียงใหม่ เรื่องนี้มีหลักฐานปรากฏชัดในทางเมืองเชียงใหม่ ในคัมภีร์ **“ชินกาลมาลีปกรณ์”** ที่พระรัตนปัญญา แต่ขึ้นเมื่อ ๕๐๐ ปีมาแล้ว กล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหงเป็นพระผู้อัญเชิญพระพุทธศาสนาจากลังกาทวีป เข้ามาประดิษฐานในแผ่นดินไทยเรา

ในโอกาสที่พระเจ้าพิลกปนัดดาธิราช (พระเมืองแก้ว) ประกอบพระราชพิธีสถาปนาพระลัทธิมมสังฆวิระ อธิปัตย์สงฆ์วัดมหาไพศาราม (วัดเจดีย์เจ็ดยอด) ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สถิต ณ วัดป่าแดงมหาวิหาร ที่พระองค์ทรงบูรณะครั้งใหญ่ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๐๖๑ ทรงพระนามว่า **“สมเด็จพระมมหาสวามี ตริโลกนาถราชครูจุฑามณีฯ”** ในโอกาสนั้นพระมหาเถรหัวหน้าคณะสงฆ์ที่โปรดให้นิมนต์จากเมืองต่าง ๆ เช่น หริภุญชัย เชียงแสน เชียงราย เขลางค์ เชียงของ ฯลฯ รวม ๘๐ รูป ได้สวดคาถาพิเศษ เป็นการอนุโมทนามหากุศลของพระเจ้าแผ่นดินครั้งนั้นในบทสวดนั้นคาถาที่ ๒ มีความสำคัญ ดังคำแปลต่อไปนี้

“พระมหาเถรผู้เป็นจอมสงฆ์องค์เอก อันพิระมหากษัตริย์นั้น ทรงบูชาด้วยทานมีค่ามาก โดยถวายมหาผณทปนี ดังว่าทิพยพิมาน ซึ่งเป็นที่สถิตขององค์อินทร์ ด้วยน้ำพระทัยอันบริสุทธิผ่องใสว่าเริง พระมหาเถรผู้ซึ่งแม่ทั้ง ๒ พระองค์ (พระราชากับพระราชมารดา) ถวายทานอันจัดเข้าในบุญกุศลที่คนอื่น ๆ หาไม่มี เพื่อจะยังศาสนาของพระพุทธ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่ารามราช ทรงนำมาแต่ลังกาทวีปนี้ให้รุ่งเรือง ฯ”

“รามราช” นั้น ก็หมายถึงพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัยนั่นเอง แสดงว่าเรื่องพ่อขุนรามคำแหงทรงนำพระพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ เข้ามาประดิษฐานในกรุงสุโขทัย เพื่อให้เป็นศาสนาประจำชาติไทยนั้น เป็นที่รับรู้กันทั่วไป แม้ในอาณาจักรหรือแคว้นต่าง ๆ ในสุวรรณภูมินี้ มิใช่เฉพาะแต่อณาจักรสุโขทัยเท่านั้น

นอกจากนี้ หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ทายาทสำคัญอีกองค์หนึ่งของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์เมืองไทย” ซึ่งได้ทรงมีบทบาทในการพุทธศาสนาของโลกมาก เฉพาะอย่างยิ่งได้ทรงดำรงตำแหน่งประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานถึง ๒๗ ปี นับเป็นประวัติการณ์ ที่ไม่เคยมีมาเลย ท่านหญิงได้ทรงนิพนธ์เรื่อง “บุคคลผู้กระทำกิจส่วนใหญ่ในพระพุทธศาสนา ของประเทศไทย” โดยทรงกล่าวถึงพระพุทธศาสนามาถึงประเทศไทยเป็น ๕ ยุคด้วยกัน ในยุคที่ ๕ นั้น ทรงกล่าวไว้ดังนี้

“๕. สมัยสุโขทัย พ.ศ. ๑๘๐๐ เศษ พระเจ้ารามคำแหงมหาราช พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ ๓ ของราชวงศ์สุโขทัย (พระร่วง) ทรงรับพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากลังกา มาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่นั้นจนทุกวันนี้”

เรื่องนี้จึงเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของสุโขทัย ในสมัยที่เป็นราชธานี

เสถียร คุภไสภณ

๒๘ ตุลาคม ๒๕๔๘

บอกเล่า สุโขทัย

หนังสือเล่มนี้รวบรวม และจัดทำขึ้นโดยการเรียบเรียงข้อมูลจาก การบรรยายสรุป ของจังหวัดสุโขทัย และเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างา ประกอบ เพื่อเป็นการแนะนำให้ผู้ที่มาเยือน ตลอดจนนักธุรกิจที่สนใจ การลงทุนได้ทำความรู้จักจังหวัดสุโขทัยในภาพรวม ภายใต้โครงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่มนต์เสน่ห์แห่งสุโขทัย (*Treasures of Sukhothai*) เพื่อเป็นการเผยแพร่ ให้จังหวัดสุโขทัยเป็นที่รู้จักมากขึ้นทั้งด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา สภาพทั่วไป สังคม และการท่องเที่ยว

ทางจังหวัดสุโขทัยได้พยายามตรวจสอบ และรวบรวมข้อมูลให้ถูกต้อง และทันสมัยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในโอกาสนี้จังหวัดสุโขทัยขอขอบคุณผู้ให้ การสนับสนุน ทั้งภาครัฐ และ เอกชน ตลอดจนประชาชนผู้มีส่วนร่วม ทุกท่าน ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำให้การจัดทำหนังสือฉบับนี้สำเร็จ และ จังหวัดสุโขทัยมีความยินดีอย่างยิ่งที่จะมีโอกาสดำเนินการต้อนรับทุกท่านที่มาเยือน จังหวัดสุโขทัยในโอกาสต่อไป

ขอให้ทุกท่านมีความสุขที่ได้สัมผัสมนต์เสน่ห์แห่งสุโขทัย

กาตาศาตราของนารายณ์
ต้นโพธิ์ ๑๐๐
พระนารายณ์ (๑๐๐)
กาตาศาตรา (๑๐๐)
ต้นโพธิ์ ๑๐๐

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของ “สุโขทัย”

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

กำเนิดราชอาณาจักรสุโขทัย

ย้อนไปถึงก่อนหน้าที่จะมีอาณาจักรสุโขทัย ราชอาณาจักรที่มีศิลาจารึกและโบราณสถานมากมาย เป็นเครื่องสนับสนุนความเป็นแว่นแคว้นที่ปรากฏขึ้น เมื่อราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น ดินแดนสุโขทัยนี้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์แล้ว จากหลักฐานทางโบราณคดีพบโครงกระดูกมนุษย์ที่บ้านบึงหญ้า อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

สุโขทัย เป็นที่ตั้งอาณาจักรแรกของชนชาติไทยเมื่อ ๗๐๐ ปีที่แล้ว ศิลาจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งพบอยู่ในอุโมงค์วัดศรีชุมได้ให้เรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัยในระยะต้นว่า ในสมัยนั้น สุโขทัยยังเป็นเพียงเมืองทางผ่านไปค้าขายของเหล่าแคว้นใหญ่ๆ เช่น พุกาม ละโว้

นครชัยศรี ฯลฯ ปกครองโดย **พ่อขุนศรีนาวนำถม** มีโอรส ๑ พระองค์ คือ **พ่อขุนผาเมือง** ซึ่งเป็นราชบุตรเขยของเจ้ากรุงขอม

เมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมเจ้าเมืองสุโขทัยสิ้นพระชนม์ลง **ขอมสบาดโขลญลำพง** ได้เข้าครอบครองเมืองสุโขทัย เพราะเห็นว่าเป็นทางผ่านของพวกพ่อค้าวาณิช พ่อขุนผาเมืองโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถม ที่ครองเมืองรัต จึงได้ชักชวนนำพระสหายคือ **พ่อขุนบางกลางหาว** เจ้าเมืองบางยาง เข้าร่วมชิงเมืองสุโขทัยกลับคืนมา โดยออกอุบายให้พ่อขุนบางกลางหาวนำทัพเข้าตีเมืองศรีสัชนาลัย ทางตอนเหนือของสุโขทัย เพื่อล่อให้ขอมสบาดโขลญลำพงออกจากสุโขทัยมาปกป้องศรีสัชนาลัย ฝ่ายตัวพ่อขุนผาเมืองก็รอทัพอยู่เพื่อยึดครองสุโขทัย

เมื่อได้กรุงสุโขทัยคืนมา พ่อขุนผาเมืองกลับยกเมืองสุโขทัยของพระบิดา พร้อมกับได้มอบ **พระขรรค์ชัยศรี** และพระนาม **ศรีอินทราทิตย์** ของพระองค์ที่ได้จากเจ้ากรุงขอมให้กับพ่อขุนบางกลางหาว จึงมีพระนามเป็นที่รู้จักว่า **พ่อขุนศรีอินทราทิตย์** ได้ปกครองกรุงสุโขทัยเป็นต้นราชวงศ์สุโขทัยสืบมา เริ่มต้น **ราชวงศ์พระร่วง** เป็นพระองค์แรก

คำว่า “**สุโขทัย**” มาจากสองคำคือ “**สุขะ**” และ “**อุทัย**” ที่มีความหมายว่า “**รุ่งอรุณแห่งความสุข**” เมื่อสิ้นขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบาลเมืองโอรสองค์ใหญ่ได้ปกครองต่อมา และเมื่อถึงยุคของ **พ่อขุนรามคำแหง** พระอนุชา โอรสองค์ที่ ๓ ของ **พ่อขุนศรีอินทราทิตย์** และ **นางเสือง** ได้ขึ้นปกครองสุโขทัย

ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ได้กล่าวถึงความเกรียงไกรของพ่อขุนรามคำแหงไว้มากมาย พระองค์ทรงเป็น **นักรบผู้ปรีชาตั้งแต่พระชนมายุได้ ๑๙ พรรษา** ในครั้งที่ชนะศึกชนช้างขุนสามชน อาณาเขตของแคว้นสุโขทัยในสมัยนี้แผ่ขยายไปถึง **เมืองหลวงพระบาง** **แพร่** และ **น่าน** ทางด้านเหนือ และ **สุดหลม** มาลายูทางด้านใต้ ในทางทิศตะวันออกถึงเมือง **เวียงจันทน์** **เวียงคำ** **สองแคว** **สระหลวง** และทิศตะวันตกติดเขตแดน **หงสาวดี** และ **เมาะตะมะ**

ศิลาจารึกได้ให้ภาพความเป็นผู้นำของพ่อขุนรามคำแหง ทั้งในทางโลกและทางธรรม ทั้งมีความสามารถในการเป็นนักรบที่ปกครองไพร่ฟ้า ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี บ้านเมืองเป็นปกติสุข ถึงกับมีคำกล่าว “เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า” พ่อขุนรามคำแหงทรงบริหารบ้านเมืองเจริญทุกด้าน ไม่ว่าด้านยุทธศาสตร์ กฎหมาย การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา และ วัฒนธรรมประเพณี ยังมีตำนานเล่ากันต่อมาว่าพระองค์ทรง **ประดิษฐ์อักษรไทย** ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ อักษรไทยที่ทรงประดิษฐ์นี้ได้จารึกไว้ในแผ่นศิลามากมายจึงเป็นหลักฐานสำคัญให้รู้จักเมืองสุโขทัย

พระราชกรณียกิจของพ่อขุนรามคำแหงมีคุณประโยชน์มากมายต่ออาณาจักรสุโขทัยและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อักษรไทยที่พระองค์ประดิษฐ์ขึ้นได้ถูกจารึกลงบนศิลาจารึก เรียกตัวอักษรนั้นว่า “ลายสือไทย” พระองค์ยังได้ **อาราธนาพระสงฆ์จากนครศรีธรรมราชมาเผยแผ่คำสอน** ในสุโขทัย ในวันธรรมดาพระองค์จะนั่งแท่น **มนังคศิลาบาตร** สั่งสอนประชาชนด้วยตัวเอง แต่ในวันพระ พระองค์จะนิมนต์พระสงฆ์มานั่งเทศนาธรรมแทน นอกจากนี้พระองค์ยังได้สร้างวัดมากมายในรูปแบบ **ลัทธิมหายาน** ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก **ลังกา**

วัดช้างล้อม

วัดศรีสระวาย

บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพ่อขุนรามคำแหง

๑. พระเจ้าฟ้ารั่ว เดิมพระองค์เป็นมอญชื่อ **มะกะโท** ที่มีความเฉลียวฉลาด เป็นที่ถูกพระทัยพ่อขุนรามคำแหง จึงได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาของพ่อขุนรามคำแหง และได้ครองเมือง **มะตะมะ**

๒. พระยามังราย เป็นเจ้าผู้ครองเมือง **เชียงราย** เป็นพระสหายของพ่อขุนรามคำแหง

๓. **พระยาจำเมือง** เป็นเจ้าผู้ครองเมืองพระยา เป็นพระสหายอีกพระองค์ของพ่อขุนรามคำแหงได้ร่วมกับพระยามังราย และพ่อขุนรามคำแหงสร้างเมืองใหม่ริมฝั่งแม่น้ำปิงขนานนามว่า “**นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่**” ซึ่งก็คือ **เมืองเชียงใหม่** ในเวลาต่อมา

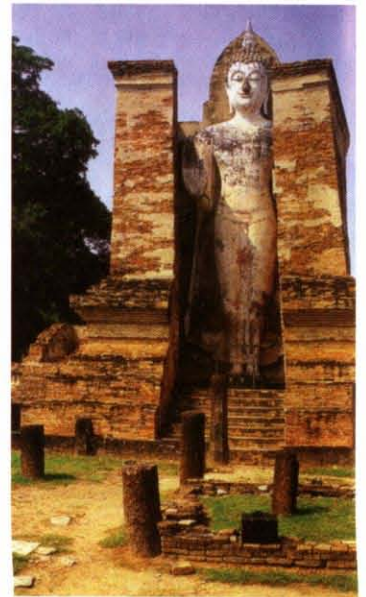
๔. **ท้าวศรีจุฬาลักษณ์** หรือ **นางนพมาศ** เป็นสนมเอกของพ่อขุนรามคำแหง เป็นผู้นำในพิธีลอยกระทงทุกปี

๕. **พระยาเลอไทย** ราชโอรสของพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์หลังจากที่พระราชบิดาสวรรคต แต่บ้านเมืองในสมัยพระองค์ได้แตกแยกออกเป็นแคว้นเล็กๆ น้อยๆ และราชอาณาจักรเริ่มเสื่อมลง หลังจากรัชสมัยของพระองค์ **พระยาจ๋วนำถม** ได้ขึ้นครองราชย์ต่อมา

๖. **พระยาสิทธิ** หรือ **พระมหาธรรมราชาที่ ๑** เป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหงครองราชย์ต่อจากพระยาจ๋วนำถม ฝึกไปทางพุทธศาสนา เป็นผู้แต่งหนังสือ “**ไตรภูมิพระร่วง**” ในสมัยของพระองค์ได้มีการประกาศพระพุทธานุศาสตร์ใหม่ เรียกว่า “**ลังกาวงศ์**” ในที่สุดพระองค์ก็ออกผนวช

วัดมหาธาตุ

พระอัฐารศ วัดมหาธาตุ

วัดสะพานหิน

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

การสิ้นสุดของแคว้นสุโขทัย

ตั้งแต่ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา เกิดอาณาจักรที่มีอำนาจขึ้น ๒ อาณาจักร ทางเหนือของสุโขทัยมี **อาณาจักรล้านนา** มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ และสามารถแผ่ขยายอาณาเขตมาจนได้เมืองตาก ซึ่งเคยเป็นของสุโขทัย ส่วนทางใต้ของสุโขทัยเจริญขึ้นมานั้น ได้แก่ **อาณาจักรอยุธยา** ได้สถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ สามารถควบคุมเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ได้นั้น เป็นเหตุให้กษัตริย์ของสุโขทัยในระยะนี้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก

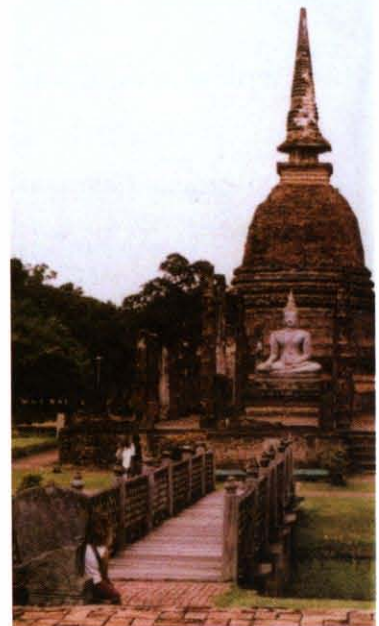
ครั้งหนึ่งเมื่อ **สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑**

(พระเจ้าอู่ทอง) แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ยกทัพมายึดเมือง **สองแคว (พิษณุโลก)** ไว้ได้ พระมหากษัตริย์ไทย ต้องถวายนครนันทบุรีเพื่อขอเมืองคืน อาจเป็นเหตุให้พระองค์ต้องเสด็จไปประทับอยู่ที่นั่นและโปรดให้พระชนิษฐาของพระองค์ปกครองที่สุโขทัยแทน เมื่อทรงได้รับคืนเมืองสองแควแล้ว **สุโขทัยต้องตกอยู่ในการปกครองของสตรี** เหตุการณ์ตอนนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าราชบัลลังก์สุโขทัยได้ถูกทำลายคุณลักษณะของสุโขทัยทั้งหมดลง

ปรากฏหลักฐานว่า เมื่อพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) แห่งกรุงศรีอยุธยา เสด็จสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๑ พระมหากษัตริย์ไทยทรงพยายามฟื้นฟูความเป็นเมืองศูนย์กลางของสุโขทัยอีกครั้งหนึ่ง ทรงเสด็จกลับสุโขทัยพร้อมไพร่พลบริวารที่เป็นเจ้าเมืองต่างๆ ของแคว้นสุโขทัยที่ยังจงรักภักดี แต่พระองค์ก็ไม่สามารถแสดงบทบาทด้านการเมืองต่อไปได้นาน พระองค์เสด็จสวรรคตเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๓ - ๑๙๑๔ อันเป็นเวลาที **สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พ่อแก้ว)** ต้นราชวงศ์สุพรรณภูมิ ได้เสวยราชสมบัติที่กรุงศรีอยุธยาและส่งกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัยและเมืองอื่นๆ ในแคว้นสุโขทัยทั้งหมด เพื่อไม่ให้เมืองน้อยใหญ่แยกออกเป็นอิสระจนควบคุมไม่ได้

อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง

วัดสระศรี

ประวัติศาสตร์แคว้นสุโขทัยในช่วงเวลาต่อไปประมาณครึ่งศตวรรษ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ มีอำนาจอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา และสุพรรณบุรี พยายามที่จะเข้าครอบครองแคว้นสุโขทัยทีละเล็กทีละน้อย โดยการแต่งงานระหว่างเจ้านายของทั้งสองราชวงศ์ การใช้ระบบขุนนางเข้าแทรกซึม ตลอดจนการสนับสนุนด้านกำลังแก่เจ้านายสุโขทัยที่เป็นพรรคพวก เครือญาติที่ฝ่ายสุพรรณภูมิมีศักดิ์เหนือกว่า จนในที่สุดสุโขทัยต้องตกเป็นประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยของพระเจ้าเลอไท ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๑๙๙๒

วัดช้างล้อม
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ด้วยเหตุนี้ปรากฏว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๑ ที่แคว้นสุโขทัยทั้งหมดได้กลายเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ที่ชาวอยุธยาเรียกว่า “เมืองเหนือ” แล้ว เพราะในปีนี้เป็นปีที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (สมเด็จพระเจ้าสามพระยา) ได้ส่งโอรสที่สมภพจากพระชายา ราชวงศ์สุโขทัย (ต่อมาคือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) มาครองเมืองพิษณุโลก ในตำแหน่งพระรามศวร อันเป็นตำแหน่ง พระมหาอุปราช ปกครองกลุ่มเมืองเหนือทั้งหมดโดยขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา อีกที่หนึ่ง

สรุปลำดับกษัตริย์ในสมัยกรุงสมัยสุโขทัย

ลำดับ	พระนาม	ช่วงเวลาการครองราชย์(พ.ศ.)
๑	พ่อขุนศรีอินทราทิตย์	๑๙๙๒ ไม่ปรากฏเวลาแน่ชัด
๒	พ่อขุนบาลเมือง	ไม่ปรากฏเวลาแน่ชัด - ๑๙๒๒
๓	พ่อขุนรามคำแหงมหาราช	๑๙๒๒ - ๑๙๔๑
๔	พระยาเลอไท	๑๙๔๑ - ไม่ปรากฏเวลาแน่ชัด
๕	พระยাজัณฑ์กรม	ไม่ปรากฏเวลาแน่ชัด - ๑๙๙๐
๖	พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาลิไท)	๑๙๙๐ - ๑๙๑๑
๗	พระมหาธรรมราชาที่ ๒	๑๙๑๑ - ๑๙๔๒
๘	พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลือไท)	๑๙๔๒ - ๑๙๖๒
๙	พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल)	๑๙๖๒ - ๑๙๘๑

แผนที่จังหวัดสุโขทัย

สัญลักษณ์ของจังหวัด “สุโขทัย”

สัญลักษณ์ตราประจำจังหวัดสุโขทัย

ภาพพระบรมรูปพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงประทับบนพระแท่นมณีคศิลา ปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข และทรงบริหารราชอาณาจักรแห่งนี้ให้เจริญรุ่งเรืองที่สุด

ดอกไม้ประจำจังหวัดสุโขทัย ดอกบัวหลวง

ต้นไม้ประจำจังหวัดสุโขทัย ต้นตาลโตนด

ต้นไม้มงคลที่ได้รับพระราชทาน ต้นมะค่าโมง
จังหวัดสุโขทัยใช้อักษรย่อว่า “สท”

คำขวัญของสุโขทัย

“มรดกโลกล้ำเลิศ

กำเนิดลายสือไทย

เล่นไพลอยกระทง

ดำรงพุทธศาสนา

งามตาผ้าตีนจก

สังคโลก ทองโบราณ

สักการแม่ย่า พ่อขุน

รุ่งอรุณแห่งความสุข”

และ

“กำเนิดอักษรไทย

งานใหญ่ลอยกระทง

มั่นคงพุทธศาสนา

พระแม่ย่ามิ่งเมือง

อดีตรุ่งเรือง

คือเมืองสุโขทัย”

ธงประจำจังหวัดสุโขทัย เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีพื้นสี ๓ สี

สีแดง หมายถึง พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้แผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง

สีเหลือง หมายถึง พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจนรุ่งเรือง

สีเขียว หมายถึง การเกษตร ประชาชนดำรงชีพด้วยความสบาย ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์

พื้นธงมุมบนด้านใกล้คันธง มีภาพพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระมหากษัตริย์แห่ง

ราชวงศ์พระร่วงประทับบนพระแท่นมั่งคศิลา และมีคำว่าจังหวัด สุโขทัยอยู่เบื้องล่างได้ฐานยอดคั่นธงชิดกับมุมนบนของธงด้านเสามี แถบสีแดง สีเหลือง และสีเขียวห้อยชายมายังเบื้องล่าง

ลักษณะทางกายภาพของ “สุโขทัย”

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัย ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดสุโขทัยตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๔๔๐ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดิน ตามเส้นทางรถไฟจากสถานีกรุงเทพฯ ถึงสถานี สวรรคโลก ระยะทางประมาณ ๔๘๗ กิโลเมตร ตามเส้นทางการบินจากท่าอากาศยาน กรุงเทพฯ ถึงท่าอากาศยานสวรรคโลก ระยะทางประมาณ ๓๗๘ กิโลเมตร จังหวัดสุโขทัยมี เนื้อที่ประมาณ ๖,๕๙๖.๐๙๒ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๔,๑๒๒,๕๕๗ ไร่ คิดเป็นเนื้อที่ ร้อยละ ๗.๒ ของเนื้อที่ภาคกลาง หรือร้อยละ ๑.๓ ของเนื้อที่ทั้งหมดของประเทศไทย

สุโขทัยตั้งอยู่ในเขตภาคกลาง ซึ่งหากดูตามลักษณะทางภูมิภาคแล้ว จะอยู่ในเขตภาค กลางตอนบน เช่นเดียวกับพิษณุโลก กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ แต่ถ้า แบ่งตามเขตการปกครองของประเทศไทย สุโขทัยจะตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย พิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ สุโขทัย อุทัยธานี และอุตรดิตถ์

อาณาเขต

จังหวัดสุโขทัยมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ เขตอำเภอศรีสัชนาลัย ติดต่อกับอำเภอวังชิ้น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

และอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ทิศใต้ เขตอำเภอศรีมณฑล และอำเภอกงไกรลาศ ติดต่อกับอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออก เขตอำเภอกงไกรลาศ อำเภอศรีสำโรง และอำเภอสวรรคโลก ติดต่อกับอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันตก เขตอำเภอบ้านด่านลานหอย และอำเภอทุ่งเสลี่ยม ติดต่อกับอำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยมี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ โดยตอนเหนือเป็นที่ราบสูง มีภูเขาเป็นพืดยาวมาทางทิศเหนือ และตะวันตก พื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบและตอนใต้เป็นที่ราบสูงมีแม่น้ำไหลผ่านจากเหนือลงใต้ จังหวัดสุโขทัยมีภูเขาที่สูงที่สุดคือ**เขาหลวง** ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๑,๒๐๐ เมตร

เราสามารถแบ่งภูมิประเทศของสุโขทัย ได้เป็น ๒ เขต ดังนี้

๑. เขตภูเขาและที่ราบสูง จะอยู่ทางตอนเหนือและทอดไปทางทิศตะวันตกของจังหวัดบริเวณที่มีอาณาเขตติดต่อกับลำปาง เทือกเขานี้จะมีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า ๖๐๐ ฟุตขึ้นไป กินพื้นที่ ประมาณ ๑ ใน ๓ ของพื้นที่ทั้งหมด

๒. เขตที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของสุโขทัยอยู่ทางตอนกลาง ตอนใต้ และทางตะวันออกของจังหวัดในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญทางการเกษตร นอกจากนี้บริเวณที่ราบลุ่มแล้ว จังหวัดสุโขทัยยังประกอบด้วยเนินเขาเล็กๆ ที่มีลักษณะเป็นลอนลูกคลื่นลาดเป็นหย่อมๆ สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๐๐ - ๑๕๐ ฟุต

ลักษณะภูมิอากาศ

อากาศของจังหวัดสุโขทัยจะแปรเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ฤดูคือ

๑. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าวทั่วไป เดือนที่ร้อนที่สุดคือ เมษายน

๒. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดจากมหาสมุทรอินเดียมาปกคลุมประเทศไทย ทำให้ฝนตก เดือนที่มีฝนตกชุก

ที่สุดคือ กันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ ๒๕๕.๔ มิลลิเมตร

๓. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน เดือนที่อากาศหนาวจัดคือ ธันวาคม และ มกราคม

สุโขทัยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ๒๗.๖ องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๔๓.๒ องศาเซลเซียสและต่ำสุดเฉลี่ย ๕.๕ องศาเซลเซียส

สำหรับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีจะอยู่ที่ ๑,๒๐๔.๘ มิลลิเมตร ฝนตกชุกบริเวณตอนบนของจังหวัด ได้แก่ อ.ศรีสัชนาลัย และ อ.ศรีนคร

การปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอศรีมาต อำเภอสวรรคโลก อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรง อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอกงไกรลาศ อำเภอบ้านด่านลานหอย และอำเภอศรีนคร แยกออกเป็น ๘๔ ตำบล ๒ เทศบาลเมือง ๑๑ เทศบาลตำบล และ ๗๗ องค์การบริหารส่วนตำบล

ทรัพยากรน้ำ

มีแม่น้ำที่สำคัญดังนี้

๑. แม่น้ำยม เกิดจากสันเขาผีปันน้ำ อำเภอปง จังหวัดพะเยา ไหลผ่านจังหวัดแพร่ และผ่านจังหวัดสุโขทัย จากทางเหนือสู่ทางใต้ผ่านพื้นที่อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอสวรรคโลก อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอกงไกรลาศ เป็นระยะทาง ๑๗๐ กิโลเมตร ไปบรรจบแม่น้ำน่านที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

๒. ห้วยแม่มอก เกิดจากจากทิวเขาในเขตจังหวัดลำปาง ไหลจากทิศตะวันตกไป ตะวันออกผ่านอำเภอทุ่งเสลี่ยม สวรรคโลก ศรีสำโรง เข้าสู่อำเภอเมืองเป็นระยะทาง ๙๐ กิโลเมตร

๓. ห้วยแม่ลำพัน เกิดจากทิวเขาในเขตอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ไหลจากทิศตะวันตกไป ตะวันออก ผ่านอำเภอบ้านด่านลานหอย แล้วมาบรรจบกับแม่น้ำยม ที่อำเภอเมือง รวมระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร

๔. ห้วยแม่ท่าแพ เกิดจากทิวเขาในอำเภอศรีสัชนาลัย ไหลมาทางทิศใต้ผ่านสวรรคโลก ไปบรรจบห้วยแม่มอกที่อำเภอศรีสำโรง ระยะทางประมาณ ๗๐ กิโลเมตร

การเดินทางไปจังหวัดสุโขทัย

ทางรถยนต์ ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ ผ่านนครสวรรค์ - กำแพงเพชร เข้าสู่เส้นทางหมายเลข ๑๐๑ ผ่าน อ.พรานกระต่าย อ.ศรีมาศ ระยะทาง ๔๔๐ กม. หรือเข้าสู่เส้นทางหมายเลข ๑๒ (ถนนสิงห์วัฒนา) ระยะทาง ๔๒๗ กม.

ทางรถโดยสารประจำทาง มีทั้งแบบธรรมดาและปรับอากาศ ขึ้นจากสถานีขนส่งหมอชิตใหม่ ถึงอำเภอเมือง สุโขทัย ใช้เวลาประมาณ ๗ ชั่วโมง

ทางรถไฟ สถานีรถไฟของจังหวัดสุโขทัยอยู่ที่อำเภอสวรรคโลก โดยมีรถไฟบริการเพียงวันละ ๑ เที่ยวเท่านั้น

ทางเครื่องบิน ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๕๐ นาที โดยสายการบินบางกอกแอร์เวย์ มีเที่ยวบินบริการวันละ ๒ เที่ยว

การเดินทางภายในอำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย

รถสองแถว คิวนั่งอยู่บริเวณหน้าวิทยาลัยอาชีวศึกษา เป็นรถกระบะต่อหลังคาสูง สีชมพูม่วง วิ่งรอบเมืองแล้วแต่จะจ้าง ค่าโดยสารคนละ ๔ บาท และสามารถเหมาไปส่งยังสถานที่ต่างๆ ได้อีกด้วย

สามล้อเครื่อง (ชาแล้ง) สามารถนั่งได้ประมาณ ๔ คน ค่าโดยสารในเขตเทศบาลคนละ ๑๐ บาท ถ้าออกไปรอบนอกคนละ ๒๐ บาท

สามล้อถีบ ส่วนใหญ่อยู่แถวหน้าตลาดหรือบริเวณคิวนั่งไปอำเภอต่างๆ รับส่งผู้โดยสารเฉพาะในเขตเทศบาล ค่าโดยสารคนละ ๑๐ บาท

รถเช่า ภายในตัวเมืองจะไม่มีรถยนต์ให้เช่ามีเพียงรถจักรยาน และมอเตอร์ไซด์ อยู่หน้าโรงแรมริเวอร์วิว ค่าเช่ามอเตอร์ไซด์วันละ ๑๕๐ บาท จักรยานวันละ ๓๐ บาท ส่วนค่าเช่าจักรยานเพื่อเข้าชมสถานที่ต่างๆ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หรือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อยู่ที่ราคา ๒๐ บาท

การเดินทางไปยังต่างอำเภอ

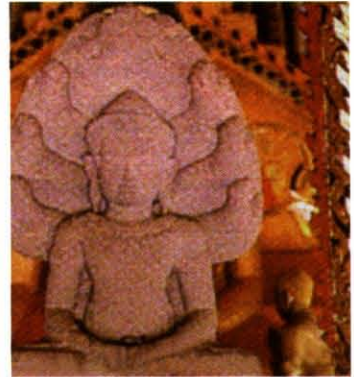
รถประจำทาง ผู้ที่ต้องการเดินทางไปแถบอำเภอกงไกรลาส ศรีมาศ บ้านด่านลานหอย สามารถนั่งรถสองแถวขนาดใหญ่ไปลงที่สามอำเภอนี้ได้ ค่าโดยสารประมาณ ๑๐ - ๑๕ บาท แล้วแต่ระยะทาง ส่วนแถบศรีสำโรง สวรรคโลก และศรีสัชนาลัย สามารถนั่งรถบัสสายสุโขทัย - สวรรคโลก - ศรีสัชนาลัย - อุดรดิตถ์ เที่ยวแรก ๐๖.๐๐ น. เที่ยวสุดท้าย ๑๗.๐๐ น. ค่า

โดยสารประมาณ ๘ - ๑๐ บาท หากต้องการเดินทางไปทุ่งเสลี่ยม หรือ ศรีนคร ต้องนั่งรถไปลงสวรรคโลกก่อนแล้วจึงต่อรถไปยังอำเภอดังกล่าว

รถเหมา การเหมารถจะทำให้ประหยัดเวลามากขึ้น คิวรถจะมีหลายแห่ง ราคาแล้วแต่จะตกลง

สัญลักษณ์ที่น่าสนใจของจังหวัดสุโขทัย

หลวงพ่อดิลก หลวงพ่อดิลกเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ขนาดงดงามสมส่วน แกะสลักจากเนื้อศิลาเขียว ผิวนวลขาว ด้วยฝีมือประณีต เป็นศิลปะแบบลพบุรีที่ได้รับความนิยม จากขอม เชื่อว่าสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ราว พ.ศ. ๑๖๕๐ พระพุทธรูปประทับนั่งบนขนดหาง พญานาค ๗ เศียร แต่เดิมประดิษฐานอยู่ที่ถ้ำเจ้าราม หรือ ถ้ำพระราม ปัจจุบันหลวงพ่อดิลกประดิษฐานอยู่ ณ วัดทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

หลวงพ่อดิลก

หลักศิลาจารึก

ศิลาจารึกหลักนี้เรียกว่า “จารึกพ่อขุนรามคำแหง” หรือ “จารึกหลักที่ ๑” ในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขณะทรงผนวชได้เสด็จออกตรวจค้ำไปทางหัวเมืองแถบเหนือของประเทศไทย ทรงพบศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่เนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย ทอดพระเนตรเห็น “โบราณวัตถุที่สำคัญ” จึงโปรดให้นำลงมาที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๖ พร้อมกับศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชหลักที่ ๑ มีความสำคัญ ที่เป็นที่รู้จักกันดังนี้

“...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดีในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่อเอาจกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัว ไปค้า ชีม้า ไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทอง ค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส...”

ขอมดำดิน

พบที่ วัดมหาธาตุ ลักษณะเป็นหินทรายสีน้ำตาลเนื้อละเอียด พระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ เชื่อว่าหินนี้เป็นหลักเมืองเก่า ซึ่งอยู่กลางเมือง สำหรับชาวบ้านแถวนั้นเชื่อกันว่าเป็นหินศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้เป็นยารักษาโรคได้ จึงพากันมาทะเลาะไปเป็นยารักษาโรค คำว่า “ขอมดำดิน” มาจากตำนานที่ว่า “ขอม” ผู้หนึ่งได้ดำดินมาเพื่อจับตัวพระร่วง เมื่อโผล่ขึ้นมาก็เจอพระร่วงพอดี แต่ขอมไม่รู้จักรั้วพระร่วงจึงถามขึ้นว่า “นายร่วงอยู่ไหน” พระร่วงมีวาจาสิทธิ์และทราบตัวว่าขอมจะมาจับตัวตน จึงกล่าวว่า “สุเจ้าจงอยู่ที่นี้เถิดเราจะไปบอกนายร่วงให้” แล้วขอมก็ได้กลายเป็นหินอยู่ตรงนั้น

เครื่องสังคโลก

สังคโลก หมายถึง ถ้วยชาม สิ่งของ เครื่องใช้ หรือ เครื่องประดับสถาปัตยกรรมที่ผลิตขึ้นด้วยความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ทำด้วยดินแล้วนำไปเผาไฟ จากนั้นจะเคลือบหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ เครื่องสังคโลกในสุโขทัยแบ่งออกตามเตาเผาได้ ๓ แห่ง ดังนี้

เครื่องสังคโลก

๑. เตาทุเรียงสุโขทัย อยู่ที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อำเภอเมือง ลักษณะเครื่องสังคโลกส่วนใหญ่จะเป็นถ้วยโถโอชาม ที่เป็นของใช้สอย เครื่องปั้นเคลือบลวดลายสีดำ หรือสีน้ำตาล เนื้อดินค่อนข้างหยาบ ชุบน้ำดินสีขาว ลวดลายสีดำแล้วเคลือบด้วยน้ำเคลือบใสสีเขียวอ่อน เรียงถ้วยชามเข้าเตาเผาด้วยกี้ หรือจานที่มีขามีปุม ๕ ปุม คั่นระหว่างชาม ชามที่ได้จากเตาสุโขทัยนี้จึงมีรอย ๕ จุด ปรากฏอยู่

เตาทุเรียงสุโขทัย

๒. เตาทุเรียงป่ายาง อยู่ที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ผังตะวันตกของแม่น้ำยม เนื้อแก่งหลวง เครื่องสังคโลกที่ได้จากเตานี้จะมีลวดลาย น้ายาเคลือบสวดยงาม รูปแบบพิเศษกว่าแหล่งอื่น ๆ และเป็นเตาเผารูปยักษ์ นาค มังกร และเตารูปตุ๊กตา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น เตาหลวง

๓. เตาทุเรียงเกาะน้อย อยู่ที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ริมฝั่งคลองบางบอน อำเภอศรีสัชนาลัย เครื่องสังคโลกจากเตานี้จะเป็นถ้วยชาม จาน จานเชิง โถ ขวด มีหลายสี เช่น สีน้ำตาล สีเหลืองอ่อน สีเขียวไข่กา สีขาว (มีลวดลายเขียนด้วยสีขาวที่เข้ม

กว่า) สีเคลือบจะใช้ **ซีเถ้าของพืชและสัตว์** ผสมกับดิน การเรียงเข้าเตาเผาจะไม่วางซ้อนกันเหมือนเตาสุโขทัย แต่จะวางกั้นบนแท่งกลวง ก้นชามที่เตาเกาะน้อยนี้จึงมีรอยวงแหวนปรากฏอยู่

เครื่องสังคโลกสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดคือ

๑. ชนิดเนื้ออ่อน หรือ เนื้อดิน คือ ภาชนะที่มีเนื้อดินพรุนตัวค่อนข้างมาก ดูดซึมน้ำได้ เนื้อดินสีส้มอมแดง ผิวด้านนอกไม่เคลือบแต่บางชิ้นจะถูกขัดให้มัน และชุบน้ำดินสีแดง มักตกแต่งลวดลายเป็นลายเชือกทาบ และลายขูด หรือลายขีดบนเนื้อดิน

๒. ชนิดเนื้อแข็ง หรือ เนื้อหิน คือ ภาชนะมีเนื้อแน่น แข็ง น้ำและของเหลวไม่สามารถไหลผ่านได้

เวลาเคาะมีเสียงกังวาน เเผาด้วยอุณหภูมิที่สูงกว่าชนิดแรก มีทั้งไม่เคลือบน้ำยา เช่น ครก สาก ไห ปากผาย คอยาว และเคลือบน้ำยาสีต่างๆ เช่น สีเขียว สีฟ้า สีขาวขุ่น และ สีน้ำตาล

นอกจากนี้ยังมีภาชนะที่เขียนลายให้เคลือบ คือ เขียนลายก่อนชุบเคลือบ แล้วนำไปเผา ลายที่เขียนจะมีสีน้ำเงินเข้ม น้ำตาล และดำ มีความงดงามมาก และราคาแพง

เทศกาลและงานประเพณีในจังหวัดสุโขทัย

ด้วยเหตุที่เป็นเมืองเก่าแก่ของประเทศไทย และยังเป็นอดีตเมืองหลวงที่สำคัญของคนไทย ทำให้จังหวัดสุโขทัยมีประเพณี และเทศกาลต่างๆ ที่สำคัญมากมาย ดังนี้

ประเพณีการทำขวัญผึ้ง

การทำขวัญผึ้งเป็นประเพณีของชาวบ้าน **ทำดินแดง ตำบลศิริมาศ** ซึ่งมีมานานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้วยเหตุที่ต้อง **ส่งส่วยน้ำผึ้งทดแทนการถูกเกณฑ์แรงงานตามพระราชกำหนด** ทำให้เกิดประเพณีนี้ขึ้น **เพื่อให้ผึ้งมาทำรังตามต้นไม้** จะได้มีน้ำผึ้งเพียงพอแก่การส่งส่วย ประเพณีการทำขวัญผึ้งจัดให้มีในวัน **ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓** ของทุกปี

การทำขวัญผึ้ง

กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย การประกอบพิธีทำขวัญผึ้ง และการสาธิตการตีผึ้ง

งานวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

เป็นการจัดงานเพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ที่มี ต่อประชาชนชาวไทย และเผยแพร่พระเกียรติคุณ ของพระองค์ท่าน ประชาชนและหน่วยราชการ จึง กำหนดจัดงานวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในวันที่ ๑๗ มกราคม ของทุกปี ณ บริเวณอนุสาวรีย์ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

งานวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

กิจกรรมภายในงานประกอบไปด้วย พิธีบวงสรวงพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ขบวนแห่สักการะพ่อขุนรามคำแหงมหาราช การแสดงศิลปะพื้นบ้าน การรำบวงสรวง การแสดงช่างศึกม้าศึก การรำกระบี่กระบอง และการแสดงศิลปะการต่อสู้

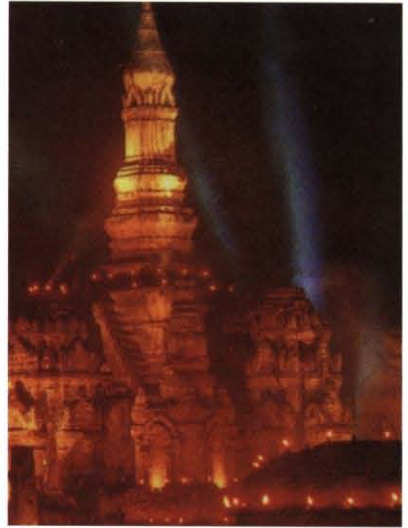

๙ พระพุทธสดแผ่นดิน

งานพระแม่ย่าและงานกาชาด

เป็นการจัดงานเทศกาลประเพณีประจำปี เพื่อให้ประชาชนได้สักการะ พระแม่ย่าซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองสุโขทัยมาแต่โบราณเชื่อกันว่าเป็น รูปเคารพที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงสร้างขึ้น เพื่ออุทิศให้ พระนางเสือง พระราชมารดา นอกจากนี้ยังมีการนมัสการ ๙ พระพุทธสดแผ่นดิน แล สักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ ๕ งานสักการะพระแม่ย่าและงานกาชาด จัดประมาณ ๑ สัปดาห์ ช่วงปลายเดือนมกราคมและต้นเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี (ประมาณวันที่ ๒๖ ม.ค. - ๓ ก.พ.) ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดสุโขทัย

กิจกรรมภายในงานประกอบไปด้วย การกราบไหว้บูชาพระแม่ย่าตลอดทั้งวันทั้งคืน การบวงสรวงพระแม่ย่า การแสดงลิเก ลำตัด ฉายภาพยนตร์ มีเครื่องเล่นนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นชิงช้าสวรรค์ ม้าหมุน ยิงปืน รวมถึงการออกร้านจำหน่ายสินค้ามากมาย

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมของเหล่ากาชาด มีการแสดง นิทรรศการของดีจังหวัด จากหน่วยราชการถือเป็น งานประจำปีอันยิ่งใหญ่ที่ชาวจังหวัดสุโขทัยรอคอยเลย ที่เดียว

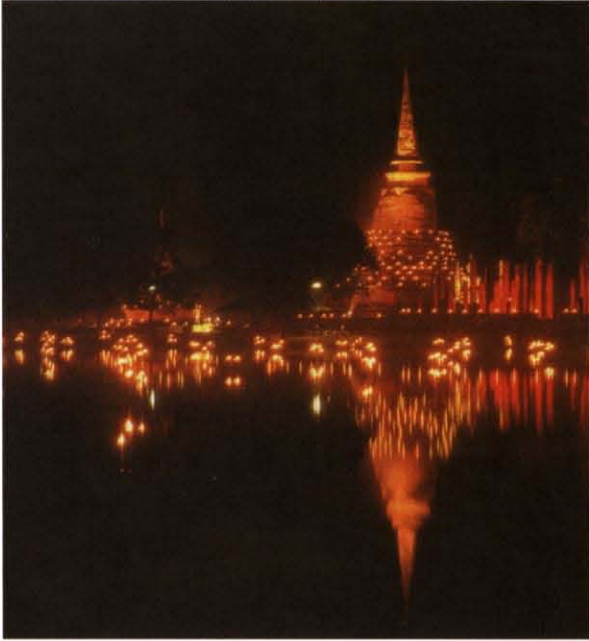
งานฉลองสมโภชหลวงพ่อดิลา

หลวงพ่อดิลาเป็นพระพุทธรูปศิลาขนาดปรกปางสมาธิ ที่สวยงามที่สุดในโลก แกะสลักด้วยหินทราย มีอายุกว่า ๘๐๐ ปี ชาวบ้านพบที่ด้าเจ้าราม อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ และได้อัญเชิญมาประดิษฐาน ที่วัดทุ่งเสลี่ยม อำเภอทุ่งเสลี่ยม ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ คนร้ายได้ขโมยไป และได้กลับคืนมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และได้นำมาประดิษฐานในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐

หลวงพ่อดิลาเป็นพระพุทธรูปที่ชาวไทย และชาวอำเภอทุ่งเสลี่ยมเคารพสักการะบูชา และแหงแหน จึงได้จัดให้มีงานฉลองสมโภชขึ้นในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ เป็นประจำทุกปีบริเวณ วัดทุ่งเสลี่ยม หมู่ที่ ๓ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

งานมหกรรมของดีกิ่งไกรลาศและเทศกาลกินปลา

กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย การสาธิตจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ทำจากปลา การจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การประกวดธิดาปลา การแข่งขันจับปลา การแสดง มหรสพต่างๆ กำหนดการจัดงานช่วง เดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี ณ สนามหน้าที่ว่าการอำเภอ

งานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ

ประเพณีบวชช้างหาดเสี้ยว

ประเพณีบวชช้างหรือที่เรียกว่า “แห่ช้าง” อยู่เคียงคู่ผู้คนที่มีสายเลือดไทยพวนมานานแล้ว เป็นประเพณีอุปสมบทหมู่ของชาวบ้านหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย ความเชื่อนี้เกี่ยวข้องกับอีกตำนานหนึ่ง คือ วันที่พระเวสสันดรประสูติเป็นวันที่ได้ช้างเผือกสำคัญชื่อ “ช้างปัจจัยนาเคนทร์” ซึ่งสามารถบันดาล

ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และตอนที่พระเจ้ากรุงสุโขทัย พระราชบิดาของพระเวสสันดร ขอให้พระเวสสันดรกลับมาเป็นกษัตริย์ตามเดิมนั้น พระองค์ได้จัดขบวนช้างม้าและรถประดับประดาเหมือนออกศึกสงครามให้สมเกียรติ เพื่อไปรับพระเวสสันดร และพระนางมัทรี ขบวนแห่แห่น้ำด้วยมโหรีและการละเล่นต่างๆ โดยกำหนดการจัดงานในวันที่ ๗ - ๘ เมษายน ของทุกปี

กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย ขบวนแห่นาคด้วยช้าง ๒๐ - ๓๐ เชือก ซึ่งประดับประดาด้วยผ้าหลากสีสัน สวยงามตระการตา ที่คอแขวนกระดิ่งเพื่อให้ดังไปถึงสวรรค์

โดยชาวบ้านเชื่อกันว่าช่างที่เข้าร่วมพิธีนี้ ชาติหน้าจะเกิดเป็นคน จากนั้นจะมีการทำขวัญนาค แบบดั้งเดิม การละเล่นต่าง ๆ

งานสงกรานต์โยยทาน

เป็นการจัดงานประเพณีสงกรานต์ของชาวคริสต์ชนาลัยที่สืบทอดกันมา ซึ่งจัดในวันที่ ๑๐-๑๒ เมษายน ของทุกปี ณ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสขนาลัย หลักฐานในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงกล่าวไว้ว่า “คนสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีลมักโยยทาน” หมายถึงอยู่ในศีลในธรรม ทำบุญสุนทานอยู่เสมอ เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีนี้ไว้ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสขนาลัย และอำเภอศรีสขนาลัย จึงร่วมกันจัดงานขึ้น

กิจกรรมภายในงานมีพิธีตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง บรวงสรวงศาลหลักเมือง ชมขบวนแห่ช้างเข้าเมือง พิธีปล่อยปลาในลำน้ำยม การประกวดเทพีสงกรานต์ และขบวนรถบุปผาชาติ สรงน้ำพระและผู้เฒ่าผู้แก่ รับประทานอาหารแบบขันโตก และชมการแสดง แสง สี เสียง ในช่วงค่ำ

งานแข่งเรือพายเทโวโรหณะ

การแข่งขันเรือพายได้กำหนดจัดในช่วง เทศกาลออกพรรษา (ประมาณเดือน ต.ค.) ของทุกปี หรือเรียกว่า เทศกาลเทโวโรหณะ เป็นการละเล่นที่นิยมมาก โดยใช้แม่น้ำยม ซึ่งไหลผ่านกลางเมือง บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด แต่จะมีเรือจากต่างถิ่นเข้าร่วมด้วย เช่น พิษณุโลก นครสวรรค์ และกำแพงเพชร

กิจกรรมภายในงานประกอบไปด้วย การแข่งขันเรือหลายขนาด ตั้งแต่ ๑๐ ฝีพาย ไปจนถึง ๔๐ ฝีพาย และการแข่งเรือขนาด

เล็กเช่น เรือหนู เรือพายม้า เป็นต้น บางปีจะมีการเล่นเพลงเรือด้วย

งานประเพณีแห่หน้าขึ้นโอง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองดั่ง

เป็นงานประเพณีสักการะศาลเจ้าพ่อ – เมืองดั่ง ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ ของ อำเภอศรีสัชนาลัย ในสมัย พระเจ้า อติโลกราช กำหนดการจัดงาน ช่วงเทศกาลสงกรานต์ ของทุกปี ณ โรงเรียนเมืองดั่งวิทยา ตำบลบ้านดึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

งานวันของดีศรีสัชนาลัย

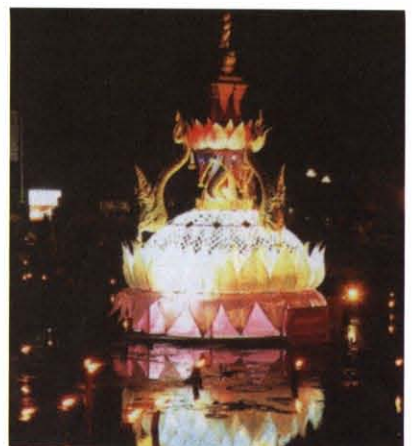
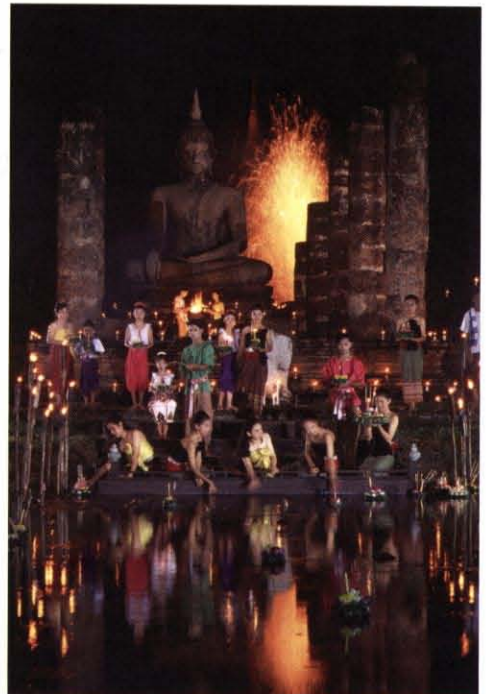
เป็นงานประเพณีจัดงานประกวด ลางสาด ลองกอง ทูเรียน ส้มเขียวหวาน มะม่วง การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การประกวดผ้าตีนจก การประกวดเทพีชาวสวน ฯลฯ

กำหนดจัดงานประมาณ เดือนสิงหาคม ของทุกปี บริเวณโรงเรียนเมืองเชลียงวิทยา ซึ่งจะมีการออกร้าน เช่น เงิน ทอง ผ้าทอพื้นเมือง ผลไม้พื้นเมือง ฯลฯ

งานประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ

เป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันงดงาม งานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟจะจัดขึ้นแก้ววันแก้วคืนในช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสอง ของทุกปี (ประมาณเดือนพฤศจิกายน) ณ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัยจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ถือเป็นงานลอยกระทงที่ยิ่งใหญ่ และงดงามที่สุดในประเทศไทย เลยทีเดียว

ประเพณีนี้ได้เค้ามาจากหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่กล่าวว่า “เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวงเทียนย้อมคนเสียดเข้ามาดูท่านเผาเทียนเล่นไฟ” คาดว่างานที่กล่าวถึงคือการเผาเทียนเล่นไฟในวันลอยกระทงนั่นเอง

กิจกรรมภายในงาน การจัดงานจะมีทั้งกลางวันและกลางคืน มีขบวนแห่นางนพมาศ ขบวนแห่กระทรวงการออกธำเนาะจำหน่ายสินค้าในภาคกลางวัน ส่วนกลางคืนจะมีการเล่นดอกไม้ไฟ การแสดงแสง สี เสียง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยที่สวยงาม ตื่นตาตื่นใจการประกวดนพมาศ และการแสดง มหรสพต่างๆ

งานรักป่า รักธรรมชาติ

“ถ้าพระราม” ปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ต่อมาชาวบ้านเรียกเพี้ยนเป็น “ถ้าเจ้าราม” เป็นถ้ำที่อาศัยของค้างคาวกินแมลง ๖ ชนิด ได้แก่ ค้างคาว

เล็บกูด ค้างคาวปีกถุง ค้างคาวหน้ายักษ์กระบังหน้า ค้างคาวปีกพับใหญ่

กำหนดการจัดงาน วันที่ ๒๖ ธันวาคม ของทุกปี ณ ถ้ำเจ้าราม หมู่ที่ ๙ บ้านภูทอง ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

งานวันพิชิตยอดเขาหลวง

เป็นงานพิชิตยอด เขาหลวง ความสูง ๑,๒๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล พาเดินท่องไพร ๔ ยอดเขาแห่งเทือกเขาหลวง ซึ่งจัดให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปได้เดินขึ้นยอดเขา งานนี้จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เริ่มกิจกรรมตั้งแต่วันเสาร์ที่ ๒ ของเดือนธันวาคม ในอุทยานแห่งชาติรามคำแหง

กิจกรรมเริ่มเดินทางตั้งแต่เช้าวันเสาร์ โดยจะมีไกด์เดินนำ และให้ความรู้ตลอดเส้นทาง เมื่อถึงยอดเขาหลวงจะได้ชมทุ่งหญ้าธรรมชาติที่สวยงาม จากนั้นจะขึ้นอีก ๓ ยอดเขา ได้แก่ เขานารายณ์ เขาเจดีย์ และเขาพระแม่ย่า ซึ่งจะเห็นทิวทัศน์ของสุโขทัยรอบด้าน ตกกลางคืนจะมีการเล่นแคมป์ไฟแล้วจึงลงจากยอดเขาเช้าวันอาทิตย์ มีการมอบประกาศนียบัตรให้กับผู้เข้าร่วมการเดินทางครั้งนี้ และบางปียังมีการจัดการแข่งขันเดินขึ้นดอยเขาหลวงอีกด้วย

เที่ยวไปในจังหวัดสุโขทัย

นอกจากงานประเพณีที่สำคัญ ที่จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ แล้ว จังหวัดสุโขทัยยังมีสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ มากมายที่น่าสนใจ โดยแบ่งออกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรม และสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านกิจกรรมการผลิต

สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

๑. อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย

อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัยได้มีการสำรวจจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๒๖ ของประเทศไทย ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ

ศรีสัชนาลัย ตั้งอยู่บ้านป่าคา หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ครอบคลุมพื้นที่อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัยและอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัยตั้งขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เพื่อรักษาสภาพป่าที่เป็นต้นน้ำลำธารและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าขนาดใหญ่ เป็นต้นน้ำของแม่น้ำท่าแพ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะสัณฐานเป็นเทือกเขา ประกอบด้วย ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดงดิบเขา มีพันธุ์ไม้ได้แก่ ไม้ยาง ตะเคียน มะม่วงป่า แดงน้ำ มะค่า ไม้ก่อต่างๆ ไม้พื้นล่าง ได้แก่ ไม้ซาง หวาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีป่าโปร่ง ทุ่งหญ้า ป่าสน และป่าสักกระจายอยู่ทั่วไป มีพันธุ์ไม้ได้แก่ ตะแบก กะบาก มะค่าแดง เสลา อ้อยช้าง ส้าน สมพง สน ๒ ใบ เป็นต้น สัตว์ป่าจะกระจายอยู่ตามห้วย และหุบเขา บริเวณที่มีแหล่งอาหารสมบูรณ์ ที่พบได้แก่ กระแต เสือไฟ อีเห็น ช้างลาย เลียงผา เต่าปูลู กวางแก้ง หมูป่า ลิง ค่าง กระจง หมิ ไก่ป่า เป็นต้น

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นภูเขาสูง สลับซับซ้อนจึงเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสาย บางตอนเป็นภูเขาหิน มีหน้าผาสูง ทางทิศตะวันตกจะเป็นพื้นที่ของภูเขาสูง เช่น ดอยแม่วันช้าง ดอยแม่มอก ที่อยู่ติดต่อกันเป็นแนวยาวเห็นอจรดได้ ลักษณะเป็นรูปปีกกาล้อมรอบพื้นที่ มีที่ราบริมลำห้วยบ้าง

ลักษณะภูมิอากาศ

ในฤดูร้อนจะค่อนข้างร้อน ฤดูฝนมีฝนตกชุก และฤดูหนาวมีอากาศหนาวจัด โดยเฉพาะระหว่างเดือนธันวาคม - กุมภาพันธ์

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

น้ำตกห้วยทรายขาว เกิดจากลำห้วยทรายขาวไหลผ่านหน้าผาหินลงสู่แอ่งน้ำขนาดเล็ก ตัวน้ำตกมีทั้งหมด ๗ ชั้น ลดหลั่นกันไป น้ำตกทรายขาวนี้อยู่ใจกลางขุนเขา และโดยรอบมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ห่วงจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ ๓ กิโลเมตร

น้ำตกตาดดาว ต้นน้ำเกิดจากลำห้วยแม่ท่าแพ เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ที่มีความสวยงามมาก ตัวน้ำตกไหลลงมาจากหน้าผา กว้างที่สูงชัน มี ๒ สาย ๓ ชั้น สูงประมาณ ๓๐ เมตร ชั้นล่างสุดเป็นแอ่งน้ำลึก ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ด้วยการเดินเท้าประมาณ ๓-๔ กิโลเมตร

น้ำตกตาดเดือน สูงประมาณ ๑๐ เมตร มีลักษณะเป็นลานหินกว้าง และแอ่งน้ำอยู่ในลำห้วยท่าแพ ลำน้ำไหลลดหลั่นคดเคี้ยวจากหน้าผาลงสู่ลำน้ำลึก สามารถลงเล่นได้ เหมาะสำหรับการพักผ่อน ห่างจากที่ทำการอำเภอศรีสะเกษเพียง ๕๐๐ เมตร

ถ้ำธาราวสันต์ โดยรอบบริเวณถ้ำจะพบกับพรรณไม้ และสัตว์ป่า เช่น จันทน์ผา เลียงผา เป็นต้น ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย บริเวณโดยรอบมีพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าได้ทั่วไป ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

ถ้ำค้างคาว อยู่บริเวณเขาผาจ้อ เป็นถ้ำขนาดใหญ่ที่มีหินงอกหินย้อยสวยงาม เป็นที่อยู่ของค้างคาวนับแสนตัว ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

โป่งน้ำเดือด อยู่ห่างจากบ้านป่าคา ๕๐๐ เมตร น้ำใสสะอาด และผุดฟองเหมือนน้ำเดือดตลอดเวลา แต่มีกลิ่นคล้ายแก๊สไข่เน่าระเหยออกมาด้วย

การท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นแบบไปเช้า-เย็นกลับ ไม่พักแรม เนื่องจากการเดินทางไม่สะดวก ทางอุทยานฯ จึงได้จัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติไว้ ๒ เส้นทาง

เส้นทางแรก ได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติชมตะวัน เป็นเส้นทางที่อยู่บนไหล่เขา มีความลาดชันปานกลาง ผ่านร่องน้ำในบางช่วง ตลอดเส้นทางเป็นป่าเบญจพรรณ นักท่อง

เที่ยวสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของอุทยานฯ และระหว่างเส้นทางสามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นในตอนเช้าได้

เส้นทางที่สอง ได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติห้วยแม่ท่าแพ ลักษณะของเส้นทางเป็นเส้นทางที่ต้องเดินวนกลับระหว่างทางเดิน สามารถพบกับสัตว์ป่าได้ เช่น ผีเสื้อ กิ้ง หนูป่า กระรอก

อัตราค่าเข้าอุทยานฯ นักท่องเที่ยวชาวไทย เด็ก ๑๐ บาท ผู้ใหญ่ ๒๐ บาท ชาวต่างชาติ เด็ก ๑๐๐ บาท ผู้ใหญ่ ๒๐๐ บาท

สถานที่พัก ทางอุทยานฯ มีบ้านพักไว้บริการนักท่องเที่ยว จำนวน ๒ หลัง พักได้ ๔ - ๘ คน ราคา ๓๐๐ - ๘๐๐ บาท/คืน และทางอุทยานฯ ได้จัดสถานที่กางเต็นท์ไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่นำเต็นท์มาเอง เสียค่าพื้นที่ ๑๐ บาท/คืน หรือจะเช่าเต็นท์ของทางอุทยานฯ พักได้ ๒ - ๘ คน ราคา ๔๐ - ๑๒๐ บาท/คืน

การเดินทาง

๑. การเดินทางโดยรถยนต์ จากจังหวัดสุโขทัยสามารถใช้เส้นทางได้ ๓ ทาง

เส้นทางแรก จากตัวเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๒ เส้นสุโขทัย-ตาก เลี้ยวเมืองไปประมาณ ๑๕ กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนหมายเลข ๑๑๑๓ มาถึงสี่แยกสารจิตร

แล้ว เลี้ยวซ้ายไปตามถนนหมายเลข ๑๒๙๔ เข้าสู่อุทยานฯ รวมระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร

เส้นทางที่สอง จากตัวเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ เส้นสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย ถึงอำเภอศรีสัชนาลัยให้เลี้ยวซ้ายผ่านหน้าโรงพยาบาลศรีสัชนาลัย ทางหลวงหมายเลข ๑๐๓๕ ระยะทางประมาณ ๑๑ กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๒๔๙ เข้าสู่อุทยานฯ รวมระยะทางประมาณ ๑๒๒ กิโลเมตร

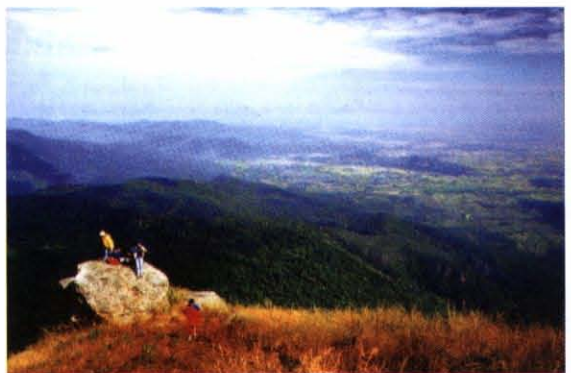
เส้นทางที่สาม จากตัวเมืองเดินทางไปเส้นทาง อ.สวรรคโลก-ศรีสัชนาลัย ระยะทางประมาณ ๖๘ กิโลเมตร แล้วเดินทางไปตามถนนสายอำเภอศรีสัชนาลัย-บ้านแก่งห้วยหยวก ระยะทางประมาณ ๔๑ กิโลเมตร ก่อนถึงบ้านห้วยหยวกประมาณ ๕ กิโลเมตร จะถึงทางเข้าอุทยานแห่งชาติและอีก ๒ กิโลเมตรก็จะถึงที่ทำการอุทยานฯ

๒. การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง มีรถออกจากอำเภอศรีสัชนาลัย เป็นรถสองแถวจอดตรงข้ามสถานีตำรวจอำเภอศรีสัชนาลัย มีรถออกก่อนเที่ยงวันละ ๑ เที่ยว ใช้เวลาเดินทาง ๕๐ นาที อัตราค่าโดยสารคนละ ๓๐ บาท

ในกรณีที่เดินทางเป็นหมู่คณะ อาจจ้างเหมาจากท่ารถดังกล่าวเข้าไปอุทยานฯ ได้ ราคา ค่าจ้างเหมาต่อเที่ยวประมาณ ๖๐๐ - ๘๐๐ บาท

๒. อุทยานแห่งชาติรามคำแหง

อุทยานแห่งชาติรามคำแหง ตั้งอยู่ที่ท้องที่อำเภอคีรีมาศ อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย คนส่วนใหญ่รู้จักกันในนามป่าเขาหลวง ในอดีตสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ได้มีการสร้างวัดวาอารามต่างๆ บริเวณรอบๆ ที่แห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับกรุงสุโขทัย ตามความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงฯ ตอนหนึ่งว่า “**เบื้องหัวนอน (ทิศใต้)**

เมืองสุโขทัยมีกฤฏี พินาร ปุครุอยู่ มี สรติภงค์ (ทำนบกั้นน้ำ) มีป่าพร้าว ป่าลาง (ขุน) มีป้าม่วง ป่าขาม มีน้ำโคก (น้ำตก) มีพระชะพุงผี เทพดาในเขา (เขาหลวง) อันนั้นเป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้

**ได้อือเมืองสุโขทัยนี้แล ไหว้ดีพลีถูกเมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว้ดี พลีบ่ถูก ผีใน
เขอา้นบ่คุ่มบ่เกรง เมืองนี้หาย**” ทำให้ทราบว่าเป็นสิ่งที่ยึดถือของบรรพบุรุษชาวเมืองสุโขทัยอย่างยิ่ง คำว่า “เทพยดาในเข
อันนั้น” และ “ผีในเขอา้นบ่คุ่มบ่เกรง” เชื่อว่าหมายถึงเขาลวง ส่วน “พระชะพุงผี” เชื่อกัน
ว่าเป็น “พระแม่ย่า” ที่เดิมอยู่บริเวณเขแม่ย่า ในเขตเขาลวงนี้เอง (ปัจจุบันอยู่ที่ตัวจังหวัด
สุโขทัย)

อุทยานแห่งชาติรามคำแหงนับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๑๘ ของประเทศไทย
รอบอุทยานมียอดเขาที่สำคัญ ๔ ยอด คือ ยอดเขาเจดีย์ ยอดเขานารายณ์ ยอดเขาภูกา
ยอดเขาแม่ย่า และมีน้ำตกที่สวยงามอย่างมาก คือ
น้ำตกสายรุ้ง น้ำตกแห่งทอง และน้ำตกลำเกลียว
จัดได้ว่าเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เหมาะ
แก่การศึกษาค้นคว้า และพักผ่อน ประกอบไปด้วย
ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และ
ทุ่งหญ้าธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้สำคัญ ได้แก่ สัก ตะ
เคียน มะค่าโมง ประดู่ กระบก ยาง บุนนาคก่อ
มะม่วงป่า กระดังงาดง พะยอม พลวง เต็งรัง ฯลฯ สัตว์ป่าส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณภูเขาสูง
ทางทิศตะวันตก ได้แก่ วัวแดง เก้ง หมูป่า ลิง ชะนี กระรอก นกขุนทอง นกโพระดก
นกกระเต็น นกนางแอ่น ฯลฯ

ที่พักอุทยานเขาลวง

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ทอดตัวในแนวเหนือใต้ ตั้งอยู่บนพื้น
ราบ ทำให้มีลักษณะคล้ายจอมปลวกขนาดใหญ่ ประกอบด้วยยอดเขาสำคัญ ๔ ยอด ดังที่
กล่าวมาแล้ว เป็นแหล่งต้นน้ำของพื้นที่บริเวณโดยรอบ

ลักษณะภูมิอากาศ บนยอดเขาอากาศจะหนาวเย็นตลอดปี มีเมฆหมอกมากในช่วง
ฤดูหนาว และฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๒-๑๔ องศาเซลเซียส ฝนจะตกชุกเดือนสิงหาคม
- ตุลาคม และอากาศจะเย็นสบายช่วงเดือน ธันวาคม - มกราคม

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

เขาลวงเป็นภูเขาที่มียอดเขาสูงที่สุดอยู่ทางทิศใต้ของเมืองสุโขทัย รูปพรรณสัณฐาน
คล้ายสตรีนอนสยายผม ที่มีส่วนใบหน้าเคลียอยู่กับเมฆหมอกตลอดเวลา บนยอดเขามี
ทิวทัศน์สวยงาม

น้ำดิบผามะหาด ระหว่างทางพิชิตยอดเขาหลวง จะมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ชื่อว่า น้ำดิบผามะหาด มีต้นกำเนิดจากยอดเขาหลวง มีสายน้ำเย็นฉ่ำ ไหลมาหล่อเลี้ยงนักเดินทาง ได้ตลอดทั้งปี

ทุ่งหญ้าธรรมชาติ บนทุ่งเขาจะเป็นทุ่งหญ้าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีเนื้อที่ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ มีหญ้าหลายชนิดขึ้นอยู่รวมกัน บางชนิดเป็นพืชสมุนไพร โดยเฉพาะบริเวณ**สวนขวัญ**

ไทรงาม เป็นต้นไทรขนาดใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขาได้ลักษณะสวยงาม **เหมาะที่จะไปนั่งพักผ่อน** อยู่ระหว่างทางขึ้นยอดเขาหลวง

พระยาแล่นเรือ เป็นธารน้ำไหลรินจากยอดเขาลงไปยังพื้นที่ป่าเขียวชอุ่ม

รอยพระพุทธรูป ตั้งอยู่เชิงเขาถ้ำพระบาท ทำด้วยหินชนวนแกะสลักรอยมงคล ๑๐๘ สร้างในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) อายุประมาณ ๖๐๐ ปีเศษ

ปรางค์เขาปู่จา เป็นปรางค์ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเล็กๆ ใกล้อุทยาน เป็นศิลปะเขมรสมัยบาเยน สร้างสำหรับคนเดินทาง เพื่อให้ประกอบพิธีทางศาสนา มีอายุประมาณ ๑,๕๐๐ ปี

ถ้ำนารายณ์ เป็นสถานที่เคยพบเทวรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปล่งรัศมี ซึ่งราษฎร ที่พบคิดว่าเป็นพระนารายณ์ ปัจจุบันถูกทุบทำลายจนหมดคงเหลือแต่เฉพาะฐาน

ผานารายณ์ เป็นจุดชมวิวด้านเลื่องชื่อในอุทยานฯ ยามเย็นจะสามารถมองเห็นทิวทัศน์ ของป่า และเทือกเขาที่ทอดตัวสลับซับซ้อนได้อย่างชัดเจน

ปล่องนางนาค เป็นปล่องธรรมชาติบริเวณยอดเขากว้างประมาณ ๐.๕ เมตร ยาวประมาณ ๑.๕ เมตร **ความลึกไม่สามารถวัดได้** ทางอุทยานฯ จึงสร้างไม้กั้นเอาไว้ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดกับนักท่องเที่ยว ตามตำนานพระร่วงในพงศาวดารเหนือ เจ้าเมืองออกมาจำศีลที่เขาลอง จึงเกิดตำนานเรื่องพระร่วงซึ่งเกี่ยวกับปล่องนางนาคนี้

ถ้ำแม่ย่า เป็นเพิงหินขนาดใหญ่เคยเป็นสถานที่ประดิษฐานรูป **พระแม่ย่า** ปัจจุบันได้อัญเชิญไปไว้ที่ศาลพระแม่ย่า บริเวณศาลากลางจังหวัดสุโขทัย

ถ้ำเจ้าราม

สตรีดงส์

เขื่อนศรีนครินทร์ ในอดีตศรีนครินทร์คือ ทำนบกั้นน้ำหรือเขื่อนในสมัยโบราณเรียก **ทำนบพระร่วง** เป็นคันดินกั้นระหว่างเขาพระบาทใหญ่และเขากิวอ้ายมา

สมุนไพรและว่าน ในพื้นที่อุทยานฯ มีว่านและสมุนไพรอยู่หลายชนิด เช่น โดไม่รู้ล้ม หอมไกลดง นางค่อม หนูมานประสานกาย กำลังเสือโคร่ง เป็นต้น

สวนลุ่มหรือสวนลุมพินีวัน เป็นสวนว่านยาสมุนไพรอีกแห่งหนึ่งอยู่ที่เชิงเขาหลวง ปัจจุบันคือ ที่ตั้งของสำนักงานอุทยานแห่งชาติรามคำแหง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเขาหลวง

น้ำตกสายรุ้ง อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาหลวงเป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงและสวยงาม เมื่อถูกแสงแดดส่องลงมากระทบเข้ากับน้ำเป็นสาย ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นสายรุ้งที่มีสีสันสวยงาม มีน้ำตกเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ภายในบริเวณน้ำตกมีหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ อยู่ห่างจากอุทยานฯ ๕๐ เมตร ตัวน้ำตกมีทั้งหมด ๔ ชั้น ต้องเดินเท้าจากหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ขึ้นไปตามธารน้ำไหล โดยการเข้าชมน้ำตกจะต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่ก่อน ระยะเวลาที่จะสามารถเห็นสายรุ้งได้อยู่ระหว่าง ๑๑.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. เดือนที่เหมาะสมจะไปเที่ยวคือ ตุลาคม - พฤศจิกายน สำหรับฤดูแล้งน้ำจะน้อย

การเดินทางจากตัวจังหวัด

จากตัวจังหวัดสุโขทัยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ เส้นสุโขทัย - ศรีมาศ พอถึงอำเภอศรีมาศให้ตรงไปอีกประมาณ ๑๔ กิโลเมตร จะมีทางแยกขวามือโดยผ่านอำเภอบ้านด่านลานหอยเข้าไป ๑๓ กิโลเมตร แล้วมีทางแยกขวาอีกครั้งให้ตรงเข้าไปประมาณ ๔ กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยานฯ ช่วงระยะเวลาที่สามารถเห็นสายรุ้ง ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

ป่าเขาหลวงทุกวันนี้ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด สัตว์ป่ามีมากมาย พฤติกรรมการบุกรุกทำลายป่าของชาวบ้านมีน้อยมาก **ป่าเขาหลวงจึงเป็นป่าที่รอคอยนักเดินป่าที่จะเข้ามาสัมผัสธรรมชาติ และป็นขึ้นพิชิตยอดเขาหลวง** ระยะทางเพียง ๓,๗๒๐ เมตรเท่านั้น ใช้เวลาเดินทางป็นราว ๓ - ๔ ชั่วโมง จุดเริ่มต้นของนักป็นเขาหลวงจะเริ่มต้นจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติรามคำแหง

นอกจากนั้นทางอุทยานฯ ได้จัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โดยเริ่มจากที่ทำการอุทยานฯ ผ่านสวนสมุนไพร ป่าดิบแล้ง ไทรงาม ชั้นดิน ชั้นหิน เป็นต้น ไปสิ้นสุดที่น้ำตกหินราง ระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ๒ ชั่วโมง โดยทางอุทยานฯ ได้จัดทำป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ ของป่าเป็นระยะ ๆ

อัตราค่าเช่าอุทยานฯ นักท่องเที่ยวชาวไทย ผู้ใหญ่ ๒๐ บาท เด็ก ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ผู้ใหญ่ ๒๐๐ บาท เด็ก ๑๐๐ บาท ในกรณีที่นักท่องเที่ยวใช้บริการลูกหาบขึ้นยอดเขาหลวง ราคา กิโลกรัมละประมาณ ๑๐ บาท โดยสามารถติดต่อได้ที่อุทยานฯ สถานที่พักทางอุทยานฯ มีบริการบ้านพักไว้สำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน ๓ หลัง พักได้ ๖ - ๑๐ คน ราคา ๕๐๐ บาท/คืน และมีเต็นท์ให้เช่า พักได้ ๒- ๘ คน ราคา ๕๐ - ๒๐๐ บาท/คืน ในกรณีที่นักท่องเที่ยวนำเต็นท์มาเองเสียค่าพื้นที่กางเต็นท์ ราคาคนละ ๓๐ บาท/คืน

การเดินทางจากกรุงเทพฯ

เดินทางโดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดสุโขทัย สามารถใช้เส้นทางได้ ๒ เส้นทาง

เส้นทางแรก ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๓๒ ผ่านทางนครสวรรค์แล้วให้เลี้ยวซ้ายใช้ทางหลวงหมายเลข ๑ ไปจนถึงกำแพงเพชรแล้วจากนั้นให้เปลี่ยนไปใช้เส้นทางหมายเลข ๑๐๑ ไปจนถึงอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ก่อนถึงจังหวัดสุโขทัย ๒๐ กิโลเมตร บริเวณหลักกิโลเมตรที่ ๔๑๔ จะเห็นยอดเขาสูงอยู่ทาง ซ้ายมือแล้วเลี้ยวซ้ายไปเป็นระยะทางประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ถึงที่ทำการของอุทยานแห่งชาติรามคำแหง

เส้นทางที่สอง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๓๒ ไปจนถึงนครสวรรค์ แล้วให้ใช้เส้นทางหมายเลข ๑๑๗ ไปจนถึงพิษณุโลก และเปลี่ยนไปใช้เส้นทางหมายเลข ๑๒ ไปจนถึงสุโขทัย แล้วเดินทางต่อถึงอำเภอคีรีมาศให้แยกซ้ายเข้าไป ๑๖ กิโลเมตร จนเข้าสู่อุทยานฯ

เดินทางโดยรถประจำทาง จากอำเภอคีรีมาศ นักท่องเที่ยวสามารถเหมารถสองแถวได้ที่บริเวณแยกคีรีมาศ ราคาเที่ยวละประมาณ ๓๕๐ - ๔๐๐ บาท

ข้อควรแนะนำสำหรับนักท่องเที่ยว

- ทางอุทยานฯ ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเดินขึ้นยอดเขาหลวงหลังเวลา ๑๕.๓๐น.

- ด้านบนยอดเขานารายณ์มีเฉพาะอาหารแห้งจำหน่าย ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปค้างแรม ด้านบนควรเตรียมอาหารให้เพียงพอ

- ก่อนการเดินทางนักท่องเที่ยวควรสำรวจความพร้อมทางร่างกาย และจำเป็นต้อง

เตรียมอุปกรณ์สิ่งของจำเป็นไปด้วยเช่น เสื้อกันหนาว หมวก ไฟฉาย ยา อาหารแห้ง เป็นต้น

เนื่องจากไม่สามารถซื้อของเหล่านี้ได้

- การจองบ้านพักจะสามารถจองก่อนเข้าพักได้ไม่เกิน ๑๐ วัน และหากยกเลิกการจอง จะไม่สามารถคืนเงินได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ

๓. วนอุทยานถ้ำลม - ถ้ำวัง

วนอุทยานถ้ำลม - ถ้ำวัง แหล่งทรัพยากรป่าไม้ที่มีคุณค่าและสวยงามแห่งใหม่ของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง ห่างจากอำเภอศรีสำโรงไปทางทิศตะวันตก ตามเส้นทางสายศรีสำโรง - ดอกโก - เขาหินไพรวัน ทุ่งเหล็กียม ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๑๐๕๖ ระยะทางประมาณ ๔๐ กิโลเมตร เส้นทางอีกสายหนึ่งจากอำเภอศรีสำโรง ถึงอำเภอสวรรคโลก ไปอยู่อำเภอทุ่งเหล็กียม ระยะทางประมาณ ๔๐ กิโลเมตร เส้นทางอีกสายหนึ่งจากอำเภอศรีสำโรง คือ อำเภอสวรรคโลกไปอำเภอทุ่งเหล็กียม ระยะทางประมาณ ๔๐ กิโลเมตร

วนอุทยานถ้ำลม - ถ้ำวัง ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อ **เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ** เมื่อวันที่ ๑๒ ส.ค. พ.ศ. ๒๕๒๗ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแม่มอก - แม่ลำพัน มีพื้นที่โดยรวมประมาณ ๘,๕๐๐ ไร่ ลักษณะเป็นภูเขาหินปูน สลับโขดหิน และหน้าผา เป็นป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้สำคัญได้แก่ ตะแบก มะค่า ประดู่ และ ไม้

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

๑. **ถ้ำลม - ถ้ำวัง** มีลักษณะห้องติดต่อกันได้ แต่ละห้องมีความกว้างไม่เท่ากัน บางห้องมีเพดานเป็น **ช่องปล่องลม** ซึ่งเกิดจากการแยกของแผ่นดิน ทำให้มีลมพัดเข้าทางช่องปล่องลม และพัดผ่านหินงอกหินย้อยที่มีหยดน้ำย่อย ส่วนหินงอกหินย้อยภายในมีลักษณะคล้ายธงทิว เตั้งเทียน ดอกไม้มาน ร่มเตตร และอื่นๆ แปลกตา แตกต่างกันตามธรรมชาติ **อากาศจะเย็นสบาย** ตัวถ้ำลึกประมาณ ๑ กิโลเมตร

๒. **หินงอกหินย้อย** ในถ้ำแห่งอื่นๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

๓. **ทิวทัศน์ภูเขา** เป็นหน้าผาสูง - ต่ำ ลดหลั่นกันตามลักษณะภูเขา มีโขดหินเรียงรายสลับพื้นที่ราบปกคลุมด้วยพันธุ์ไม้สัก และไม้เบญจพรรณสวยงามที่กำลังเจริญเติบโต

๔. **เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำเจ้าราม** บริเวณป่าแม่ลำพัน - แม่มอก ในท้องที่ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเหล็กียม และตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำเจ้าราม มีการค้นพบศิลาจารึกในถ้ำนี้ โดยพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นที่ประดิษฐานศิลาจารึกหลักที่ ๓ เรียกว่า **ศิลาจารึกถ้ำพระราม**

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

ถ้ำเจ้าราม ยามเย็นจะมีค้างคาวนับล้านตัวบินออกจากถ้ำเพื่อไปหากิน ในตอนแรกจะได้ยินเสียงดังกระหึ่มของฝูงค้างคาว จากนั้นค้างคาวทั้งฝูงจะกรูกันบินออกมาเป็นเส้นโค้งพาดผ่านท้องฟ้า นานกว่าชั่วโมงบางครั้งมีนกเหยี่ยวบินมาโฉบค้างคาว ดูน่าตื่นเต้น

ทิวทัศน์จากอุทยานศรีสัชนาลัย

๔. บึงใหญ่

อ่างเก็บน้ำธรรมชาติ อยู่ในเขตตำบลบ้านสวน และตำบลตาลเตี้ย อำเภอเมืองสุโขทัย ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๒ กิโลเมตร มีลักษณะเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ขนาด ๒,๐๐๐ กว่าไร่ ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและโครงการพระราชดำริ

สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

๑. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (เมืองเก่าสุโขทัย) ตั้งอยู่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร (ถนนจรดวิถีถ่อง) ทางหลวงหมายเลข ๑๒ มีพื้นที่ทั้งหมด ๗๐ ตารางกิโลเมตร

ในอดีตเมืองสุโขทัยราชธานีของไทยมีความเจริญรุ่งเรือง ภายในอุทยานฯ มีสถานที่สำคัญที่เป็นพระราชวัง ศาสนสถาน โบราณสถาน โดยมีคูเมือง กำแพงเมือง และประตูเมืองโบราณล้อมรอบอยู่ในรูปลี่เหลี่ยมจัตุรัส และมีโบราณสถานสำคัญที่น่าสนใจมากมาย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางด้านการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมสมัยสุโขทัย และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญรายรอบอุทยานฯ หลายแห่งดังนี้

ภายในกำแพงเมือง

พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ตั้งอยู่ริมถนนจรดวิถีถ่องทางทิศเหนือของวัดมหาธาตุ ลักษณะพระบรมรูปพ่อขุนรามคำแหงหล่อด้วยโลหะทองเหลืองผสมทองแดงรมดำ ขนาดสองเท่าขององค์จริงสูง ๓ เมตร ประทับนั่งห้อยพระบาทบนแท่นมณีศิลาอาสน์ พระหัตถ์ขวาถือคัมภีร์ พระหัตถ์ซ้ายอยู่ในท่าทรงสั่งสอนประชาชน พระแท่นด้านซ้ายมีพานวางพระขรรค์ไว้ข้างๆ ที่ด้านข้าง

มีภาพแผ่นจำลองเหตุการณ์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระองค์ ตามที่อ้างถึงในศิลาจารึกที่ค้นพบในเมืองสุโขทัย **ลักษณะพระพักตร์จะเหมือนพระพุทธรูป สมัยสุโขทัยตอนต้น** ทุกๆ ปีจะมีขบวนแห่นพนมหมากพนมดอกไม้ ซึ่งตกแต่งด้วยดอกไม้สดล้วนๆ มาบูชาที่อนุสาวรีย์ฯ เป็นประจำ

กำแพงเมืองสุโขทัย

ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึก เรียกว่า **ตรีบูร** มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาดกว้าง ๑,๓๐๐ เมตร ยาว ๑,๘๐๐ เมตร กำแพงชั้นในเป็น **ศิลาแลงก่อบนคันดิน** กำแพง ๒ ชั้นนอกเป็นคูน้ำสลับกับคันดิน นอกจากทำหน้าที่ป้องกันข้าศึกแล้ว คูน้ำยังใช้ระบายน้ำไม่ให้ไหลท่วมเมืองอีกด้วย ระหว่างกึ่งกลางแต่ละด้านมีประตูเมืองและป้อมหน้าประตูด้วย

เนินปราสาทพระร่วงหรือเขตพระราชวังในสมัยสุโขทัย

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกติดกับวัดมหาธาตุ มีโบราณสถานแห่งหนึ่งเรียกว่า เนินปราสาท สันนิษฐานว่าบริเวณนี้เคยเป็นฐานปราสาทราชวังของกษัตริย์เมืองสุโขทัย สร้างด้วยเครื่องไม้ นอกจากนี้ยังเป็นบริเวณที่พบ **พระแท่นมณีคศิลา** และ **ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑** ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปัจจุบันยังมีการค้นพบซากกระเบื้องดินเผากระจัดกระจายอยู่ทั่วไป คาดว่าน่าจะเป็นชิ้นส่วนหลังคาของปราสาทบริเวณนี้ในอดีตคาดว่าน่าจะเป็นสถานที่ **ใช้ประกอบราชพิธีหลวง** เหมือน **ทุ่งพระเมรุ** หรือ **ท้องสนามหลวง** ในกรุงรัตนโกสินทร์

วัดมหาธาตุ

เป็นวัดใหญ่กลางเมือง มีความสำคัญมากที่สุดของสุโขทัย ถือได้ว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง เทียบได้กับวัดพระศรีรัตนศาสดารามของกรุงรัตนโกสินทร์นั่นเอง วัดมหาธาตุสร้างในสมัย **พ่อขุนศรีอินทราทิตย์** เป็นศาสนสถานที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรม แสดงให้เห็นถึง **ศิลปะสุโขทัย** คือ **พระรัตนเจดีย์** ซึ่งเป็น **เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์** หรือที่เรียกว่า **เจดีย์ดอกบัวตูม** ซึ่งเป็นเจดีย์องค์ประธานของวัด รอบเจดีย์มี **ปราสาทศิลาแลง ๔ ทิศ**

วัดมหาธาตุ

และ **เจดีย์แบบศรีวิชัย ผสมลังกา ๔ ทิศ** ด้านตะวันออกของเจดีย์ประธานมีวิหารศิลาแลงขนาดใหญ่ และแทนที่เคยเป็นที่ประดิษฐาน **พระศรีศากยมุนี** พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันถูกอัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดสุทัศนฯ กรุงเทพฯ ที่ฐานชั้นล่างมีรูปปูนปั้น รูปสาวก เดินพนมมือประทักษิณอยู่โดยรอบฐานของพระมหาธาตุ ทางด้านเหนือและใต้มีพระพุทธรูปยืนภายในมณฑป เรียกว่า **พระอัฐารส** และด้านใต้ยังพบแท่นหินที่เรียกว่า **ขอมดำดิน** อีกด้วย รอบวัดมีพระเจดีย์รวมทั้งสิ้น ๒๐๐ องค์ เจดีย์ส่วนใหญ่เป็นแบบลังกา และแบบลังกาผสมศรีวิชัย (เจดีย์องค์เล็กๆ ล้อมรอบเจดีย์องค์กลาง) อย่างไรก็ตาม มีเจดีย์องค์หนึ่งในบริเวณวัด ที่มีลักษณะแปลกกว่าเจดีย์องค์อื่นๆ คือ เป็น **รูปสี่เหลี่ยม** เหมือนที่วัดเจดีย์เหลี่ยม เชียงใหม่ ซึ่งคาดว่าได้รับอิทธิพลมาจากเชียงใหม่ในสมัยนั้น

วัดศรีสวาย

อยู่ห่างจากวัดมหาธาตุไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ๓๐๐ เมตร เชื่อกันว่า **สร้างมาก่อนสมัยสุโขทัย** เดิมเป็นพื้นที่ของเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์ แต่ปัจจุบันได้กลายมาเป็นวัดทางพุทธศาสนาที่สวยงามในพื้นที่ที่มีฉากธรรมชาติงดงาม ศิลปกรรมที่น่าสนใจ คือ พระปรางค์ประธานแบบศิลปะลพบุรี ๓ องค์ ยอดเรียงกัน องค์กลางจะสูงกว่าด้านซ้าย และขวา ฐานเป็นศิลาแลง ลักษณะคล้ายปรางค์สามยอดที่จังหวัดลพบุรี ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างโดยพวกขอม แต่ยังไม่เสร็จสิ้น เมื่อคนไทยมาสร้างต่อจึงก่อด้วยอิฐ และสร้างต่อจนสำเร็จ ด้านหน้ามีฐานวิหาร ๒ ฐานเรียงติดกันล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลงอีกชั้นหนึ่ง จากการขุดและบูรณะทำให้พบทับหลังศิลาจำหลัก เป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ชิ้นส่วนของเทวรูปและศิวลึงค์ ทำเป็นสำริด ตลอดจนพระพุทธรูปแบบลพบุรี

วัดศรีสวาย

วัดตระพังเงิน

(คำว่า “ตระพัง” หมายถึง สระน้ำ หรือ หนองน้ำ) เป็นโบราณสถานสำคัญตั้งอยู่บริเวณขอบตระพังเงินด้านทิศตะวันตกของวัดมหาธาตุ ห่างจากวัดมหาธาตุ ๓๐๐ เมตร โบราณสถานนี้ไม่มีกำแพงแก้ว ประกอบด้วยเจดีย์ทรงดอกบัวตูมเป็นประธาน วิหารประกอบ

อยู่ด้านหน้า และทางด้านตะวันออกของเจดีย์เป็นเกาะมีโบสถ์ตั้งอยู่กลางน้ำ รอบๆ สระจะเป็นถนนเลียบสระ ซึ่งสระดังกล่าวคือสระพังที่จารึกไว้ในหลักศิลาจารึก ที่กล่าวว่า **“กลางเมืองสุโขทัยนี้มีน้ำ สระพังไทย สีใส กินดีดั่งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง”** สันนิษฐานว่าพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยนิยมขุดสระพังเอาไว้ เพื่อทรงใช้เป็น แหล่งเก็บน้ำจากสรีดภงส์เก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง

วัดตระกวน

มีเจดีย์ทรงลังกาเป็นหลักของวัด ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง ๑๒ เมตร เป็นวัดที่พบพระพุทธรูปแบบสุโขทัย ที่มีลักษณะคล้ายเชียงแสน เป็นที่แรกจึงนิยมเรียกพระพุทธรูปแบบนี้ว่า **“แบบวัดตระกวน”**

วัดตระพังทอง

จากวัดตระกวนไปทางทิศตะวันออก จะมีสระพังอยู่ด้านซ้ายมือ บนเกาะกลางสระพังมีฐานวิหาร ซึ่งเป็นซากวิหารตระพังสอนนั่นเอง ปัจจุบันได้รับการบูรณะตกแต่ง และจัดเป็นที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว ประดับประดาไปด้วยดอกพุทธรักษาบานสะพรั่ง ในน้ำรอบๆ ยังอาศัยต้นไผ่ด้วยดอกบัวสีแดงเป็นภาพที่สวยงามยิ่งนัก

วัดซ่อนข้าว

เป็นวัดขนาดเล็ก อยู่ทางขวามือด้านตะวันออกของศาลตามาแดง ในวัดมี **เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูม** อยู่องค์หนึ่ง วัดนี้ได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากรแล้ว มีโบราณวัตถุอาทิเศษพระพุทธรูปและชิ้นส่วนของเครื่องประดับหลังคาให้ชม

วัดสรศักดิ์

อยู่ทางใต้ของวัดซ่อนข้าว ฐานวิหารของวัดนี้แตกต่างจากที่อื่นตรงที่ไม่ได้สร้างจากศิลาแลง แต่สร้างจากหินทราย นำมาต่อกันเป็นท่อนๆ ในวัดนี้ได้พบหลักศิลาจารึกหลักที่ ๙ อีกด้วย

วัดมูมเมือง

อยู่ถัดจากวัดสรศักดิ์ไปทางทิศตะวันออก วัดนี้จะตั้ง **อยู่ตรงกำแพงเมืองพอดี** จึงได้ชื่อว่าวัดมูมเมืองในการบูรณะวัดนี้ได้ขุดพบ **เศียรพระพุทธรูปพระพิมพ์ดินเผา** ด้วย

ศาลตามาแดง

มีลักษณะเป็นโบราณสถานตาม **แบบศิลปะเขมร** ตามคติของศาสนาฮินดู ก่อด้วย **ศิลาแลง** สมัยนครวัด (พ.ศ. ๑๖๕๐ - ๑๗๐๐) ต่อมาได้รับการบูรณะพบชิ้นส่วน **เทวรูป** และ

เทวสตรีประดับด้วยเครื่องตกแต่ง ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง ศาลาผาแดงจัดเป็นโบราณสถานที่มีอายุ เก่าแก่ที่สุดในสุโขทัย และเป็นเครื่องยืนยันว่าชุมชนอารยธรรมขอมนับถือศาสนาฮินดูได้อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ในช่วงเวลานั้น

วัดใหม่

อยู่ถัดจากวัดชนะสงครามไปทางตะวันออก ตามถนนจรดวิถี สิ่งสังเกตของวัดใหม่ คือ เสาวิหารที่สูงมากทีเดียว มีวิหารก่ออิฐเป็นหลักของวัด มีผู้บันทึกว่าฐานของวิหารเป็น **รูปสิงห์แบบอยุธยา** แต่ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้พบ**พระพุทธรูปนาคปรกสัมฤทธิ์** แบบลพบุรีองค์หนึ่ง ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่หน่วยศิลปากรที่ ๓ จังหวัดสุโขทัย

ศาลาผาแดง

วัดสระศรี

วัดสระศรีตั้งอยู่บนเกาะกลางสระใหญ่กลางเมือง ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดมหาธาตุมี**เจดีย์ทรงลังกา** เป็นเจดีย์ประธานของวัด ด้านหน้าเจดีย์มีวิหารขนาดใหญ่ประดิษฐาน **พระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย** วิหารเป็นพระอุโบสถตั้งอยู่กลางเกาะเล็กๆ กลางสระน้ำขนาดใหญ่ที่สุดที่เรียกว่า **“ตระพังตระกวน”** ทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานมีเจดีย์ทรงลังกาผสมศรีวิชัยขนาดเล็กสวยงามอยู่ด้วย วัดสระศรีได้ชื่อว่าเป็นจุดที่มีทัศนียภาพสวยงามมาก เดิมมีผู้เรียกวัดนี้ว่า **“วัดสระสี”** อาจหมายถึงภายในวัด มีสระน้ำอยู่ ๔ สระ หรือคำว่า **“สระ”** ในที่นี้อาจจะหมายถึงการชำระล้าง ดังนั้น วัดนี้อาจจะ **ใช้ประกอบพิธีชำระล้างเพื่อความบริสุทธิ์ของพระมหากษัตริย์** ก็ได้

วัดชนะสงคราม

ตั้งอยู่ทางด้านเหนือของวัดมหาธาตุ ใกล้กับโบราณสถานที่เราเรียกว่าหลักเมือง เดิมเรียกว่า **วัดราชบูรณะ** มีลักษณะเด่นคือ **เจดีย์ทรงระฆังกลม หรือทรงลังกาขนาดใหญ่** เป็นเจดีย์ประธาน และมีวิหารโบสถ์ และเจดีย์รายต่าง ๆ

เตาทุเรียง

เป็นบริเวณหมู่บ้านที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกสมัยสุโขทัย อยู่ใกล้ลำแม่โจน ค้นพบเตาโดยรอบ ๔๙ เตา มีลักษณะ **คล้ายประทุนเรือ** ขนาดกว้าง ๒.๓๐ เมตร ยาว

๔-๕ เมตร แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ เป็นที่ใส่ไฟตอนหนึ่ง เป็นที่วางเครื่องปั้นดินเผาตอนหนึ่ง และเป็นปล่องไฟอีกตอนหนึ่ง ขณะเผาเข้าใจว่าเครื่องปั้นดินเผาที่อยู่ใกล้บริเวณใส่ไฟถูกไฟแรงเกินไป ทำให้ถ้วยชามยัดติดกับตัวเตาส่วนบริเวณใกล้ปล่องไฟ ซึ่งเป็นปลายเตาก็ได้รับไฟอ่อนเกินไป ทำให้น้ำยาเคลือบไม่ละลายเกิดความเสียหาย จึงถูกวางทิ้งไว้ข้างๆ เตามากมาย

นอกกำแพงเมืองทางด้านเหนือ

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณด้านหน้าวัดพระพายหลวง เป็นสถานที่ให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานฯ มี **หุ่นจำลองเมืองสุโขทัย** ไว้ให้นักท่องเที่ยวชม **แหล่งโบราณคดีเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย (เตาทุเรียง)**

อยู่ใกล้**วัดพระพายหลวง** เป็นเตาเผาถ้วยชามในสมัยสุโขทัย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ค้นพบเตาโดยรอบ ๔๙ เตา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณคันคูแม่น้ำโจนด้านทิศเหนือ ๓๗ เตา และทิศใต้ด้านกำแพงเมืองอีก ๙ เตา เตาเผาเครื่องสังคโลกมีลักษณะคล้ายประทุนเกวียน ขนาดกว้าง ๑๕๐ - ๒๐๐ เมตร ยาว ๔.๕ เมตร เครื่องปั้นดินเผาที่พบบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็น ประเภทถ้วยชาม มีขนาดใหญ่ น้ำยาเคลือบขุ่น สีเทาแกมเหลือง มีลายเขียนสีดำ ส่วนใหญ่ทำเป็นรูปดอกไม้ ปลา และจักร

เตาเผาหมายเลข ๔๒

วัดพระพายหลวง

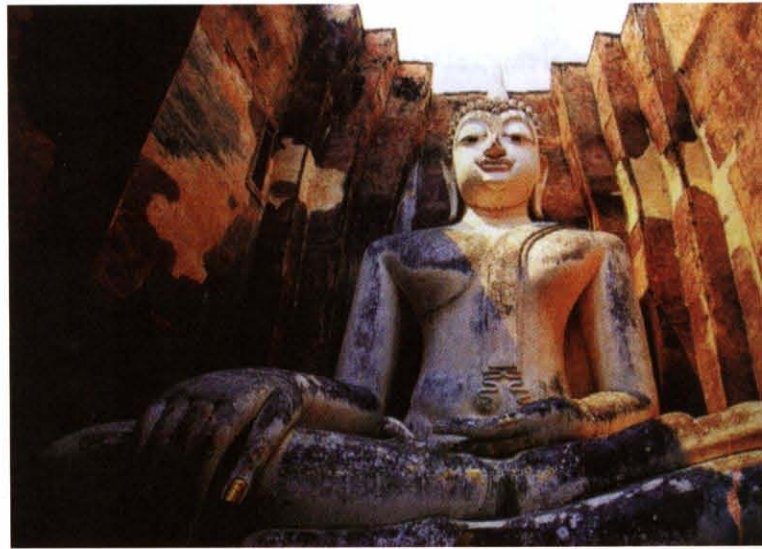
เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญ เป็นอันดับสองรองจากวัดมหาธาตุ ก่อสร้างมาก่อนการตั้งเมืองสุโขทัย ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ใกล้ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีคูน้ำล้อมรอบ ๓ ชั้น มีโบราณสถานที่เก่าแก่ที่สุดของวัดคือ **พระปรางค์ ๓ ยอด** (ปัจจุบันเหลือเพียงยอดด้านซ้ายเหนือด้านเดียว) เป็นพระปรางค์ประธานของวัด ก่อด้วยศิลาแลง ลักษณะแผนผังและรูปศิลปะเน้น แบบเขมรบายน ซึ่งเป็นพุทธศาสนานิกายมหายาน ยังคงเห็นลายปูนปั้นที่พระปรางค์ด้านทิศเหนือ ด้านหน้าพระปรางค์มีฐานวิหารเจดีย์ที่ปรักหักพัง เป็นแหล่งรวมศิลปะหลายยุคสมัย รอบวัดมีคูน้ำกว้างโอบล้อมโดยรอบ เรียกว่า

“แม่โจน” สำหรับวัดพระพายหลวงนี้ สมเด็จพระเจ้าพระกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเรียกว่า “วัดพระไพรหลวง”

วัดศรีชุม

อยู่นอกกำแพงเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากวัดมหาธาตุ ๑,๕๐๐ เมตร ที่น่าสนใจคือ มีพระมณฑปขนาดใหญ่ประดิษฐาน **พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย** ขนาดใหญ่หน้าตักกว้าง ๕ วา ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว จารึกสุโขทัยเรียกว่า “**พระอจนะ**” ที่ผนังด้านซ้ายของมณฑปทำเป็นช่องทางเดิน ในผนังคล้ายอุโมงค์ขึ้นไปบนผนังตอนบนของหลังคา ที่เพดานอุโมงค์ภาพจำหลักหินชนวนสลักเรื่องชาดก ๕๐ กว่าภาพ และอุโมงค์แห่งนี้เองที่น่าจะเป็น **ตำนานของพระพุทธ**ได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ได้**ปิดอุโมงค์**นี้แล้ว เนื่องจากบรรดานักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมชอบขีดเขียนทำใหผนังอุโมงค์เสียหาย

โบราณวัตถุสถานของวัดศรีชุมที่น่าสนใจได้แก่ “**วิหารหลวง**” อยู่ด้านหน้ามณฑปพระอจนะ มีขนาดใหญ่คือกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐.๕๐ เมตร **องค์พระประธาน**ในวิหารหลวงเป็นแบบอยุธยา ซึ่งถูกทำลายแตกหักเป็นท่อนๆ ได้มีการตรวจพบเพียงชิ้นเดียว คือ บริเวณ**พระพักตร์** ซึ่งหากว่าพระพักตร์นี้เป็นขององค์พระประธานจริง จะทำให้เราทราบว่าพระประธานในวิหารนี้มีลักษณะศิลปะแบบสุโขทัยผสมเชียงแสน โบราณ

พระอจนะ วัดศรีชุม

สถานอีกแห่งคือ “**วิหารน้อย**” อยู่เหนือมณฑปพระอจนะไปไม่มาก ถัดจากวิหารน้อยไปทางตะวันตกเป็นที่ประดิษฐานของ “**เจดีย์น้อย**” ด้านหน้าจะเชื่อมต่อกันและมีช่องประตูซึ่งกรอบประตูทำด้วย **หินชนวนสีดำ** ด้านอื่นๆ ของเจดีย์น้อยทำเป็นซุ้มจรนำ หรือซุ้มทิศ แต่ละซุ้มก่อเป็น ๓ ช่อง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่ง สำหรับโบราณวัตถุที่ได้จากวัดนี้ได้แก่ **พระพุทธรูปสัมฤทธิ์** และ**รอยพระบาทหักครึ่งท่อน** ปัจจุบันเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง

วัดสังกะวาด หรือ สังฆาวาส

อยู่เหนือเตาทุเรียงขึ้นไปอีก มีคูน้ำล้อมรอบ โบราณสถานสำคัญของวัดคือ **พระพุทธรูปปั้นไม่มีเศียรองค์ใหญ่** ประดิษฐานอยู่ภายในวิหาร ถัดจากวิหารพบฐานเจดีย์ทรงลังกาที่ยังเหลือร่องรอยการตั้งพระพุทธรูปปั้นนั้นอยู่ที่ฐานทั้ง ๔ ด้านด้วย จากการบูรณะยังพบหัว **สิงห์สังคโลก** และ **ลวดลายปูนปั้น** ในสมัยสุโขทัยอีกหลายแบบโดยเฉพาะที่บริเวณโบสถ์มี **ใบเสมา** และ **หินชนวนรูปแปลก ๓ แบบ** จึงเป็นสถานที่ที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อศึกษาค้นคว้า วิวัฒนาการของใบเสมาแบบต่าง ๆ อีกด้วย

นอกกำแพงเมืองทางด้านใต้

วัดก้อนแลง

เป็นวัดที่ยังมีโบราณสถานหลงเหลือให้เห็นอยู่ เจดีย์ประธานเป็น **ทรงดอกบัวตูม** หรือ **ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์** ตัวเจดีย์ก่อด้วยศิลาแลงเชื่อว่าเป็นที่ของชื่อวัด

ประตุนะโม

หากเดินออกจากวัดใหม่ แล้วย้อนกลับมายังประตูทางเมืองทางใต้ ประตุนั้นเรียกว่า **“ประตุนะโม”** บริเวณใกล้เคียงจะมีวัดร้าง และมีเจดีย์กับวิหารเล็กที่เคยขุดพบโบราณวัตถุ **รูปหัวมังกรคาบคน** ด้วย

วัดต้นจันทน์หรือวัดพุ่มสลัดไผ่

มีคูน้ำล้อมรอบ ประกอบด้วยโบราณสถานมากมายที่ยังคงหลงเหลืออยู่ อาทิ **เจดีย์ทรงลังกา** ฐานเป็นคูหาใช้ตั้งพระพุทธรูปทั้ง ๔ ด้าน ตัวเจดีย์หลงเหลือเพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนวิหารเหลือเพียงฐานกับพระพุทธรูปปูนปั้นไม่มีเศียร มีผู้กล่าวถึงวัดต้นจันทน์นี้ว่า **“เป็นวัดที่มีพระพิมพ์ดินเผาแบบเสน่ห์จันทน์รูปสวยงาม เป็นที่นิยมของนักสะสมพระพิมพ์ทั่วไป”**

วัดเชตุพน

เป็นวัดที่มีความสำคัญ และมีขนาดใหญ่มากที่สุด ตั้งอยู่ห่างจากเขตเมืองชั้นในประมาณ ๒ กิโลเมตร กำแพงก่อด้วยอิฐ และมีคูน้ำล้อมรอบคล้ายวัดต้นจันทน์ จุดเด่นของวัดนี้อยู่ที่มณฑปที่มีขนาดสูงใหญ่ที่ประดิษฐาน **พระพุทธรูปปูนปั้น ๔ อริยาบถ** คือ พระลีลาทางด้านตะวันออก พระยืนทางด้านตะวันตก พระนั่งทางด้านเหนือ และพระนอนทางด้านใต้ ประติมากรรมสลักด้วยหินชนวน เลียนแบบเครื่องไม้ด้วยการเจาะเป็นเดือย

วัดเจติยสี่ห้อง

อยู่เยื้องๆ กับวัดเชตุพน สิ่งที่ได้โดดเด่นน่าสนใจในวัดนี้ก็คือ ภาพปูนปั้นอันงดงามที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะแบบลังกา ประดิษฐานอยู่รอบฐานเจติยองค์ประธาน เป็นรูปราชสีห์ที่ข้างไหล่ออกจากผนังครึ่งตัว สลับกับรูปปั้นเทวดาทั้งสองกร และสี่กร ในท่ายืน และรูปมนุษย์ ซึ่งการค้นพบภาพปูนปั้นนี้ทำให้ทราบถึงลักษณะการแต่งกายของคนไทย ในสมัยกรุงสุโขทัยด้วย เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันส่วนสำคัญของรูปปั้นได้สูญหายไปเกือบหมดแล้ว

วัดข้าวสาร

ฐานโบสถ์ก่อด้วย อิฐขนาดย่อม และเสมาของวัดเป็น เสาหินขนาดที่หักเพียงครึ่งท่อน บริเวณวัดเป็นป่าโปร่งมีต้นสาบเสือ และกอไผ่ขึ้นประปราย

วัดกำแพงแลง

ฐานวิหารก่อด้วยอิฐ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีเสมาวิหารรอบๆ มีซากฐานเจติยเรียงรายอยู่ ๒๐ ฐานเลยทีเดียว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ หลังจากที่กรมศิลปากรได้บูรณะ วัดนี้ได้มีการขุดพบหัวสิงห์สังคโลกหลายหัว รวมทั้งเครื่องมือใช้ตีเหล็กทั้งชุดด้วย

วัดศรีพิจิตรกิริตักยารามหรือวัดตาเถรชิงหนัง

เป็นวัดที่มีเจติยแบบลังกาทรงกลม ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านหน้าเจติยจะแปลกกว่าที่อื่น เพราะมีรูปปูนปั้นพระจันทร์ครึ่งซีกประดับอยู่

วัดเขาพระบาทใหญ่

อยู่บนเขาพระบาทใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางจำลอง ที่ทำด้วยศิลาสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปปางจำลองนี้ พระเจ้าลิไทได้โปรดให้สร้างขึ้น ปัจจุบันได้ย้ายพระพุทธรูปปางจำลองไปประดิษฐานที่มณฑปวัดตระพังทองหลาง

วัดสะพานหิน

นอกกำแพงเมืองทางด้านตะวันตก

วัดสะพานหิน

อยู่ในบริเวณอรัญญิก ห่างจากวัดมหาธาตุ ๒,๙๓๐ เมตร มีทางปูด้วยหินชนวนวิหารก่อด้วยอิฐหนาเป็นที่มาของชื่อวัด (สะพานหิน) มีพระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืนปางประทาน

อภัย สูง ๑๒.๕๐ เมตร หันพระพักตร์ทางด้านทิศตะวันออก เรียกว่า พระอัฐสุวรรค ซึ่งพระองค์นี้ตรงกับที่หลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ได้กล่าวเอาไว้ว่า **“ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันฉิ่งมนใหญ่ สูงงามแก่กม มีพระอัฐสุวรรคอันฉิ่งลูกยี่น”** และวัดนี้น่าจะเป็นวัดที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงช้างเผือก “รูกาศรี” ไปนบพระทุกวันขึ้นและแรม ๑๕ ค่ำ ระหว่างทางขึ้นเขาด่านซ้ายมือมีเจดีย์แบบดอกบัวตูมองค์เล็ก ๑ องค์ จากวัดนี้มองเห็น **ทัศนียภาพของเมืองเก่าสุโขทัยที่มีป่าไม้ปกคลุม**

วัดอรัญญิก

อยู่ใกล้วัดสะพานหินที่เรียกว่า **“อรัญญิก”** อาจเป็นเพราะเป็นวัดที่อยู่นอกเมืองสุโขทัย และอีกประการอาจเรียกตามหลักศิลาจารึก ที่กล่าวว่า **“เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้มีอรัญญิก”** บริเวณวัดจะมีต้นไม้ขึ้นร่มรื่น โบราณสถานในวัดปัจจุบันเหลือแต่ซากเท่านั้น วัดนี้มีปอสีลุ่มใหญ่ ขุดลงไปในศิลาแลงมีน้ำขังตลอดปี ๑ บ่อ บนเนินเขามีรอยการสกัดหินเข้าไปในเขา เกิดเป็นถ้ำให้พระสงฆ์จำวัด ๓ แห่งคือ ถ้ำมะขามป้อม ถ้ำเขาพระบาทน้อย และถ้ำพระ

วัดพระบาทน้อย หรือ วัดเขาพระบาทน้อย

อยู่บนเทือกเขาเดียวกับวัดสะพานหินแต่อยู่คนละเนินเขา เมื่อเดินทางถึงวัดจะพบเจดีย์รูปทรงแปลกประหลาด คือ เป็น**เจดีย์แบบจอมแห** ลักษณะคือตัวเจดีย์เป็นรูประฆัง แต่ก่อเป็นริ้วๆ ลักษณะดูคล้ายฐานของเจดีย์เป็นฐานบัว ๓ ชั้น ชั้นที่ ๓ มีซุ้มทิศ ๔ ด้าน เจดีย์แบบจอมแหนี้ ยังไม่เคยพบที่อื่นมาก่อน คาดว่าวัดนี้สร้างในสมัย **ปลายสุโขทัย** เพราะขุดพบ **พระพุทธรูปหิน และพระพุทธรูปสัมฤทธิ์** ที่เป็นของสมัยนั้น

วัดข้างรอบ

อยู่ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒.๔ กิโลเมตร มีโบราณสถานที่สำคัญประกอบด้วย **เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา** ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีซุ้มโผล่ครึ่งตัว **มีจำนวน ๒๔** เชือก พระอุโบสถอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธานและมีเจดีย์ราย ๕ องค์ ล้อมรอบเจดีย์ประธานและโบสถ์ ได้มีการค้นพบ**กระดูกสังคโลก โถสังคโลก และเต้าปูนสัมฤทธิ์** ในบริเวณวัดอีกด้วย

วัดเจดีย์งาม

โบราณสถานที่เด่นเป็นสง่าของวัดเจดีย์งามจะเป็นอะไรไปเสียมิได้ นอกจากองค์เจดีย์แบบลังกาทรงกลม สร้างด้วยศิลาแลง ฐานเป็นรูปสามเหลี่ยม มีซุ้มคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง ๔ ด้าน ขนาดฐานกว้างถึง ๒๔ เมตร

วัดถ้ำหีบ

อยู่เทือกเขาเดียวกับวัดเจติยวังาม แต่มีขนาดเล็กกว่าโบราณสถานภายในวัด ถูกขุดค้นจนเสียหายทำให้เหลือเพียงฐานของเจดีย์และวิหารเท่านั้น

วัดพระยืน

ตั้งอยู่ใกล้**สรีดภงส์** หรือ **ทำนบพระร่วง** เป็นวัดเล็กๆ มีพระพุทธรูปยืน ปั้นด้วยปูน แต่ปัจจุบันเศียรของพระพุทธรูปองค์นี้ได้หายไปเสียแล้ว นอกจากนี้ยังน่าสนใจตรงที่มี**เสมาหินชนวน**อีกด้วย

วัดมังกร

อยู่ทางทิศเหนือของวัดพระยืน ที่วิหารมี**มังกร**พันอยู่รอบฐาน และยังมี**รูปมังกร**ที่เกิดจากกระเบื้องเคลือบด้วย แต่ปัจจุบันรูปมังกรรอบฐานไม่เหลืออยู่แล้ว เมื่อครั้งที่กรมศิลปากรทำการขุด แต่วัดนี้ได้ขุดพบกระเบื้องเคลือบมากมาย และพบ**เครื่องสังคโลก**รูป**พญาครุฑ**จับนาคทั้งดงาม

วัดมังกร

วัดป่าสัก

เป็นวัดร้างเล็กๆ ตั้งอยู่ใกล้กับวัดมังกร มีโบราณสถานที่หลงเหลือก็เพียงฐานโบสถ์และฐานเจดีย์เท่านั้น ไม่สามารถสันนิษฐานว่ารูปเดิมเป็นแบบใด เพราะถูกขุดค้นจนเสียหาย

วัดป่ามะม่วง

อยู่ใกล้ๆ กับวัดป่าสัก เรียกได้ว่าเป็นวัดที่สำคัญ เพราะได้มีการค้นพบ**หลักศิลาจารึก**ที่วัดนี้ถึง ๔ หลักด้วยกัน คือ หลักที่ ๔, ๕, ๖ และ ๗ (จารึกกรุงสุโขทัย) ว่ากันว่าเป็นศิลาจารึกของ**พระมหาธรรมราชาที่ ๑** (พญาฤๅไทย หรือ ลีไท) มีทั้งภาษาไทย มอญ และเขมร เรื่องราวในหลักศิลาเป็นการสรรเสริญ และขอพระเกียรติพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ใกล้ๆ วัดป่ามะม่วงมาทางใต้จะพบซากโบราณสถานก่อด้วยศิลาแลง เรียกว่า **“หอเทวาลัยมหาเกษตรพิมาน”** ตามหลักฐานที่พบในหลักศิลาจารึก

วัดตึก

มีลักษณะเป็นมณฑปรูปสี่เหลี่ยมทึบ มีความคล้ายกับวัดศรีชุม ตรงที่มีมณฑปเหมือนกัน แต่ของวัดตึกจะมีขนาดเล็กกว่า **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส** ทรงเรียกวัดตึกนี้ว่า **“วัดโพตึก”**

วัดศรีโชน

ตั้งอยู่ใกล้ประตูอ้อมมากกว่าวัดอื่นๆ ซากโบราณสถานที่เหลืออยู่มีเพียงเสาก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยม ๔ ต้น เท่านั้น คาดว่าน่าจะเป็นมณฑปในอดีต

นอกกำแพงเมืองทางด้านตะวันออก

วัดตระพังทอง

มิได้เป็นวัดร้างเหมือนวัดอื่นๆ ในสุโขทัย เพราะยังมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ตั้งอยู่บน เกาะกลางสระน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “ตระพังทอง” เป็นวัดคู่กับ วัดตระพังเงิน

วัดตระพังเงิน

วัดช้างล้อม

อยู่ทางทิศเหนือของถนนจรดวิถีถ่อง เป็น

วัดที่ใหญ่ที่สุด และสำคัญที่สุด ในบรรดา วัดนอกกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันออก ชื่อของวัดนี้เหมือนกับวัดที่ศรีสัชชนาลัย มีโบราณสถานที่สำคัญประกอบด้วย เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา เป็นประธานของวัด ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม จตุรัส มีรูปปั้นช้างโผล่ออกมาครึ่งตัว ตกแต่งอยู่โดยรอบมีจำนวน ๓๖ เชือกล้อมรอบเจดีย์ ประดุงดั่งแบกองค์เจดีย์อยู่ บางคนกล่าวว่ามีหมายถึง ช้างซึ่งเป็นสัตว์มงคลของไทยได้ค้ำจุนพระพุทธศาสนาเอาไว้นั่นเอง พระอุโบสถอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธาน และมีเจดีย์ราย ๕ องค์ ล้อมรอบเจดีย์ประธาน และโบสถ์ได้มีการค้นพบกระปุกสังคโลก โถสังคโลก และเต้าปูนสัมฤทธิ์ในบริเวณวัดอีกด้วย

วัดหญ้ากร่อน

โบราณสถานที่ยังหลงเหลืออยู่คือ ซากเจดีย์แบบลังกาทรงกลม ซึ่งพังไปเป็นส่วนใหญ่ เหลือเพียงฐานและตัวเจดีย์รูประฆังด้านเดียวเท่านั้น

วัดต้นมะขาม หรือ วัดมะขามป้อม

เป็นวัดที่ไม่ใหญ่โตนัก ลักษณะวัดแตกต่างจากวัดอื่นๆ ตรงที่วางผังเจดีย์ใหญ่อยู่หน้าวิหาร และวางเจดีย์รายไว้หลังวิหาร

วัดตระพังทองกลาง

อยู่เยื้องกับวัดช้างล้อม มีศิลปกรรมปูนปั้นบนผนังทั้งสามด้านของมณฑปรูปสี่เหลี่ยม จตุรัสก่อด้วยอิฐ ผนังด้านทิศใต้เป็นรูปพระพุทธรูปเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จัดเป็นศิลปะชั้นเอกสมัยสุโขทัย ผนังด้านทิศตะวันตกเป็นรูปพระพุทธรูปตอนประทานเทศนาโปรด

พระพุทธบิดา และกษัตริย์ศากยวงศ์ ผันด้านทิศเหนือเป็นรูปพระพุทธเจ้าตอทรงทรมาน
ข้างนาฟ้าศิริ

วัดเจติยยอดหัก

ได้ชื่อเช่นนี้เพราะมีเจติยยอดหักอยู่ในวัดนั่นเอง เป็นเจติยแบบลังกาทรงกลมไม่มี
ยอด และมีซากวิหารหลังหนึ่งซึ่งได้รับการตกแต่งจากกรมศิลปากรแล้วอยู่ริมถนนเห็นได้ชัดเจน

วัดเจติยสูง

เจติยของวัดนี้มีความสูงมาก คือ มีฐานเป็นที่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองซ้อนกันถึง ๓
ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นเจติยรูประฆังกลมส่วนยอดยังสมบูรณ์

อัตราค่าเข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

นักท่องเที่ยว ชาวไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๔๐ บาท หรือสามารถซื้อตั๋วรวมได้
ชาวไทย ๓๐ บาท และชาวต่างชาติ ๑๕๐ บาท โดยบัตรนี้สามารถเข้าชมอุทยานฯต่างๆ
ในจังหวัดสุโขทัยได้ภายในระยะเวลา ๓๐ วัน อุทยานฯ จะเปิดให้เข้าชมทุกวันตั้งแต่เวลา
๐๖.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. (ปิดจำหน่ายบัตรเวลา ๑๘.๐๐ น.)

หมายเหตุ ตั้งแต่เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. จะมีการส่องไฟชมโบราณสถาน

ในกรณีที่นำยานพาหนะเข้าเขตโบราณสถานจะต้องเสียค่าธรรมเนียมอีกด้วย ในอัตรา
คันละ ๕๐ บาทรวมคนขับ สำหรับผู้โดยสารเสียอีกท่านละ ๑๐ บาท และที่บริเวณลาน
จอดรถของอุทยานฯ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีบริการรถราง นำชมรอบๆ บริเวณอุทยานฯ
อัตราค่าบริการ นักท่องเที่ยวชาวไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๒๐ บาท เปิดบริการทุกวัน
ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. นอกจากนั้นที่บริเวณด้านหน้าอุทยานฯ มีบริการรถจักรยาน
ให้เช่าในราคา**คันละ ๒๐ บาท**

กรณีเข้าชมเป็นหมู่เป็นคณะ และต้องการวิทยากรนำชม หรือนักท่องเที่ยวที่ต้องการ
สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมติดต่อได้ที่ ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย

การเดินทาง

รถยนต์จากตลาดในเมือง ข้ามสะพานพระร่วงเข้าถนนจรดวิถีถ่อง ขับไปทางทิศ
ตะวันตกประมาณ ๑๔ กิโลเมตร เมื่อเข้าเมืองจะสังเกตเห็นเจติยต่างๆ เรียงราย ขับผ่าน
ตลาดเมืองเก่า จนถึงลานจอดรถและประตูทางเข้าเขตเมืองชั้นใน

รถประจำทางจากตัวเมืองสุโขทัย นักท่องเที่ยวสามารถนั่งรถประจำทางสายธานี

-เมืองเก่า (รถสองแถว) มีรถออกทุก ๒๐ นาที จอดรอบบริเวณท่ารถใกล้ป้อมยามตำรวจมา
ลงที่หน้าอุทยานฯ มีรถออกทุก ๒๐ นาที ค่ารถ ๖ บาท หรือเหมารถสองแถวรอบเมืองสี่ชมพ
- ม่วง ในราคา ๓๐๐ บาท ๓ ชั่วโมง

๒. อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ตั้งอยู่บนตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย บริเวณที่เรียกว่า “แก่งหลวง” ห่าง
จากตัวจังหวัด ๕๒ กิโลเมตร ตัวเมืองเก่าศรีสัชนาลัย จะอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำยม ห่างจากตัว
อำเภอศรีสัชนาลัยมาทางอำเภอสวรรคโลกประมาณ ๑๑ กิโลเมตรมีพื้นที่ทั้งหมด ๔๕.๑๔ ตาราง
กิโลเมตรได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เช่นเดียวกับ
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมีดังนี้

ศูนย์บริการข้อมูล

อยู่ห่างจากทางเข้าประตูพระราชวังทางใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นแหล่งข้อมูล
สำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ภายในอาคารแบ่งเป็นห้องต่างๆ ๓ ส่วน ห้องแรกจัดแสดง
แบบจำลองอุทยานฯ ช่วยให้เห็นภาพรวมของสถานที่ต่างๆ ภายในอุทยานประวัติศาสตร์
ศรีสัชนาลัย ห้องที่ ๒ จัดแสดงของเมืองศรีสัชนาลัยตั้งแต่ครั้งก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่เดิมที่
ศรีสัชนาลัยเคยมีชื่อว่าเมืองเชลียง และจัดแสดงวัตถุโบราณที่ได้ค้นพบ อาทิ โคมไฟสังคโลก
มกร ตุ๊กตา ฯลฯ และห้องที่ ๓ แสดงแบบจำลองเรื่องราวของโบราณสถานที่สำคัญในอุทยานฯ
เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เป็นต้น

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

หรือ วัดพระบรมธาตุเมืองเชลียง
หรือ ที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดพระพรางค์”
ตั้งอยู่นอก กำแพงเมืองศรีสัชนาลัยไป
ทางด้านใต้ประมาณ ๓ กิโลเมตร มี
ฐานะเป็นอารามหลวงชนิดราชวรวิหาร
สิ่งสำคัญภายในวัดมีพระพรางค์องค์
ใหญ่ก่อด้วยศิลาแลง ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส
กว้าง ๒๒.๕๐ เมตร ด้านหน้าพระพรางค์
มีบันไดขึ้นไปสู่ซุ้มประตูเข้าองค์พระพรางค์
ซึ่งมีพระพรางค์องค์เล็ก ตั้งอยู่กลางห้องเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

วัดช้างล้อม

อยู่ในเขตตัวเมืองศรีสะเกษนาถีย บริเวณเชิงเขาพนมเพลิง เป็นวัดสำคัญของเมือง มีเจดีย์ทรงลังกาองค์ใหญ่เป็นหลักของวัด ก่อด้วยศิลาแลง ที่ฐานเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อน ๓ ชั้น ฐานชั้นแรกมีช้างปูนปั้นทำด้วยศิลาแลง ยืนหันหลังชนผนังเจดีย์ประดับอยู่โดยรอบจำนวน ๓๙ เชือกและช้างอยู่ตามมุมเจดีย์

วัดช้างล้อม

ทั้ง ๔ ทิศ ตกแต่งเป็นช้างทรงเครื่องตัวใหญ่สวยงามกว่า ช้างเชือกอื่นๆ ระหว่างช้างแต่ละเชือกมีเสาโคมไฟกั้นอยู่ฐาน ชั้นที่สองเป็นลาน ประทับชิดน ด้านนอกล้อมรอบด้วยพนักลูกกรงทำจากศิลาแลง และฐานเจดีย์ ชั้นที่สามติดองค์เจดีย์ จะมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยทุกซุ้ม สันนิษฐานว่า พ่อขุนรามคำแหง เป็นผู้สร้างวัดนี้

โบราณสถานภายในวัดที่ยังมีหลักฐาน คือ วิหารอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธานนอกจากนั้นเป็นวิหารขนาดเล็กๆ ๒ หลัง และเจดีย์ราย ๒ องค์ นอกจากนี้ยังมีกำแพงแก้วก่อกด้วยศิลาแลงอยู่รอบองค์เจดีย์ประธาน มีช่องประตูเข้าสู่เจดีย์ทั้งด้านหน้า และหลังส่วนด้านข้างนั้นทำเป็นประตูหลอก

วัดนางพญา

บริเวณวัดมีกำแพงศิลาแลงล้อมรอบ เป็นวัดที่มีลวดลายปูนปั้นงดงามมาก ปรากฏอยู่บนซากผนังวิหารด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นวิหารขนาดเล็กห้องก่อด้วยศิลาแลง ภายในวิหารตามเสาทุกด้านมีเทพนมและลวดลายต่างๆ ทำด้วยสังคโลกไม่เคลือบเจดีย์ของวัด ก่อด้วยศิลาแลงสูงใหญ่ และมีสภาพสมบูรณ์ รอบฐานเจดีย์มีเสาโคมไฟโดยตลอด มีบันไดขึ้นไปบนเจดีย์ ลักษณะเด่นคือ ลวดลายปูนปั้นทำเป็นกิ้งก่งมนุษย์กิ้งก่งวานรกำลังวิ่ง แต่ถูกทำลายไปบางส่วน นอกจากนั้นยังทำเป็นรูปลวดลายพรรณพฤกษา และรูปเทพนมเป็นรูปแบบศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น

วัดเขาพนมเพลิง

ตั้งอยู่บนยอดเขาเตี้ยๆ ชื่อ เขาพนมเพลิง ของเมืองเก่าศรีสะเกษนาถีย ทางขึ้นเป็นบันไดศิลาแลง ๑๔๔ ขั้น สิ่งสำคัญของวัดนี้อยู่ที่ตัว พระเจดีย์ศิลาแลงทรงลังกา และวิหารใหญ่

ด้านหน้าขนาด ๖ ห้อง ส่วนด้านหลังของเจดีย์มีมณฑปเล็กๆ หลังหนึ่ง ตั้งอยู่ก่อด้วยศิลาแลง เช่นกัน ชาวบ้านเรียกว่า ศาลเจ้าแม่ละออองค์ เป็นที่เคารพของคนทั่วไป ตามตำนานกล่าวถึงเขาพนมเพลิงไว้ว่า เมื่อมหาธรรมราชาจะสร้างเมืองศรีสัชชนาลัยขึ้นนั้น ฤๅษีสัชชนาลัยได้แนะนำให้รวมเขาพนมเพลิงไว้ด้วย เพื่อสร้างเป็นพจนัญชาคุณท์ หรือ ภูณทัชชานาย

พระประธานในวิหารประทับหน้าพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยศิลาแลงเป็นชั้นๆ นำมาต่อกันและตกแต่งพอกปูนภายนอกอีกทีหนึ่ง นอกจากนี้บนยอดเขายังมีจุดชมวิว ที่สามารถมองเห็นเมืองโบราณ ยอดเจดีย์วัดช้างล้อม ยอดเจดีย์วัดเจดีย์เจ็ดแถว และยอดพระปรางค์วัดพระศรีมหาธาตุอีกด้วย

วัดเขาสุวรรณคีรี

อยู่ทางทิศตะวันตกห่างจากยอดเขาพนมเพลิง ๒๐๐ เมตร และมีความสูงกว่ายอดเขาพนมเพลิงเล็กน้อย มีทางเดินเชื่อมกัน เป็นที่ตั้งของพระเจดีย์ที่มีรูปเป็นองค์ระฆังคว่ำใหญ่โต และสูงมากกลุ่มโบราณสถานที่สำคัญคือ เจดีย์ประธานทรงกลมองค์ระฆังขนาดใหญ่ก่อด้วยศิลาแลงฐานเขียงใหญ่ ๕ ชั้น ใช้สำหรับเป็นลานประทักษิณ มีซุ้มพระทั้ง ๔ ด้าน บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน ๓ ชั้น ตรงก้านฉัตรมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางลีลาเดินจงกรมรอบก้านฉัตรเช่นเดียวกับวัดช้างล้อม ด้านหลังเจดีย์ประธานมีเจดีย์ทรงกลมล้อมรอบด้วยแนวกำแพงศิลาแลง

วัดเจดีย์เจ็ดแถว

วัดเจดีย์เจ็ดแถว

อยู่ตรงข้ามกับวัดช้างล้อมมี คูน้ำ และกำแพงศิลาแลงโดยรอบ ๒ ชั้น วัดเจดีย์เจ็ดแถวนี้ นับว่ามีความสวยงามกว่าวัดอื่นในเมืองสุโขทัย กลางวัดมีเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นหลักของวัดรอบๆ เจดีย์องค์นี้ มีเจดีย์ใหญ่น้อยประดับซุ้มพระแบบต่างๆ กันอีกถึง ๓๓ องค์ มีทั้งแบบลังกา แบบศรีวิชัย แบบพม่า และแบบสุโขทัยเป็นต้น ทางเหนือของเจดีย์ประธานมีเรือนยอด เป็นปรางค์ผสมเจดีย์ ด้านหน้าเป็นซุ้มประตูทางเข้ามีคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นนูนสูง ประทับยืนข้างประตูทำเป็นช่องคูหาตื้นๆ ข้างละช่อง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาปูนปั้น ด้านหลังทำเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรกปูนปั้น ที่ผนังคูหาภายในเจดีย์บางองค์มีภาพเขียนผนังอีกด้วย แต่ในปัจจุบันลบเลือนไปเกือบหมดแล้ว

วัดสวนแก้วอุทยานใหญ่

ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากวัดเจติยเถรอนักมีคูน้ำโดยรอบวัดกำแพง เป็นศิลาชั้นเดียวโบราณสถานที่สำคัญคือ เจติยประธานทรงลังกา คล้ายระฆังคว่ำ ก่อด้วยศิลาแลง องค์ระฆังได้พังทลายลงด้านหน้ามีบันไดขึ้นไปจากมุขหลังของวิหารไปถึงเรือนธาตุ เพื่อสักการะพระพุทธรูปด้านเจติยประธานมีวิหาร มีมุขด้านหน้าและด้านหลัง มีบันไดขึ้น ๕ ทาง เสาววิหารและกำแพงวัดก่อด้วยศิลาแลง ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่ ๑๐ เศา

วัดสวนแก้วอุทยานน้อย

หรือเรียกกันอีกชื่อว่า วัดสระแก้ว อยู่ห่างจากวัดช้างล้อม ๒๐๐ เมตร กลุ่มโบราณสถานมีกำแพงแก้วล้อมรอบมีประตูทางเข้าด้านหน้าและด้านหลังวัด มีโบราณสถานประกอบด้วยเจติยประธาน เป็นเจติยทรงดอกบัวตูมล้อม ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว มีเจติยรายรอบองค์ประธาน ๑๓ องค์ วิหารมีซุ้มพระตั้งอยู่ด้านหลังลักษณะเป็นมณฑป หลังคามณฑปเป็นรูปโค้งแหลม ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย

หลักเมือง

อยู่เยื้องกับวัดสวนแก้วอุทยานใหญ่ทางด้านซ้าย ไม่มีร่องรอยปรากฏว่ามีกำแพงเหมือนแห่งอื่นๆ โบราณสถานประกอบด้วย ปรางค์ประธานศิลาแลง ได้รับอิทธิพลมาจากเขมรและวิหารแบบมีซุ้มพระ

วัดอุดมป่าสัก

อยู่เยื้องไปทางด้านซ้ายของหลักเมือง แต่เดิมเรียกว่า วัดตอสัก เพราะสมัยก่อนพื้นที่บริเวณนี้เต็มไปด้วยต้นสักขนาดใหญ่ สภาพทั่วไปประกอบด้วยฐานเจติยประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ฐานเจติยรายก่อด้วยอิฐฐานเจติยรายก่อด้วยศิลาแลงและฐานวิหาร

วัดชมชื่น

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำยม ห่างจากวัดพระศรีมหาธาตุมาทางทิศตะวันออกประมาณ ๔๐๐ เมตร โบราณสถานที่สำคัญคือ เจติยประธานทรงกลมก่อด้วยศิลาแลงวิหารอยู่ด้านหน้าเจติยประธานก่อด้วยศิลาแลงขนาด ๖ ห้อง มีมุขยื่นออกมาด้านหน้า ส่วนด้านหลังพระวิหารเชื่อมต่อกับมณฑป คล้ายเป็นห้องที่บอยู่ท้ายวิหารหลังคา

วัดชมชื่น

ใช้ศิลาแลงก่อเหลื่อมเข้าหากันเป็นรูปजूแหลม ด้านหน้าทั้งสองมณฑปทำเป็นซุ้ม ๒ ซุ้ม ด้านหลังมีซุ้มจระนำที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีลวดลายปูนปั้นที่หน้าบันด้านหลังมณฑป

ศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลก

ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะน้อย ห่างจากอุทยานฯ ศรีสัชนาลัย เลียบแม่น้ำยมประมาณ ๕ กิโลเมตร ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการค้นพบเตาเผาเครื่องถ้วยชามสังคโลกกว่า ๕๐๐ เตา ถือได้ว่าเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรมของเมืองสุโขทัยในยุคนั้น ภายในศูนย์จะมีโบราณวัตถุซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการเครื่องถ้วยสมัยโบราณหลายชนิด

อัตราค่าเข้าชม

อุทยานฯ เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้ทุกวันตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. อัตราค่าเข้าชมชาวไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๔๐ บาท หรือสามารถซื้อตั๋วรวมได้ ชาวไทย ๓๐ บาท ชาวต่างชาติ ๑๕๐ บาท

ในกรณีที่นำยานพาหนะเข้าภายในเขตอุทยานฯ เสียค่าธรรมเนียมอีก รถยนต์ราคา ๕๐ บาท ผู้โดยสารเสียเพิ่มอีกท่านละ ๑๐ บาท มีจักรยานให้เช่า ราคาวันละ ๒๐ บาท และทางอุทยานฯ มีบริการรถรางนำชมโบราณสถานทั่วบริเวณ ชาวไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๓๐ บาท หากมีผู้โดยสารน้อยกว่า ๑๕ ท่าน จะต้องเสียค่าโดยสารในอัตราเหมา ๑๕๐ บาท ซื้อตั๋วที่หน้าประตูพระราชวัง นักท่องเที่ยวที่ต้องการขอวิทยากรนำชม หรือสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมสามารถติดต่อได้ที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

การเดินทาง

รถยนต์จากตัวเมืองสุโขทัย ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ เส้นสุโขทัย - สวรรคโลก - ศรีสัชนาลัย ไปจนถึงระหว่างกิโลเมตรที่ ๑๗ - ๑๘ เลี้ยวซ้ายข้ามสะพานแม่น้ำยม จะมีทางแยกขวาเข้าอุทยานฯ ไปประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เป็นระยะทาง ๒๘ กิโลเมตร นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เส้นทางจากอำเภอสวรรคโลกไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๒๐๑ ไปจนถึงตำบลเมืองเก่า บริเวณเชิงสะพานข้ามแม่น้ำยมแล้วเลี้ยวซ้ายเข้าอุทยานฯ อีก ๒ กิโลเมตร รวมระยะทาง ๒๒ กิโลเมตร

รถโดยสารประจำทาง มีรถสายสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย ออกจากท่ารถที่ตลาดเทศบาลไปอุทยานฯ ทุกวัน

๓. ศาลพระแม่ย่า

พระแม่ย่าแต่เดิมนั้นประดิษฐานอยู่ที่ **ถ้ำพระแม่ย่า** องค์เทวรูป (พระแม่ย่า) ประทับยืนหันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ ตามลักษณะของเงื่อมเขา ลานหน้ากว้างประมาณ ๑๒ เมตร เงื่อมชะโงกออกมาประมาณ ๘ เมตร เป็นเทวรูปหิน สลักด้วยหินชนวน เป็นรูปสตรีวัยสาว มีเครื่องประดับอย่างสตรีโบราณผู้สูงศักดิ์ นุ่งผ้าปล่อยชายไหว เป็นเชิงชั้นทั้งสองข้าง แบบศิลปะการนุ่งผ้าสตรีสมัยสุโขทัย ศิลกาหลักเป็นศิลาแท่งเดียวกันตลอด ไม่มีรอยต่อทางซ้ายขององค์พระแม่ย่า มีถ้ำที่ลงไปเดินเล่นได้ สามารถอ้อมไปออกทางด้านขวาของพระแม่ย่า

ศาลพระแม่ย่า

ประวัติที่มาอันแน่นอนของพระแม่ย่านั้น ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอนว่าเป็นใครสันนิษฐานว่าคงเป็นนางกษัตริย์องค์ใดองค์หนึ่ง และนางกษัตริย์องค์นี้น่าจะเป็น **พระนางเสืองพ่อขุนรามคำแหงมหาราช** เป็นกษัตริย์ที่ไพร่ฟ้าเรียกว่า **“พ่อ”** เมือง **พระนางเสือง** เป็นพระราชชนนีของพ่อเมืองไพร่ฟ้าจึงเรียกว่า **“พระแม่ย่า”** และเป็นพระเจ้าย่าของ **พระยาสิทธิไทร** ครั้งหนึ่ง พระแม่ย่าได้ถูกอัญเชิญไปประทับที่ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดสวรรคโลก เพราะมีพระบรมราชโองการให้ยุบจังหวัดสุโขทัยขึ้นกับจังหวัดสวรรคโลก ต่อมาได้มีพระราชโองการได้ยุบจังหวัดสวรรคโลก และยกสุโขทัยกลับเป็นจังหวัดตามเดิม ก็ต้องอัญเชิญพระแม่ย่ามาประดิษฐานที่ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดสุโขทัย

สมเด็จพระมหาธรรมราชา รับสั่งให้ **พระยารามราชภักดี** (เจ้าเมืองสุโขทัยในสมัยนั้น) อัญเชิญเทวรูปพระแม่ย่ามาประดิษฐานไว้ที่ศาลากลางจังหวัด ในปี ๒๔๖๐ เพราะเกรงว่าถ้ำปล่อยทิ้งไว้อาจชำรุดสูญหายได้

ต่อมาจังหวัดสุโขทัยเกิดข้าวยากมากแพง ฝนแล้ง ประชาชนพากันร้องขอให้อัญเชิญพระแม่ย่าออกมาแห่แหน สรงน้ำในวันมหาสงกรานต์และขอฝนทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้านาดี จึงเป็นประเพณีที่จะต้องนำพระแม่ย่าออกแห่ให้ประชาชนสรงน้ำ ในวันมหาสงกรานต์ของทุกปี นายเชื้อม ศิริสนธิ (ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย พ.ศ. ๒๔๙๕) เห็นว่าพระแม่ย่าเป็นโบราณวัตถุสำคัญ การนำพระแม่ย่าออกแห่แหนทุกปีอาจทำให้แตกหักชำรุดได้ และการตั้งพระแม่ย่าไว้ในหอประชุมศาลากลางประชาชน ไม่มีโอกาสเสด็จสักการบูชาได้ ท่าน

จำให้ประชาชนร่วมกันทำบุญ สร้างศาลประดิษฐานพระแม่ย่า ขึ้นหน้าศาลากลางจังหวัด สุโขทัย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้สักการบูชา

ศาลพระแม่ย่า เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของสุโขทัย เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง และเป็นทีเคารพสักการะของประชาชน ทั้งในจังหวัดสุโขทัยและประชาชนโดยทั่วไป เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระแม่ย่า เล่ากันว่ามักจะได้ดังที่ขอ หากท่านใดมาถึงสุโขทัย และได้มาสักการะพระแม่ย่า จึงจะถือได้ว่ามาถึงสุโขทัยอย่างแท้จริง

ปาฏิหาริย์ของศาลพระแม่ย่า ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองชาวสุโขทัย ศาลพระแม่ย่าจึงมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวลึกลับเหนือธรรมชาติมากมาย ดังจะยกตัวอย่างเรื่อง **“รถเมล์อาถรรพณ์”**

ทนายความชื่อดังแห่งสุโขทัย และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนแห่งหนึ่ง สองสามีภรรยาพากันไปเยี่ยมลูกสาวที่เรียนอยู่ในกรุงเทพฯ ในช่วงปลาย ในตอนเช้าทั้งสองจึงใช้เวลาจับจ่ายซื้อของมากมายหมดเงินไปหลายสตางค์ จากนั้นก็นั่งรถเมล์สาย **สนามหลวง-นนทบุรี** เพื่อไปหาลูก หลังจากที่นั่งคุยกับลูกเป็นนาน ก็ยังได้ร้อพบอาจารย์ใหญ่ อาจารย์ฝ่ายปกครอง และอาจารย์อีกหลายท่าน หมดเวลาไปครึ่งค่อนวัน เมื่อเสร็จธุระแล้วกำลังจะกลับก็เพิ่งนึกขึ้นได้ว่า **ถุงข้าวของกับกระเป๋ายาหายไปเสียแล้ว** เพราะลืมไว้บนรถเมล์

ด้วยความเสียดายของทั้งสองจึงลองพยายามตามของคืน โดยเดินทางไปยังบริษัทรถเมล์เทศบาลนนทบุรี เพื่อว่าจะมีผู้เอาของมาคืน รถเมล์คันที่ขึ้นแม้จะเป็นสายเดิม แต่แทนที่จะขับไปยังบริษัทรถ กลับอ้อมไปอีกทางหนึ่ง ทั้งสองจึงลงจากรถมายืนแคว้งคว้าง ขณะที่มืดแปดด้าน ไม่รู้จำทำอย่างไรนั้น ฝ่ายภรรยาก็ประนมมือบนบานออกมาดังๆ ว่า **“พระแม่ย่า ช่วยลูกด้วย ขอให้ตลอดจิตใจให้ลูกติดตามของกลับคืนมาได้เถิด”** จากนั้นทั้งสองก็เดินข้ามถนนมาฝั่งตรงข้ามเพื่อนั่งรถเมล์สายเดิมอีกครั้งกลับมาตั้งต้นใหม่

เมื่อรถเมล์สายสนามหลวง-นนทบุรีแล่นมาถึง อาจารย์ทั้งสองก็เดินขึ้นรถ แล้วก็ต้องขนลุกเมื่อเห็นข้าวของที่ตนเองลืมทิ้งไว้บนรถเมล์ **ยังวางอยู่ที่เดิมบนรถคันนั้น** ไม่มีอะไรหายไปแม้แต่ชิ้นเดียว (จากหนังสือกฤษฎาภินิหารพระแม่ย่า : ทองเจือสีบชมภู)

๔. วัดสว่างอารมณ์

ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำยม เลขที่ ๑๖๓ ต.เมืองสวรรคโลก อ.สวรรคโลก ห่างจากตัวจังหวัดสุโขทัยราว ๓๘ กิโลเมตร เป็นวัดที่มีความสำคัญมาตั้งแต่โบราณ สร้างขึ้นเมื่อตอนต้นรัตนโกสินทร์ โดยผู้ครองเมืองสวรรคโลกในสมัยนั้น นอกจากจะเป็น**พระอารามหลวงชั้นตรี** ซึ่ง

มีถาวรวัตถุที่มีค่ามากมายแล้ว ยังเป็น**สำนักพระปริยัติธรรม**ที่ศึกษาบาลี และพระธรรมวินัย เป็น**สำนักปฏิบัติธรรมกรรมฐาน** ศูนย์กลางการพบปะสนทนาธรรมะและใช้เป็นที่พักปฏิบัติสมาธิอีกด้วย

เดิมวัดสว่างอารมณ์มีชื่อว่า **“วัดจวน”** ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาสิ่งก่อสร้างภายในวัดที่น่าสนใจได้แก่ **พระอุโบสถ** เป็นอาคารทรงไทยเป็นที่ประดิษฐาน**พระพุทธรูปเรื่องฤทธิ์** เป็นปูนปั้นวัดตุ่มบ้านคูเมืองสุโขทัย มีลักษณะเป็น**พระพุทธรูปใหญ่** หล่อด้วยสัมฤทธิ์ มีพุทธลักษณะสวยงามมาก เดิมประดิษฐานอยู่ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ด้วยเหตุที่พระพุทธรูปองค์นี้เป็นที่สักการบูชาของประชาชนชาวสุโขทัยเป็นอย่างมาก ประชาชนจึงพร้อมใจถวายพระพุทธรูปองค์นี้ว่า **“พระพุทธรูปเรื่องฤทธิ์”**

พระวิหาร เป็นอาคารทรงไทย ใช้เก็บรักษาพระพุทธรูปปางต่างๆ ของวัด

มณฑป เป็นอาคารทรงไทยเช่นเดียวกัน จตุรมุข มีความกว้างและยาวเท่ากันทุกด้าน เป็นที่บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน

กุฏิสงฆ์ มีกุฏิสงฆ์ถาวรทั้งหมด ๘ หลัง เป็นแบบก่ออิฐถือปูน ๒ หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๓ หลัง และกุฏิไม้ ๔ หลัง เป็นอาคารทรงไทยทั้งหมด

ในปี พ.ศ. ๒๓๗๒ - ๒๔๗๕ วัดสว่างอารมณ์วรวิหารเป็นวัดที่เจ้าเมือง และกรรมการเมืองสวรรคโลกมาทำ **พิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา** ณ เบื้องพระพักตร์พระพุทธรูปเรื่องฤทธิ์ ปีละ ๒ ครั้ง ในเทศกาล**ตรุษไทย** และ**สารทไทย** นอกจากนี้วัดสว่างอารมณ์วรวิหารยังเป็นที่**สถิต**ของ**คณะเจ้าเมืองสวรรคโลก** มาตั้งแต่สร้างวัด และเป็นที่**ฌาปนสถาน**ของเจ้าเมืองและกรรมการเมืองสวรรคโลกด้วย

๕. วัดทุ่งเสลี่ยม

ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งเสลี่ยมอำเภอทุ่งเสลี่ยม เป็นที่ประดิษฐาน**หลวงพ่อดิลก** พระพุทธรูปปาง**นาคปรก** ซึ่งแต่เดิมประดิษฐานอยู่ในถ้ำเจ้ารามและถูกค้นพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ โดยชาวบ้านที่เข้าไปเก็บมูลค้างคาวในถ้ำ จึงถูกอัญเชิญมาประดิษฐานในวัดนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ หลวงพ่อดิลกได้ถูกคนใจบาป**โจรกรรมไปอยู่ที่สหรัฐอเมริกา** ประเทศไทยสามารถติดตามกลับคืนมาประดิษฐานอยู่ที่เดิมได้เมื่อวันที่ ๑๕ ก.พ. ๒๕๔๐

ลักษณะของหลวงพ่อดิลก เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก หน้าตักกว้าง ๔๓ เซนติเมตร สูง ๘๖ เซนติเมตร หนักประมาณ ๓๐๐ ปอนด์ มีความงดงามสมส่วน **แกะสลักจากเนื้อศิลาเขียว** ผิวขาวนวล เป็น**ศิลปะแบบลพบุรี** ที่ได้รับอิทธิพลมาจากขอม เชื่อกันว่าสร้าง

ราว พ.ศ. ๑๖๕๐ - ๑๗๒๕ องค์พระประทับนั่งบนขนาดพญานาคเจ็ดเศียร เครื่องทรงแกะสลักเป็น ลวดลายเปลือกหอย ฝ่ามือ และฝ่าเท้าแกะสลักเป็นรูปนูนสูง พระพักตร์มีจุดเด่นตรงที่ริมฝีปากหนา ดวงเนตรเรียวยาว ประดุจรวงข้าว คิ้วหนา แกะสลักเป็นวงโค้งต่อเนื่องสวยงาม พระเศียรประดับด้วยดอกจัน ตั้งหูประดับด้วยทรงกรวยกลม ห้อยยาวถึงอังสะ ข้อแขนประดับด้วยกำไล ตัวพญานาคเป็นประติมากรรมแบบนูนต่ำ แผ่เหนือองค์พระ สีหน้าถมิ่งทึบ ปากและตาทาสีแดงชาด

สถานที่ท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรม

๑. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง

ตั้งอยู่หน้าบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงศิลปวัตถุที่ได้จากการขุดค้นพบทางโบราณคดีภายในเมืองสุโขทัย และที่ประชาชนมอบให้ เช่น พระพุทธรูป เครื่องใช้ ถ้วยชามสังคโลก ศิลาจารึก ท่อน้ำ ระบบชลประทานสมัยสุโขทัย เป็นส่วนบอกเล่าประวัติความเป็นมา เมื่อครั้งอดีตของสุโขทัยตัวอาคารสร้างเป็นอาคารทรงไทย ๒ ชั้น แบ่งส่วนการจัดแสดงโบราณวัตถุไว้เป็น ๓ ส่วน ดังนี้

เครื่องปั้นดินเผา

อาคารลายสีอิฐ ๗๐๐ ปี เป็นอาคารใหญ่ชั้นเดียว แต่มี ๒ หลังติดกันตั้งอยู่ด้านหน้า หลังแรกเป็นห้องฉายสไลด์มัลติวิชชั่น เรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัย และเมืองเก่าๆ ที่สำคัญ เช่น ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร จะเปิดฉายก็ต่อเมื่อมีผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะ หรือในวันเสาร์-อาทิตย์ใช้เวลา ๒๐ นาที อาคารอีกหลังหนึ่งเป็นห้องนิทรรศการ ใช้จัดแสดงศิลปวัตถุสมัยสุโขทัย ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูป เครื่องใช้ เครื่องสังคโลก ศิลาจารึก ฯลฯ ให้ความรู้เรื่องเมืองสุโขทัยตั้งแต่ครั้งยังเป็นอาณาจักร จนกระทั่งกลายเป็นอุทยานประวัติศาสตร์

อาคารพิพิธภัณฑ์ แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ใช้จัดแสดงศิลปวัตถุยุคต่างๆ ที่ได้จากการขุดค้นและบูรณะบริเวณเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และบริเวณใกล้เคียง เช่น พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ศาสดารัฐ เงินตรา ฯลฯ โบราณวัตถุที่สำคัญที่สุดคือ พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางลีลา ศิลปสมัยสุโขทัย ตั้งอยู่กลางห้องชั้นล่าง ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นประติมากรรมสัมฤทธิ์ที่สวยงามที่สุดชิ้นหนึ่งในสกุลช่างไทย

พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง อยู่ด้านนอกโดยรอบอาคารใหญ่ใช้แสดง ศิลปวัตถุโบราณจำลอง
ชิ้นใหญ่ๆ เพื่อเป็นแหล่งทางโบราณคดี อาทิ พระพุทธรูปศิลา เต่าทุเรียงจำลอง ช้างล้อมฐาน
เจดีย์จำลอง แผ่นจำหลัก เรือไทยแบบต่าง ๆ ฯลฯ

อัตราค่าเข้าชม

คนไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๓๐ บาท
เปิดให้เข้าชมทุกวัน เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์
ระหว่างเวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. ติดต่อ
สอบถามโทร ๐๕๕-๖๑๒-๑๖๗

๒. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สวรรค- นวนายก

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสวรรคนวนายก
ตั้งอยู่ที่ตำบลวังไม้ขอน หลังวัดสวรรคาราม หรือ

วัดกวาง อำเภอสวรรคโลก เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ เป็นแหล่งศึกษาทางด้านศิลปะ
ประติมากรรม และเครื่องถ้วยชามสังคโลกอีกแห่งหนึ่ง แสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ การค้าขาย
และความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับคนในพื้นที่อื่นๆ แบ่งออกเป็น ๒ ชั้นได้แก่

ชั้นบน เป็นพื้นที่แสดงประติมากรรมสมัยต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นสมบัติของพระสวรรค
นวนายก อดีตเจ้าอาวาสวัดสวรรคาราม และบางส่วนมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง
มักจะเป็นพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ตั้งแต่ก่อนยุคกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ชั้นล่าง แสดงเครื่องถ้วยชามสังคโลก เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า
หาความรู้โดยส่วนใหญ่จะขุดพบที่แหล่งโบราณคดี บ้านเกาะน้อย อ.ศรีสัชนาลัย และยังมี
การแสดงเครื่องถ้วยสังคโลกที่มจากแหล่งเรือจมในอ่าวไทยให้ชมด้วย

อัตราค่าเข้าชม

คนไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๓๐ บาท เปิดบริการทุกวัน เว้นวันจันทร์, อังคาร
และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. หากต้องการเข้าชมเป็นหมู่คณะติดต่อ
๐๕๕-๖๔๑-๕๗๑

การเดินทาง

รถยนต์ จากอำเภอศรีสำโรง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ ก่อนเข้าตัวอำเภอ
สวรรคโลก จะเจอสามแยกสังเกตโรงแรม เมืองอินทร์ทางซ้ายมือ เลี้ยวไปทางซ้ายข้ามสะพาน

พิพิธภัณฑ์สวรรคนวนายก

แม่น้ำยมไปจนถึงสี่แยก แล้วเลี้ยวขวาเลียบบแม่น้ำอีก ๒ กิโลเมตร พิพิธภัณฑสถานจะอยู่ซ้ายมือ
รถประจำทาง จากอำเภอเมือง ขึ้นรถสายสุขุขทัยสวรรคโลก-ศรีสวรรค์ ไปลงตลาด
สวรรคโลก ในราคา ๑๖ บาท แล้วเหมารถซาเล้งไปพิพิธภัณฑสถาน อีกคนละ ๒๐ บาท

๓. พิพิธภัณฑสถานสังคโลก

ตั้งอยู่บริเวณเมืองเอกพลาซ่า ถนนบายพาส
เป็นพิพิธภัณฑสถานสังคโลกของเอกชนที่มีขนาดใหญ่ที่
สุดในเอเชีย และถือว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานเฉพาะทางที่
สมบูรณ์ที่สุด ก็ว่าได้ ภายในจัดแสดงโบราณวัตถุ
เครื่องสังคโลกที่มีคุณค่ากว่า ๒,๐๐๐ ชิ้น ซึ่งรวบรวม
มาจากทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศทั่วโลกมี ๓
ชั้นแบ่งออกเป็น

พิพิธภัณฑสถานสังคโลก

ชั้นที่ ๑ จัดแสดงเครื่องสังคโลกที่ เกี่ยวข้อง
กับศาสนา เครื่องประดับอาคารและเครื่องสังค-

โลกเขียนลายที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนไทย เช่น การแต่งกาย เครื่องประดับ
เงินตราต่างๆ รวมทั้งยังมีกรรมวิธีผลิตเครื่องสังคโลกในเชิงอุตสาหกรรมส่งออกไปทั่วโลก ทั้ง
วิธีการเผา การเคลือบ การใช้ดิน โดยมีคู่มือ และเทปบรรยายให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับทราบ
ถึงรายละเอียด

ชั้นที่ ๒ จัดแสดงเครื่องถ้วยชาม หม้อไห สังคโลก ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ชั้นที่ ๓ แสดงชิ้นงานที่ตีที่สุต จากเตาเผาเครื่องสังคโลกแหล่งต่างๆ มากมาย บาง
ชิ้นเป็นของชาวต่างชาติ เช่น จีน เวียดนาม ที่ขุดพบในประเทศไทย แต่ส่วนใหญ่แล้วจะ
เป็นของชาวไทยล้านนา

อัตราค่าเข้าชม

ชาวไทย ๕๐ บาท ชาวต่างชาติ ๑๐๐ บาท เปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๗.๐๐
น. ติดต่อสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่โทร ๐๕๕-๖๑๔-๓๓๓

การเดินทาง

รถยนต์ เริ่มจากวงเวียนกลางเมืองสุโขทัย ใช้ ถ.ศรีอินทราทิตย์ผ่านที่ว่าการอำเภอ
เมื่อถึงสามแยกใหญ่เลี้ยวซ้ายเข้า ถ.สิงห์ฉนวนขับไปเรื่อยๆ จนถึงสี่แยก แล้วเลี้ยวซ้ายเข้า
ถนนเลียบเมือง ประมาณ ๒๐๐ เมตรพิพิธภัณฑสถานจะอยู่ด้านซ้ายมือ

รถประจำทาง ใช้สองแถวสายรอบเมือง สีชมพู-ม่วง ราคา ๕ บาทต่อคน

๔. พิพิธภัณฑสถานปลาในวรรณคดี

ตั้งอยู่บริเวณ **สวนหลวงเฉลิมพระเกียรติ ร.๙** ริมถนนสายพิษณุโลก-สุโขทัย สร้างขึ้นเพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อจัดแสดงพันธุ์ปลาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยเริ่มสร้างมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๓๗ และพร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙

พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้จัดแสดงพันธุ์ปลาไว้ทั้งสิ้น **๓๔ ชนิด** อยู่ในตู้อย่างสวยงามพร้อมคำบรรยายสถานภาพที่อยู่อาศัยชื่อทางวิทยาศาสตร์แบ่งเป็น

ปลาไทยในวรรณคดี อาทิ ปลาน้ำผึ้ง ปลาแก้มช้ำ ปลาก้างพระร่วง ปลากา

ปลาสวยงาม อาทิ ปลากระทิงไฟ ปลาตะเพียนทอง ปลากลาย ปลาเสือพ่นน้ำ ปลาเสือตอ

ปลาเศรษฐกิจ อาทิ ปลาเทโพ ปลาเทพา ปลาค้าว ปลาเย็บอก ปลาหมอบ

พิพิธภัณฑสถานปลาในวรรณคดีนี้ เหมาะเป็นที่ศึกษาทางด้านพันธุ์ปลาในประเทศไทย นอกจากนี้ตัวพิพิธภัณฑสถานยังอยู่ในสวนสาธารณะที่สวยงามเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจเป็นอย่างยิ่ง

อัตราค่าเข้าชม

พิพิธภัณฑสถานปลาในวรรณคดีเปิดให้เข้าชมฟรี ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

การเดินทาง

รถยนต์ ใช้เส้นทางถนนสิงหนวัฒน์ ออกนอกเมืองไปทางจังหวัดพิษณุโลก ประมาณ ๕ กิโลเมตร จะเห็นสวนหลวงเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ อยู่ทางด้านขวามือ

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายสุโขทัย - กงไกรลาส ค่ารถราคา ๕ บาท

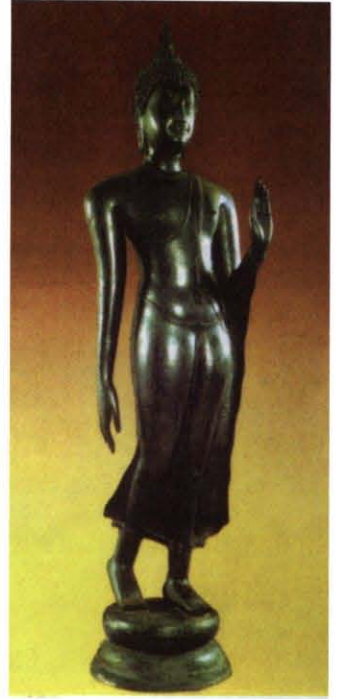
๕. พระพุทธอุทยานสุโขทัย

ตั้งอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดสุโขทัย เกิดจากการที่จังหวัดได้ดำเนินการสร้างพระพุทธรูปสุโขทัยจำลอง จำนวน ๙ องค์ ซึ่งเป็นการจำลององค์พระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงของสุโขทัยมาประดิษฐานในอาคารรูปปึกกา ด้านบนเป็นปราสาทห้ายอด และตั้งชื่ออาคารว่า **“พระพุทธอุทยานสุโขทัย”** เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ หรือ ๗๒ พรรษา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒

พระพุทธรูปภายในอุทยานทั้ง ๙ องค์ ประกอบด้วย
พระพุทธรูปปางลีลา หล่อด้วยสัมฤทธิ์ สูง ๑๕๔
เซนติเมตร ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่ วัดเบญจมบพิตร ดุสิต
วนาราม กรุงเทพฯ

พระพุทธรูปปางสมาธิ หล่อด้วยสัมฤทธิ์หุ้มทอง
สูง ๙๑ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๖๖๖ เซนติเมตร ปัจจุบัน
ประดิษฐานอยู่ที่ **พระที่นั่งพุทไธสวรรย์** พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ พระนคร

พระสุโขทัยไตรมิตร เป็นพระพุทธรูปทองคำ ปาง
มารวิชัย หน้าถึง ๔.๕ ตัน หล่อจากทองคำเรียกว่า “ทองเนื้อ
เจ็ดน้ำสองขา” ซึ่งมีค่ารองจากทองเนื้อเก้า หรือทองนพคุณ
น้ำหนักทองประมาณ ๒๕,๐๐๐ ปอนด์ หน้าตักกว้าง ๖ ศอก
๕ นิ้ว สูง ๗ ศอก ๑ คืบ ๙ นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัด
ไตรมิตรวิทยา กรุงเทพฯ

พระพุทธรูปปางลีลา

พระศรีศากยมุนี ปางมารวิชัย หล่อสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง ๓ วา ๓ คืบ สูง ๔ วา
เดิมเป็นพระประธานในพระวิหารหลวง **วัดมหาธาตุ** จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่
วัดสุทัศน์เทพวราราม

พระศาสดา ปางมารวิชัย หล่อสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง ๖ ศอก ๑ คืบ สูง ๘ ศอก ๑ คืบ
๘ นิ้ว เดิมอยู่ที่**วัดมหาธาตุ** สุโขทัย ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่**วัดสุวรรณาราม**

หลวงพ่อร่วง หรือ หลวงพ่อพระร่วง ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑ วา ๑ ศอก ๑ คืบ
๕ นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่**วัดมหรณพาราม**

พระพุทธรูปชินสีห์ หรือพระนาคปรก ปางนาคปรก หล่อสัมฤทธิ์ นั่งขัดสมาธิ มี
พญานาคแผ่อยู่เหนือพระเศียร ฐานเป็นรูปพญานาคขดเป็นบัลลังก์ ๔ ชั้น หน้าตักกว้าง
๕ ศอก ๑ คืบ ปัจจุบันประดิษฐานเป็นพระประธานในพระวิหารทิศตะวันตก มุขหน้า วัด
พระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พระพุทธรูปไสยาสน์ พระพุทธรูปไสยา ปางปรินิพพาน หล่อสัมฤทธิ์ ความยาวตั้งแต่
พระบาทถึงพระจุฬา ๖ ศอก ๕ นิ้ว พระรัศมี ๑ คืบ เดิมอยู่ที่วัดพระพายหลวง สุโขทัย ปัจจุบัน
ประดิษฐานอยู่ที่วิหารพระศาสดา **วัดบวรนิเวศวิหาร**

พระร่วงโรจนฤทธิ์ ปางห้ามญาติ หล่อสัมฤทธิ์ เดิมเป็นพระพุทธรูปชำรุด พบเพียงพระเศียร พระหัตถ์ และพระบาท ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าให้กรมศิลปากรบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่จนบริบูรณ์ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัด **พระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร นครปฐม**

นอกจากนี้ชั้นล่างของอาคารพระพุทธอุทยานสุโขทัยยังจัดทำเป็น **ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว** เพื่อให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย และยังมีร้านค้าจำหน่ายสินค้าที่ระลึกทั้งของกินของใช้อีกด้วย

๖. ศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลก (เตาทูเรียง)

สุโขทัยได้ชื่อว่า เป็นเมืองที่ผลิตถ้วยชามสังคโลกมากที่สุดเมืองหนึ่งตั้งแต่ในอดีต ดังจะเห็นได้จากการขุดพบถ้วยชาม และเครื่องใช้สังคโลกจำนวนมากที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้งาน และส่งออกขาย ทำให้มีแหล่งเตาทูเรียง ที่ใช้เผาเครื่องสังคโลกกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดสุโขทัย ทางจังหวัดจึงได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านนี้โดยเฉพาะ โดยตั้งอยู่ที่บ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย อยู่เหนืออุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ๕ กิโลเมตร

เตาทูเรียง

บริเวณที่จัดตั้งศูนย์ฯ นี้ เป็นบริเวณที่ค้นพบเตาทูเรียง มากกว่า ๕๐๐ เตา ทั่วบริเวณมีความยาว ๑ กิโลเมตร ถือได้ว่าเป็น **นิคมอุตสาหกรรมของเมืองศรีสัชนาลัย** มีการขุดพบภาชนะสังคโลกทั้งที่ยังมีสภาพดีอยู่ และที่แตกหักเสียหายจำนวนมาก เตาเผามีลักษณะยาวรี เหมือนประทุนเรือจ้าง ยาวประมาณ ๗-๘ เมตร

ศูนย์ศึกษายังได้จัดสร้างอาคาร ๒ แห่ง บริเวณ **เตาศึกษาที่ ๔๒ และ ๖๑** ภายในตัวอาคารใช้จัดแสดงโบราณวัตถุเอกสารทางวิชาการและวิวัฒนาการของเครื่องถ้วยในสมัยโบราณ

บริเวณเตาที่ ๖๑ ยังมีกลุ่มแม่บ้านนั่งปั้นตุ๊กตาดินเผา ทั้งรูปคน และรูปสัตว์ต่างๆ เพื่อจัดจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

อัตราค่าเข้าชม

ชาวไทย ๑๐ บาท ชาวต่างชาติ ๒๐ บาท เปิดทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

การเดินทาง

รถยนต์ จากอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย วิ่งเรียบแม่น้ำยมขึ้นไปทางเหนือราว ๕ กิโลเมตร จะถึงเตาที่ ๖๑ และวิ่งไปอีก ๘๐๐ เมตรจะถึงเตาที่ ๔๒

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายสุโขทัย-อุตรดิตถ์ ค่าโดยสารคนละ ๒๗ บาท ลงที่แยกสะพานปูนจุดนี้จะมีจักรยานให้เช่าขี่ไปได้

๗. พิพิธภัณฑสถานผ้าทองคำ

ที่ร้านสาร ทางตอนเหนือของตำบลหาดเสี้ยว นอกจากจะเป็นแหล่งจำหน่ายผ้าทอมือแบบชาวไทยพวนมากมายหลายชนิดแล้ว ด้านหลังร้านยังตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานผ้าทอมือ นักร้อยฝืนที่มีอายุเป็นร้อยปี

ภายในพิพิธภัณฑสถานที่ได้จัดแสดงความเป็นมาของผ้าทอมือสายโบราณ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว ทั้งผ้าตีนจกเก่าแก่หลาย อายุหลายสิบปี มีทั้งเป็นผ้าชิ้นของเด็ก และผู้ใหญ่ ผ้าที่ใช้ในพิธีแต่งงานผ้าที่ใช้ในพิธีบวชนาค ด้วยขบวนช้าง ผ้าชิ้นทองคำ (ชิ้นไหมคำ) ทอด้วยไหมและเส้นทองคำ อายุกว่า ๑๐๐ ปี แต่ละฝืนทอขึ้นอย่างประณีตงดงาม และยังเป็นแหล่งรวบรวมผ้าชิ้นจากท้องถิ่นต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวสามารถเปรียบเทียบผ้าชิ้นแต่ละลายของแต่ละพื้นที่ได้ที่

หลังพิพิธภัณฑสถานยังเป็นพื้นที่จัดแสดงเรือนไทยสมัยโบราณของชาวไทยพวน พร้อมเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น กระจาดขูดมะพร้าว เครื่องหีบอ้อย เครื่องทำนา และสาธิตกรรมวิธีการทอผ้าชิ้นด้วย

ตัวอย่างราคาผ้าทอ (ต่อฝืน)

ย่าม	๕๐ - ๒๐๐	บาท
ผ้าขาวม้าธรรมดา	๑๐๐	บาท
ผ้าขาวม้าชนิดรูปช้างหรือม้า	๑๘๐	บาท
ผ้าพื้น	๒๐๐ - ๑,๐๐๐	บาท
ผ้าชิ้นตีนจก	๔๐๐ - ๒,๐๐๐	บาท

อัตราค่าเข้าชม

ไม่เสียค่าบริการแต่อย่างใดเปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐ - ๑๘.๓๐ น. โทร

๐๕๕-๖๗๑-๑๔๓

การเดินทาง

รถยนต์ จากที่ทำการไปรษณีย์ ขับไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ จนถึงตลาดกลางซึ่งอยู่ทางซ้ายมือ พิพิธภัณฑสถานจะตั้งอยู่ตรงข้างหลังร้านผ้าสาหร

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายสุขุขทัย-สุวรรณคโลก - ศรีสีชนาลัย- อุดรดิตถ์มาลงที่หน้าพิพิธภัณฑสถานได้เลย ค่าโดยสารคนละ ๒๗ บาท

สถานที่ท่องเที่ยวทางด้านกิจกรรมการผลิต

๑. บ้านหนองตุม

เป็นแหล่งของผ้าที่เลื่องชื่อของสุโขทัย ได้แก่ กลัยยอบหนอย มีทั้งแบบแห้งยาวๆ และแผ่นกลม ชาวบ้านแถบบ้านหนองตุมหลายสิบครัวเรือนจะพร้อมใจกันตั้งกระทะอยู่ตามใต้ถุนบ้านเป็นกลุ่มๆ มีทั้งคนปัก คนหั่น คนทอด คนปรุงรส และคนแพ็คใส่ถุงเป็นภาพที่เห็นจนชินตาในหมู่บ้าน

กิจกรรมนี้เริ่มมาได้ ๓-๔ ปี แล้ว โดยมีคณะอาจารย์โรงเรียนหนองตุมเป็นผู้ริเริ่มกลายมาเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านมากมาย จากเดิมที่มีเพียงกลัยยอบหนอยก็เพิ่มเมนูขึ้นมาอีกทั้งกลัยยอบหนอย ขยายไปถึงเผือกและมันส่งขายทั่วประเทศนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเลือกชิมและซื้อกลับบ้านได้ตลอดทั้งวัน

ตัวอย่างราคาสินค้า (ต่อกิโลกรัม)

กลัยยอบหนอย	๓๐ บาท
กลัยยเค็ม	๓๕ บาท
เผือกทอดหนอย	๗๐ บาท
เผือกเค็ม	๘๕ บาท
มันเทศทอดหนอย	๔๕ บาท
มันเทศเค็ม	๔๐ บาท
มันต่อเผือกทอดหนอย	๕๐ บาท

การเดินทาง

รถยนต์ จากที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศ ฝั่งไปทางอำเภอเมือง เข้าทางแยกซ้ายผ่านบ้านกว้าง จนพบแยกซ้ายไปตำบลหนองตุม เลี้ยวไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๒๙๓ ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายกงไกรลาศ-บางระกำ ค่าโดยสารคนละ ๑๐ บาท

๒. อาณาจักรพ่อภู สังคโลก

เครื่องสังคโลก ถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของสุโขทัย เพื่อเป็นการดำรงรักษาเอกลักษณ์ นี้ให้คงอยู่ รวมไปถึงการสืบทอดกรรมวิธีในการผลิตเครื่องสังคโลก จึงมีผู้คิดที่จะทำเครื่องสังคโลกรุ่นใหม่ที่มีสีสัน ลวดลาย และกรรมวิธีที่คล้ายของเดิม เพื่อสืบทอดการทำเครื่องสังคโลกให้อยู่คู่สุโขทัยต่อไปที่ “อาณาจักรพ่อภู” ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง โทษ ๐๕๕-๖๑๒-๑๘๐

ทำเครื่องเงิน

อาณาจักรพ่อภู เป็นสถานที่ที่จัดทำเครื่องปั้นสังคโลกจำลอง ที่เลียนแบบของเดิมให้ได้มากที่สุด ทั้งทางด้านเนื้อดินและการเคลือบ จากการคิดค้นของคุณสมเดช พ่วงแผน โดยใช้ดินจากบ้านเกาะน้อย

อำเภอศรีสัชชนาลัย และนำเคลือบทำจากขี้เถ้าของพรรณไม้ในท้องถิ่น เช่น สีขาวหรือสีขุ่น ได้จากมะขาม ขนุนสีทอง หรือน้ำตาลทองมาจากต้นทองหลวง ทองกวาว สีเขียวไข่กามาจากต้นรูกฟ้า หรือก่อ รวมทั้งต้องผสมวัสดุธรรมชาติอื่นๆ เช่น ดินลูกรังเป็นต้น

เครื่องสังคโลกที่ผลิตนี้จะมีทั้งถ้วยชาม แจกัน แก้ว ไห พาน และรูปปั้นต่างๆ ฯลฯ จัดแสดงในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ มีทางเดินเล็กๆ เข้าไปชมผลงาน และการสาธิตการปั้น การเขียนลาย การเผา นอกจากนี้ยังสามารถหาซื้อสินค้าที่ถูกใจกลับไปเป็นของที่ระลึกได้ ซึ่งบางชิ้นสนนราคาค่อนข้างสูงทีเดียว เพราะเป็นงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

นอกจากที่ อาณาจักรพ่อภูแล้ว จังหวัดสุโขทัยยังมีแหล่งผลิต และขายเครื่องสังคโลกอีก ๒ แห่ง คือ สุเทพสังคโลก และ อุษาสังคโลก อยู่บริเวณหลังวัดตระพังทองสามารถเข้าชมได้ทุกวัน

การเดินทาง

รถยนต์ จากถนนจรดวิถีถ่อง ฝั่งไปทางอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ร้านจะอยู่ทางซ้ายมือ

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายธานี-เมืองเก่า ค่าโดยสารคนละ ๖ บาท

๓. บ้านทุ่งหลวง

อยู่บริเวณหลังวัดลาย อำเภอศรีมาศ หมู่บ้านนี้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาประเภท โอ่ง และหม้อม้ามาตั้งแต่โบราณ ซึ่งต่อมาได้พัฒนารูปแบบให้เลียนแบบของโบราณมากขึ้น เช่น

โคมไฟฉลุ หม้อฉลุ หม้อลายพญานาค เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาที่บ้านทุ่งหลวงจะเป็นแบบไม่เคลือบ คือเมื่อเผาเสร็จจะมีสีแดง ซึ่งเป็นกรรมวิธีแบบดั้งเดิม มีทั้งโถง หม้อน้ำ คนโท แจกันขนาดใหญ่ ฯลฯ ปัจจุบันมีการเคลือบสีสวยงาม แต่วิธีการปั้นยังเป็นแบบเดิมอยู่ บริเวณถนนใหญ่จะมีร้านขายเครื่องปั้น ดินเผาอยู่สองข้างทาง แต่ด้านหลังวัดลายจะเป็นที่ชุมนุมของร้านค้าหลายสิบร้าน หากสนใจ สามารถชมการปั้น การเขียนลายและการเผา ได้ตามบ้านต่างๆ ตลอดทั้งวัน

เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

การเดินทาง

รถยนต์ จากที่ว่าการอำเภอศรีมาศ ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ สายสุโขทัย - กำแพงเพชร ไปทางเหนือประมาณ ๕ กิโลเมตร ทางขวามือจะมีป้ายบอกทางไปวัดลาย เข้าไปประมาณ ๑ กิโลเมตร วัดจะอยู่ทางขวามือมีร้านขายเครื่องปั้นดินเผาเรียงรายโดยรอบ

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายอำเภอเมืองศรีมาศ ค่าโดยสารคนละ ๘ บาท ลงที่แยกวัดลาย แล้วเดินเข้าไป

๔. ย่านทำทองศรีสังขาลย์

งานฝีมืออีกอย่างหนึ่งที่เป็นที่เชิดหน้าชูตาชาวสุโขทัย คือ การทำเครื่องทอง และเครื่องเงิน ซึ่งมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของสุโขทัยเอง ย่านทำทองจะอยู่ที่ตำบลศรีสังขาลย์ และตำบลท่าชัย งานทำเครื่องเงิน เครื่องทอง นี้ถือเป็นงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ฝีมือมาก ช่างทองต้องถักทอเส้นทองแต่ละเส้นจนเป็นลวดลายที่สวยงาม เช่น ลายพรรณพฤกษา มีที่มาจากลวดลายปูนปั้น ทำเป็นเครื่องประดับที่สวยงาม ทั้งกำไลข้อมือ สร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวน ฯลฯ

เอกลักษณ์อีกอย่างของทองศรีสังขาลย์คือ การลงยา ซึ่งเป็นศิลปวิทยาการสมัยอยุธยา ใช้แทนการประดับเพชรพลอย เพราะวิธีนี้จะละเอียดกว่า และสามารถแทรกซึมเข้า

ไปในชอกเล็ก ๆ ได้ดีกว่า สีที่ใช้ลงยาจะทำมาจากหิน ที่นิยมจะมีสีแดง เขียว และน้ำเงิน มีการใช้สีขาวบ้างแต่น้อย สีลงยาจะไม่ทำให้น้ำหนักของทองเปลี่ยนไป

การเดินทาง

รถยนต์ จากบ้านท่าชัยขึ้นไปทางเหนือตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ จะพบร้านทองอยู่ ๒ ฟากถนนจนถึงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

รถประจำทาง ใช้รถประจำทางสายสุโขทัย-สวรรคโลก-ศรีสัชชนาลัย มาลงที่บ้านท่าชัยตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. ค่าโดยสารคนละ ๒๗ บาท

๕. บ้านหาดสูง

บ้านหาดสูง ตำบลหาดเสี้ยว เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ชาว ไทยพวน อาศัยอยู่ จึงเป็นแหล่งผ้าทอมือที่ดังมาด้วย ชาวบ้านยังดำรงชีวิตตามแบบโบราณยามหมดฤดูทำนา “หญิงทอผ้า ชายตีเหล็ก” ที่โดดเด่นเห็นจะเป็น ผ้าชิ้นทอตีนจก หากเป็นช่วงเทศกาลประเพณียังหาชมการทำบุญทั้งหมู่บ้านได้อีกด้วย

ที่บ้านหาดสูงยังมีความเป็นชนบทอยู่มาก มีบ้านแบบชาวไทยพวนแท้ๆ อยู่หลายหลัง ภายในบ้านมีหูกทอผ้า ทำให้เห็นผู้สูงอายุนั่งทอผ้าอยู่ในหลายๆ บ้าน ส่วนหญิงสาวจะใช้เวลา ตอนค่ำหลังเลิกเรียน หรือเลิกงานมานั่งจกตีนจก

ในงานเทศกาลต่างๆ เช่นงานบุญเข้า หรือออกพรรษา ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงจะแต่งตัวกันอย่างสวยงามด้วย ผ้าชิ้นทอมือ ส่วนผู้ชายจะใส่ ช่ง หรือ กางเกงคล้ายๆ กางเกงเล สีนํ้าเงินคาดผ้าขาวม้าหลากสี ผู้คนที่นี่ใจดีสามารถเข้าไปคุยได้กับทุกคนโดยเฉพาะบรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งอย่าลืมว่าต้องอ่อนน้อมด้วย

การเดินทาง

รถยนต์ จากที่ทำการไปรษณีย์ ก่อนถึงตลาดหาดเสี้ยวจะพบสามแยกใหญ่ เลี้ยวซ้ายข้ามสะพานข้ามแม่น้ำยม ลงจากสะพานข้ามเมืองจะเป็นโรงพยาบาลศรีสัชชนาลัย ให้เลยไปอีก ๑๐๐ เมตร เจอสสามแยกเลี้ยวขวาอีก ๒๐๐ เมตร จะพบซอยเข้าวัดหาดสูงทางขวามือซ้ายเข้าไป ๑๐๐ เมตร จะถึงตัววัดหมู่บ้านจะอยู่ที่ทิศเหนือและตะวันออกของวัด

มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ต้องนั่งจากตลาดหาดเสี้ยว ค่ารถราคา ๑๐ บาท

ของฝากจากสุโขทัย

นอกจากจะมีสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ มากมายแล้ว สุโขทัยยังเป็นแหล่งของฝากต่างๆ ทั้งของกินของใช้ ที่มีเอกลักษณ์อย่างยิ่ง นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อได้โดยง่ายตามแหล่งต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งราคาอาจจะถูกบ้างแพงบ้างแล้วแต่ความยากง่ายในกรรมวิธีการผลิต เราสามารถแยกของฝากจากจังหวัดสุโขทัยออกเป็นของกินและของใช้ดังต่อไปนี้

ของกิน

สุโขทัยมีขนมพื้นเมืองที่มีรสชาติอร่อย และราคาไม่แพงให้เลือกมากมาย อย่างไรก็ตาม ก่อนซื้อควรสอบถามพ่อค้าแม่ค้าก่อนว่า สินค้าเหล่านั้นสามารถเก็บเอาไว้ได้นานแค่ไหน เพื่อคำนวณระยะเวลา และปริมาณในการซื้อได้ถูกต้อง ของกินที่ขึ้นชื่อของสุโขทัยได้แก่

๑. **ขนมเกลียวสุโขทัย หรือขนมเกลียวเชือก** ครูจนำ สอนสิงห์ หรือครูแอ้ว เป็นผู้ริเริ่มทำขนมนี้ขึ้น ขายอยู่ในย่านถนนศรีอินทรีทิตย อำเภอมือง ครูแอ้ว ทดลองทำขนมเกลียวนี้ขึ้น โดยได้รับแรงบันดาลใจจากขนมกรอบเค็ม เมื่อปี ๒๕๒๙ และปรับปรุงรสชาติเรื่อยมาจนถูกปากทุกคน ขายถุงละ ๑๘ บาท มี ๓๕ ชิ้น

ขนมเกลียวของแท้จะต้องมี ๓ รส ในชิ้นเดียวกัน คือ หวาน มัน และเค็ม เนื้อแป้งจะกรอบนอกนุ่มใน สามารถชิมได้ก่อนซื้อ และควรเลือกซื้อขนมที่สดใหม่ ทำมาแล้วไม่เกิน ๑ สัปดาห์

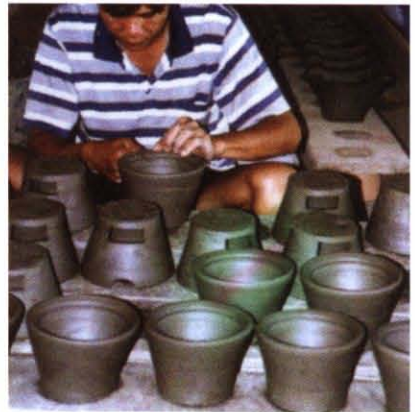
๒. **ถั่วทอดสองร้อยปี หรือถั่วทอดศรีสำโรง** คุณยายจรรยา คุณยายจำรัส และคุณยายบุญทวน มังกร เป็นผู้คิดสูตรขึ้น มีลักษณะเป็นถั่วลิสงทอดผสมแป้งไข่และกลอยทำเป็นแผ่นๆ รสชาติกรอบมันอร่อย ขายอยู่ที่อำเภอสรีสำโรง ราคาถุงละ ๒๐ -๕๐ บาท เป็นต้น ตำรับของถั่วทอดลอนศิลป์ที่เป็นที่รู้จักกันดี ก่อนซื้อให้สังเกตถุงที่บรรจุ ถ้าเป็นของเก่าถุงจะออกสีเหลืองมีกลิ่นเหม็นหืน

๓. **ทองม้วน ทองพับ** ริเริ่มโดยแม่สงวน เริ่มจาก คุณประเทียบ เหลืองสุวรรณ เป็นผู้คิดสูตรขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และแม่สงวนเป็นผู้แบกขายตามตลาดในอำเภอองไกรลาศ มีผู้นิยมมากทั้งทองม้วน ทองพับ ขนมผิว ก่อนซื้อต้องดูว่าขนมนั้นเก่าหรือไม่ถ้าเก่าจะนิ่ม ไม่กรอบ ไม่หอม

๔. **กล้วย มัน เผือก ทอดเนย** เกิดจากคณะครูโรงเรียนหนองตูม อำเภอองไกรลาศ เริ่มจากนำกล้วยดิบมาทอด ทำเป็นกล้วยทอดคลุกเกลือ เพื่อเป็นอาชีพเสริมยามว่างเว้นจากการทำนาปัจจุบันได้เพิ่มสูตรต่างๆ มากมาย กลายเป็นของฝากที่ส่งไปขายทั่วประเทศวันละหลายพันกิโลกรัม ควรสำรวจก่อนซื้อว่า ขนมเก่าหรือไม่ โดยหากเป็นของเก่าขนมจะนิ่ม ไม่กรอบ น้ำตาล และเนยที่เคลือบจะมันเยิ้ม

ของใช้

งานหัตถกรรมที่ทำเป็นข้าวของเครื่องใช้ในจังหวัดสุโขทัยมีอยู่มากมาย มีทั้งที่ทำสืบเนื่องมาตั้งแต่ในอดีต เช่น ไม้แกะสลัก ผ้าทอตีนจก และสินค้าที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เช่น เครื่องเงิน เครื่องทอง ฯลฯ มีทั้งชิ้นเล็กชิ้นใหญ่ คุณภาพและราคาก็จะแตกต่างกันไปในแต่ ละร้าน จึงควรเดินดูให้ทั่วหลายๆ ร้าน ก่อนค่อยตัดสินใจซื้อ

๑. **เครื่องสังคโลก** นายสมเดช พ่วงแผน ได้คิดริเริ่มที่จะผลิตเครื่องสังคโลกออกจำหน่าย โดยเลียนแบบกรรมวิธีดั้งเดิม เพื่ออนุรักษ์เครื่องสังคโลกไม่ให้สูญหายไปจากสุโขทัย ราคามีตั้งแต่ ๕๐ - ๑๐๐,๐๐๐ บาท ให้สังเกตดูลวดลายจะมีความประณีตตามแบบสุโขทัยดั้งเดิม เนื้อดินขาว สะอาด น้ำยาเคลือบสีขุ่นขึ้น ไม่แวววาว หาซื้อได้ที่อาณาจักรพ่อภูตัวเมืองสุโขทัย

๒. **ผ้าทอ** เป็นฝีมือที่ประณีตของชาวบ้านไทยพวน ตำบลหาดเสี้ยว ถือเป็นของดีมีชื่อของสุโขทัยเลยทีเดียว มีทั้งผ้าชิ้นตีนจก ผ้าพื้นสีต่างๆ ผ้าขาวม้า ผ้าหม่ม ฯลฯ จำหน่ายในตลาดหาดเสี้ยว ตัวเมืองศรีสัชชนาลัย ราคาอยู่ที่ ๖๐ - ๔,๐๐๐ บาท นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์

แปรรูปจากผ้าทอ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า เป็นต้น ก่อซื้อต้องสังเกตว่าผ้าที่มีคุณภาพ เนื้อผ้าจะแน่น ลวดลายตื่นจกที่อยู่บนผ้าต้องชัดเจน

๓. เครื่องทอง เครื่องเงิน โด่งดังด้วยฝีมือของช่างทองตระกูลวงศ์ใหญ่ที่มีชื่อเสียงคือ นายเชื้อ วงศ์ใหญ่ ซึ่งมีอาชีพทำทอง รับซื้อของเก่าและวัตถุโบราณ เขาเกิดความคิดที่จะทำทองเลียนแบบของเก่าขึ้นเอง ไม่ว่าจะเป็นกำไลข้อมือลงยา สร้อยคอลายสามเส้า สีเส้า หกเส้า และแปดเส้า ฯลฯ ลายทองที่นี้จะต่างจากที่อื่นมีทั้งถักกลม ถักแบน แบบลูกบิด หรือลูกประคำ โดยได้แรงบันดาลใจมาจากลวดลายตาม วัด เช่น ลายดอกไม้ ลายหยดน้ำ เป็นต้น

เครื่องเงินเครื่องทองสุโขทัยถือเป็นของฝากที่สูงค่า เพราะทำด้วยมือทั้งหมดประกอบกับลวดลายที่อ่อนช้อยอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทองมีราคาแพงมาก ช่างทองจึงนำโลหะเงินมาทำแทนซึ่งก็มีความสวยงามและได้รับความนิยมไม่แพ้กัน สามารถหาซื้อได้ที่อำเภอศรีษะนาถาย และในอำเภอเมือง วิธีสังเกตทองสุโขทัยแท้ จะต้องดูที่ลวดลายรูปพรรณต้องเน้นลายเส้นตัดลายปูนปั้นโบราณวัดนางพญา และลายจากถัวนชามโบราณของสุโขทัย

๔. เครื่องปั้นดินเผา แม้ปัจจุบัน ยายตี เฮงสกุล จะล่วงลับไปแล้ว แต่ท่านก็ได้ฝากฝีมือการทำเครื่องปั้นดินเผาเอาไว้ให้ลูกหลานได้เจริญรอยตาม เพราะท่านเป็นผู้ทำให้ชื่อเสียงของเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ปัจจุบันงานปั้นมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้นทั้ง แจกันโองน้ำ กระถางต้นไม้ โคมไฟ กระจุกอมสิน ฯลฯ เปิดจำหน่ายริมทางหลวง ๑๐๑ ช่วงตัดบ้านทุ่งหลวงและบริเวณวัดลาย สนนราคาตั้งแต่ ๕ - ๔,๐๐๐ บาท ก่อนซื้อควรสังเกตความประณีตของลวดลาย และสำรวจว่าผลิตภัณฑ์มีรอยร้าวหรือไม่

๕. เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก หากออกจากตัวเมืองสุโขทัยมุ่งหน้าไปยังเมืองเก่า เราจะเห็นร้านเฟอร์นิเจอร์เรียงรายอยู่สองข้างทาง มีทั้งโต๊ะ เก้าอี้ ตู้โชว์ เตียง กรอบรูป ฯลฯ ซึ่งล้วน แต่ผลิตจากไม้สักทอง แกะสลักลวดลายสวยงาม เป็นงานหัตถกรรมขึ้นชื่อของชาวบ้านชาวอำเภอเมือง

นอกจากนี้บริเวณหมู่ ๓ ตำบลเมืองเก่า ยังมีผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักจากเศษไม้สักเป็นท่อนๆ เป็นรูปสัตว์ต่างๆ เมื่อไม้สักหายากและมีราคาแพงขึ้น ชาวบ้านได้เปลี่ยนมาใช้ไม้อื่นๆ เช่น ไม้จันทน์ ราคาตั้งแต่

๕๐๐-๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป และรับทำตามสิ่ง
 อยากรู้ก็ตาม ก่อนซื้อต้องสังเกตเนื้อไม้ให้ดี
 เนื้อไม้สักที่ดีจะต้องมีอายุมาก สังเกตจาก
 ลายไม้หรือเส้นรอบวง ส่วนเฟอร์นิเจอร์แบบ
 ประกอบ แผ่นไม้ถ้าเป็นเนื้อดีมีคุณภาพจะ
 ใช้แผ่นประกอบน้อย

สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบล
 หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยจังหวัดสุโขทัยระดับ ๕ ดาวลำดับที่ ๑-๓ มี
 ดังนี้

๑. ประเภทอาหาร

ลำดับที่ ๑ ได้แก่ กล้วยกรงทอง หมู ๕ ตำบล
 หนองตุม อำเภอ กงไกรลาศ

ลำดับที่ ๒ ได้แก่ น้ำมันพืชถั่วเหลืองศรทอง ตำบล
 เมืองสวรรคโลก อำเภอสวรรคโลก

ลำดับที่ ๓ ได้แก่ น้ำปลา หมู ๑๒ ตำบลท่าฉนวน อำเภอ
 กงไกรลาศ

๒. ประเภทเครื่องดื่ม

ลำดับที่ ๑ ได้แก่ ไวน์เมรัยพ่охон หมู ๙ ตำบลสามเรือน อำเภอ
 ศรีสำโรง

ลำดับที่ ๒ ได้แก่ ไวน์ผลไม้ไทย หมู ๖ ตำบลคลองกระจง อำเภอสวรรคโลก

ลำดับที่ ๓ ได้แก่ สมุนไพรแปรรูป หมู ๔ ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านด่าน
 ลานหอย

๓. ประเภทผ้าเครื่องแต่งกาย

ลำดับที่ ๑ ได้แก่ เครื่องประดับทองลายโบราณ หมู ๕ ตำบลท่าชัย อำเภอศรีสัชชนาลัย

ลำดับที่ ๒ ได้แก่ เครื่องประดับเงินลายโบราณ หมู ๕ ตำบลท่าชัย อำเภอศรีสัชชนาลัย

ลำดับที่ ๓ ได้แก่ ผ้าทอพื้นเมืองสำเร็จรูป หมู ๑ ตำบลวังน้ำขาว อำเภอด่านลานหอย

๔. ประเภทเครื่องใช้และเครื่องประดับ

ลำดับที่ ๑ ได้แก่ ตู้น้ำลายสักลายโบราณ หมู่ ๔ ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมืองสุโขทัย

ลำดับที่ ๒ ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า หมู่ ๒ ตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง

ลำดับที่ ๓ ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า หมู่ ๔ ตำบลราวต้นจันทร์ อำเภอศรีสำโรง

๕. ประเภทศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึก

ลำดับที่ ๑ ได้แก่ เครื่องเคลือบดินเผา หมู่ ๑๒ ตำบลเกาะตาเลี้ยง อำเภอศรีสำโรง

ลำดับที่ ๒ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา หมู่ ๒ ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีมาศ

ลำดับที่ ๓ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา หมู่ ๕ ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย

๖. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา

ไม่มี

ผลงานดีเด่นของจังหวัด

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

๑. จังหวัดสุโขทัยได้รับรางวัลดีเด่นจากรัฐบาล ในการบริการประชาชนด้านการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม โดยคณะกรรมการว่าด้วยการปฏิบัติราชการ เพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐและสำนักงาน ก.พ. ซึ่งเป็นรางวัลอันทรงเกียรติจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (Prime Minister Award)

๒. จังหวัดสุโขทัยได้รับเกียรติบัตรส่งเสริมการ แต่งกายด้วยผ้าไทยดีเด่นโดยสำนักงาน คณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓

จังหวัดสุโขทัยได้รับรางวัลจังหวัดดีเด่นจาก รัฐบาลใน ๒ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาระบบ บริหารจัดการ

และรางวัลชมเชยด้านสาธารณสุข ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นรางวัลอันทรงเกียรติจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (Prime Minister Award)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๔

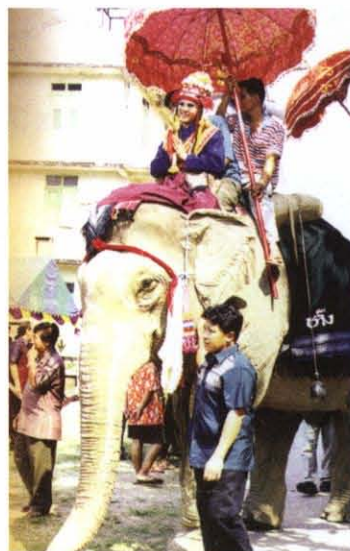
จังหวัดสุโขทัยได้รับรางวัลดีเด่น จากรัฐบาลใน ๒ ด้านคือ ด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และรางวัลชมเชยด้านการสาธารณสุข ซึ่งเป็นรางวัลอันทรงเกียรติจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (Prime Minister Award)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

จังหวัดสุโขทัยได้รับรางวัลดีเด่นในการให้บริการประชาชนด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรางวัลอันทรงเกียรติจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (Prime Minister Award)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗

จังหวัดสุโขทัยได้รับเลือกให้เป็นเจ้าภาพในการจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนแห่งชาติ ครั้งที่ ๒๑ “สุโขทัยเกมส์” ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๗

ข้อมูลจากหนังสือ จังหวัดสุโขทัย ของจังหวัดสุโขทัย
ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

รายนามผู้วางพวงหรีดเคารพศพ

ก

น.อ.กนก กระหม่อมทอง
กมล ทัพคัลไลย
สส.กัณตวรรณ ตันเถียร กุลจรรยาวิวัฒน์
พ.อ.กัมปนาท-วิศัลย์ศยา รุดดิษฐ์
ม.ร.ว.กำลูนเทพ เทวกุล
พล.ต.กิตติทัศน์-สุประวีณ์ บำเหน็จพันธุ์
กิตติรัตน์-ชวนชม รัตนขวัญ
พล.อ.เกรียงไกร-นงคราญ เจริญศิริ
ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

ค

พล.อ.คณิต-บุษยรัตน์ เพิ่มทรัพย์
สว.คำนวนน เหมาะะประสิทธิ์

จ

พล.ท.จงศักดิ์-เรวดี พานิชกุล
พล.อ.จตุฤทธิ์-สุภา พรหมสาขา
พล.ต.จรินทร์-เพียงจันทร์ วงษ์ประกอบ
จรรยา-ปิยวดี จันทร์จำรัสแสง
พล.ต.จารึก-อรพินท์ อารีราชการันย์
พล.ท.จารุ-กัลยาณี จาติกานนท์
พล.อ.จารุภัทร-พ.ญ.สุรภี เรืองสุวรรณ
จำเริญ จิตรธรร
พล.อ.จำลอง-พิมลศิริ บุญกระพือ
พล.ต.จีรสิทธิ์ เกษะโกมล

ฉ

อ.ฉอ้อน สุคันธนาค
พล.ต.ฉัตรชัย สาริกัลยะ
พล.ท.ฉัตรชัย-พรทิพา ถาวรบุตร
สส.เฉลิมชัย ฉินะวิจารย์นะ
พล.ท.เฉลิมชัย-เต๋อนใจ เจริญสุขเสน

ช

ชนะ-สมจิตต์ รุ่งแสง
พ.อ.ชัยกิจ-กุลศลพร สวัสดิ์
พล.อ.ชัยณรงค์ หนูนักดี
พ.อ.ชัยธัช-พ.ท.หญิง จารุพรรณ รัตนกำพล
พล.ต.ต.ชัยวรรณ-จามจรี ชาศรีรัตน์
พล.อ.อ.ชาญชัย-พล.อ.ต.หญิง นิรมล ชาญชิดชิงชัย
พล.อ.ชาญ-ดร.ปัทมาวดี บุญประเสริฐ
พล.ร.ท.ชาลี-จิระภา พรประสิทธิ์
เชษฐ-ศุภางค์ เมืองขวัญใจ
พล.อ.เชษฐา-คุณหญิง อรวรรณ ฐานะจาโร
ฯพณฯ ไชยยศ สะสมทรัพย์

ณ

พล.ร.อ.ณรงค์-คุณหญิง พันทิพา ยุทธวงศ์
ณรงค์-ธีรนาฎ ไชควัฒนา
พล.อ.ต.ณรงค์-อำภย์ ช่อมอ้ม

ด

พล.ร.อ.เดชา-ชุลีวรรณ บุญนาค

ถ

สว.ถาวร เกียรติไชยากร

ท

พ.อ.ทรงวิทย์-ปัญญาดา หนูนักดี
พล.ต.ทวี-อำนาจ กริเงิน
พ.อ.ทะนง-วรกัญญา บัวชุม
พล.อ.เทพทัต-คุณหญิงเกศกัญญา พรหมโปกรณ์

ธ

พล.อ.ธงชัย-ศยาภิรักษ์ เกื้อสกุล
ธนิศย์-กุลธิดา เศรษฐีกุล
พล.อ.ธรรมบุญ-มันทนา กุลประดิษฐ์
พล.อ.ธรรมรักษ์-วนิดา อิศรางกูร ณ อยุธยา

พล.อ.ธิติพงษ์-สิริลักษณ์ เจนนุวัตร

พล.ต.อ.(พิเศษ) อีร์เดช บรรณกิจไศภณ

พล.อ.อีร์เดช มีเพียร

ธีรยุทธ ทูมมานนท์

พล.อ.ธีรวัฒน์-ซัชชิลิต พุธานานนท์

พล.อ.ธีระนิติ-พวงเพชร โชติยานนท์

พล.อ.ธีระวัฒน์-คุษฎี ปัทมานนท์

ธีระวัฒน์-ประพิศ อัดตโยธิน

น

คุณนที-คุณบุษบา จิตนิยมค้ำ

นพนธ์ อินคำ

พ.อ.นรชัย-น.ท.หญิงยุพาพรรณ วงษ์ดนตรี

พล.ต.นเรนทร์-ศรีนยา นิยมเดช

นฤมล กุลหิรัญ

พ.อ.นาวิน-อุษา ผูกเกษร

นิติพันธ์-อรอนงค์ กุลสอน

นิพนธ์ วิสิษฐยุทธศาสตร์

พล.ท.นิพนธ์-วรางคณา อีระพงษ์

นิพัทธา อมรรัตน์เมธา

บ

พ.อ.บรรณวัฒน์-น้ำทิพย์ มาโกมล

บุญชวน-เนาวัฒน์ อรรถธรรม

พล.อ.บุญรอด-ชลทิพย์ สมทัศน์

พล.ต.บุญยวัฒน์-นวมลักษณ์ เครื่องหงส์

ป

อ.ประจวบ-กาญจณี คำบุญรัตน์

ประดิ่ง ปรีชญากร

อ.ประดิษฐ์-วีวรรณ อภิรัตน์

ประพจน์-สุรณี อภิปัญญา

ประพันธ์ - ประพิศ แสงวิจิตร และครอบครัว

พล.ต.ประพาศ ศกุนตนาศ

ประภา สืบสมาน บุตรธิดา

พล.ต.ประยุทธ์-ร.ศ.นราพร จันทรีโอชา

พล.อ.ประยูร-รัชนีกร มีเดช

พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ

พล.อ.ประสงค์-พล.ต.หญิง อัจฉรา บุญถนอม

พล.ต.ท.ประสาท-เสาวพรรณ สงวนทองคำ

ประสิทธิ์ ปทุมรักษ์

สว.ประสิทธิ์ พิฑูรกิจจา

ประเสริฐ บุญสัมพันธ์

พล.อ.อ.ประเสริฐ-อรวรรณ รัตนกาฬ

พล.อ.ประเสริฐ-คุณหญิง เอื้อทิพย์ บุญทรง

คุณประเสริฐ-จิตติมา เกษมโกเมศ

พล.อ.ปรีชา-คุณหญิง วนิดา สุวัฒน์ศรี

พล.อ.อ.ปรีชา-นพสร แสงจวี

สว.ปรีดี หิรัญพุกษ์

ปัฐวาท สุขศรีวงศ์

พล.ท.ปุ่น วงศ์วิเศษ

ผ

ร.อ.เผด็จ-สุวรรณา ลิ้มปัสวัสดิ์

พ

พล.อ.พงษ์เทพ-ปรีดา เทศประทีป

พล.อ.พงษ์ศักดิ์-ภรณ์ เอกบรรณสิงห์

พล.ท.พนัส-ณัฐชลัยย์ ใฝ่นาค

พล.อ.พบสุข-ดวงพร สุธรานันท์

พรนับพัน ชูทัย

พรหมินทร์-มัทยา เลิศสุริย์เดช

พล.อ.พลเดช-มณฑนา จุลเสน

คุณหญิงพลงนุช เทวกุล

พล.ท.พลงนุช-วราภรณ์ กล้าหาญ

พล.ต.พอล มณีรินทร์

พล.อ.พัชฉะนะ พุธานานนท์

พ.ต.ท.พัฒนา เพศยานาวิน

พล.ต.ต.พาสน์-มลลี้ จักขุรักษ์

พล.อ.พิชัย ฉินนะไสต

พล.ท.หญิงพิมพ์ผกา เพ็ญกิตติ

พล.อ.เพิ่มศักดิ์-ดวงทิพย์ พวงสาโรจน์
เพียรผจง ตันตพระศาสน์
สว.ไพบูลย์ อุบัติศฤงศ์
พล.อ.ไพบูลย์-คุณหญิงวาณี เอ็มพันธ์
พล.ท.ไพศาล-วรินทร์ กตัญญู

ภ

ภัทรลาภ ทวีวงศ์ ณ อยุธยา
นางภัทรียา สุขะโน
พ.อ.ภาณุวัชร-กวรรณ นาควงษ์
พ.ท.ภาณุพงศ์-ทิพวัลย์ สุวัฒน์สุส
ภูมิธรรม เวชยชัย
ดร.โกคิน พลกุล

ม

พล.อ.มงคล-คุณหญิง ทศนีย์ อัมพรพิสิฐฐ์
พ.ต.ท.มนต์ชัย ศรีประเสริฐ
มนตรี วงศ์วิเศษ
พล.อ.มนัส-คุณหญิง สมรศรี อร่ามศรี
พล.อ.มนัส-วิจิตรา คล้ายมณี
มณู - ประภัสสร เสียวไพโรจน์
พล.ร.ท.มานพ-ทิพวัลย์ วัจนะรัตน์
พล.อ.มานิช-นันทนา บัวชุม
มาลีรัตน์ แก้วก่า
พล.ท.มีชัย ห่องวิ้ว

ย

พ.อ.ยศนันท์-ธนาวีณา หวายเจริญ
พล.อ.ยุทธนา-ยงพิมล แยมพันธ์
โยธิน สมุทรศรี

ร

ดร.รณรงค์-อุษณา นพคุณ
พล.อ.รัตน์ะ-วิณี เฉลิมแสนยากร
เรณู สมรรคบุตร และบุตร
พล.ท.โรม-ณัฐชา เพชรสุข

ล

ละออง พีรานนท์ และลูก-หลาน
เล็ก วงศ์สว่าง

พล.อ.เลิศรัตน์ รัตนวานิช
พล.ท.เลิศฤทธิ์-สุสดี เวชสุวรรณ

ว

พล.อ.วชิรา-วาริชพันธ์ สุริยกุล ณ อยุธยา
วรการ ยกยั้ง

พล.ท.วรงค์-วิสาขา ภูมิจิตร
พล.อ.วรินทร์-จูไร วรศักดิ์โยธิน

พล.ต.ท.วรรณรัตน์-จรรยา ศชรักษ์
พ.อ.วลิต โรจนภักดี

พล.ต.ท.วัฒน์ชัย-ภรรณิกา วารุณประภา
วัฒนา - พันทิพา ยุกแผน

พล.อ.วิชัย-พวงทิพย์ ไชรัศมี
พล.อ.วิชา-คุณอรบม ศิริธรรม

พล.ท.วิบูลย์-กัญญา ยิ่งวิริยะ
วิมล-ธารทิพย์ ขำพงศ์ และครอบครัว

พล.ต.วิลาศ-ละไมพร เย็นบำรุง
พล.อ.วิเศษ-พล.ต.หญิง คุณหญิง รัชนีกร คงอุทัยกุล

พล.อ.วิษณุ-วิรัตน์ ธานี
พล.อ.อ.วีระ-คุณหญิง สุภา กิจจาทร

นางวุฒกานี ประสงค์ผล และครอบครัว

ศ

พล.อ.ศิริ ทิวะพันธ์
ศิริชัย - ดันสนีย์ บุญกุล

พล.ต.ศิริชัย-ยุพา ชาวอ่อน
ศิริ-เอมอร ศิริเจริญ

ศิริรัช-สุพิน โรจน์พฤกษ์
ร.ต.เศรษฐศิริ ศรีคง

ส

สกุลศุภโสภณ
พล.ท.สง่า-อัมพร อ้นสุวรรณ
พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน

พ.อ.สนธิชัย-นฤมณ ธนุสิงห์
พล.ต.ต.สนาม คงเมือง
สมเกียรติ-สุวภีร์-สมิทธิ์ ศิริสาคร
น.พ.สมจิตต์-แพทย์หญิงโกสุมภ์ เขียมสอาด
พ.อ.สมเจตน์ ฤกษ์ดี
สมชาติ อินทรทูต
พล.ท.สมชาติ-ประไพ อนันตพงษ์
สมชาย แสงกา
พล.ต.อ.สมชาย-พล.อ.ต.หญิง ทรงพร วาณิชเสนี
พล.อ.สมประสงค์-นฤมล ม่วงกล้า
สมพงษ์ สระแก้ว
พล.ต.สมโภชน์-น.ท.หญิง อารยา นนทชัย
สมมาตร์-เจิมจันทร์ สถิตยเสถียร
สมศักดิ์ จันตระกูล
ร.มว.สมศักดิ์-สส.อนงค์วรรณ เทพสุทิน
พล.อ.สมหมาย-คุณหญิงจันทนา วิชาวรรณ
พล.อ.สรนาท-คุณหญิง สุภรณ์ วิจิตรานุษ
สรารุณ นิยมทรัพย์
น.พ.สว่าง-รศ.สมศร เชื้อหิรัญ
สหัส พิณฑเสนีย์
ศักดิ์ กอแสงเรือง
พล.ต.อ.สันต์-คุณหญิง เกิดศิริ ศรุตานนท์
พล.อ.สัมพันธ์-คุณหญิง ปราณีย์ บุญญานันต์
พล.อ.สาร-พญ.รำไพ สุวรรณภา
พล.อ.สายหยุด-คุณหญิงอุไรวรรณ เกิดผล
พล.อ.สายัณห์-คุณหญิง กรรณิการ์ คัมภีร์พันธุ์
พล.ร.อ.สำเภา-ท่านผู้หญิง อินทิรา พลธร
สืบตระกูล-ปรีชา สุนทรธรรม
สุกิจ เจริญรัตนกุล
พล.อ.สุจินดา-คุณหญิงวรรณิ์ คราประยูร
สุชน ซาลีเครือ
นางสุดารัตน์ นาคามดี
สจ.สุธี อินทร์ทิพย์

พล.อ.สุพจน์-รศ.ขวัญตา เกิดชูชื่น
พล.อ.อ.สุพจน์-สุนี ครุฑพันธุ์
พล.อ.สุพร หิรัญลี
ม.ร.ว.สุมาลยมงคล โสณกุล และครอบครัว
สุรงค์-กาญจนีย์ บุญกุล
สุรัชย์ ดนัยตั้งตระกูล
สุรเดช ยะสวัสดิ์
สุรพน-ปทุมทิพย์ ธนะโสภณ
พ.อ.สุศักดิ์-พ.ท.หญิง นันทนา พันธเศรษฐ์
พล.ต.เสน่ห์-เบญจวรรณ อรัณยะนาค
เสรี สุวรรณภานนท์
น.อ.โสภณ ชาวสำรวย
พล.ท.โสภณ-วัลลภา ศิลพัฒน์
ห
พล.อ.หอม-ประไพศรี ให้ลัยอง
พล.อ.หาญ-จากรุณี เพ็ไทย
พล.ท.หิรัญ-รัชนีเพ็ญ สายประเสริฐ
อ
พล.อ.องอาจ-รัตนา ชัมพูนทะ
พ.อ. ม.ร.ว.อดุลเดช-ม.ร.ว.เบญจวรรณ จักรพันธุ์
อนันตชัย-อุไร คุณานันทกุล
พล.ร.อ.อนุชิต-พนอจิต ภากะนันท์
อภิสิทธิ์ รุจิเกียรติกำจร
พล.อ.อ.อมร-คุณหญิง วาสนา แนวมาลี
พล.อ.อรรถพล-จำจร สมรูป
พล.อ.อรัญ-ผ่องศรี ชมไพศาล
พล.อ.อรุณ-คุณหญิง อรุณี ปรีวัฑฒธรรม
พล.อ.อัศวเดช-พล.ต.หญิงกรรณิกา ศศิประภา
พล.อ.อังกูร-พรรณณี รอดสวัสดิ์
พล.ต.อ.อัยยรัช-ดร.พิมพ์พันธุ์ เวสสะโกศล
พล.อ.อาชวินทร์-กิตติญา เสวตเศรณี
พล.ท.อาทร-พ.อ.หญิง วนิดา โฉนิตกุล
พล.อ.อาทิตย์-พรสวรรค์ กำลังเอก

พล.ต.อานนท์ สังข์รุ่ง
อารยะ ชุมดวง
พล.อ.อารียะ-ร.ศ. อรชรธรณ อุโฆษกิจ
พล.อ.อิสระพงษ์ หนูนุกัถี และ คุณหญิง
พล.ต.อิสระ-อ.มนต์ฤดี วัชรประทีป
พ.อ.อุกฤษฏ์-ปวีณา บุญदानนท์
พล.อ.ผู้ดี-พล.ต.หญิง วรณุช เบื้องบน

หน่วยงาน/บริษัท

ก

กรมข่าวทหารบก
กรมราชองครักษ์
กองการฝึกอบรบต่างประเทศ
บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด
กองทัพบก
กองทัพภาคที่ 1
กองบริหารทรัพยากรบุคคล

บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด
กองพัฒนาทรัพยากรบุคคล
บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด
กลุ่มงานรังสีรักษา โรงพยาบาลราชวิถี

ข

ข้าราชการ พัน ร.ศสร.
ข้าราชการ หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง
ข้าราชการพล.ร.2 รอ.
ข้าราชการมณฑลทหารบกที่ 12
ข้าราชการศูนย์กำลังสำรอง

ค

ค.ม.ส.1 สามเสนวิทยาลัย
คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย
คณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนวุฒิสภา
คณะกรรมการการเศรษฐกิจการพาณิชย์
และอุตสาหกรรมวุฒิสภา

คณะกรรมการการงบประมาณวุฒิสภา
คณะกรรมการการทหารวุฒิสภา
คณะกรรมการการพัฒนาสังคมและ
กระทรวงความมั่นคงของมนุษย์
คณะกรรมการการสาธารณสุขวุฒิสภา
คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา
ง

งานรังสีวินิจฉัย โรงพยาบาลราชวิถี

จ

เจ้าหน้าที่งานรังสีวินิจฉัย โรงพยาบาลราชวิถี

ช

ชมรมกอล์ฟจังหวัดสุโขทัย
ชมรมกอล์ฟเพื่อน 50
ชมรมครูอาวุโสโรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
ชมรมชาวศรีสะเกษ
ชมรมชาวสวรรคโลก
ชมรมนายทหารอาวุโสกองบัญชาการทหารสูงสุด

ด

ดีवानา สปา

น

นตน.18/จปร.11

บ

บริษัท กรุงธนเอ็นเอช จำกัด
บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)
บริษัท ไชเบอร์ดีค เทคโนโลยี จำกัด
บริษัท นวนคร จำกัด (มหาชน)
บริษัท บีเอสไอ อินสเปคเตอร์ไรท์
(ประเทศไทย) จำกัด
บริษัท เบ็ญจมาศ จำกัด
บริษัท วิจิตรภัณฑ์ก่อสร้าง จำกัด
บริษัท อินเตอร์เทคเทสดีง เซอร์วิสเอส
(ประเทศไทย) จำกัด
บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด

ป

ประธานคณะกรรมการมาตรการตรวจรายงานการประชุม
ประสานคดีนัด

ฝ

ฝ่ายการค้าน้ำมันดิบ บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน)

ฝ่ายการค้าน้ำมันสำเร็จรูป

บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน)

ฝ่ายบริหารพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน(QV)

ฝ่ายวิเคราะห์และบริหารความเสี่ยง

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

พ

พยาบาลพิษณุโลกรุ่น 9

เพื่อนมหาชน บมจ.ปตท.

ม

มูลนิธิโรงเรียนสามเสนวิทยาลัย

ร

ร้าน SS กลการ

โรงเรียนเตรียมทหาร

โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย

ว

วปรอ.344

วิทยุร่วมด้วยช่วยกัน

ส

สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตสุโขทัย

สนง.กกด.สุโขทัย

สมาคมชาวสุโขทัย

สมาคมชาวเหนือ

สมาคมตะกร้อแห่งประเทศไทย

สมาคมนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย

สมาคมรักบี้ฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ

สโมสรโรตารีแม่สาย

สโมสรโรตารีสุโขทัย

ส่วนการค้าปิโตรเคมี บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน)

สหกรณ์ออมทรัพย์ ร.พ.ราชวิถี จำกัด

สำนักงานทนายความ วันชัย นิตยะประภา

สามเสนรุ่นรถโบก

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

ห

หจก.ดวงตะวันเอ็นจีเนียริง

หจก.เหมลัักษณ์ ก่อสร้าง

ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์

อ

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

A

AMERADA HESS (THAILAND) LTD.

I

ISS THORESEN AGENCIES LTD.

M

MBA-HRM (รุ่น 3 ม.ธรรมศาสตร์)

O

OAKWOOD BANGKOK

OAP SINGAPORE

P

PTT INTERNATIONAL TRADING PTE.LTD.

S

SYNATURE

T

TG CREW 90/1

ครอบครัว

ก

กลุ่มเพื่อนจิรชาติ(สามเสน)

จ

พี่น้อง-หลาน จีนะวิจารณ์ะ

ช

ชัย อู๋ย แอ้ว จาก LA (เพื่อนหนึ่ง)

น

นก-โอ-ปะหมี-แซลมอน
พี่น้องและพี่ชายจากLA

บ

ครอบครัว “บูรณาการ”

ว

ครอบครัว “วงษ์ทองคำ”
ครอบครัว “วัชรเรื่องศรี”

ศ

ครอบครัว “ศิริธรรานนท์”

ส

ครอบครัว “สิงหนิข”

ครอบครัว “สุขโกษา”

P

Peggy-Tommy-Ja-Sarah-Lert TAT Los Angeles
PHILIPS FAMILY

รายชื่อผู้ร่วมทำบุญ

ก

กมล ไชมโรจน์รัตน์ (ค้)
พล.ท.ดร. กมล-สุรี สวัสดิโกศล
กรกช สุนทานนท์
ม.ร.ว. กำลูนเทพ-อนงค์ เทวกุล
กิตติโชติ จึงไพศาล
กิตติพงษ์ ประจันตุม (ต๊าก)
กิริติ เลิศวสิน

ก๊วย

ก๊วย กรณ์ทอง และครอบครัว
กุลวดี จันทรปาน (พีเอ๋)
พ.อ. กุลิส วัฒนนา
กุลศล ศรีอุทัย
เกตุวดี โรจน์สัญญากุล
พล.อ. เกรียงไกร เจริญศิริ
เกษลินี พาณิชกุล (อ้อย)
เกษม ชัยสิทธิ์
พล.ร.ท. เกษมศักดิ์ พรหมบุตร และภริยา

(เกี้ย) นิชามา ภูกานดาวงศ์
เกื้อกุล ประเสริฐศรี
พล.ท. โกศล จินะวัฒน์
ไกรยสิทธิ อินทรพานิชย์
ดร. ไกรวุฒิ - สิริทัศน์ เทียบ

ข

ขจรพรพรรณ พุทธิแพทย์

ค

คชินทร์ คมนิยวนิช
คณิงสุข สุวรรณ
คมสันต์
ครอบครัว “แดง+ต้อย”
ครอบครัว “ศาสตรียังกุล”
ครอบครัว “อุดมกิจ”
ครอบครัว คุณน้ำตลุ่ม แสงบุรรัตน์
ครอบครัว เต็งทับทิม
ครอบครัว วัฒนนา (เพื่อนบ้าน)
ครอบครัว อวบ - เกสร สุขกิจ

จ

จตุพร รัตนศาสตร์พิบูล
จตุณ จันท์จำรัสแสง
พล.อ. จารุภัทร เรื่องสุวรรณ
จิ่ง พิพัฒน์เวช
จิตติมา ล่ำสัน
จิตรวัสสิกา หงษ์ทอง+ภูรีรัตน์ รัตนวานิช

+ อรวรรณ พันธุ์รัตน์
จินตนา ไชติกเสถียร
จินตนา (แดง) จารุตามระ
จีระวัฒน์ นิโรจน์ (พี๊ด)

จุฑามาศ ศรีคุณ
จตุติ จตุติประเสริฐ
เจษฎา งามจิตรุ่งเรือง
ทิพย์วรรณ - วิวัฒน์ เบ็ญจอารมณ์

ฉ

ฉลองชัย - ไอลดา หิรัณยเลขา และครอบครัว
ฉวีวรรณ พรพฤกษ์นันท์
อาจารย์ ฉอ้อน สุคันธนาค
เฉลิมลาภ เล็กผลิผล

ช

ชมภูนุท ภูตระกูล (พี๊ด)
พ.ญ. ช่อทิพย์ กลิ่นชม และครอบครัว
พล.อ. ชัยณรงค์ หนูนักดี
ชัยนันท์ เลขะนันท์
ชัยรัตน์ ทิมเสนีย์ (โก้)

พล.ท. ชัยรัตน์ รัตนวานิช และภริยา
ชัยโรจน์ ทิมเสนีย์ (ดี)
พล.อ. ชาญชัย ชาญชิตชิงชัย
ชาติกล้า ประกอบผล

ชาติชาย-ปัทมวดี เหลืองอ่อน
พล.ท. ชิต - ร.ศ. วันดี เสวตมาลัย
ชุตติมา วิจิตรานนท์

เชิดพงษ์ อุทัยสาข

ฉ

ภัชวรรณ พิพัฒน์ปัทมา (หน่อง)

ฐ

ฐิติโรจน์ ฤกษ์สำราญ

ณ

ดร. ณรงค์ - Ant
พล.ร.อ. ณรงค์ - คุณหญิง พันทิพา ยุทธวงศ์
ณรงค์ศักดิ์ - กาญจนา พิทยพานิชย์
พ.อ. ณัฐพล + วรานันท์ เกิดชูชื่น
+ พ.ญ.พัชรพิมพ์ มัศยาอาานนท์
ณัฐ-เอ-เจฟ นิภินธากร

ด

ดวงเดือน ธีรกุล + ภัทธิกา วรทรัพย์
+ ศุภศจี ห้องสินหลาก

ดวงเดือน ปุญญาคม

ดวงเดือน พฤกษ์รังสี

ด

ติ๊ะ

วัลย์พันธ์ เรียรไทย - พัฒนพงศ์ ธานุรักษ์

ท

ทรงอำนาจ - อูสา อาจศึกษา

ทองสุข ผลวานิชย์

ทัศนีย์ สุขสำเร็จ และครอบครัว

ทิตนนท์ นาคะศิริ

เทอดชาติ ผดุงรัตน์

ว่าที่ ร.อ. เทียนชัย ทองวินิจศิลป์

ธ

ธนันต์พร ตั้งพิทักษ์กุล

ธรรมนุญ - กรรณิกา ดวงมณี

พล.อ. ธรรมรักษ์ - วนิดา อิศรางกูร ณ อยุธยา

ธวัช - บังอร กิจสนาโยธิน

พล.อ. ธิติพงษ์-สิริลักษณ์ เจนนุวัตร

พล.อ. อีระเดช - คุณหญิง กรกช มีเพียร

พล.อ. อีระนิตติ โชติยานนท์

น

นภคด ปิ่นสุภา และภรรยา

นวนนง มังตรีสรณ์

นวนलय-ธนพล ประภาพันธ์ วีระชัย พานิชธนาคม (สุก)

น้องปุ่น

ปวีณ์นุช เลิศสินธุ์ภักดี และ คุณพิริยา

น้ำทม

น้ำพยม คุณาวันต์

อาจารย์ นารี ลั่นสุชีพ

นิตยา เดชอมร

นิพนธ์ โกศัยพลกุล

นิพนธ์ วิสิษฐยุทธศาสตร์

นิภาพรณ์ เล็งหลวง

นิวัตติ (เล็กขาว) - สมร มุตตามระ

นิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

บ

ร.ท. บดินทร์-ภานุมาศ

บวรพงศ์ ศุภโสภณ

บันเทิง ศุภโสภณ

บัวล้อม พูลลลภา

บำเหน็จ จีณะวิจารณ์

บุญชัย หิรัณยศุภศิลป์ และภรรยา

บุญชิน เสริมภาษิต

บุญรอด อีระบรรรัตน์

บุบผา อมรเกียรติขจร

บุษยมาศ อมรวดีน

โบว์

ป

ประเกียรติ นาสิมมา

ประพันธ์-ประพิศ แสงวิจิตร และครอบครัว

ประภา สิทธิเกษร

พ.ต.อ. ประมวลชน - อภิรดี ผลส่ง

ม.ร.ว. ประยูรจันทร์เจริญ จันทร์ทัต

พล.อ. ประวิตร วงษ์สุวรรณ

ประสงค์ จันทะยาสาคร

พ.ต.ท. ประสาท - เสาวพรรณ สงวนทองคำ

น.พ. ประสาน-สุภาพ สุดาจิตร

น.พ. ประเสริฐ สุวัฒน์สุสิทธิ์

พล.ร.อ. ประเสริฐ - คุณหญิงเอื้อทิพย์ บุญทรง

ประเสริฐ-จิตติมา เกษมโกเมศ

ปรัชญา-เทวีรัตน์ น่วมเจริญ

น.พ. ปราโมทย์ เจริญนาน

ปรีดี หิรัญพฤกษ์

ปรุ่ง ทองย้อย

ป่าต้น - ต่าย

ปานจันทร์ จันคล้าย (พี่ปาน)

พ.ต.ต. ปิยพัฒน์-อภิรดี เต็มเจริญ

น.พ. ปิยะเมธ ยอดเนตร และภริยา

อาจารย์ เปลี่ยน-อาจารย์นวลฉวี น่วมเจริญ

เปี้ยก - ตาม - โด - ชู๊

แป้ว

ผ

ผู้บัญชาการทหารบก

พ

พรชัย ปุณณวานิช

พรทิพย์ ไสววัฒนกุล

พรทิพย์ (กบ), กุ้ง, ชู๊, น้องหมี่, น้องโอ

พรเทพ สันติพรวิทย์

พล.ท. พรรษา สุทธิวัฒน์ธนบุรี

พรหมจारी รัตนเศรษฐ์

พล.ท. พลังนุร กล้าหาญ

พ่อต้น-แม่พวง (ปราจีนบุรี)

พล.ต. พอพล มณีรินทร์

พัชรียา อภินันท์รัตนกุล

พา อักษรเสือ

ท.พ. พิชัย - พิมพ์ศิริ อัศวินใจเพชร

พล.ท.หญิง พิมพ์ผกา เพ็ญกิตติ

น.พ. พิศิษฐ์ - ผ่องศรี ศิริสุข

พิสิทธิ์ ลิ้มอรุณ

พีชี่

พีแชน (S.B.Y. Travel)

พีดาว

พีที - สุมาลี พัฒนะเอนก

พีน้อง

พีป๋ม ดนยา เสนานรงค์

พีปุ่น ปานหทัย ศรีกลัด

พีแบ่ง - พีหญิง

พรกมล - พรพรหม อธิตนันท์

พีรวัดน์ ธรรมมาภิมณฑ์

พีรวัดน์ พิพัฒน์สาธิตกิจ

พีแหม่ม - พีนู

พี้ออ - วรวรรณ กาญจนแก้ว

พี้อย่ ปัญญาภรณ์ นิยม

พีแอ้ว (ปากน้ำ)

พล.ต. พุฒิสมนุรณ์ - ชมชนก สุขเสงี่ยม

พูนศักดิ์ เวศอุไร และครอบครัว

พ.ญ. เพ็ญประภา สรรก่าเนติ

เพื่อนพยาบาลรุ่น 9 พุทธชินราชพิษณุโลก

ไพจิตร - เพ็ญจันทร์ ทองมี

ไพเราะ ศุภโสภณ และลูกๆ หลาน

พ.ต.อ. ไพศาล ยวนิช

พล.อ. ไพศาล กัตัญญู

ภา

ภัทรา แสงสุพรรณ

ภูษิต ศรีดุลยกุลย์ (เหมียว)

ม

น.พ. มงคล ณ สงขลา

มณฑิพ - ชัยโชค อังคะธรรมรัตน์

มณีชัย วุฒิ - กัญญา สิ้นสกุล

พล.อ. มณี-อุบล ภูมวารสสุนันท์

มาลี ดั่งอินทร์

มาลี-สำราญ ทองไข่มุกด์

มุกดา แซ่เจีย (คช.)

แม่ป๋ม - มานิตา เข็มทอง

ย

น.พ. ยงยุทธ คงธนรัตน์

ยงค์กดี อัครชัยพันธ์

ยศพร เพ็ญคุณาพร

ยิ่งยงค์ สมมิ

โย่ง - ศศิธร เทพจินดา - ต้อย

ร

รณชัย มีรักษา

ดร. รณรงค์ - อุษณา นพคุณ

รติพร พัวพันเจริญ

อาจารย์ วรวิวรรณ กลสินธร

รตพร จันทร์นุ้ม

พ.อ. ระพีพันธ์ เพชรรัตน์ และน้องเล็ก

รักหงส์ (เอก) ณนคร (เตี้ย)

รัชนี บุษกรนันท์ (คุณย่าน้องเอ๋)

รัตนา วิฑูรปัญญากิจ

รัศวรธรณ์ โปร่งศิริวัฒนา, กฤตยา สัตตะจุจางษ์

ราชสุดา รังสิยากุล

รุ่งทิพย์ ศุภโสภณ

รุ่น 4567 นราวดี จันทร์สุข(กล้วย), วิชชุดา ศรี

ผ่อง(เอ), ชูศักดิ์ จันทร์ชูเชิด(ตี)

รุ่นน้อง ค.ม.ส. ๑

เรณู (พี้อย่) สมรรคบุตร และลูกๆ

ล

คุณอา ละออง พีรานนท์ และลูกๆ หลานๆ

ลูกหว่า (ธัญญารัตน์), นี๊ด (บุญรักษ์), พีโพะ (กำพล)

เล็ก - พจนีย์ มอญเจริญ (เป็ยก เหล่าไพโรจน์)
เล็ก พค.ทบ. (สุกัญญา เลิศสิริลดากุล)
เล็ก วงศ์สว่าง (บ. วงศ์สว่างการพิมพ์ จำกัด)
เลิศสุริย์เดช (ครอบครัว)

ว

วงแห วุฒิพงศ์
วรรณุช (จีบ) พงษ์พานิช (Clenmate)
วรวพจน์ ดำรงกิจ
พล.อ. วรพันธ์ - จุไร วรศักดิ์โยธิน
วรมน อุรณการ
พล.ต.ท. วรณรัตน์ ศุภรักษ์
วรวรรณ จำปาทอง (บค. ทบ.)
วรองรงค์-พัลลภ มังกรชัย
พล.อ. วัฒนา - ประไพ สรรพานิช
วัฒนา ยุกแผน
พล.อ. วิชญ-พวงทิพย์ ไชรัศมี
วิชัย อมตมัทธนะ
วิชา สุขกิจและครอบครัว
วินัย - ดวงแข - ออยล์ - อาร์ม ร่วมรักษ์
วินัย สามขุนทด
พล.อ. วินิจ กระจำจันต์
วิภาดา แผลสุวรรณรักษ์ - ชนะ พิพัฒพรณวงศ์
พ.ต.อ. วิรุฬห์ พันแสน
วิโรจน์-นางอนงค์ วรวงษ์
วิสิทธิ์-ภัทรพร เทิดชนะกุล
วีรวร สิทธิธรรม
พล.อ.อ. วีระวุธ ลวะเปารยะ และภรรยา
วุฒินี ประสงค์ผล
ศ
ศรวิษณุ นิตยะประภา (ARC)
ศรีนวล อัมมพัทธพงษ์
ศรีสุข - วศิน จินะวิจารณ์
พ.ต.ท. ศักดิ์ระพี - สิริกร เพ็ญพานิช

ศาสตราจารย์ ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล
ศิริภา (ดีป)

ศิริ รัตนาศิริภรณ์ (อภ.อร.)

ศิริ - เอมอร ศิริเจริญ

พล.อ. ศิริ-ประนอม ทิวะพันธุ์

ศิริพร ผลอุดม (พีดี)

พ.ญ. ศิริพรรณ กัลยาณรจ

ศิริพรรณ ฉันทประเสริฐศักดิ์ (เหรียญ)

ศิวกร ศรีอุทัย

เศรษฐพล จินดานนท์

ส

ร.อ. หึง สุภณา (นก) ต้นประวัติ

สศท. นิตพันธ์-อรอนงค์ กุณสอน

พ.อ. สนธิชัย ธนูสิงห์

พล.ต.ต. สนาม คงเมือง

ดร. สมคิด จากตุศรีพิทักษ์

สม ต๊ะยศ

น.พ. สมจิตต์ - พ.ญ. โกสุภมา เอี่ยมสะอาด

พล.อ. สมเจตน์ ทรัพย์สมบูรณ์

พล.อ. สมชาย - วรณี อุบลเดชประชารักษ์

สมนึก (หมง) เจริญสุวรรณ

สมบัติ - พรรณยูพา นพรัถ

สมปอง ศรีคุณ (เหมียว)

สมพงษ์ ธีรวงศ์ และภรรยา

สมพงษ์ สระแก้ว

สมพงษ์ สายทอง

สมมาตร สถิตยเสถียร

สมมาตร สีมากุล

ร.มว. สมศักดิ์- สส. อนงค์วรรณ เทพสุทิน

(ร.มว.กระทรวงแรงงาน)

พล.อ. สมหมาย วิชาวรรณ

สมาคมชาวสุโขทัย

น.พ. สมาน-พ.ญ. วันทนีย์ (คุณพ่อ-คุณแม่ฮ่องไอ้)

สราวุธ ศิริกุล
พล.ต.อ. สันต์ - คุณหญิงเกิดศิริ ศรุตานนท์
สันติภาพ อินทรพัฒน์
สุกาญจน์ สุวรรณภาส
สุชน ชาลีเครือ
สุदारตน์ อธินันท์
สุดาลักษณ์-จง ดิลกสมบัติ
สุทัศน์ เหมลักษณ์ไพโรจน์
สุนทร จันทรังสี
สุพร อรุณแจ้ววัฒนะ
สุพิชชา ใจเอื้อ
ม.ร.ว. สุมาลยมงคล ไสณกุล
น.พ. สุรเดช - พ.ญ. ปริญญ์ จารุจินดา
สุรพงศ์ ยุติธรรมนนท์
น.พ. สุศักดิ์ - ชนิดา- ปิยนนท์ มุมานะจิตต์
พล.ท. สุริยะ - สรณีย์ อาศรัยราษฎร์
สุวรรณ ดำเนินทอง
สุวรรณา ตั้งกุลพานิชย์
สุวรรณา มากเกษร
สุวรรณี วงศ์พิทยาดีศัย และครอบครัว
สุวัฒน์ หวังสุจริตการ
เสน่ห์ ทิพย์บุรี
เสาวลักษณ์ รัตนกลีกร (อ้อ)
น.อ. ไสภณ ชาวสำรวย
ไสภณา สุจริตกุล

ห
หนึ่งฤทัย (ศิริ) วิจารณ์ภรณ์
หนึ่งหลานน้ำเกด
พล.อ. หอม ให้ลัยอง และภรรยา
พล.อ. นาฎ - จารุณี เพ็ไทย

อ
องอาจ - วิภาภรณ์ พรหมธนากร
อนันต์ ชิติโรจนาวีตร

อนุ ระวีวรรณ
อนุกุล สุจริตสัญญา (อก.อร.)
อโนมา วุจิระชุนท์ (พีป้อม)
อภิสร่า วรรณพานิช
อรพันธ์ หรุ่นมาบแค
อรวรรณ เวศอุไร
อาจารย์ อรสา วงศ์นิมิตร
พ.ญ. อร่าม สุกันธนาค
พล.อ. อรุณ-คุณหญิงอรุณี ปรีวีติธรรม
อ้วน
อาภา - เขียรชัย พงศ์ศิริแสน
อาษา-คุณหญิงส่องแสง เมฆสุวรรณดี
อิทธิพล ปาละรัตน์ (เป็ก IT)
พล.อ. อิศระพงศ์ - พ.ญ. คุณหญิง สุมนา หนูนภักดี
พ.ต.อ. อุกฤษฏ์ สุทธิพงษ์
พล.ท. อุดม โรจนวิภาต
ยุพา ธรรมรัตน์างกูร
เอ - ชัย
เอ - ตัง - ก้อย - เต่า
เอกราช อินทรสมบัติและครอบครัว
ม.ร.ว. ไอบาศ - คุณหญิง อัมพร กาญจนะวิชัย

p
Philips Family
S
Sombat Kittjaroenvech (ARC)

หน่วยงาน/บริษัท

ก
กองพัฒนาทรัพยากรบุคคล
บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด
กองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์

ข
ข้าวงสวดยศรัทธาของ

บ

บริษัท นวนคร จำกัด (มหาชน)

บริษัท วิจิตรวัฒน์ก่อสร้าง จำกัด

บริษัท เอ็นอีพี อสังหาริมทรัพย์และอุตสาหกรรม
จำกัด (มหาชน)

พ

พนักงาน บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด

ม

ไม้ประดิษฐ์ สุโขทัย

ร

ร้านเยาวรัตน์พานิช สวรรคโลก

ว

วปรอ. ๓๔๔

วิทยาลัยเทคโนโลยีธนบุรี

ส

สมาคมนักเรียนเก่าสามเสนวิทยาลัย

สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน
(สุดาวัฒน์ นาคามดี)

ห

หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ดวงตะวันเอ็นจีเนียริง

อ

ไอ.เอ็น.เอ็น.กรุ๊ป และสถานีวิทยุชุมชน
ร่วมด้วยช่วยกัน FM 96 MHz

A

Alliance Shipping Services

I

ISS Thoresen Agencies Ltd.

M

MBA-HRM รุ่น 3 (ม.ธรรมศาสตร์)

ขอบพระคุณ

ขอขอบพระคุณคณะแพทย์และพยาบาล โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ที่ได้ให้การดูแลและรักษา พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ อย่างดียิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ปฏิบัติงาน ณ ชั้น ๖ อาคารสมเด็จพระเจ้า ที่ให้การดูแลใจเอาใจใส่ต่อ พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ อย่างอบอุ่นเสมือนญาติสนิทจนจบจนวาระสุดท้าย

ขอขอบพระคุณ ญาติมิตร และเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่กรุณาห่วงใย มาเยี่ยมและให้กำลังใจแก่ พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ ตลอดเวลา ที่เข้ารับการรักษาพยาบาล

ขอบพระคุณข้าราชการกรมกำลังพลสำรอง เพื่อนนักเรียนเตรียมนายร้อยรุ่นที่ ๑๘ และนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ ๑๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พลเอก ชัยณรงค์ หนูหนักดี ที่กรุณาเป็นธุระต่างๆ ให้ทั้งในการสวดพระอภิธรรม การพระราชทานเพลิงศพ และการจัดทำหนังสืออนุสรณ์

และสุดท้าย ขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาให้เกียรติมาร่วมบำเพ็ญกุศล สวดพระอภิธรรม นำพวงหรีดมาเคารพศพ ร่วมทำบุญ และมาร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พนม จีณะวิจารณ์ น้ำใจไมตรีเหล่านี้จะอยู่ในความทรงจำของสมาชิกครอบครัว จีณะวิจารณ์ ตลอดไป

หากมีสิ่งใดบกพร่อง เจ้าภาพขอน้อมรับและขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นางประทีน จีณะวิจารณ์

นายณรงค์พล - นางศราวัญญ์ จีณะวิจารณ์

นางจารินี จีณะวิจารณ์ ฟิลิปส์ - นายโรเบิร์ต อลัน ฟิลิปส์

นางสาวปริญนันท์ จีณะวิจารณ์

นายจิรชาติ จีณะวิจารณ์

พี น้อง และหลานๆ

1117

อส   อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
พ1870   พลเอก พนม จินะวิจารณ์
2548   ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุวัด
           โสมนัสวรวิหาร วันเสาร์ที่ 17
           ธันวาคม พ.ศ. 2548.

“
ทางไปสู่นิเวศนิคม
อีกประดับดอกไม้
บนพวงพวงจิตไทร นม
”

ด้วยรักและผูกพัน

หากเราต้องจากกัน จะเป็นด้วยเหตุใด เก็บความคิดที่คล้ายกัน

กับความสัมพันธ์ที่ต่อกันแน่นไว้

หากวันไหนที่เธอ เกิดเจออะเจอะทุกข้ม้วย

หากวันไหนเมื่อตร้อนใจ จะเป็นเรื่องใดที่ทำให้เธอท้อแท้

ขอเพียงแต่เข้านมา ขอเพียงส่งเสียงมา จะไปหา...จะไปในทันใด
จะไปยืนเคียงข้างเธอ ไปอยู่ดูแลเป็นเพื่อนเธอ ให้เธอหมดความกังวลใจ

จะไปในทันใด จะตรงไปจะใกล้ไกล

ถ้าหากเป็นเธอจะรีบไปให้เธอได้ความสบายใจ (ซ้ำ)

จิตใจยังพร้อมจะยินดี กับรอยยิ้มที่เธอมีอยากเห็น ยิ้มที่ตื่นบาน อยากเห็นจากเธอ

อยากให้เธอได้มีสิ่งที่ดีเรื่องไป หากวันไหนเกิดทุกข้ม้วย โปรดจงมั่นใจ

ฉันจะรีบไปในทันใด จะไปยืนเคียงข้างเธอ ไปอยู่ดูแลเป็นเพื่อนเธอ

ให้เธอหมดความกังวลใจ